CORPVS
SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM
LATINORVM

EDITVM CONSILIO ET IMPENSIS

ACADEMIAE LITTERARVM CAESAREAE

VINDOBONENSIS

VOL. XXXVII

FLAVII IOSEPHI OPERA

EX VERSIONE LATINA

EDIDIT

CAROLVS BOYSEN

PARS VI

DE IVDAEORVM VETVSTATE SIVE CONTRA APIONEM LIBRI II.

PRAGAE
F. TEMPSKY.

VINDOBONAE
F. TEMPSKY.

LIPSIAE
G. FREYTAG.

MDCCCLXXXXVIII.

R A Klostermann

FLAVII IOSEPHI OPERA

EX VERSIONE LATINA ANTIQVA

EDIDIT

COMMENTARIO CRITICO INSTRVXIT

PROLEGOMENA INDICESQVE ADDIDIT

CAROLVS BOYSEN

PARS VI

DE IVDAEORVM VETVSTATE SIVE CONTRA APIONEM

LIBRI II

PRAGAE F. TEMPSKY. VINDOBONAE F. TEMPSKY. LIPSIAE G. FREYTAG.

MDCCCLXXXXVIII.

Typis expressit Rudolphus M. Rohrer, Brunae.

PRAEFATIO.

Cum Flauii Iosephi operum uersionem antiquam, quae uulgo Rufino Aquileiensi tribuitur, Academia litterarum Caesarea Vindobonensis inter scriptores ecclesiasticos Latinos edi iussisset, primum quidem Benedictus Niese praeter Graecum textum recensendum hac quoque opera strenue suscepta, dum ante quinque lustra in bibliothecis Italicis et Gallicis Graecis Iosephi libris manuscriptis incubat, Latinos quoque libros potiores aut excerpsit aut excussit et postea editionem Graecam parans simul in textum Latinum examinandum multum studium contulit. deinde autem cum ille diutius quam uoluit Graecorum librorum recensione teneretur, ego uero in libris manuscriptis praecipue Latinis excutiendis Gottingae et Marpurgi sodalis ei extitissem studiaque Flauiana adamassem, mihi cum amice persuasit, ut ad uersionem Latinam edendam ipse accederem, tum beneuole concessit, ut apparatu iam collecto libere uterer.

Huius editionis nunc primam quidem particulam Iosephi librorum duorum contra Apionem uersionem Cassiodoream continentem publici iuris facio. quodsi totius operis uolumen sextum primo loco edidi, non solum propterea factum est, quod nimis difficile erat breui tempore codicum Antiquitatis Iudaicae fere ducentorum specimina colligere, sed etiam eo quod libellus de uetustate Iudaeorum pessime traditus et maxime arte critica indigere et propter argumenti delectationem desiderari uidebatur. accedit quod ad uerba Iosephi Graeca restituenda in libris Apioneis praecipua est uersionis Latinae utilitas, quae quidem sola libri secundi partem haud exiguam

seruauit aliaque multa codicis Graeci uitia tollit. et cum illi libri plus quam reliqua Iosephi uolumina medicina indigerent, haud absonum uidebatur ab eis initium capere, ut iam uiri docti emendationis apparatum totum haberent. olim propositum erat Alfredo a Gutschmid, quem et praeceptorem et studiorum initiatorem pie colo, ut libros contra Apionem ederet, sed morte flebili studiis suis ereptus est. iam uero Niesius eorum quae coepit ille partem, textum scilicet Graecum, ad finem perduxit, commentarium, quem Gutschmidius scholis suis tradere solebat, in eius opusculorum uolumine quarto Franciscus Ruehl pia cura edidit, ego textum Latinum, qui restabat edendus, nunc propono. atque illius uiri semper uenerandi memoria stimulum mihi adiecit, ut primum ad libros contra Apionem recensendos accederem.

Ad quos ipsos nunc conuersus id solum hac praefatione agam, ut quibus subsidiis adiutus recensuerim textum Latinum paucis exponam. quae uero de auctore uel auctoribus dicenda sunt, porro de aetate uersionis, de sermone eruditioneque interpretis, de orthographia in textu constituta, cum non ad libellum de Iudaeorum uetustate solum attineant, sed communia sint cum eis, quae de libris uiginti Antiquitatis Iudaicae disserenda habebo, in uolumine primo locum suum tenebunt.

§ 1. De libris manuscriptis et editionibus antiquis.

Atque primum quidem uersionis librorum contra Apionem Latinae et codices et editiones ante textum Graecum per Arlenium recensitum publici iuris factas quantum nunc scio omnes et enumerabo et quae ex iis excerpta habui indicabo.

Innotuerunt igitur mihi libri manuscripti uiginti sex, quorum Florentiae quidem asseruantur septem:

L 1. Laurentianus Mediceus plut. LXVI cod. 2 membranaceus saeculi XI[i] in folio maiore binis columnis scriptus uenerandae uetustatis optimeque seruatus. constat foliis scriptis 287, a folio 260 ad fol. 277 libri contra Apionem continuantur (cf. Bandinii catalogum bibl. Medic.-Laur. t. V (II) p. 783). con-

tinet Iosephi Antiquitatis Iudaicae libros XX, contra Apionem libros II, de bello Iudaico librum primum eumque imperfectum. omnium codicum qui nostrum libellum continent est antiquissimus quidem, sed exhibet textum lacunosum; desunt enim praeter damna minora omnia, quae a p. 61, 9 *pro* — p. 71, 13 *indigerent* (I § 272—318) et a p. 74, 5 *aliorum* — p. 80, 19 *si uero* (II § 4—37) leguntur. in usum Gutschmidii libros de uetustate Iudaeorum anno 1873 contulit Aeneas Siluius Piccolomini, collationem ab illius heredibus sibi comparatam mihi tradidit B. Niese. sed liber cum esset compluribus manibus correctus nonnullaque examinatione accuratiore indigerent, ipse eum inspicere cupiens operam dedi, ut mihi Berolinum transmitteretur, sed quamquam Bossius uir illustrissimus, qui praeest rebus Borussiae ecclesiasticis scholasticisque humanissime intercedebat, id quidem propter codicis praestantiam ab iis, qui in Italia administrandis bibliothecis praesunt, impetrari non potuit, quae uero mihi dubia erant primus quidem Aemilius Kroymann Hartelio uiro clarissimo hortante septuaginta fere locis, deinde Guido Biagi bibliothecae Laurentianae praefectus mihi roganti comiter obsecutus triginta locis uterque accuratissime confirmauerunt. codicem littera L notaui.

2. Laurentianus Mediceus plut. LXVI cod. 3 membran. saec. XV[i] eleganter scriptus et picturis litterisque initialibus mirifice ornatus constat foliis 326 et continet Antiquitatis Iudaicae ll. XX, contra Apionem ll. II (cfr. Bandini t. V (II) p. 783). eaedem ac libro modo descripto lacunae huic codici insunt, cuius paucos ante et post illas lacunas uersus mihi exscripsit Augustus Haberda anno 1892.

3. Laurentianus Mediceus plut. LXVI cod. 7 membr. in fol. minore saeculi XV[i] manu eleganti Italica scriptus, litteris initialibus aliisque picturis ornatus constat foll. 251 et continet libros VII de bello Iudaico et contra Apionem ll. II (cf. Bandinium t. V. (II) p. 785). eosdem ut supra uersus codicis lacunosi exscripsit Augustus Haberda nunc Brunensis.

Cr 4. Laurentianus bibl. S. Crucis plut. XIX sinistr. cod. 1 membr. in fol. mai. saec. XI[i] binis columnis sciiptus constat foliis 224 et continet Antiquitatum ll. XX, contra Apionem ll. II (cf. Bandinium t. VII (IV) p. 135). libri uero contra Apionem non manu saec. XI[i] scripti sed saeculo XII° demum suppleti sunt. collationem in usum Gutschmidii anno 1873 ab Aenea Siluio Piccolomini confectam Niesius mihi tradidit.

5. Laurentianus bibl. S. Crucis plut. XIX cod. 4 membr. s. XV continet libros de bello Iudaico VII et contra Apionem libros II, quibus praemittitur Hieronymi testimonium de Iosepho. fuit quondam in monasterio S. Crucis fratris Sebastiani de Bucellis. in fine librorum de bello Iudaico legitur subscriptio haec: *Explicit liber septimus ... IX Cal. Nou. MCCCLV die ueneris de sero per N. B. Finis.* (cf. Bandinium ibid.) lacunas supra memoratas in eo inesse testis est Haberda.

6. Laurentianus biblioth. Leopoldinae Faesulanus codex 164 membr. saec. XV[i] ineuntis binis columnis exaratus constat foll. 215 et continet Antiquitatum ll. XX, contra Apionem ll. II. (cf. Bibliotheca Leopoldino-Laurentiana t. III p. 107). et ipse est lacunosus dictisque locis ab Haberda exscriptus.

M 7. Florentinus S. Marcianus codex 385 membr. saeculi XI[i], a folio uero 168 fortasse saec. XII[i] in folio maiore binis columnis exaratus continet Antiquitatis librr. XX, contra Apionem librum primum eumque imperfectum. desinit enim in uerba huius editionis p. 56, 5 *non solum etenim ciuitates et ui[cos*. quem contulit Niesius usque ad uerba p. 28, 11 *mensium octo*. est imperfectus, lacunosis tamen adnumerandus est.

Romae deinde inueniuntur hi libri manuscripti quinque:

8. Vaticanus latinus 1990 continet libros II contra Apionem. quem saeculi XV[i] esse uideri et easdem habere cum Laurentiano 66, 2 lacunas adnotat Niesius. excerpta non habui.

9. Vaticanus Palatinus 815 membr. miscellaneus s. XV[i] constat foliis 360 et continet Antiquitatum ll. XX, de bello

Iudaico ll. VII, contra Apionem ll. II (cf. Henrici Stevenson iunioris et I. B. Rossii catal. codd. Palatinorum Latinorum t. I p. 287). in fine libri XX^{i} Antiquitatis Iudaicae leguntur: *Explicit liber Vigesimus Flauii Iosephi Antiquitatis Iudaice Completus Per Me Thomam Iacobi Tani Iannoçio Mihi Legente Anno MCCCC° XXXVIIII° Die XXVIIII° Februarii.* et in fine belli Iudaici haec: *Explicit liber . . . scriptus per me Bartolomeum S. Iohannis S. Francisci Berti de sancto miniate flor° noti pñb. Anni MCCCCXIIII. ottaua indictione de mense decembri.* lacunosus est; cum aliis speciminibus Iohannes Wrobel Czernouicensis paucos uersus lacunis uicinos exscripsit.

10. Vaticanus Ottobonianus 84 membr. saec. XIII/XIV^{i} continet Antiquitatum ll. XX, contra Apionem ll. II. notas misit I. Wrobel.

11. Chigianus A VIII 232 membr. s. XV^{i} continet de bello Iudaico ll. VII et contra Apionem ll. II. in folio I^{b} inscriptum est: *Ia. Pic. de Castella Aragoniaque ex beneficentia posuit.* in fine est subscriptio: *flauii iosephi uetustatis iudaice liber secundus et ultimus explicit per me Iohannem caldarificem de monthabur presbiterum MCCCCLVI die XIII maii.* Niesius inspexit, excerpta non habui.

12. Corsinianus no. 839 (43 D. 8) chartaceus formae qua- Co
ternariae minoris s. XVI^{i} ineuntis male et compendiose scriptus continet libros contra Apionem plenos. quae editionibus addit supplementa descripsit Niesius totumque codicem Guilelmo Hartel intercedente contulit anno 1889 R. C. Kukula nunc Vindobonensis.

Venetiis hi bibliothecae Marcianae libri Iosephi libellum continent:

13. Venetus Marcianus X, 60 (cf. Valentinellii catal. t. VI V
p. 31 cod. 57.), quem scripsit in membrana politiore Ioh. Nydenna anno 1468, constat foll. 408 et continet Antiquitatis Iudaicae et contra Apionem libros plenos. ex quibus supplementa lacunarum descripsit Iohannes Wrobel.

14. Venetus Marcianus X, 63 (ibid. t. VI, 32 no. 59).

membr. s. XV^{i} in folio maiore scriptus donoque datus est S. Ioanni in Viridario prope Patauiam a Baptista de Lignamine episcopo Concordiensi anno 1455. solita in lacunosis locis notauit Io. Wrobel.

Iam memorandi sunt

15. Taurinensis D. V. 39 (olim 1180, L. 1. 16 cf. Pasini codices mss. bibl. Athenaei Taurin. t. II p. 401) membr. s. XV^{i} stemmate cardinalis Dominici della Rouere ornatus continet libros contra Apionem. humanissime Franciscus Carta, bibliothecae publicae Taurinensis praefectus mihi roganti ex initiis et fine librorum specimina misit satisque recte obseruauit codicem ex editione principe esse descriptum.

16. Caesenas Malatestianus plut. XI cod. 2 (cf. Muccioli catal. codd. bibl. Malatestianae t. II p. 51 et Raim. Zazzeri sui codici . . . della Bibl. Malatestiana di Cesena p. 338) membr. s. XV^{i} litteris initialibus et stemmate Malatestiano ornatus continet Antiquitatis Iudaicae et contra Apionem libros. libri uero XVIII^{i} Antiquitatis Iudaicae littera initialis hanc inscriptionem continet:

Malatesta Nouellus F(ieri) F(ecit) MCCCCLII F. Z. F. communicauit mihi liberalissime ex initiis et fine librorum specimina Adrianus Piccolomini professor bibliothecae praefectus.

Italicos libros sequuntur nunc Parisini hi:

P 17. Parisinus latinus 1615 membran. forma maxima s. XIV^{i} binis columnis exaratus continet libros contra Apionem II et de bello Iudaico VII (cf. catal. codd. mss. latt. bibl. regiae III p. 158). librorum de uetustate Iudaeorum quae edita erant Parisiis anno 1875 contulit Niesius, supplementa editionum anno 1891 Augustus Haberda.

R 18. Parisinus latinus 5049 membran. forma maxima binis columnis saeculo fere XIII° iudice Niesio exaratus continet Antiquitatis Iudaicae ll. XX, contra Apionem ll. III, de bello Iudaico ll. VII, libri uero contra Apionem postea demum saeculo XV° additi et in codicem illum interpositi sunt. (cf. catalogum eundem IV p. 34). contulerunt Niesius et Haberda.

19. Parisinus latinus 5054 (cf. ib. IV p. 35.) membran. Pa
s. XIV° exaratus continet Antiquitatis Iudaicae libros XI priores et duos contra Apionem, quos integros habuit, sed perierunt nonnulli quaterniones reliquorumque ordo est misere turbatus. fuit quondam Francisci Petrarcae, cuius e bibliotheca ad Thomam di Campo Fregoso ducem Genuensem, denique in bibliothecam regis Aragoniae migrauit. exposuerunt de huius codicis historia Petrus de Nolhac in libro de patrum et medii aeui scriptorum codicibus in bibliotheca Petrarcae olim collectis Parisiis 1892. 8. p. 25 sqq. et in altero Pétrarque et l'humanisme, Parisiis 1892. 8. p. 43. 96. 338 sqq. et in appendice quarta et Iosephus Mazzatinti, la bibliotheca dei rè d'Arragona in Napoli, Rocca S. Casciano 1897 p. 170 not. 588. ex iis uero, quae P. de Nolhac disputauit, haec appono: 'praeterea iidem libr contra Apionem multis summariis margini appositis, quae ad philosophiam aut historiam pertinent, demonstrant quanto studio Franciscus noster (Petrarca) Iosephum legerit quotque notitias de antiquitatibus Graecis uel Asiaticis ex ea fonte hauserit'. supplementa solum lacunarum opera Augusti Haberda collata habui.

In Anglia quinque exemplaria libelli contra Apionem scripti hodie extant:

20. Bodleianus Canonicianus 148 Oxonii (cf. Coxii catal. B
codd. mss. biblioth. Bodleianae III p. 377) membranaceus binis columnis forma maxima eleganter scriptus continet Antiquitatis Iudaicae libros nouem posteriores, contra Apionem libros duos, de bello Iudaico libros VII, qui errore librarii a Sancto Ambrosio translati esse dicuntur. anno uero 1145 codicem descriptum esse his uersibus in fine eius positis discimus:

Annis ut carnem Christus de uirgine sumpsit
undecies centum XL quinque peractis
dicti ueracis Iosephus fuit historialis.
nemo miretur rarus si carus habetur,
est huius prosa disserta nimis speciosa

ut Moyses scripsit deus omnia quomodo finxit
post antiquorum uitam mores genitorum.
hic iudeus erat Christum Iesumque sciebat
ipsum monstrantem studet et laudare Iohannem.

supplet Canonicianus lacunas; descripsit eum et accuratissime contulit Alfredus a Gutschmid.

21. Londinensis Musei Britannici Harleianus 3699 (cf. Catalogue of the Harleian manuscripts III p. 53) membranaceus s. XV^{i} splendidissime scriptus continet uiginti Antiquitatis Iudaicae libros et contra Apionem duos. in fine leguntur haec: *Finis. Anno salutis humanae M^{o}CCCC^{o}LXX°VIII°* et *XVIIII^{a} mensis iunii hoc celeberrimum opus Florentie consumatum est, die autem Veneris hora uero diei XX^{a}. Laus honor imperium et gloria sit omnipotenti Iesu Christo per infinita seculorum secula. amen. Omnium rerum uicissitudo est.* pertinuit quondam ad regis Aragoniae bibliothecam cf. Mazzatintii l. l. p. 164, specimina autem exscribens pauca de lacunis tantummodo librorum de uetustate Iudaeorum monuit Carolus Schenkl.

22. Londinensis Musei Britannici Harleianus 4960—4963. (cf. ibid. III 233) membranaceus s. XV^{i} splendide 'litteris quadratis Romanis' exaratus continet Antiquitatum ll. XX. contra Apionem ll. III, de bello Iudaico ll. VII. plenum eum esse in libris contra Apionem cum adnotasset Carolus Schenkl, litteris ad Edwardum Scott, qui libris manuscriptis in Museo Britannico asseruandis praeest, missis impetraui, ut humanissime mihi I. P. Gilson uir doctus eiusdemque Musei bibliothecarius specimina ex initiis et fine librorum sumpta transmitteret.

23. Cheltenhamensis Phillippicus 9401 membranaceus s. XV^{i} formae octonariae scriptus continet libros contra Apionem lacunosos. (cf. H. Schenkl Biblioth. patr. lat. Brit. I, 2 p. 107). de lacunis docuit me Carolus Schenkl.

C 24. Cheltenhamensis Phillippicus 12311 membranaceus s. XIII^{i} iudice Henrico Schenkl[1]) in folio maximo binis colum-

[1]) cf H. Schenkl Bibliotheca patrum Latin. Britannica I, 2 p. 122

nis nitide scriptus operum Iosephi triginta librorum corpus totum, XX scilicet libros Antiquitatum, III contra Apionem. de bello Iudaico VII, continet. qui possesserunt saeculis XIV° et XV° librum haec inscripserunt: *Iste liber est mei fratris Ieronimi Francisci Desteni ordinis fratrum Heremitarum S. Augustini quem emi in Verona a Nicholao de Dolcetijs 1393. — Ego Iohannes Cornario ipsum librum emi a praedicto fratre Ieronimo pro ducatis XXI auri. — questo libro era de la libreria di Messer Iuan Cornar et tocco poi a la libreria di Messer Fantin Cornar .. 1502.* ex bibliotheca Phillippica Sotheby Wilkinson Hodge anno 1895 emtum publice proscripserunt et in catalogo p. 92 accurate descripserunt. mihi quaedam cum adnotasset Carolus Schenkl, ex quibus perspexi librum non esse neglegendum, intercedente Guilelmo Hartel Antonius Swoboda nunc Carlsbadensis Cheltenhamii 1891 libros contra Apionem totos excussit.

Sequuntur iam qui reliqui sunt duo codices in Germania asseruati:

25. Dresdensis A 111 membranaceus formae quaternariae anno 1438 satis eleganter longis lineis scriptus (cf. Schnorr von Carolsfeld, Catalog d. Handschr. d. königl. öffentl. Bibliothek in Dresden I p. 48) continet libros de bello Iudaico et contra Apionem. in fine uero huius opusculi legitur: *Iosephi liber explicit anno Christi 1438 die XXX martii. Laus deo omnipotenti.* libro mihi Berolinum transmisso quantum utile uidebatur excerpsi.

26. Monacensis latinus 22105 (olim Wessofontanus 105) membranaceus formae maximae s. XVI scriptus constat 251 foliis continetque praeter minora Freculfi Lixouiensis chronica, Iosephi contra Apionem libros II, chronicon ab anno 315 usque ad annum 1475 et libellum de Guelfis (cf. Catal. codd. mss. biblioth. regiae Monacensis t. IV part. IV p. 25). librum Berolinum transmissum quantum opus fuit excerpsi. ceterum et Dresdensis et Monacensis textum libelli nostri praebent lacunosum. —

Libris manuscriptis enarratis nunc statim subicio editiones, quotquot saeculis XV° et XVI° uulgatae libros contra Apio-

nem exhibent nequedum Graeci exemplaris uestigia produnt. satis uero esse uidetur eos breuiter significasse lectoremque monuisse pleniora a S. F. W. Hoffmanno in lexici Graecorum litteraturae bibliographici editione altera (Lips. 1839) II p. 445—449 dari. atque editio quidem princeps librorum contra Apionem Veronae anno 1480 in lucem emissa bellum Iudaicum et libros de uetustate Iudaeorum tantummodo, reliqui uero omnia opera Flauiana continent, quae uero in codice Laurentiano LXVI, 2 deficere dixi etiam ab editionibus omnibus absunt. sunt igitur hae:

1. anni 1480 Veronae per magistrum Petrum Maufer Gallicum, 2. anni 1481 Venetiis per Raynaldum de Nouiomago, 3. anni 1486 Venetiis per Iohannem Vercellensem, 4. anni 1499 Venetiis per Albertinum Vercellensem expensis domini Octauiani Scoti et fratris eius, 5. anni 1502 Venetiis per Bernardinum Vercellensem sumtibus Andreae Asulani, 6. anni 1510 Venetiis per Gregorium de Gregoriis, 7. anni 1511 Parisiis per Nicolaum de Pratis expensis Ponceti Probi (uulgariter Le Preux) uniuersitatis Parisiacae bibliopolae iurati, 8. anni 1513—1514 Mediolani per Alexandrum Minutianum Ludouico Hornkid suadente, 9. anni 1513—14 Parisiis in uico diui Iacobi sub intersignio S[ti] Claudii studio Roberti Goullet, typis Ioannis Barbier, impensis Francisci Regnault et Ioannis Petit librariorum, 10. anni 1519 Parisiis in uico diui Iacobi sub intersignio lilii aurei studio Roberti Goullet per Antonium Bonnemere, impensis Iohannis Petit et Francisci Regnault bibliopolarum, 11. anni 1524 calendis Februariis apud Sanctam Vbiorum Agrippinam in aedibus Eucharii Ceruicornii impendio Godofredi Hittorpii ciuis Coloniensis, 12. anni 1524 mense septembri Basileae apud Ioannem Frobenium impressa.

Postea Sigmundus Gelenius textum non solum ex codicum Graecorum collatione castigauit, sed etiam sermonem Latinum elegantiorem reddere studens suo arbitrio multa mutauit, quae qualia fuerint facile ex notis meis ad libri secundi §§ 52—113 datis cognosces. per illa enim capita cum Graeci

libri deficerent, uiri docti, qui Iosephi opera graece ediderunt, omnes Gelenii textum latinum inseruerunt praeter Niesium et Naberum, qui partim Niesium exscripsit, partim Gelenium uel potius Bekkerum secutus est. usus sum Gelenii editione Parisiaca anni 1535.

§ 2. De libris manuscriptis recensendis.

Commode in tanto librorum numero factum est, ut magna eorum pars, inter quos uetustissimum esse dixi Laurentianum LXVI, 2, eandem sit mutilationem passa. qua ex re colligitur illos codices praeterque eos editiones ad unum idemque archetypum redire omnes. quod utrum re uera fuerit ipse ille liber Laurentianus aetate praestans an antiquior codex hodie deperditus mox mihi quaerendum est, nunc uero uno obtutu lacunosos conspici uolo. sunt autem hi:

Laurentianus LXVI, 2 (s. XI[i]) L notatus, Vaticanus Ottobonianus 84 (s. XIII—XIV[i]), Laurentianus Leopoldinus Faesulanus 164 (s. XV[i] ineuntis), Venetus Marcianus X, 63 (s. XV[i] ineuntis), Vaticanus Palatinus 815 (1414—1439), Dresdensis D (1438), Laurentianus LXVI, 3 (s. XV[i]), Laurenianus LXVI, 7 (s. XV.), Laurent. S. Crucis XIX, 1 Cr (s. XII[i]), Florentinus S. Marcianus 385 M (s. XII[i]), Vaticanus 1990 (s. XV[i]), Cheltenhamensis 9401 (s. XV[i]), Malatestianus XI, 2 (1452), Laurentianus S. Crucis XIX, 4 (1455), Chigianus (1456), Harleianus 3699 (1478), Taurinensis (post 1481), Monacensis Mo (post 1502).

At si singulorum codicum uarias lectiones spectauerimus, hos lacunosos libros cum parte reliquorum optime concordare facile obseruabimus. duae enim classes discernendae sunt, quarum alteri praeter lacunosos et editiones (**e**) adnumerandi sunt hi quattuor: Bodleianus B (anni 1145), Parisinus 5049 R (s. XV[i]), Harleianus 4962 H (s. XV[i]), Marcianus X, 60 V (1468), alteri uero tantummodo quattuor hi: Cheltenhamensis 12311 C (s. XIII[i]), Parisinus 1615 P (s. XIV[i]), Parisinus 5054 Francisci Petrarcae Pa (s. XIV[i]), Corsinianus Co (s. XVI[i]). testantur horum codicum aut dissensum aut consen-

sum innumeri fere loci, ex quibus potissimos nunc quidem ita sub oculos ponam, ut lectiones codicum LBRe, per capita uero nunc primum a me uulgata codicum BRV siglo I, contra eas codicum CPCo (et per capita dicta Pa) numero II comprehendam atque insuper, ubicumque usui est, Graeca uerba uerbis in textu constitutis addam:

5, 5 *desino enim nos*] I, *desino* II, ἐῶ γὰρ νῦν ἡμᾶς; 6, 20 *an quis non . . . discat*] *a quis non . . . discant* I, *a quibus non . . . discant* II, ἢ τίς οὐ . . . ἂν μάθοι; 14, 13 *habitatoribus*] I. *habitatores* II; 19, 16 *reges pastores*] I, *reges et pastores* II, βασιλεῖς ποιμένες; 24, 10 *Iromus*] I (nisi quod *Ironius* Re habent), *iram* uel *yram* II, εἴρωμος, et sic solent semper hoc in nomine inter se dissentire; 26, 14 *destruensque antiquiora templa fanum aedificauit*] I, *destruensque fana templorum antiquiora phanum haedificauit* II, καθελών τε τὰ ἀρχαῖα ἱερὰ ναὸν ᾠκοδόμησε; 27, 1 *fecit erectionem*] II, *fecit erectiorem* I, ἔγερσιν ἐποιήσατο; 38, 1 *Phoenissam*] *poenissimam* I *plenissimam* II Φοίνισσαν; 40, 8 *Iudaei uiri*] *iudaei uero* I, *iudaei* II, τοῦ Ἰουδαίου ἀνδρός; 40, 17 *Gazam*] II, *gaium* I, Γάζαν cf. 41, 9; 43, 3 *post mortem Alexandri*] II, *morte Alexandri* I, μετὰ τὸν Ἀλεξάνδρου θάνατον; 45, 2 et 4 *sustinerent*] I, *subsisterent* II, προςμένουσι; 47, 3 *confugiant*] I, *confingant* II, φυγεῖν; 54. 10 *multo opere*] I, *multo tempore* II, πολυχειρίᾳ; 58, 3 *dii? irascuntur*] II, *dum irascuntur* II; 58, 10 *purgare*] II, *pugnare* I, καθᾶραι; 80, 20 *se mirari*] II, *seminari* I, τὸ δὲ δὴ θαυμάζειν; 86, 2 *et se sequi coegit*] II, *et esse qui coegit* I; 86. 3 *salutem*] II, *saltem* I; 87, 9 *cum genus utique nostrorum unum itaque idem*] I, *cum genus utique nostrum uestrumque idem* II; 87, 16 *culpat ubique*] I, *culpatuque* (*culparique* e) II; 90, 21 *Strabon*] I, *strapadon* II; 97, 5 *fecisse*] II, *fuisse* I; 101, 11 *tenuimus*] II, *genuimus* (*gessimus R*) I; 136, 11 *itaque*] I, *ita* II fortasse recte; 141, 3 *secedere*] II, *recedere* I.

Ex capitibus uero, in quibus deficiunt lacunosi, haec affero: 63, 3 *in ultimo proelio*] II, *in uno proelio* I, ἐν τῇ τελευταίᾳ μάχῃ; 66 12 *quinquaginta et ducenta*] II, *quinquaginta tre-*

centa (*trecenta* om. V) I, πέντε πρὸς ταῖς εἴκοσι μυριάδας; 69, 5 *in deserti loca*] I, *in desertis locis* II; 70, 8 *sed et ait*] II, *sequitur et ait* I; 77, 12 *quis enim non aut derideat*] I, *quis enim non audeat deridere* II, οὐκ ἂν οὖν τις ἢ καταγελάσειε; 78, 5 *sabbatum*] II, *sabbata* I, σάββατον.

Cum utriusque classis codices inter se non semper consonent, ab alterius tamen classis libris apertissime secedant, exempli gratia nonnullos addo locos sic comparatos: 7, 5 *me potioribus*] BR, *ne potioribus* L cum suis, *potioribus* II; 9, 1 *aestimarent*] I, *extimarent* CP, *existimarent* Co; 11, 4 *descriptione*] II, *discreptione* L, *discerptione* B, *discreptione* CrM, *discrepatione* R, *discretione* C; 19, 16 *secundum sacrarum linguam litterarum*] II, *secundum sacrarum linguarum* (*sacrarum* 1 m. B in marg. add.) LCrB *secundum interpretationem sacrarum linguarum* R; 23, 3 *rebellabat fratri . is uero*] R *rebellabat fratrus uero* LBCrM, *rebellabat frater uero* CP *rebellabat fratri. frater uero* Co; 32, 1 *archiuis*] *archibis* I, *archiberus* C *archib'us* P *archibero* Co; 48, 1 *alio*] I, *alteri* CCo *alii* P; 65, 15 *secutum esse*] *secut⁹ se* B *secutos se* RV, *secuturum se* II; 79, 15 *socios nos suae nequitiae*] I, *socios nos suos suae nequitiae* CCo *socios suos suae nequitiae* Pa *socios suae nequitiae* P.

Si quis uero desiderabit plura exempla, facili negotio quauis in pagina apparatus mei reperiet, uelut 6, 1 *usus* 6, 9 *hi* 6, 11 *Helladium* 7, 18 *Thucydides tamquam* 9, 8 *hi uero* 9, 12 *propriis* et quae sequuntur fere ducenta. certissime igitur duas in classes colligitur secernendam esse librorum manu scriptorum multitudinem. utri uero fidem debemus maiorem? saepissime enim non solum primam, sed etiam alteram codicum classem sanas nobis suppeditare lectiones certa ratione ex textu Graeco efficitur idque solum moneri potest classem primam in priore libro, alteram in altero paulo saepius uera exhibere. attamen si paulo accuratius corruptelas ponderauerimus, satis euidenter apparebit primae classis lectiones, si a uero aberrant, plerumque intellegi omnino non posse, alterius uero imputari posse librario haud indocto, qui quae non intellexit

emendare studuerit. quae optime loco illustrantur iam supra indicato 6, 21 *an quis non ab ipsis conscriptoribus facillime discat,* ubi archetypi librarius errans pro *an quis* uel *ã quis* sine ullo dubio *aquis* scripserat plane inepte. quod cum ad classem primam librorum sit propagatum, alterius classis archetypi librarius callide *aquis* in *a quibus* mutato latinitatem sibi uisus est restituisse. porro legitur 12, 7 *qui Graecorum aliquid tale perpessus est?* recte dixeris extare apud classem secundam *quis Graecorum*, dubitabis tamen, immo negabis, si codicem Graecum Λ non ὁ τίς, sed ὅστις exhibere animaduerteris. similiter res se habet p. 19, 16, ubi CP facili errore *et* inter uoces *reges pastores* interposuerunt. non minus idem, quae in suo exemplari inuenerat, corrigere uolebat, cum 38, 1 *poenissimam* in *plenissimam*, 41, 17 *decatas* in *decadas,* 40, 8 *narrant* archetypi in *narrauit,* 45, 2 et 4 *sustinerent* in *subsisterent,* 74, 9 *alio* in *alios* mutaret. si qua uero parum intellexit, ea hic illic omisit uelut illud *me* 7, 5 ante *potioribus* positum uel illud *uero* 40, 8, quod pro *uiri* inepte archetypum dedisse ueri est simile. nomina denique rariora cum uulgatis permutauit, uelut pro *Euemerus* posuit *Omerus* p. 48, 8, pro *Iromus* ex Vulgata *Iram* (p. 24, 10. 25, 7. 12. 15. 26, 2. 8. 35, 5 e. q. s.), pro *Thumnosis* 20, 16 formam *Themusis* saepius usitatam restituit. neque desunt, ut res fert, ubi aut calamo aut oculis librarius lapsus sit, ut p. 9, 8 *hinc* 38, 6 *asaltus* 90, 21 *strapadon,* sed rarius acciderunt. econtra huiusmodi errores primae classi sunt proprii uelut 5, 16 *et cadmos edidicisse*, 10, 13 *urbe* (pro *orbe*), 49, 6 *mens qui* (pro *eos qui*) 58, 3 *dum* (pro *dii*), et alia supra memorata, studium uero corrigendi rarius deprehenditur, nisi neglegentiae potius tribuere malimus p. 13, 17 quod in I legimus *reprimens*, 24, 14 *in monte,* 28, 5 *integerrime*, 49, 7 *quaedam.* atque uersus finem libelli archetypi primae classis auctor taedio laboris plura quam in opusculi principio commisisse uidetur uitia. qui etsi librarius in describendo per neglegentiam et nimiam festinationem saepe in errores incidit, tamen multo magis lectionibus alterius classis est diffidendum

utpote a librario quodam idoneo et corrigendi studioso oriundis. caueas tamen, ne quae dixi de archetypis classium singulis codicum librariis tribuas, de quibus infra disputaturus sum.

§ 3. De archetypo codicum.

Classes igitur librorum duae etiamsi multis locis inter se differant modo hic modo illic uel sanam scripturam uel corruptam nobis seruantes, paene crebriores sunt in lectionibus corruptissimis consone traditis. redeunt ergo exemplaria omnia ad archetypum unicum erroribus inquinatum grauissimis, ut interdum uel ex Graecis exemplaribus medelam frustra speraueris. átque primum quidem omnibus in libris perplurimis locis tali modo hiat oratio, ut soli librarii codicis archetypi neglegentiae et incuriae culpa tribui possit. sic p. 132, 6 ex uoce *utroque*, quae nunc non habet quo referas, non solum de peregrinorum expulsione sed etiam de Lacedaemoniis a peregrinando prohibitis modo ab interprete dictum fuisse constat. simili modo p. 27, 1 *Herculis* ***, p. 37, 1 *quod* *** *interpretatur*, p. 53, 12 *his* (non *ab his* legitur) *itaque* *** *rogatus*, p. 56, 1 p. 57, 1, 104, 8, nisi quaedam excidisse statueremus, quae hodie in membranis extant neque intellegi neque emendari possent. aliis uero locis uelut p. 21, 23 22, 6 dubitari potest, utrum librarius an potius ipse interpres culpandus sit quae in Graecis leguntur homoeoteleutis falsus transsiluisse, aliis denique locis, cum Graeca deficiant iudicium facere non licet cf. p. 94, 5 94, 11. sufficiunt tamen ad demonstrandum omnium codicum fontem unicum exempla modo prolata. accedunt uero innumeri fere loci, nam fere trecenties testimonium archetypi improbaui, qui eadem in omnibus libris corruptela laborant. sic p. 138, 16 ab omnibus testibus, de De taceo, traduntur haec: *his quae discuntur amerus ultra recessauit*, quae nullo modo opinor, nisi Graeca haberemus, sanari potuissent. ex quibus sic decurrentibus τοῖς ὑπ'ἐμοῦ λεγομένοις οὐκ ἀπιστήσει certo uera restituisse mihi uideor haec: *his*

quae dicuntur a me resultare cessabit; dissecuit igitur uerba in fonte suo artissime cohaerentia haud recte librarius, qui quidem, cum omnes libros idem error irrepserit, archetypi auctor habendus est. p. 42, 16 *ad ciuitatem* omnes proferunt libri, unde *adicit autem* ex Graecis *καὶ προςεπιτίθησι* facili negotio restitues. simili modo uerba continue scripta parum recte a librario his locis dissecta sunt: 29, 9 *sicuti Moses*] *sicuti mos est;* 53, 11 *proinde is*] *pro iudcis*; 94, 2 *quantauis sit*] *quanta iussit;* 101, 6 *subdidere gentes*] *subdiue regentes;* 120, 14 *prodi tamen secreta*] *prodita mens arata;* 121, 6 *habenda sapuerit*] *habendas habuerit.* aliis locis litteras uel uoces inter se transposuit archetypi librarius uelut p. 99, 10 *Polycrates*] *pilocratis;* 108, 13 *a Mino*] *animo;* 130, 8 *in dei naturam et formam*] *et formam in dei naturam*, uel similes uoces inter se uel rariores cum usitatis permutauit, ut p. 43, 8 *iugera*] *integra;* 130, 12 *auersatorios*] *aduersatorios;* 98, 18 19 *fauturos*] *facturos;* 111, 14 *diaeta*] *dicta;* 134, 11 *ignitum*] *ignotum;* 129, 14 *fato constrictos*] *factos conscriptos;* 45, 13 *Hecataei*] *et ad eius.* alia deinde menda ex erroribus ut ita dicam syntacticis uel somnolentia librarii profecta esse habenda sunt, si exempli gratia 40, 8 *iudaei* cum *narrans* cogitatione iungens hoc in *narrant* mutauit, uel p. 76, 5 *prioribus suis* pro *prioribus sui* scripsit. alibi uerbis parum recte copulatis casus sententiae auctoris contrarios posuit uelut p. 115, 6 *sacerdotum;* 77, 13 *inpudentis;* 74, 17 *templo;* 129, 18 *constricti.* saepe neglegenter singulas litteras iterauit, uel geminarum alteram omisit. legimus enim p. 57, 14 omnibus in libris *quia apud* pro *qui apud*, 126, 11 *singulis solummodo* pro *singuli solummodo* et paulo postea *tantis sed* pro *tanti sed,* contra 130, 10 *ciuitate sacrificare* pro *ciuitates sacrificare*, 60, 7 *si uerisimilitudine* pro *sine uerisimilitudine,* 136, 16 *quidem num* pro *quidem damnum,* 101, 1 *fustibus* (ex *sustibus* ortum) pro *sustinentibus,* 141, 7 *discipuli uero* pro *discipuli si uero,* 62, 17 *et quia palam est quia* pro *et palam est quia.*

Eiusdem fere est neglegentiae si uocem modo dictam alia

ne simili quidem omissa mox reponit, sicut p. 103, 18 fecit, ubi bis posuit *permanere*, uel p. 138, 4, ubi *ciuitas* pro *pietas* rescripsi; nam hoc ex praecedente *pietate* ortum arbitror. bene igitur eodem errore Niesius p. 87, 1 accidisse iudicat, ut alterum *custodiae* loco *prouinciae* uocis in textum irreperet. et ego ab hac librarii consuetudine progressus p. 138, 8 *obseruare* libris traditum et 138, 13 *obseruationis* emendare conatus sum. priore enim loco cum confidam *obseruare* ex *obseruatio est* (*obseruãoẽ*) esse corruptum, hanc *obseruationis* uocem alteram *oblectationis* de loco mouisse conicio. alia archetypi menda non tam librarii erroribus quam malae pronuntiandi uel scribendi rationi saeculo sexto usitatae debentur. sic *b* et *u*, deinde *e* et *i* atque *o* et *u* saepissime inter se commutantur et *m* et *n* parum recte adduntur uel omittuntur. conferas 116, 16 *sacrificauit* et *iudicauit* pro futuris, p. 93, 13 *debita* pro *de uita*, 32, 11 *archibis* pro *archiuis*[1]) posita, p. 87, 18 *apiones*, p. 88, 18 *honoris*, 90, 18 *hostes*, 91, 1 *timagenis*,[2]) 96, 15 *piissimus*, 67, 2 *ingressus*.

Restat denique corruptelarum genus ex litteris perperam lectis enatarum. ita *s* et *r* confunduntur p. 49, 16 *uerborum*] *uerbosam*, 124, 3 *sectam*] *rectam*, deinde *s* et *f*: p. 123, 3 *fit*] *sit*, 96, 15 *Mnaseam*] *innafeam*, 136, 5 *despectu*] *deffectu*, *y* et *s*: p. 19, 15. 16 *yc*, *ycsos*] *se*, *sesos*, *s* et *t* p. 23, 1 *posuit*] *potuit*, denique *r* et *g*: 68, 18 *maris*] *magis*. littera imprimis *a* difficilis lectu fuisse uidetur, quae aut omissa est ab archetypi librario (cf. p. 43, 9 *iude* 51, 20 97, 2 *quia*] *qui*, 81, 7 *in alia Ionia*] *in licaonia*) aut cum *u* confusa (cf. 105, 13 *positurus sum*] *positura sum*, 132, 1 *alium*] *ullum*), eadem ponitur pro *e* uelut p. 40, 1 *gr*[*a*]*ecissimus*] *gratissimus*, 120, 14 *prodi tamen secreta*] *prodita mens arata*. porro miscentur *u m n*, uelut 96, 15 *Mnaseam*] *innafeam*, 119, 2 *necatrix*] *moechatrix* (*mecatrix*), 98, 6 *muros*] *uiros*, *ct* et *st*: 6, 18 *fastu*] *factu*, *r* et *n*: 42, 9

[1]) sic etiam *habitantia* ex *habitauilia* ortum esse puto p. 69, 11 et *beneque* ex *ueneque* errore pro *ne neque* scripto.

[2]) fere ubique terminatio nominatiui *-es* in *-is* abiit, ut dubitare possis, tribuendumne sit interpreti ipsi.

repurgare] *repugnare*, 129, 3 *super artes*] *superantes*, *li* et *b*: p. 19, 1 *bubastitis*] *buliastitis*, *u* et *ec*: 52, 19 et 97, 5 *fuisse* et *fecisse*. in aliis denique compendia scripturae librarium fefellerunt; animaduertas ergo, ne de *m* in casibus uel addito uel omisso dicam, haec exempla: p. 84, 3 *praesens*] *praeses* 133, 14 *significasse*] *significans se*, 99, 18 *non seruire*] *nos seruire*, deinde p. 64, 12, 138, 4 *non*] *nomen* (*nom̄*), 45, 5 *ergo* pro *uero*, 35, 14 *praemissa*] *promissa*. 132, 7, 137, 4 *ut* uel *ub* pro *uel* (*ut*), 9, 15 *philosophabantur*] *philosophabant*, 140, 14 *segnitiem*] *segnitia est*, 19, 7 *exercitaret*] *excitaret*, 5, 1 *cognouerit*] *cognoui et* et fortasse p. 47, 3 *homines*] *hoc*.

Perplurimis his maculis cum omnes libri pariter sint inquinati, quale archetypum fuerit, iam satis superque perspicies, quod quidem, si ad scripturae genus spectamus, ne uetustum quidem fuisse uidetur. maiuscularum enim quae dicuntur litterarum ex corruptelis illis nec uola nec uestigium deprehenditur, et licet litterae *s* et *r*, *y* et *s*, *u* et *a*, *e* et *a* permutatae et *a* omissa sexti uel septimi saeculi scripturam quam dicunt cursiuam, qua celeberrimum illum Iosephi codicem papyraceum Ambrosianum exaratum habemus, prodere uideantur, alia uitia, *r* et *n*, *u* et *ec*, *ct* et *st* confusa maximeque usus compendiorum haud rarus, aetatis Carolinae scripturae testes esse possunt. quare archetypum omnium qui supersunt librorum nono uel decimo saeculo tribuere non dubito. quo efficitur archetypa utriusque codicum classis eiusdem uel paulo recentioris aetatis fuisse. quod re ipsa probabitur, si corruptelas considerauerimus has: p. 23, 3 *fratri . is* in *fratrus*, 80, 20 *se mirari* in *seminari*, 2, 9 *iudicati* in *iudicamu*, deinde in *iudicandi*, 31, 5 *quoque* in *quaeque*, 58, 3 *dii* in *dū*, 87, 16 *culpat ubique* in *culpatuque*, 29, 7 *hominibus* in *omnibus* apud codices primae classis abiit neque aliter secundae classis codices 38, 5 pro *solimi solū*, 9, 13 pro *quoniam uero quando uero* et *q̄* 63, 10 pro *ꝗ* scripserunt.

Veri igitur mihi simile uidetur esse archetypum librorum contra Apionem duorum decimo saeculo uel nono exaratum ex codice uetustiore saeculi fere septimi cursiuis litteris descriptum esse.

§ 4. De singulis primae classis codicibus.

Postquam demonstraui unum fuisse omnium codicum archetypum, ex hoc uero duas esse librorum classes deriuatas atque alterius quidem archetypum ab librario ut satis neglegente ita emendandi non studioso descriptum, alterius uero accuratius quidem confectum, sed curis librarii doctioris saepius deprauatum quam emendatum esse exposui, nunc iam quaestio proponitur, quae inter singulos utriusque classis libros intercedat ratio, quibusque codicibus maxima fides sit habenda. atque iam supra dixi codicem uetustissimum Laurentianum LXVI 2 (L) cum multis recentioribus esse lacunosum. illone igitur ex libro recentiores originem suam traxerunt? at codicem L una quidem saeculi XI manus scripsit, complures uero manus correctrices textum prima manu scriptum emendarunt uel potius emendare studuerunt. atque Aeneas Silvius Piccolomini duas quidem, Aemilius uero Kroymann tres, Guido denique Biagi quattuor manus distinxerunt, quos secutus siglo L^1 correctiones significaui, quae ab ipso codicis librario, siglo L^2 eas, quae manu librario aequali saeculi XI^{mi}, L^3 eas, quae iudice Kroymanno manu saeculi XII^i uel XIII^i, L^4 denique eas, quae teste Biagio saeculo demum XV^0 uel XVI^0 textui insertae uel superscriptae sunt. porro id notandum est, quod L^1 et L^4 satis pauca dederunt, L^2 uero, quam Kroymannus ab ipsius librarii manu certissime diuersam ait, id quod Piccolominio aliter uidebatur, emendatoris esse uidetur, qui librum recens confectum maximam partem ex codice, rarius de suo ingenio correxit, L^3 denique econtra hominis docti, qui ope codicum destitutus quae eum offenderunt semper quantum potuit ipse emendare conatus nonnumquam uera inuenit, multo saepius uero ueritate frustratus est. is litteris corrigendis correctiones superponere eisque siglum $\dot{c}$ i. e. *corrigas* praemittere solet, uelut p. 10, 13 $\overset{\overset{s}{c\ o}}{urbe}$ legimus, quo indicatur L^3 *urbe* in *orbe* corrigi uoluisse. quoniam uero hanc manum, qua nititur codicum distributio, accurate Piccolominius enotauit, nihil mihi curae esse poterat, si L^1 et L^2 aequales confudit.

Codex enim Laurentianus S. Crucis XIX 1 (Cr), si minus ex L ipso, at certe ex eius apographo aliquo propterea prouenisse est iudicandus, quod manum L^3 correctricem fere semper expressit. quam ob rem cum non opus esset praeter L etiam Cr codicis lectiones in apparatu critico adnotare, satis habui si qua de causa utile uidebatur scripturam eius subscripsisse, nunc tamen addo, quibus eum ab L pendere paucis demonstrem. quod p. 10, 13 recte correxit L^3 *orbe* Cr quoque exhibuit, non minus tamen ea descripsit, quae L^3 prorsus a uero aberrans mutauit. conferatur exempli gratia
s
c popu
haec uaria lectio: p. 90, 3 *depalatum*] L, *depalatum* L^3, *de-*
s
populatum Cr, uel p. 91, 15 *gurdissimus*] L *gurdissimus* L^3 *sur-*
s
dissimus Cr, p. 116, 9 *eumque placare*] *eumque placere* L, *c eique placere* in margine apposuit L^3, *eique placere* Cr. quae exempla cum satis quae dixi probent, inutile est plura congerere. gemellus autem fere codicis Cr est codex Florentinus S. Marcianus 385 (M), quem pariter in apparatu silentio praeterii. eadem enim uterque omittit (p. 10, 25 *his autem—sunt* om. Cr M, p. 28, 8 *quinque et mensium* om. Cr M) easdemque corruptelas tradit (uelut p. 20, 11 *in locum*] *in oleum*, 11, 4 *descriptione*] *discreptione*, 7, 6 *Hellanicus*] *hellanufus*, 23, 1 *reginam*] *regnum* et multa alia). at neuter ex altero fluxisse credi potest: M enim pluribus mendis laborat, Cr uero teste Paolio recentior est; ergo tertius quidam codex inter L^3 et MCr intercessisse uidetur.

Reliquorum codicum lacunosorum quamquam paucissima specimina praesto sunt, tamen sufficiunt, ut codices quoque Cheltenhamensem 9401, Harleianum 3699, Laurent. LXVI 3 et 7, Laur. S. Crucianum XIX 4, Laur. Leopold. Faesulanum 164 eis adnumeremus, qui a L^3 pendent. in Cr enim nomen Aegyptiacum *Miframthusis* in *mifrdanthusis* corruptum apud Cheltenhamensem legitur *msrdanthusis*, apud M et Harleianum 3699 *mysidanthusis*. p. 71, 5 uero omnes hi consoni a Dresdensi libro aliisque et ab editione principe discedunt *a templi*

expoliatione scribentes, contra *a templorum expoliatione* (uel *spoliatione*) reliqui recte cum L proferunt, dico Vaticanum Ottobonianum 84, Venetum Marcianum X 63, Vatican. Palatinum 815, Dresdensem, Malatestianum, editionem denique principem anni 1480 (e).

Qui codices quoniam cum L lacunas communes habent non solum illas ampliores sed etiam breuiores, liberi uero sunt a L^3 et Cr librorum maculis[1]), ex ipso L fluxisse manifesti sunt. qua uero ratione alius ab alio pendeant, speciminibus idoneis destitutus neque exponere possum neque ullo modo ad interpretis textum constituendum utile duco.

De uno Dresdensi pauca addam. hunc enim librum nisi fallor uel exemplar ex eo descriptum editionis principis fontem fuisse iudico. non solum enim saepius eadem omittunt eademque corrumpunt, sed multis locis e lectiones in D manu correctrice cum eadem quae textum scripsit tum altera non multum recentiore scriptas exhibet. uelut p. 8, 18 *secunda—ponenda est*, 9, 13 *apud*, 61, 6—7 *quod ait—consensit* aliaque De omittunt, p. 4, 1 *mendacium quasi nostrum sit genus*, 7, 6 *agesilao*, 6, 20 *de antiquis*, 59, 1 *degere*[2]), 73, 9 *si tum*, 136, 8 *afficerent* alia similia tradunt. correctiones uero has uideas exempli gratia ab e propagatas: p. 4, 14 *siluerunt*] 1 m. D, *uoluerunt o* superscripto correxit D^1, *uoluerunt* e; 4, 20 *uanas*] D, $\overset{\text{ri}}{\textit{uanas}}$ D^2, *uarias* e; 4, 22 *heri uel*] *herilis* D in *herius* correxit, *herius* e; 57, 15 *cocodrillos* in *crocodilos* correxit D^1, hoc recepit e, 11, 22 *adicere*] D, in *addicere* mutatum expressit e. ipsa uero editio princeps alia addidit uitia uelut p. 71, 14 *otiosum*, 72, 1 *imprudenter*. quantum igitur ex iis, quae habeo, perspicere licet, e ex codice D fluxisse uidetur. ex e uero omnes editiones, quas supra enumeraui, deriuatae

[1]) cf. p. 59, 11 *uenisse cum*] *uetus secum* LDe *uocatus secum* Cr, et quae omiserunt Cr (et M) p. 28, 8; 59, 4 (*nisi—uidebantur*) apud De et reliquos eiusdem generis extant.

[2]) moneo breuiter perfecti pluralis tertiam personam apud De semper in-*ere* non in-*erunt* terminari.

sunt et ita quidem, ut ex e editio anni 1481, ex hac Veneta anni 1486, ex hac uero ea anni 1499 et Parisina anni 1511 denuo typis expressae sint. Venetam deinde anni 1499 sequuntur et editio Veneta anni 1502 et Mediolanensis anni 1513. eodem uero modo, quo editio anni 1502 totidem paginas seruauit, quot Veneta anni 1499 dederat, sic Veneta quoque anni 1510 priorem anni 1502 accuratissime expressit. quam ob rem dubium est, utrum Robertus Goullet cum editionem Parisinam anni 1514 adornaret et anno 1519 repeteret, Veneta anni 1502[1]) an anni 1510 usus sit. omnes denique editiones antea emissas imprimis Goulleti et Mediolanensem Ioh. Sobius, quem Godofredus Hittorpius bibliopola Coloniensis Philippo Melanchthone consilium laudante[2]) editionem anni 1524 parare iussit, in suum usum uocauit textumque ut potuit emendauit, hunc uero, quantum quidem ad libros contra Apionem attinet, satis impudenter Ioannes Frobenius Basileensis (f) descripsit. longum cum sit haec quae dixi accuratius demonstrare, pauca affero: p. 4, 1 praebet *mendacium quasi nostrum sit* e, *quasi* uero omittunt 1481 et cum ea recentiores omnes; p. 14, 7 *belli*] e *pelli* 1481—1499 et 1511, *belli* 1502 1510 1514 sqq.; 108, 14 *Delphicam* cum libris mss. e et 1481, *Delphicum* 1486 et posteriores; 96, 16 *rettulisse* 1480—1486, *retulisse* 1499—1524; 96, 15 *deridet*] e — 1499, *dederit* errore typographico 1502 et eam secutae 1510 1514 1519; 97, 2 *quia eis*] *quis enim* 1502 1510 1514 1519; 16, 10 *fama peruenire* inseruerunt eaedem; p. 9, 10 *cedere*] *credere* 1513 1524 f; 13, 11 *exposcerem*] *non expauescerem* 1513 1524 f; 16, 10 *uenire notitia* ins. 1524 f; 13, 17 *reprimens* 1524 f; 96, 16 *suae Mnaseam*] *inna facta* e—1519, *inania facta* 1524 f.

[1]) editio anni 1502 cum tunc demum in meam notitiam uenerit, cum textum iam typis mandassem, monendum est, eam in apparatu locum editionis anni 1510 tenere debere.

[2]) epistola Melanchthonis ad Hittorpium adhortatoria et teste Nicolao Müller adhuc ignota in editione Parisina anni 1511 exemplaris bibliothecae Monacensis (Auct. gr. b. 746) manu scripta inuenitur.

Non prorsus inanis est haec editionum collatio. de codicibus enim, quos adhuc silentio praeterii, ex ea licet iudicium ferre. primum enim cum liber Taurinensis in omnibus quidem cum **e** concinat, loco uero supra laudato p. 4, 1 cum editione 1481 et posterioribus *quasi* omittat. non ex ipsa editione principe, id quod satis recte F. Carta Taurinensis in epistola ad me data suspicatus est, sed ex Veneta anni 1481 uel 1486 fluxisse statuendus est. deinde codex Monacensis ex editione demum anni 1502 uel 1510 est descriptus. propagat enim illum errorem typographicum p. 96, 15 *dederit* (pro *deridet*), illud *quis enim* (pro 97, 2 *quia eis*) et p. 57, 5 *eo quot* (sic 1502 et 1510 *eoq*, recte 1514) et p. 4, 22 *heri* pro *heri uel* (*herius* De *uerius* 1513 1524 f). de codice igitur L eiusque propagine iam satis exposuimus.

Iam conuerto me ad codicem Bodleianum Canonicianum 148 (B) anno 1145 scriptum. qui ut a codice L lacunoso plenum textum praebens uehementer differt, ita, si uariam lectionem spectas, simillimus illi est, ut facile suspiceris Bodleianum saeculi XII ex Laurentiano saec. XI esse descriptum, lacunas uero alio ex fonte expleuisse. inspicias enim si placet hos locos: 7, 10 *Herodotum*] *Frodotum* L *Trodotum* B; 16, 8 *Herodotus*] *lorodotus* LB; 29, 4 *Berosus*] *berodotus* LB; 11, 6 *a deo*] *ad eo* LB; 31, 18 *longissimum*] *legissimum* L, *lẽgissimum* B; 91, 8 *trocodillis* LB; 108, 12 *floriantur* LB; 136, 10 *amplicarent* LB et multa alia[1]). atque etiam in rebus orthographicis saepissime iisdem locis consonant uelut p. 25, 7 *horientales*, 26, 5 *his*, 31, 8 *uerumptamen*, 101, 9 *machedonibus*, 11, 10 *ammittitur*, 41, 9 *ptolom̃s* etc. quid? quod etiam ea quae correxit L^1 et L^2 suscepisse uidetur B. appono ex apparatu critico haec: 4, 9 *iudicati*] *iudicamu* L, *iudicandi* L^2B; 4, 11 *conuictos*] *conuinc*^{a}*tos* (s. L^2) L, *conuincta* B; 4, 22 *heri*] ex *here* corr. L^2, *heri* B; 8, 19 *ad conscribendum*] *ad prae*^{scribendum} *con spo crinendum* (s. L^2) L, *ad praescribendum* B; 13, 20

[1]) cf. quae attuli p. XXVII sq.

re
derogare] *derogaui* (s. L^2) L, *derogare* B; 14, 16 *faciens*] *fa-*
i
cient L *faciunt* L^1, *faciunt* B; 15, 4 *alterutris*] *alterutros* (s.
inem
L^2) L, *alterutris* B; 24, 9 *Carchedonam*] *carthago carchedona*
(s. L^2) L, *carthaginem carchedonam* B[1]); 38, 2 *amplissima est*]
a est
amplissimus (s. L^2) L, *amplisima est* B et alia, denique quod grauissimum uidetur esse exemplum: 42, 9 *repurgare*]
nouare
repugnare (s. L^2) L, *renouare* B.

Quibus exemplis commotus facile quis affirmauerit Bodleianum ex Laurentiano esse descriptum. quod tamen nullo modo accidisse nunc satis certo opinor demonstrabo. atque primum quidem quae inueniuntur in L lacunae in B frustra quaeruntur. suppleuitne ergo quae deerant in L ex alio codice? ne hoc quidem ueri simile est, quia satis recedit cum a classis secundae libris tum a RVH, quos multo praecellit. extant autem in L non solum amplae illae, quas dixi, lacunae sed etiam breuiores saepiusque desunt uerba singula, quae nihilo minus omnia in B deprehenduntur. ac desunt quidem in L[2]), extant uero in B haec: p. 96, 18 *qui Dorii nominantur quendam eorum* [*qui*; p. 100, 16 *fortissimos*] *alios uero piissimos Graecorum omnes affirmant relinquo etiam reges pietate famosissimos;* p. 134, 9 *deos*] *occiderunt puto autem erat hoc apud eos*; p. 102, 21 *desolaretur*; p. 126, 7 *hoc*. satis multae denique sunt in B lectiones, quae ex ipso L fluxisse uix credendae sunt. p. 7, 5 enim rectissime B exhibet *me potioribus*, L inepte *ne potioribus*; p. 105, 3 *que*... L, *queretur* satis recte B; p. 106, 16 *manibus* L, *moribus* B; 116, 8 *ui-*
b
dente (s. L^3) L *iubente* Cr, *uolente* recte B; 124, 1 *legem* L *gentem* recte B; 54, 8 *sentiens* L *santiens* B. iam uero saepius et in L et in B notas marginales reperimus et uarias lectiones eadem qua textus manu scriptas, uelut ad p. 14, 14

[1]) *carthago* glossema in textum intrusum in accusatiui formam mutauit librarius.

[2]) nescio quo errore bis omisi in apparatu L ante e ponendum, legas igitur quaeso ad p. 96, 18: *om. L*e, ad p. 100, 16: *om. L(D)*e.

digressionem in margine adnotantur *al discretionem*, ad p. 25, 14 *discernere*: *al disserere*; ad p. 109, 17 *et que ui* utroque in libro additum est siglum R quod Carolus Dziatzko harum rerum peritissimus *requiras* esse intellegendum me monuit. quas notas cum eadem quae textum manus scripserit, fieri non potest, ut postea additae sint, sed necessario efficitur codicis Laurentiani librarium eas iam ex exemplari suo descripsisse, Bodleianum uero, cum eadem praebeat, non ex Laurentiano sed e communi fonte petiuisse. accedit enim, quod complures sunt eiusdem generis notae marginales, quas, cum in Bodleiano quidem extent, desiderentur uero in L, ille ex hoc ne potuerat quidem haurire; sic L p. 101, 1 *sustinentibus* nullo spatio uacuo relicto omisit, in B uero hiat non modo spatium sex fere litteris idoneum, sed ipse librarius in margine adiecit *R fustibus;* p. 134, 8 *quendam* LB in textu exhibent, B uero solus in margine supplet: *al quandam*, quae frustra quaeres in L. apparere igitur uidetur primum eodem exemplari, cum Iosephi opera describerent, usos esse Bodleiani et Laurentiani librorum librarios, deinde hoc exemplar iam correctoris manum passum esse, qui corruptelis uel notas adiecerit uel medelam attulerit. quare a uero non aberrabimus, si Bodleianum librarium p. 42, 9 illud *renouare* iam in communi exemplari uersui superpositum inuenisse ponemus, multis aliis uero locis, quibus B meliora tradit, eum exemplar utrique commune non uero correctiones codicis L secutum esse. iam efficitur uero eo, quod paulo post initium libelli L et B quidem uerborum *habuit* et *habitauit* similitudine decepti ille uerba *habuit—habuimus*, hic uero *necnon—habitauit,* quae statim in margine suppleuit prima manus, omiserunt, non solum B ex L non fluxisse, sed eodem libro utrumque usum esse; tertium uero intercessisse librum uetustiorem ueri est dissimillimum, praesertim cum in perplurimis tanta sit congruentia lectionum, quanta in libris diuersis ex fontibus deriuatis non obseruatur.

Ceterum negari non potest B codicis librarium satis doctum fuisse et saepius textum exemplaris sui emendare conatum esse.

Quod certissime p. 46, 7 elucere uidetur his in uerbis: *(Stratonice) . . . somnio prohibita ne faceret capta est*, quibus Graeca Στρατονίκη . . . ἐνυπνίῳ κωλύοντι πεισθεῖσα ἐλήφθη satis bene redduntur. nam cum in L traditum sit *somnio proehibita*, in B uero *somnio pro re habita*, in archetypo *prohibita* paululum corruptum extitisse uidetur, quod L quidem cum fide transscripsit, B uero sagacius emendare quidem studuit, sed ueritate frustratus est. simili ratione p. 130, 10 L calami lapsum exemplaris communis *ciuitate* fideliter seruat, B uero *in* inserto corrigere sibi uisus est.

Sequitur iam, cum exemplar commune codicum L et B integrum textum praebuerit primusque L illa capita satis ampla in fine primi inque initio libri secundi omiserit, omnes quos enumeraui lacunosos codices ex ipso L tamquam fonte suo emanasse. optimo ergo iure utpote inutiles ab apparatu critico seclusi. neque in L, ut id quoque moneam, folia exciderunt — textus enim inter duas illas lacunas reliquus uix columnam unam satis explet — sed cum uerteret folium (nunc 269num) librarius a fine columnae alicuius insequentibus praetermissis in quartam fere aberrasse uidetur. accedit quoque quod prior posteriore dimidio fere amplior est lacuna. editionis uero principis lectiones non tam ut textus Flauiani testem haberem, quam ut eis, qui ueteribus Iosephi uersionibus Italicis Gallicis Germanicis operam nauant, utilis essem, in apparatu critico apposui.

Quaeritur iam qua ratione reliqui primae classis libri cum LB cohaereant, Parisinum dico 5049 (R), Venetum Marcianum X 60 (V), Harleianum 4962 (H), quorum R solum totum habeo collatum, ex H ea quae p. 3, 1; 4, 15 et 69, 19—74, 7, ex V denique quae p. 61, 8—71, 15 et 74, 5—80, 19 leguntur accuratius noui. omnes tres igitur per paragraphos illas a p. 69, 19—71, 15 solas inter se conferre licet. quae etsi pauca sunt, tamen sufficienter illos tres codices inter se esse simillimos saepiusque etiam communiter a lectione codicis B recedere docent, inter se uero esse proximos R et H. qua re hos quidem ex uno dixeris fluxisse fonte, hunc autem

et V eodem ex libro deriuatum esse. quae ut perspicias hanc conferas uariam lectionem: 70, 7 *somnium*] V *summum* RH *Ammonem*] V *ammionem* RH; 70, 8 *quatenus responsa peterentur* RHV, *sed*] *sequitur* RHV; 70, 9 *multitudinem*] V *multitudine* RH; 70, 10 *an*] RV *iam* H; 70, 12 *qui populus*] V *qui populi* RH; 70, 12 *genere*] RV om. H; 70, 13 *uocas*] *uocat* RV *uocatur* H; 70, 14 *dicit* RVH; 70, 14 *quomodo rege*] *quo rege* V *correge* RH; 70, 15 *in pelago*] V *intelligo* RH; 70, 15 *submergente*] *subuergerunt* R *submergerunt* HV; 70, 15 *deserti* RH *deserta* V; 71, 2 *omnibus*] RH *omnium* V; 71, 7 *ex*] RH om. V; 71, 10 *numquam*] *nunquam* V *unquam* RH; 71, 10 *aliqua*] RH *alia* V; 71, 12 *malis*] V *malis constituti* RH; 71, 14 *etiam*] om. RHV; 71, 15 *a templorum expoliatione*] RV *ad templorum expoliationem* H; 71, 16 *mutatum*] RV *ciuitatum* H. Harleianum tamen quominus ex ipso R descriptum esse dicam paucis tantum lectionibus prohibeor idque imprimis p. 71, 17 *odiosum*] VH *aduersum* R.

Attamen quae nunc de ratione inter reliquos codices et R intercedente disseram non minus ad HV pertinere luce clarius est. R igitur uel potius commune codicum RHV archetypum neque ex L, cum integer sit, neque ex B, cum compluria quae ille omisit recte exhibeat[1]), sua haurire potuit. non rari tamen sunt loci, quibus non tam a LB discedat quam cum secundae classis codicibus concinat. illud enim, cum R negligentissime sit scriptus, mirari non decet, hoc uero quoniam codicum classes optime discerni possunt, ualde est memorabile scituque dignum. propono igitur primum exempla: p. 13, 17 *tacentes*] RCP *tacens* LB; 13, 23 *quia*] RCP *quia quod* LB; 34, 8 *nostrorum* RCP *nostris* LB; 48, 6 *conscriptores*] RCP *conscriptiones* LB; 52, 5 *Hermaeum*] *hermeum* RCP *hermetum* LB; 52, 6 *Danaum*] RCP *denaum* LB; 54, 21 *Auarin*] RCP *arauin* LB; 57, 17 *inspicere*] RCP *aspicere* LB; 59, 13 *censeret*] RCP *cessaeret* L *cesseret* B; 57, 11 *ostendere*]

[1]) sic p. 13, 9 *ueritatis*, 15, 11 *nobis*, 31, 7 *locis*, 54, 10 *muros*, 114, 5 *robur* (in apparatu neglexi), 125, 1 *de*, 126, 7 *ab illis*, 135, 12 *uel* 137, 5 *illum*, 138, 5 *ullus* in B solo desunt.

RCP *tendere* LB; 73, 9 *grammaticum*] RCP *grammaticorum* LB; 81, 13 *aut fert*] RCP *auffert* LB; 82, 11 *nec non et*] RCP *et non* LB; 98, 4 *tanta et talia*] RCP *tanta italia* LB; 99, 5 *abiuncti*] RCP *adiuncti* LB; 100, 13 *et putatos*] RCP *amputatos* LB; 115, 18 *omnis*] *omni* LB multaque alia addere licet. manifeste autem his locis ea de causa cum secundae classis codicibus facit R, quia et ipse et illi archetypi lectiones seruarunt, LB autem a ueris aberrauerunt. quamquam non desunt exempla malarum lectionum communiter a RCP traditarum: 6, 18 *fastu*] L *facto* BRCP; 31, 8 *Beli*] LBR² *belli* RCP; 55, 11 *congressus non est*] LB *congressus est* RCP; 59, 6 *in eis legibus*] L *in eius legibus* BRCP; 113, 19 *adduci* LB *adducit* RCP; 35, 21 *manifestus*] LB *manifestum* RCP. quae tamen omnia sic comparata sunt, ut dubitari quidem nequeat, quin in LB bona lectio extet, facillime uero sponte oriri potuisse illas corruptelas diuersis in libris non minus concedendum sit. confido igitur consensum RCP codicum archetypi prodere uestigia praeter eos locos, quibus casu eosdem in errores inciderint librarii. *cocodrilos* [1]) uero p. 57, 15 quin in archetypo fuerit ut non dubito, ita tamen id ab interprete esse scriptum non satis mihi persuasi.

Potuit iam librarius tanto facilius cum malis alterius classis lectionibus casu consentire, quanto saepius ipse et negligentissime descripsit et ad libidinem insolenterque textum describendum mutauit. uideas enim haec, ut qualis fuerit ille librarius cognoscas: 14, 11 *legisse dicantur*] *legantur*; 14, 21 *Graecis*] *antiquis Graecis*; 15, 3 *regionem*] *nationem*; 15, 21 *proscindentes*] *possidentes*; 19, 16 *secundum interpretationem sacrarum linguarum* scripsit loco uerborum *secundum sacrarum linguarum* exemplaris sui corruptorum; 22, 20 *agere monuerat*] *amouerat*; 30, 3 *cum satrapa desertore*] *contra satrapam desertorem*; 39, 7 *uocantur* <*autem*> *ut aiunt* <*iudei*> *philosophi*; 46, 11 *consueti*] *soliti*; 88, 3 *utentibus*] *uirtutibus*; 110, 3 *sciendi praebente*] *sciendi praebendi*; 106, 11 *quando . . . fuisse*

[1]) cf. de hac uoce p. 91, 8 *Ritschelii* opuscula II 539 *Archiv für lat. Lexikogr.* IX 135.

...*agnoscitur*] *quando*...*fuisset notum* alia multa. porro saepissime uocabula aut omisit (p. 11, 2; 17, 7; 20, 2; 27, 8; 37, 17; 40, 3; 45, 12 e. q. s.) aut transposuit (4, 16; 11, 17; 14, 20; 15, 7; 16, 2 e. q. s.). quae cum ita se habeant, etiam p. 45, 1 *ab aue augurium capiens* tradens non archetypi lectionem seruare mihi uidetur, sed ipse inuenisse, quae sententiae conueniant; aliis uero locis exemplaris sui textum bene emendasse putandus est uelut 18, 6 *sermonem*; 38, 2 *solimis*; 49, 1 *proposui*; 60, 4 *militia*; 68, 7 *idem*; 103, 15 *uulnere ei facto*; 111, 12 *coaptauit*; 111, 13 *legem*; 123, 1 *posuit*; 132, 1 *fuere* aliaque plura, quae facile unusquisque restituere poterat, contra p. 123, 9 *alacres* minus recte coniecit. bene rationem, quae inter codices intercedit, locus illustrat, qui inuenitur p. 34, 8. ubi ego quidem codices et LB et CP archetypi lectionem correxisse, R uero solum seruasse iudico: cum enim uox *libris* (βίβλοις) errore excidisset, reliqua *cum nostrorum* hiantia apud LB in *cum nostris*, apud CP in *cum nostrorum litteris* mutata sunt utrumque parum recte.

Quodsi bonae notae lectiones in RHV mixtae cum corruptelis grauissimis leguntur non mirari decet, si quinto demum et decimo saeculo exeunte libros scriptos esse consideramus; satis bonum enim fontem mali librarii paulatim inquinauerunt.

§ 5. De singulis classis secundae codicibus.

Classis secundae libros tantum quattuor inueni scilicet Cheltenhamensem s. XIII (C), Parisinum 1615 s. XIV (P), Parisinum 5054 s. XIV (Pa), Corsinianum denique librum saeculi XVI (Co). hunc uero Corsinianum plane ab apparatu critico secludere mihi licebat, utpote qui si minus ex ipso Cheltenhamensi C, at certe ex eius apographo sit exscriptus. quod paucis demonstrari potest: communes enim habet cum illo non solum lacunas[1]) et additamenta[2]) et transpositiones[3]) cor-

[1]) 10, 16 *rei*, 20, 7 *haec*, 20, 10 *uniuersam*, 37, 4 *libro*, 85, 6 *etiam* e. q. s.

[2]) 11. 6 *enim*. 21, 22 *autem*, 40, 14 *prolixe*, 42, 15 *pecuniam*, 94, 6 *Graecos* e. q. s.

[3]) 50, 11; 64, 18; 111, 8; 123, 14; 98, 9 e. q. s.

ruptelas denique ineptissimas[1]. sed etiam quae in C parum recte emendata uel superscripta sunt Co fideliter expressit. exempli gratia p. 11, 6 *facti sunt* in *facta sunt* correxit C^2, recepit Co; item p. 112, 14 uocis *cingula* litterae *ci* tam male iunctae sunt, ut similes fierent litterae *a*, unde habes in Co *angula*; p. 116, 2 quae correxit C^2 *prona est* repetit Co. cf. praeterea 128, 13 *his*] ▯*is* C *is* Co; 134, 7 *talia*] C *tale* C^2Co; 131, 10 *quidam*] *dam* C *clam* C^2Co. etiam in orthographicis cum C consonat Co, uterque enim scribit: *derrogare, derridere, erripere, sanccire, aufferat, facilime, uberime, polutos.* intercedere uero inter C et Co tertium librum nunc quidem deperditum ex eo concludendum esse puto, quod Co cum R lectionum partem habet eandem, quem consensum casu ortum esse aegre probabis si legeris apud RCo p. 36, 13 *ignoratas*; 45, 15 *hoc*; 60, 16 *assectione*; 95, 15 *ministeriorum*; 108, 2 *cunctis*; 119, 1 *statutum*; 125, 5 *ligurgi* alia. exemplar ergo habuisse uidetur Co quod ex R hic illic erat correctum.

Iam ad codices CPPa accedo. quorum lectiones si accuratius perlustrauerimus, unumquemque eorum nonnulla uel omisisse uel corrupisse, quae in reliquis duobus sana sunt, facile perspiciemus. Pa uero codicis etsi ea capita tantum collata habeo, quae absunt ab L, atque per eadem sola omnes tres inter se conferre licet libros, tamen satis ea probant, quae expositurus sum, neque sunt in reliquis quae contra faciant. desunt igitur in solo Pa: p. 66, 11 *dixisset—milia*; 79, 9 *nisi—aegyptios*; 67, 19 *ad*; 69, 9 *moysen*; 68, 1 *ponit,* contra addita inueniuntur 70, 16 *populi*; 77, 13 *commorantium*, corrupta leguntur p. 74, 11 *sed monere* (pro *sermonem*) alia, deinde in P: p. 61, 9 *ut*; 69, 20 *ad*; 77, 10 *eos* omittuntur, p. 71, 3 *ergo* additur, 76, 3 *nititur* loco *mentitur* uocis legitur. quod attinet ad C codicem iam multa attulimus quae solus (cum Co) scripsit. consonant uero C et P iis tantum locis, quibus Pa ab communi archetypo secessisse manifestus est:

[1]) 13, 2 *ductus*, 26, 8 *interrogauerunt*, 90, 12 *diuus*, 119, 2 *filios*, 141, 3 *felici tantum*, ut pauca ex sexcentis exemplis proferam.

CP	Pa
63, 7 *uolentes cum*	*uolentes eum*
67, 9 *generationibus*	*generatior*
69, 11 *eisque*	*eosque*
70, 10 *solummodo*	*solomodo*
74, 11 *sermonem*	*sed monere*
76, 5 *concordare*	*concordasse*
22, 6 accusatiuos temporis	ablatiuos ponunt.

non aliter uero ubi C solus contra archetypum commune pugnat, libri PPa consonare solent, id quod ex his perspicies:

PPa	C
4, 5 *spontaneam* (*-neum* Pa) *undique*	*spontaneam simulque*
63, 12 *inhabitatur*	*habitatur*
65, 10 et saepius *octuaginta*	*octoginta*
74, 11 *quid*	*quod*
75, 7 *circuitione* (rectius *-onẽ*)	*circuitiones*
77, 5 *posuit*	*ponit*
77, 12 *sabbato*	*sabbo* ...
80, 6 *partes*	*partibus*.

p. 66, 10 uero C et ipse ab archetypo recedens, quod *fritob.* cum PPa exhibuisse manifestum est, ex iis quae antecesserant *fritobautem* scripserat. unum miror, quod uox *commorantium* p. 80, 2 in PPa deest nescioque explicare. sed aut illam librarius C ipse inseruit aut in excutiendo eo codice error commissus est.

Plane alia intercedit ratio inter codices CPa. non solum enim in iis lectionibus, quae bonae notae sunt[1]), sed etiam non raro in corruptelis ita concordant, ut eodem fonte eos usos esse appareat. p. 61, 13 enim et C et Pa *ratione* et 61, 12 *quidem* C *qui* P inserunt; 63, 15 *inhabitarent*[2]); 67, 2 *ingressum*; 76, 3 *quod*; 77, 14 *inpudentis* iniuria litteris mandant.

Non ergo dubitandum esse arbitror, quin CPa non ex ipso

[1]) uelut p. 64, 1; 70, 16; 71, 3; 74, 19; 76, 3; 76, 11.

[2]) debui *habitarent* cum RVP in textu ponere, neque *inhabitarent*, quod accusatiuum solet regere cf. 16, 23; 23, 14; 43, 11; 61, 17; 81, 5.

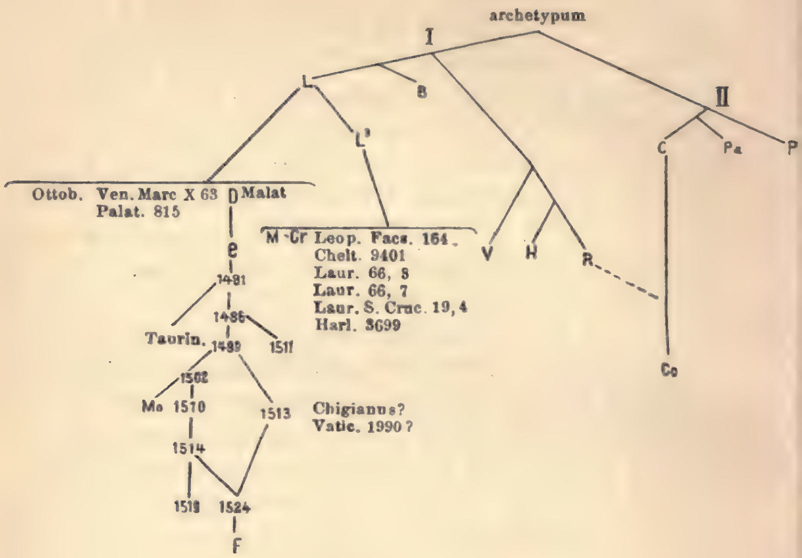
classis secundae librorum archetypo sed ex alio codice maculis illis inquinato utrique communibus et ex archetypo descripto fluxerint. quodsi C nonnullis locis solus omnium librorum ueram lectionem tenere uidetur, non ea re factum esse arbitreris, quod reliqui archetypi lectionem corruperunt, sed ipse librarius haud indoctus aliquoties coniciendo bona inuenisse putandus est. studiosus enim erat emendandi, sed cum p. 42, 15 *pecuniam* uel p. 40, 14 *prolixe* insereret, uel 119, 2 *filios*, 48, 1 *alteri*, 121, 10 *ad eas* scriberet, haud prospere rem gessit. at melius aliis locis ei res cessit. tribuo enim ipsi librarii ingenio p. 35, 14 *praemissa*; 120, 5 *funere*; 49 *intelligere eos*; 65, 1 *Ramessin*; 94, 6 *solos Graecos* quae pro mendis archetypi *promissa*, *fauere*, *ramessin*, *solos* bene restituit. est etiam memoria dignum quod p. 40, 14 (*Ptolomaeo*) *Lagi* pro *Lago* scripsit. Πτολεμαῖος Λαγός enim, non Λαγοῦ, fortasse iam scripsit librarius Graecus, quem secutus est interpres. cfr. p. 41, 4; 46, 16; 82, 8. caueas igitur, ne Cheltenhamensi nimiam fidem habeas.

Restat iam, ut de Parisino P iudicium feramus. ac ne eum optimum classis secundae habeamus, perplurimis corruptelis et neglegentiis impedimur, uelut omittit 12, 15 *conscribentes*; 20, 14 *possessionum*; 29, 9 *ita*; 57, 8 *permixti*; 106, 3 *legibus—rectae sunt* etc. abundatque prauis lectionibus uelut 10, 2 *seruatum est*; 15, 6 *possit*; 16, 1 *propterui ciuitatem*; 21, 1 *pascua est*; 26, 5 *uix*; 33, 6 *syrus*; 46, 11 *uocare*; 85, 18 *fidelem*; 58, 8 *seditiones*; 80, 6 *confutentur*; 139, 11 *quidem* etc. attamen cum sensu fere semper careant quae male scripsit absintque paene ulla additamenta, quae certissime (uelut in R et C) manum correctricem produnt, neglegentissime quidem scriptum librum P profitebimur, sed eodem modo, quo iam Bodleiano Laurentianum anteposuimus, ei nonnumquam maiorem quam Cheltenhamensi C Parisinoque R fidem habebimus.

P igitur cum exemplar quod ei ad manus erat describeret nec tamen corrigeret, accidere oportebat, ut contra ceteros propriae classis libros corruptos, ipse cum prima classe facere

uideatur. neque multum mirari hunc consensum debemus. si codices CPa corrupta tradunt, contra si P cum primae classis codicibus in corruptelis congruit, quomodo hic consensus extiterit, nobis accuratius examinandum est. p. 97, 8 legebantur apud interpretem ipsum sine dubio haec: *ut procul stantibus appareret quasi stellae per terram iter agentes.* sed archetypi librarius facili errore *stella* scripsit *agentes* non mutans. eadem LBP tradunt, R uero et C mendum grammaticum tollere conati ille *agentes* in *agens* mutauit, hic uero recte coniciens *stellae* restituit. eodem autem modo arbitror p. 129, 7 *ab hominibus* R et C librariorum sagacitati deberi, *ab omnibus* archetypi esse. p. 137, 8 LBP *ipsius iustisme* ex archetypo depromptum praebent, *ipsius* omnes seruauerunt, *iustissime* bene restituit C, *iustitie* parum prospere correxit R. ita cum omnibus fere locis, quibus P cum prima librorum classe consentit, res se habeat, iam non statuemus, P ex prima classe correctum esse, sed archetypi uerba in eo deprehendere nobis uidebimur non semper genuina, sed ut iam supra uidimus multis mendis inquinata. pauca restant exempla quae alia ratione explicanda sint. p. 105, 3 pro *queritur*, in L extat *que*..., in P uero *que*, in reliquis *queretur* uel *queritur*. ubi conicio in archetypo *que* quidem mendosum extitisse, supra uersum uero uel in margine *queritur* additum et ad codices utriusque classis propagatum fuisse, nisi malumus *queritur* emendationem librariis codicum trium BRC tribuere; aliis locis P casu in mendis cum L uel R consonare uidetur, uelut p. 138, 7 *si* omittunt PR; p. 104, 7 *reor*] *reos* LP; 113, 8 *etenim*] *et cum* LBP.

Quibus satis explanatis L primae classis librum, secundae uero P testes si minus integros at certe simplices iudicasse, ceteris ut emendandi cupidis saepius fidem non habuisse meo iure mihi uideor. subicio autem codicum stemma ut qualis iis intersit ratio uno tamquam obtutu conspici possit:

§ 6. De Graeco interpretis fonte.

Praeter codices Latinos manuscriptos imprimis Flauii Iosephi ipsius uerba Graeca ad uersionem quam edimus recensendam maxime faciunt. librorum uero contra Apionem textum Graecum nuper (anno 1889) Benedictus Niese omnibus quae extant subsidiis usus acuto ingenio quantum fieri potuit emendatum edidit. omnes uero qui supersunt libri Graeci eo teste ad unum redeunt codicem Laurentianum LXIX 22 (L a Niesio, Λ a me notatum) saeculi fere XI[mi] multis locis corruptissimum et interpolatum. libro uero multo meliore et ab interpolamentis libero Eusebius usus ampla excerpta Flauiana operibus suis inseruit, a quo sua Georgius Syncellus et Eusebii excerptor in Crameri Anecdotis Parisiensibus II p. 165 acceperunt. pauca praeterea et parum utilia Theophilus Antiochenus in libro contra Autolycum III c. 20—23, Porphyrius de abstinentia IV 14, Cosmas Indicopleustes in topographia

Christiana (apud Montefalconium in collectione noua patrum et scriptorum Graecorum uol. II) in usum suum conuerterunt. denique ex libris Flauianis satis multa tenemus in Excerptis Peirescianis ex Constantini Porphyrogeniti collectaneis de uirtutibus et uitiis, quae ex codice Turonensi Iulius Wollenberg cum editione Bekkeriana collata anno 1871 (in programmate gymnasii Francogallici Berolinensis) publici iuris fecit. de his omnibus cum Niesius in praefatione tomis quinto et quarto operum Iosephi praemissa accurate disseruerit, ego quidem sola eius editione ita sum usus, ut ubique lectorem ad eius de Graeco textu testimonium remissum uelim.

Inter Eusebium autem codicemque Laurentianum Λ medium fere locum tenent Excerpta Peiresciana. quorum ad textum cum uersio Latina tam prope accedat, ut gemello fere fratre codicis eius, quo Constantinus Augustus Porphyrogenitus, usus esse uideatur amicus Cassiodori, ea nunc paulo accuratius mihi sunt examinanda, ut perspiciatur primum qua ratione et ab Eusebio et a codice Λ distet, tum uero qua arte et qua doctrina praeditus interpres opus sibi propositum exsecutus sit, quantum res poscit, inuestigetur. extant igitur quae a p. 109, 1 usque ad p. 112, 1 in uersione Latina leguntur et in codice Λ et apud Eusebium et in Excerptis Peirescianis, ex quibus grauissima inter se comparata nunc lectoribus sub oculos mitto:

interpres	excerpta Peiresciana
1. p. 109, 1 *qui iustissime de dei fide cognouerit*	τίς ὁ δικαιότατα περὶ τῆς τοῦ θεοῦ πίστεως ἐπιτυχών
2. p. 109, 3 *iam enim de ipsis tempus est disputandi*	absunt
3. p. 109, 4 *gentium*	ἐθνῶν
4. p. 109, 7 *noster uero legislator*	ὁ δὲ
5. p. 109, 9 *declarauit*	ἀπέδειξεν
6. p. 109, 9 *deo principaliter*	θεῷ
7. p. 109, 10 *eum cunctos inspicere*	ἐκεῖνον ἅπαντας ἐφορᾶν
8. p. 109, 12 *et quaecumque contigit eis in angustiis supplicasse*	καὶ ὅσων ἔτυχον αὐτοὶ δεηθέντες ἐν ἀμηχάνοις
9. p. 109, 15 *unum uero*	ἕνα δ'
10. p. 109, 15 *et ingenitum immutabilem*	ἀγένητον καὶ . . . ἀναλλοίωτον
11. p. 110, 2 *prudentissimi Graecorum quia quidem eruditi sunt*	οἱ σοφώτατοι παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὅτι μὲν ἐδιδάχθησαν
12. p. 110, 8 *ad breue*	πρὸς ὀλίγον
13. p. 110, 8 *populo superstitionum opinionibus iam constricto*	ταῖς εἰς πλῆθος δόξαις προκατειλημμένοι τὴν ἀλήθειαν
14. p. 110, 10 *noster uero legislator*	ὁ δὲ μωσῆς ἀπέδειξεν
15. 110, 10 *opera praebens consona* (-*nis* codd.) *uerbis suis*	τὰ ἔργα παρέχειν σύμφωνα τοῖς λόγοις

Λ	Eusebius
cum Exc. Peir. consonat	τῆς δικαιοτάτης περὶ θεοῦ πίστεως ἐπιτυχών
ἤδη γὰρ περὶ τούτων λεκτέον	cum Λ consonat
ἐθνῶν	ἐθῶν
ὁ δ' ἡμέτερος νομοθέτης	ὁ δ' ἡμέτερος νομοθέτης
ἀπεῖπεν	ἀπέδειξεν
θεῷ δὲ μᾶλλον μόνῳ	θεῷ
εἰς ἐκεῖνον ἅπαντας ἀφορᾶν	εἰς ἐκεῖνον ἅπαντας ἀφορᾶν
παρέχειν τὰ ἴδια καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ ὧν ἀπηγόρευσαν. μόνον δὲ καὶ τοῦτο δοκεῖν ἐδίδαξαν εἶναι μὲν θεὸν μονάρχην μετ' αὐτὸν δὲ θεῶν τινας μυθολογίας ἀνεπλάσαντο. τὸ εἶναι αὐτοὶ δεηθέντες ἐν ἀμηχανίᾳ	καὶ ὅσων ἔτυχον αὐτοὶ δεηθέντες ἐν ἀμηχάνοις
ἕνα γοῦν	ἀλλ'
ὁ ἡμέτερος νόμος ἀπρόσιτον ἀγένητον αἴδιον ἄχρονον ἀναλλοίωτον	καὶ ἀγένητον καὶ . . . ἀναλλοίωτον
multa interpolata sunt	cum Exc. Peir. consonat
πρὸς ὀλίγον	πρὸς ὀλίγους
εἰς πλῆθος δόξαις προκατειλημμένοι τὴν ἀλήθειαν	εἰς πλήθη δόξαις προκατειλημμένα
ὁ δὲ ἡμέτερος νομοθέτης ἅτε δὴ	ὁ δ' ἡμέτερος νομοθέτης ἅτε δὴ
τὰ ἔργα παρέχων σύμφωνα τοῖς λόγοις	τὰ ἔργα παρέχων τοῖς νόμοις σύμφωνα

interpres	Excerpta Peiresciana
16. p. 110, 12 *inspirauit*	ἐνέφυσεν
17. p. 110, 13 *semper*	ἀεί
18. p. 110, 15 *alias esse perspexit et constituit*	καλὰ συνεῖδε καὶ κατέστησε
19. p. 110, 15 *iustitiam fortitudinem*	τὴν δικαιοσύνην τὴν καρτερίαν
20. p. 110, 18 *referuntur*	ἔχουσι τὴν ἀναφοράν
21. p. 111, 3 *doctor est*	διδάσκαλος
22. p. 111, 6 *sicuti*	καὶ
23. p. 111, 11 *noster autem legislator*	ὁ δὲ
24. p. 111, 13 *legem sermone*	ἐκ τοῦ λόγου νόμον
25. p. 111, 14 *unicuique diaeta conueniente*	τῆς κατὰ τὸ οἰκεῖον ἑκάστῳ διαίτης
26. p. 111, 16 *quibus*	τίνων

Λ	Eusebius
ἐνέφυεν	ἐνέφυσεν
ἀεὶ πολύ	πολύ
τἄλλα συνεῖδε καὶ κατέστησε	τἄλλα
τὴν δικαιοσύνην τὴν καρτερίαν τὴν σωφροσύνην	τὴν δικαιοσύνην τὴν σωφροσύνην τὴν καρτερίαν
ἔχουσι τὴν ἀναφοράν	ἀναφέρουσιν
διδάσκαλος	διδασκαλικός
οἷον	οἷον
ὁ δ' ἡμέτερος νομοθέτης	ὁ δ' ἡμέτερος νομοθέτης
ἐκ τοῦ λόγου νόμον	ἐκ τοῦ νόμου λόγον
τῆς κατὰ τὸν οἰκεῖον ἑκάστῳ διαίτης	τῆς κατὰ τὸν οἶκον ἑκάστων διαίτης
ὅσων	ὅσων

His ex exemplis manifestum est, interpretis codicem Graecum, si Excerpta Peiresciana et Λ eadem praebent, ab Eusebio uero differunt, semper cum illis congruere uelut in exemplis 1. 3. 12. 13. 15. 18. 20. 21. 24. 25, si uero consentiunt Λ et Eusebius, id quod rarius accidit, Excerpta ergo Peiresciana sola a uero textu aberrauerunt, nihilo minus interpretem cum Peirescianis facere uelut sub 7. 22. 26; reliquis enim eiusmodi locis non descripsit Iosephi textum Constantinianus excerptor, sed arbitratu suo eum in breuius contraxit, uelut sub 2. 4. 14. 23. si denique Λ a reliquis differt, eo plerumque factum est, quod interpolamenta hominis Christiani passus est, quae non solum ab Eusebio sed etiam ab Excerptis Byzantinis plane absunt. Latinus quoque interpres utpote homo saeculi sexti recentia codicis Λ interpolamenta non agnoscit (cf. 10. 12. 13.), nonnumquam uero solus Λ praebet mendum quod non sequitur Latinus cum Excerptis congruus, si denique tres illi textus Graeci fontes inter se dissentiunt, cum codice Peiresciano eadem habere solet Latinus, uelut sub 11. 19. 21.

Prorsus eadem iis in partibus obseruantur, in quibus Excerpta Λ Latinum inter se, non uero Eusebium comparare licet. uelut Latinus cum Peirescianis contra Λ pugnare conspicitur p. 107, 5 *primitus*, 107, 9 *multum arenosam*, 108, 1 *aliis*, 108, 2 *firmissimam*, 108, 4 *recte*, 108, 11 *quales*, 108, 12 *post eum*, 108, 13 *alii uero* et cum iis omittit uerba τὰς τῶν νόμων μαντείας; non deest tamen locus p. 107, 4 *indita scientia*, quo interpres, si fides est Wollenbergii silentio, non cum Excerptis (εἰς ἀεὶ) sed cum Λ (ἴσασι) consentit. uerum quod Excerptor p. 107, 7 ἐκ πολλῶν, p. 107, 12 πάντων interprete non assentiente omisit, id non exemplaris uitiis, sed arbitrio Excerptoris tribuendum uidetur. consonant igitur Excerpta Peiresciana multo saepius cum Λ quam cum Eusebio. quo fit ut illum codicem, ubi destituti sumus Peirescianis, interpres sequi uideatur, nisi quod frequenter meliora quam Λ nobis tradit. quanto uero usui Latina uersio ad Graecum textum emendandum fuerit, iam Niesius praefationis suae pp. XXI seqq. satis exposuit; mihi demonstrandum erat, ex Excerptis Peirescianis et codice Λ, rarius uero ex Eusebio, quid dederit interpres, iudicium esse faciendum.

Non tamen recte de interpretis uersione existimare licebit, nisi qualis fuerit textus ille Graecus, quem secutus est, paululum adumbrauero. multis enim locis non solum uerba singula, sed totas sententias tam corruptas praebuit ille codex, ut Iosephi sententiam interpres ne suspicari quidem posset. iam uero cum operam daret, ut quae legerat bene in Latinum conuerteret, si qua mente comprehendere non ualebat, aut uerbum de uerbo exprimere aut sententiam aliquam ex uerbis traditis expiscari studebat idoneam. iuuabit uero exempla quaedam et locorum textus Graeci mendosorum et interpretis emendationum in medio proponere. p. 18, 7 *honorabile nomen* | in Graecis leguntur τοῦ τίμαιος, sub quibus Gutschmidius Aegyptiaci regis nomen latere recte arbitratus Τουτίμαιος restitui suadet. interpretem τίμαιος pro adiectiuo accepisse intellegis. p. 17, 20 in Graecis extant αὐτὰ μὲν οὖν οὐχ οἷόν τε παρατίθεσθαι τἀκείνων i. e. ipsa illa, inquit Iosephus, testimonia

Aegyptiaca proferre non possum. quae uero apud interpretem sunt: *quas non arbitrantur commendare quae nostra sunt*, nisi cognouerimus interpretem pro οὐχ οἷόν τε in exemplari suo οὐχ οἴοντε (sic Λ) legisse et οὐκ οἴονται intellexisse, omnino intellegi nequeunt. simili modo p. 61, 1 *inscripti sunt* redit ad ἐνεγράφησαν pro ἐνετράφησαν lectum uel intellectum; ridicule uero p. 8, 12 quae codex mendose ei Δράκοντος περὶ τῶν φοινίκων pro περὶ τῶν φονικῶν praebuit nobis transtulit in haec: *Dracone ex Phoenicibus*. p. 103, 8 uero ὃν θύει apud librarium Graecum in συνθύει (Λ) abiit, ut non miremur, quod in textu Latino *cum eis . . . sacrificare* inuenimus.

Aliis locis etsi talia uestigia in Λ non deprehendimus, similes eius errores ex Graecis irrepsisse sine dubio statuendum est, uelut p. 12, 14 *credere* cum habeat πιθέσθαι pro πυθέσθαι interpretem legisse probabile est, uel p. 46, 6 uoce *interimere* ad ἀνελεῖν non ad ἀποπλεῖν ducimur, uel p. 81, 9 *non paruulum donum* legentes negabimus interpreti ante oculos fuisse οὐ μικροῦ δεῖν. plane nouam sententiam pro Flauianis, quae corrupte tradita intellegere non potuerat interpres sibi conformauit p. 99, 12 *nimis igitur haec maxima compositio etiam in futuro dicenda Apionis ammiratione dignissima est*, ubi erroris tamquam fons illud συνθέσεως pro συνέσεως etiam codici Λ traditum habendus est. atque p. 83, 7 erroris fontem in eo mihi uideor inuenisse, quod codex interpreti pro ἀπίωνα tradiderit ἅτινα, ubi consideres quaeso, quo studio quae ipse non intellexit uerba prorsus eodem ordine qui est in Graecis reddiderit: Ἀπίωνα enim δὲ σχεδὸν ἐφεξῆς πάντες ἔλαθον οἱ τῶν προγόνων αὐτοῦ Μακεδόνων βασιλεῖς οἰκειότατα πρὸς ἡμᾶς διατεθέντες sic uertit: *quae paene omnes in ordine progenitores eius Macedonum reges ignorauerunt habentes circa nos praecipuum familiaritatis affectum*. sed longum est multa enarrare, quae cuilibet ex notis meis facile colligere licet cf. 38, 8. 16. 42, 5. 45, 9. 105, 20. 123, 16—124, 6. 136, 8 —10. 139, 1.

§ 8. De interpretis uertendi ratione.

Non solum autem Graeca quae uertit interpres erant corrupta, sed etiam ipse non is erat, qui quae sana inuenit semper recte intellegeret recteque exprimeret. haud raro enim neque cogitationes Iosephi satis perplexas ullo modo mente cepit et perspexit, sed ne compaginem quidem syntacticam compositionemque uerborum difficiliorem enodare neque uoces rariores Graecas interpretari satis ualuit. quae optime paucis uerbis iam Niesius monuit (praef. p. XXIII, cf. etiam uol. I p. LIII): ‚omitto si quid non intellexit; neque enim raro lapsus est; sed nec particulas nec tempora satis distinguit, nec curat sententiarum nexum aut uerborum ordinem. est ubi omittat quae non intellexit aut difficilia eludat, nec deest, ubi quaedam adiecerit.' ubi uero plana erant, quae in exemplari suo inuenit, frequentius satis accurate uertit et si minus elegantem at certe perspicuum sermonem prodit. quo de sermone nunc mihi non est in animo plura dicere, pauca uero liceat afferre, ex quibus quantum a uero nonnumquam aberrauerit quantamque fidem mereatur perspici possit. luculentissimum et satis ridiculum errorem deprehendimus p. 53, 4: *et illum sapientem . . . uirum refert timuisse et circa semet ipsum et apud regem deorum Vulcanum*, ubi Graeca haec τὸν σοφὸν . . . ἄνδρα ὑποδεῖσαι πρὸς αὐτόν τε καὶ τὸν βασιλέα χόλον τῶν θεῶν uix interpreti futura fuissent difficilia intellectu, nisi χόλον formam non sibi notam cum χωλὸν confudisset. unde ortum est, ut pro deorum ira claudum illum deum Vulcanum reponeret. ac uero uocum ἱερεὺς et ἱερὸν et ἱερεῖον pluriens aliam pro alia intellexit, quo factum est, ut p. 102, 18 Graecos et Macedones sacerdotibus ad epulas usos esse contenderet. uideas alia exempla, uelut p. 15, 23 *Epirus* pro litore positum, p. 18, 17 δασμολογῶν, *diuidens*, p. 36, 8 ὀκλάζειν *onus portare*, 54, 1 τυφώνιος *ualde praecelsa*, 63, 8 προσποιεῖν αὐτοὺς *fulsitates inducere*, 81, 18 ἀξιῶν *dignitates*, 132, 3 στεφανώσας *fanum ei constituens* aliaque multa. quare non mirandum est, quod de Choerili Samii uersibus desperans p. 38, 3 Graeca non intellegens uerbum

pro uerbo reddidit. alio loco p. 5, 19 Graeca sine dubio habuit sana haec: καὶ περὶ τῶν ἐπὶ Τροίαν τοσούτοις ἔτεσιν στρατευσάντων ὕστερον ... γέγονεν ... ζήτησις εἰ γράμμασιν ἐχρῶντο, sed conexu uerborum non capto sic reddidit: *etiam de Troianis rebus ubi tot annis militatum est postea... quaestio facta est, utrum litteris usi sunt.* p. 37, 14 Graeca uerba non minus sana male inter se iunxit. sunt multa alia exempla, quae cum longum sit ad uerbum exscribere commodius ipse editionem Graecam et uersionem Latinam inter se comparabis uelut p. 10, 25 25, 3 38, 8 41, 20 42, 16 82, 2 106, 13 114, 14 et q. s. difficilia eludisse uidetur p. 56, 8 ἀλλὰ καὶ τοῖς αὐτοῖς ὀπτανίοις τῶν σεβαστευομένων ἱερῶν ζῴων χρώμενοι διετέλουν sic uertens: *sed etiam ipsa sacra animalia quae colebantur crudelissime discerpserunt.* omisit denique quaedam ut uidetur sibi diffidens p. 48, 13 59, 15 35, 16 37, 8 43, 19 aliis locis.

Haec hoc loco sufficiant; explicatius enim, ut iam supra monui, in prolegomenis Antiquitatis Iudaicae libris praemittendis mihi agendum est.

§ 9. De librorum contra Apionem inscriptione et partitione.

Fortasse iam subierit quem miratio, quod usque adhuc ne uerbum quidem de nomine librorum contra Apionem protulerim. quod tamen cum fieri non posset, antequam de codicum ratione exposuissem, nunc iam ad praetermissa aggressus quantum opus erit de libelli titulo et de partitione agam. atque primum scimus Cassiodorum Senatorem, cum in monasterio Viuariensi ab ipso condito bibliothecam pararet, operam dedisse, ut Iosephi Antiquitatis Iudaicae et contra Apionem libri nondum Latini facti ab amicis suis uerterentur. ipse enim de institutione diuinarum litterarum capite XVII haec scribit: *ut est Iosephus paene secundus Liuius in libris antiquitatum Iudaicarum late diffusus, quem pater Hieronymus scribens ad Lucinum Baeticum propter magnitudinem prolixi operis a se perhibet non potuisse transferri. hunc tamen ab*

amicis nostris quoniam est subtilis nimis et multiplex magno labore in libris uiginti duobus conuerti fecimus in Latinum. memorabile igitur est, quod Cassiodorus libris Apioneis inscriptionem propriam non indidit, sed eos cum libris Antiquitatis Iudaicae uiginti una comprehendens uiginti duos libros numerauit. qua ex re quamquam fortasse concludi potest, eos libros tamquam appendicem ampliori illi operi et supplementum ab interprete fuisse annexos, tamen facile contigisse potuit, ut Cassiodorus breuitatis gratia inscriptionem libri neglegeret. augetur haec suspicio, si ne in libris quidem manu scriptis ulla inscriptio fuisse conspicitur. deest enim, si quae addiderunt manus recentissimae neglegimus, in libris uetustissimis LB, deinde in R inscriptio libri primi et secundi et subscriptio libri primi, quae uero in classis secundae libris reperiuntur uix ab ipso interprete profecta esse possunt. C enim habet haec: *incipit liber uigesimus primus Flauii Iosephi contra Manethonem et plures alios qui liber non distinguitur per capitula sed totum simul legitur sub primo capitulo*, P uero haec: *incipit liber primus Flauii Iosephi dissertissimi hystoriographi contra Manethonem Egypticum et Ceremonem stoycum et alios.* similia legimus in initio libri secundi apud C: *incipit liber uigesimus secundus Iosephi contra Apionem et plures alios,* in P uero: *incipit liber secundus Iosephy contra Apionem Alexandrinum grammaticum.* denique in initio libri tertii habet C: *incipit liber uigesimus tercius Flauii Iosephi contra Apollonium Molonem et Lisimacum.* atque in codice Petrarcae libello rubrica inscripta est haec: *Flauii Iosephi historiographi antiquitatum Iudaici populi contra Apionem Alexandrinum gramaticum liber primus.* in Corsiniano denique inueniuntur: *Inuectiue Iosaphi contra Apionem et Molonem.* quae cum inter se discrepent, non solum non ex archetypo hausta esse uidentur, sed etiam ab auctore uersionis, quippe qui duos tantum libros Cassiodoro teste diuiserit, propter tertii illius libri inscriptionem ceteris aequalem profecta esse nequeunt. tota deinde inscriptio et in CP et in Pa Co non tam interpretis manum titulum Graecum uertentis quam librarii

indicem libro ex eius argumento quaerentis redolet. indicatur enim non opusculi totius nomen, sed rerum summae.

Accedit quod ne de Graeca quidem inscriptione satis constat, quode cf. Niesii praef. p. III, ut ne hanc quidem certam extitisse conicere liceat. illa uero appellatio, qua antiquissimi scriptores Christiani libros illos nominare solent περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀρχαιότητος, postea etiam libris manuscriptis inscripta uel potius subscripta fuisse uidetur. ea enim subscriptio etiam libris Latinis melioribus tanto consensu traditur, ut certe in archetypo codicum ea extitisse negari non possit. etenim et in LB libris iisque, qui ab L pendent, et in P in fine posterioris libri prima manu litterisque maiusculis subscribitur: *Explicit liber secundus Flauii Ioseppi de uetustate Iudaeorum.* sunt tamen, quae obesse uideantur, quominus ab interprete ipso haec subscriptio posita sit. is enim ἀρχαιότης et ἀρχαῖος Latine in *antiquitas* et *antiquus*, παλαιὸς uero in *uetus* uel *uetustus* conuertere solet, cf. p. 3, 4 *uetustissimum:* παλαιότατον; 8, 7 *uetus aliquid:* περὶ τῶν παλαιῶν τι; 11, 5 *antiquissima quidem et ueterrima:* τὰ μὲν ἀνωτάτω καὶ παλαιότατα, etsi confitendum est p. 139, 18 pro *ueterum* in Graecis inueniri ἀρχαίους.

Hanc igitur *de uetustate Iudaeorum* inscriptionem, si omittis Bandinium aliosque catalogorum auctores, primus Benedictus Niese ex codicum subscriptione libello nostro repetiuit, quae uero usque ad eum inscribi solebant *de antiquitate Iudaeorum contra Apionem grammaticum ad Epaphroditum* et in codicibus recentioribus et in editionibus antiquissimis ex Hieronymi uita Iosephi (de uiris illustr. cp. 13) et eiusdem ad Magnum oratorem urbis Romae epistola originem traxerunt. plane nihili denique sunt quae in libris manuscriptis recentissimis inscribuntur uelut in Corsiniano, quae iam in medio posui, et in H nunc proferenda: *sequuntur tria uolumina in quibus Iosephus Iudaicam antiquitatem probat auctoritate infidelium de impugna(nci)a eorumdem calumniarum in Iudeos ipsorumque leges inuectarum.* ego uero, cum res decerni nequeat, Niesium secutus titulum conformaui: *de uetustate Iudaeorum siue contra Apionem libri duo.*

Pauca denique addo de librorum partitione. plures enim

sunt codices manu scripti, in quibus non duo sed tres libri numerantur. inde a libri alterius paragrapho 145 C et H et si hunc addere licet R tertium incipiunt librum. Parisinus enim codex 5049 (R) saeculo XIII primitus quidem solos uiginti Antiquitatum Iudaicarum et septem de bello Iudaico libros et continebat et numerabat. saeculo autem decimo quinto cum codici illi tamquam supplementum intermitterentur contra Apionem libri, ut triginta librorum numerus compleretur, in tres diuisi sunt. atque in antiquiore libri primi belli Iudaici inscriptione saeculo XIII° descripta hac: *post antiquitatum libros uiginti hi sequuntur qui captiuitatis Iudaicae et excidii Iherusalem inscribuntur numero septem* manus saeculi XV[i] post *uiginti* inseruit *tres*, in ipsis autem libris de uetustate Iudaeorum dixi abesse et inscriptiones et subscriptiones librorum, nisi quod in fine legitur *Codex uniuersae iudaicae antiquitatis optimis auspiciis finitur*, praetereaque litteras initiales, ita ut tripertitio recens habenda et XV[i] demum saeculi librario tribuenda sit. et cum Harleianum ab R pendere hac quoque ex partitione librorum satis appareat, C codicis librarius primus et fere solus, ut corpus triginta librorum Iosephi haberet, tres libros contra Apionem diuisisse conspicitur. in Bodleiano denique libro initium quidem illud tertii libri littera initiali splendida insignitum est, sed duo tantum libri in subscriptione numerantur. capitula diuisit primus Robertus Goullet, deinde aliter dispertiens Hudsonius, capita Hudsoniana et praeter ea paragraphos adiecit quem ego sequor Niesius.

§ 10. De editionis consilio.

Ex iis, quae de fonte Graeco, de codicum archetypo, de interpretis studio ac doctrina disputaui, facili negotio colligitur in libris Iosephi contra Apionem Latinis cautissime esse exercendam artem criticam. fuerunt enim tot corruptelae in Graeco exemplari, tot locos parum intellexit interpres, tot menda inerant librorum archetypo et utriusque librorum classis codici primario, ut saepissime dubitatio exoriatur, quem corruptionis habeamus auctorem et utrum corruptum inuenerit

textum Graecum interpres aut ipse corruperit, an postea ab librariis ipsius uerba sint corrupta. exempli gratia interdum difficile dictu est, interpresne an librarius sit culpandus, quod uerbis homoeteleutis deceptus quaedam omiserit. ne igitur nimis interpretem corrigerem, ea tantum in textum recipere uolui, quae aliqua cum probabilitate interpreti ipsi tribui posse confidebam. quod nisi fieri poterat, archetypi scripturam potius malui restituere, quam incertam pro genuina lectione uenditare. ac si quas non quidem certas at satis probabiles mihi medelas inuenisse uidebar, in apparatu critico apposuisse satis habui neque aliter aliorum coniecturis usus sum. de emendatione igitur alii alia iudicabunt, ego contentus ero, si textus Latini fundamenta certa parauero. relinquuntur enim sat multa, de quibus desperaui uelut *pudori* p. 32, 10, *demens* 85, 19, *proni est* 116, 2, locus de Cleopatra p. 85—86. in aliis uero nimis timide forsan, quae in textu ponere debebam, in apparatum relegaui, uelut p. 13, 9 *traditionem*, 16, 6 *adepta potestatem*, 17, 5 *soluere*.

Sub textu primum quidem signa codicum singulis in paginis adhibitorum attuli, testimonia uero et excerpta librorum Apioneorum apud medii aeui scriptores nulla repperi. uariam deinde lectionem codicum LBRCP editionisque principis totam, V et Pa codicum discrepantias per supplementa tantum nunc primum edita, ex reliquis hic illic eas codicum DMoCrCo, ubi utile uisum est, notaui; Graeca duplici ratione usus adieci, primum, ut ars et doctrina interpretis, deinde ut fons eius Graecus qualis fuerit cognosci possit. quapropter codicis Λ quidem interpolamenta non exscripsi nec sententias plane deformatas, contra Excerptorum Peirescianorum, Eusebii, Λ codicis editionis principis Graecae, quae tamen ex Latinis correcturam passa est, lectiones inter se differentes iuxta posui, Eusebii tamen ita, ut simpliciter Eusebiana notarem, singula uero eius opera non curarem. quae si quis accuratius inspecturus est, accedat quaeso Niesii editionem.

Lectionis uarietatem, quae in re orthographica uertitur, a commentario omnino seclusi, nisi quod in nominibus propriis

minus usitatis largior fui. nonnumquam etiam ut codicum classes distinguerem discrepantias mere orthographicas, semper uero eas notaui, ubi de casu uel tempore uerbi dubitatio effici poterat uelut in illa frequenti *e* et *i* elementorum permutatione. secutus sum orthographiam Cassiodori aetate usitatam, qualis ex ipsius tractatu orthographico et ex celeberrimo illo codice Ambrosiano saeculi VII^{mi} papyraceo, quo libri Antiquitatis Iudaicae V—X continentur, cognoscitur. qui codex si certum usum prodere uidebatur, constanter scripturam eius quamuis non traditam in libris nostris recentioribus repetere uolui uelut in *optinere oboedire temptare sollemnis* similibus, si uero usus inconstans illo aeuo uelut in praepositionibus assimilatis apparebat, codicum uestigia ita secutus sum, ut non ueritus sim eadem in pagella *inpius* et *impius*, *quemammodum* et *quemadmodum*, *adtinere* et *attinere* eodem modo iuxta edere, quo in codice Ambrosiano promiscue legi solent.[1])

Emendationum aliorum praeter auctores ueterum editionum[2]) imprimis mihi praesto erant Gutschmidii obseruationes commentario textus Graeci insertae (Kleine Schriften IV p. 336—589), deinde Benedicti Niese, quas partim in editione libri Graeci, partim litteris ad me datis communicauit, denique Ottonis Guenther, collegae Berolinensis nunc Gedanensis litteris mihi missae, quarum quidem in addendis supplementum subicio.

Restat iam ut eis, qui me in apparatu colligendo, in textu adornando, in plagulis corrigendis beneuole et studiose adiuuerunt, gratias meas referam. inter quos longe primus nominandus est Benedictus Niese meus, qui non solum edendae Iosephi operum uersionis Latinae mihi auctor fuit, sed etiam quae collecta habebat in meum usum concessit, tum in emendando et corrigendo semper consilio et ingenii acumine auxili-

[1]) cf. in tabula photolithographica (60) ex codice Ambrosiano a societate palaeographica Anglica reproducta uers. 10 *inpietatem* et 28 *impietatibus*.

[2]) imprimis laudandae sunt edd. Venetae anni 1486. 1502 (ut monui pro 1510 in apparatu ponenda) Mediolanensis anni 1513, Ioh Sobii editio Coloniensis anni 1524, uituperanda potius ea Sigmundi Gelenii.

atus est. Otto deinde Guenther plagulas exigens typothetae siluam contulit obseruationum neque paucis eleganter attulit medelam. Guilelmi uero de Hartel uiri clarissimi auxilio et consilio in colligendis codicum speciminibus excutiendisque libris semper uti potui. quo intercedente uiri docti, quos iam supra nominaui, Carolus et Henricus Schenkl, Augustus Haberda, Antonius Swoboda, R. C. Kukula, Aemilius Kroymann in Niesii uel meum usum codices aut inspexerunt aut excusserunt. de libris denique apud se conseruatis humanissime me accuratiora docuerunt Franciscus Carta aduocatus Taurinensis bibliothecae praefectus, Adrianus Piccolomini professor Caesenas, Guido Biagi Laurentianae celeberrimae praefectus, J. P. Gilson collega Londinensis. quibus omnibus quas decet ago gratias.

Scribebam Steglicii prope Berolinum mense Iunio a. 1897

Carolus Boysen.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Praefationis primo folio iam sub prelum misso a Caesare Paoli professore Florentino rei palaeographicae peritissimo litteras accepi, quibus de codicibus LCrM meliora edoctus sum. Niesio enim pars codicis Cr posterior saeculo demum XV° suppleta esse uidebatur; iam eandem fere S. Crucianus ac liber S. Marcianus saeculo XI^{mo} a Niesio ascriptus lectionum uarietatem praebebat; quare hunc tamquam medium inter L et Cr intercedere coniecissem, nisi ex lectionibus perspexissem, nullo modo cogitari posse, Cr ex M transcriptum esse. de aetate igitur libri S. Marciani cum dubitatio mihi moueretur litteris ab Hieronymo Vitelli petiui, ut libris illis inspectis scrupulos mihi eximeret. qui cum ipse a Florentia abesset, Paolio uiro doctissimo auctor fuit, ut quae rogaueram exsequeretur. qui quanta diligentia codices examinauerit, ex iis, quae eius liberalitati atque humanitati debeo, luculenter apparet. haec enim mihi scripsit:

„*Il codice Laurent. 66, 2 è certamente antico, dei primi dell' XI secolo; le correzioni del libro contro Apione non sono, a parer mio, più recenti del secolo XII. — Il cod. S. Croce 19 sin. 1 pare a me scritto in due tempi: sec. X—XI, fino a c. 211; a c. 212 (dove comincia un quaderno nuovo) muta la qualità della membrana, mutano la composizione e il colorito delle iniziali a fregi e a colori, e la forma della scrittura mi apparisce del secolo XII. Il framm° Apion. sta in questo codice a cc. 251 e segg. — Il cod. S. Marco 385 è certamente antico, certamente del secolo XI sino a c. 167: di li in poi cominciano i dubbi, ed è appunto in questa seconda parte che si trova il framm° Apioneo. Le ragioni del dubitare sono queste: la pergamena è in genere più bianca e di fattura apparentemente più moderna; — la scrittura è in parte artificiosa; — il colore delle miniature è, senza dubbio, assai meno brillante che in quelle della prima parte. Ma non debbo tacere che ci sono parecchie carte che conservano l' aspetto dell' antichità; e che le iniziali a fregi e colori (compresa la* S *del* Sufficienter *nel framm° Apion.), così per la composizione, come per il tono dei colori non offrono nessuna nessunissima differenza da quelle della prima parte.*

È possibile che la parte seconda del cod. sia una imitazione del secolo XV? Non mi parrebbe di poterlo asserire: ma può essere che sia scritta un po' più tardi della prima, forse nel secolo XII. Ma se questo è, debbo anche aggiungere che deve essere opera di uno scrittore e d'un miniatore che si erano educati sui modelli del secolo precedente: perchè, ripeto, nelle miniature non c' è differenza alcuna; e quanto alla scrittura, o sia originale o sia d' imitazione, ha il tipo schietto della scrittura caratteristica dei Passionarî e dei Leggendarî italiani del secolo XI.'

Qua ex disputatione sequitur librum S. Marcianum saeculo XI°, S. Crucianum uero, quantum ad libros Apioneos attinet, XII° esse attribuendum, ille uero cum neglegentius descriptus [1]) huius fons fuisse nequeat, tertio cuidam codici nunc deperdito cum S. Cruciano menda utrique communia debere uidetur. ceterum codicum horum ratio alterutra, cum uterque ex libro Laurentiano fluxerit, ad uerba interpretis restituenda nullius est momenti. atque haec quidem praefationi addenda habui.

In apparatu critico congerendo hic illic nescio quo casu quaedam omisi, alia typothetae errori debita non satis animaduerti, nouas denique emendationes a Niesio Guentheroque, cum plagulas examinarent, missas partim iam textui subieci partim hoc demum loco addere aut potui aut uolui. quae omnia unum in locum collecta nunc supplementi loco submitto.

ad p. 3, 5 *conscientiam*] *consistentiam* conic. Guenther.
ad p. 5, 16 *illo*] *ullo* CP.
ad p. 8, 9 *dicunt esse* tr. P.
ad p. 10, 1 *est, si*] *est, et si* coni. Guenther.
ad p. 16, 16 in notis pro *eum P* legas *cum P*.
ad p. 21, 8 *rectissime*] *quod rectissime* conic. Niese.
ad p. 22, 7 addas *armesianus* R
ad p. 23, 1 *adiecit*] probat Guenther laudans Collectionem Auellanam II 759, 8 *rursus adiecit uxor Lia ut conciperet.*
ad p. 25, 14 in notis legas: *pecunias*] *pecunia* Le *peccuniam* B.
ad p. 27, 15 *Fellete* coni. Niese.
ad p. 31, 10 *obsidentes*] in nota delendum est B.
ad p. 31, 13 in nota corrigas: *quorum* LRCPe.
ad p. 34, 5 *Carcamane*] *Carmania* scribi iubet Niese.
ad p. 36, 7 *inter sacramenta cum*] *inter haec tamen cum* proponit Niese, *inter sacramenta uero cum* Guenther.
ad p. 41, 22 *conuersationem <suam>* CCo.
ad p. 45, 4 *si*] *dum R* addas.

[1]) exempli gratia omisit M p. 7, 4 *eos*; 7, 20 *quidem*; 8, 18 *discordia*; 13, 13 *uero*; 16, 2 *uniuersi*; mendose scribit p. 4, 4 *arbitrati sunt*; 5, 2 *euentarumque*; 5, 20 *sapientibus*; 8, 13 *de antiquitate*; 10, 16 *eius rei*; 10, 22 *alienarum*; 24, 9 *carchedonam nuncupauerunt.*

ad p. 47, 12 *praedicturum*] *praebiturum* conic. Guenther.
ad p. 52, 8 *filiorum*] L *filio* corr. L³.
ad p. 53, 1 *sectiones*] in nota *R* pro *B* reponas.
ad p. 58, 1 *impossibilitatis concupiscentiam*] simile exemplum ex Collectione Auellana p. 12, 9 notat Guenther: *aliquam atrocitatis mortem.*
ad p. 61, 5 *sacerdotes atque ad iuris iurandi uinculi illorum instinctu* (uel *adinuentione*) *multitudinem conuenisse* proposuit Niese.
ad p. 61, 19 *corpore*] *et corpore* conic. Niese *corporeque* Guenther.
ad p. 63, 15 *inhabitarent*] rescribas *habitarent*, notam sic corrigas: *inhabitarent* BCPa.
ad p. 74, 5 *mordentur*] *mordenter* R.
ad p. 79, 14 *se nostram* ***] *semen nostrum* conic. Guenther.
ad p. 86, 14 *et ea*] sic Co, diffido ergo de C recte collato.
ad p. 91, 15 in nota delendum est *quod P.*
ad p. 92, 11 *et obstipuis <se quis esse>t is homo* conic. Guenther.
ad p. 96, 18 notam corrigas sic: *qui—eorum*] om. Le.
ad p. 97, 9 *agentes*] *agens* R.
ad p. 100, 16 notam corrigas: *alios uero—famosissimos*] om. L(D)e
ad p. 104, 3 in nota legas: *iuxta L* (non *B*).
ad p. 105, 15 *onus*] nunc conicio: *opus*, ἔργον et λόγον ab interprete confusa arbitratus.
ad p. 106, 1 *legiptime* C.
ad p. 108, 11 in nota legas: οἷους coni. Niese, ὃν A.
ad p. 111, 9 *haec*] *hoc* R.
ad p. 111, 16 in nota legas: *abstinere R* (non *B*).
ad p. 114, 5 *robur*] om. *B.*
ad p. 114, 12 sqq. in notis uersuum numeros corrigas.
ad p. 115, 19 *forma*] *fortuna* R.
ad p. 118, 10 *est*] *esto* conic. Guenther.
ad p. 119, 7 *dum ob<itu ab> hoc fit aliena* conic. Guenther.
ad p. 123, 8 *firmissimam quia hi qui* conic. Niese.
ad p. 124, 16 in nota pro *R* reponas *P.*
ad p. 125, 1 *de*] om. *B.*
ad p. 125, 5 *Lycurgi*] *ligurgi* R, *Lycurgum* coni. Guenther.
ad p. 128, 2 *proiectiones*] *per obiectiones* conic. Guenther.

CONSPECTVS SIGLORVM ET SCRIPTVRAE COMPENDIORVM.

L = codex Laurentianus plut. LXVI, 2; L^{1234} indicant manus eiusdem codicis correctrices eodemque modo B^2C^2 reliqua intellegas.
Cr = cod. Laurent. S. Crucis plut. XIX sinist. 1.
M = cod. Florentinus S. Marci 385.
B = cod. Bodleianus Canonicianus 148.
R = cod. Parisinus lat. 5049.
V = cod. Venetus Marcianus X, 60.
H = cod. Musei Britannici Harleianus 4962.
D = cod. Dresdensis A 111.
Mo = cod. Monacensis lat. 22105.
C = cod. Cheltenhamensis Phillippicus 12311.
P = cod. Parisinus lat. 1615.
Pa = cod. Parisinus lat. 5054.
Co = cod. Corsinianus 839.

e = editio princeps Veronensis anni 1480 **f** = ed. Frobenii Basileensis a. 1524 *Sobius* = ed. Coloniensis a. 1524 *Gelenius* = editio Sigism. Gelenii Parisiensis a. 1535	operum Iosephi uersionis antiquae.

Λ = cod. Laurent. plut. LXIX, 22 Graecus.
ed. princ. = editio operum Iosephi Graecorum princeps a. 1544.
Eus, Euseb = Eusebii operum loci Flauiani.
Sync, Syncell = Georgius Syncellus.
Theoph = Theophilus Antiochenus contra Autolycum III 20—23.
Porphyr = Porphyrius de abstinent. IV 14.
Cosmas = Cosmas Indicopleustes in topogr. Christiana in Montefalconii Collectione noua Patrum uol. II.
Exc Peir = Excerpta Peiresciana ex Constantini Porphyrogenetae Collectaneis de uirtutibus et uitiis ed. Iul. Wollenberg. (Progr. Gymnas. Francogallici.) Berol. 1871. 4.
Gutschmid = Alfredi a Gutschmid commentarius in Iosephi contra Apionem libros (Opuscula IV p. 336—589).

add., *addid.* = addit, addunt, addidit, additum similia.

cf., *cfr.* = confer, conferatur similia.

corr. = correxit, correctum, correctura similia.

emend. = emendauit similia.

eras. = erasit similia.

i. e. = id est.

in m., in marg. = in margine.

interp. = interpres.

lin. = linea.

m., *man.* = manus; 1 m. = prima manus.

mut. = mutauit sim.

om. = omittit, omissum sim.

r., *ras.* = rasura.

rec. = recens.

s. v. = sub uoce.

s., *superscr.* = superscripsit sim.

superp. = superposuit simil.

suppl. = suppleuit sim.

tr. = transposuit sim.

u. = uersus.

*** asterisci lacunas indicant.

| uel ≡ rasuras significant.

<> uncis in textu inserenda, in apparatu uerba a librariis superaddita circumsaepsi.

[] uncis secludenda notaui.

? signum codicum siglis addidi ubi de lectione diffidebam.

| lineola finem uersus, ‖ lineolis finem columnae uel paginae notaui.

FLAVII IOSEPHI

DE IVDAEORVM VETVSTATE

SIVE

CONTRA APIONEM

LIBRI II

LIBER PRIMVS.

I. Sufficienter ut arbitror et per libros antiquitatum, opulentissime uirorum Epaphrodite, legentibus eos aperui de nostro genere Iudaeorum, quia et uetustissimum est et primam conscientiam propriam habuit nec non et quemadmodum regionem, quam nunc habuimus, habitauit. quinque milia enim annorum numerum historiam continentem ex
nostris sacris libris Graeco sermone conscripsi. quoniam uero 2
multos uideo respicientes blasphemiam quorundam insane prolatam et ea, quae a me de antiquitate conscripta sunt, non

LBR, CP(Pa), **e**. — A, ed. pr(inc. Graeca)

In L titulus deest, manus saeculi XVI uel XVII in marg. add.: De uetustate Iudeorum libri duo Iosephi aduersus appionem grammaticum; *in B deest, spatium undecim uersuum librarius uacuum reliquit; in Cr M deest; in R deest, manus recentissima add.:* Fl. Iosephi contra Appionem; *in C minio scripta sunt haec:* Incipit liber uigesimus primus flauii Iosephi contra manethonem et plures alios qui liber non distinguitur per capitula sed totum simul legitur sub primo capitulo. Et hic incipit capitulum primum ∴ ∴. *Proinde alteri eiusdem paginae columnae inscribitur:* Item capitulum primum contra manethonem et alios. — *P exhibet haec:* Incipit liber primus flauii Iosephi dissertissimi hystoriography contra manethonem egypticum et ceremonem stoycum et alios. *Co(rsinianus 839) fol. 23:* Inuectiue Iosaphi contra Apionem et Molonem. *D(resdensis 118) habet haec ex Hieronymo de uir. ill. 13 sumpta:* Iosephi machaciae filii hebraei genere sacerdotis ex hierosolymis de antiquitate Iudeorum contra Appionem grammaticum Alexandrinum capitulum primum. *Eadem* **e** *uerbis* capitulum primum *omissis repetit.*

2 Pa per §§ 1—3 collatus est. et] *om. CPPa* 3 apperui *CP* 5 conscientiam] ὑπόστασιν nec non—habitauit] *om. L (qui seruauit antea pro* habuit *uocem* habitauit, L^2 uit *superscripto restituit:* habuit) *B (sed prima manus in imo margine suppl.)* **e** 7 enim milia *tr. CPPa* milia] millis *Pa* 10 quae] quae dicta sunt *R*

credentes, putantes indicium, quasi nouellum sit nostrum
genus, eo quod nulla memoria apud Graecorum nobiles
3 historiographos digni sunt habiti nostri maiores, pro omnibus
his arbitratus sum oportere me breuiter haec dicta conscribere
et derogantium quidem uesaniam spontaneumque increpare
mendacium, aliorum uero ignorantiam pariter emendare, uni-
uersosque de nostra antiquitate, qui scilicet ueritatem amplec-
4 tuntur, edocere. utar autem in meis dictis testibus eis, qui
de omni antiquitate apud Graecos fide digni sunt iudicati:
eos autem, qui blaspheme de nobis atque fallaciter conscri-
pserunt aliqua, per semetipsos conuictos indubitanter ostendam.
5 conabor autem etiam causas exponere, propter quas non multi in
Graecis historiis gentis nostrae fecere memoriam, nec non et
eos, qui de nobis nequaquam scribere siluerunt, nescientibus
aut nescire simulantibus indicabo.
6 II. Primitus itaque satis ammiror eos, qui aestimant opor-
tere de rebus antiquis Graecis tantummodo fidem haberi et
ab eis consulendam esse ueritatis integritatem, nobis autem
et aliis hominibus non esse credendum; sed ego omnia in
his contraria uideo contigisse. quapropter decet non uanas
opiniones inspicere sed ex ipsis rebus iustitiam ponderare.
7 omnia siquidem Graecorum noua et heri uel ut ita dicam

LBR, CP(Pa), e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 indicium] *ex Graeco* τεκμήριον *scr.*, iudicium *codd.* indicium—genus] mendacium quasi nostrum sit genus e nostrum sit *tr. R* 3 hystoriagraphos *Pa* 5 et] *abest a Graecis* uesaniām *L* uesanum e spontaneumque] spontaneam simulque *C* spontaneam undique *P* spontaneum undique *Pa* 9 iudicati] iudicamu *L* iudicandi *ex corr.* L^2,*BR*e 10 conscripsere *ut solet in talibus* e *quod hoc solo loco noto* 11 conuictos] conuinctos *L* (-os *s.* L^2, a *supra*) conuincta *B* conuīctos *C* cumuinctos *P* conuicta e 12 autem] *om.* e 14 qui de] quidem e siluerunt] uoluerunt e 15 aut] autem *R* 16 primum *C* itaque] ita *P* extimant *C* exstimant *B* existimant e oportere *post* antiquis *tr. R* 17 habere *LB*e 20 quapropter] εἴγε uarias e 22 siquidem] γε Λ heri uel] here uł *L* (here *in* heri *corr. recte* L^2) hēre uel *C* hec uel *P* herius e

nuper facta cognouerit, hoc est fabricas ciuitatum et adinuentiones artium conscriptionesque legum cunctarumque rerum
iunior apud eos est historiae diligentia conscribendae. apud 8
Aegyptios autem atque Chaldaeos et Phoenicas, desino enim nos illis connumerare, sicut ipsi fatentur res gestae antiquissimam et permanentem habent memoriae traditionem. nam 9
et locis omnes inhabitant, quae nequaquam aëris corruptioni subiaceant, et multam prouidentiam habuerunt, ut nihil horum, quae apud eos aguntur, sine memoria linquerentur, sed in publicis conscriptionibus semper a uiris sapientissimis dicarentur; Graecorum uero regionem innumerae corruptiones 10
inuaserunt rerum memoriam delentes. si autem nouas constituentes conuersationes omnium se praeesse crediderunt, sciant. quia etiam sero et uix naturam potuerunt agnoscere litterarum: nam antiquissimum earum usum habuisse creduntur a Phoenicibus et a Cadmo se didicisse gloriantur. sed neque illo 11
tempore poterit aliquis demonstrare seruatam conscriptionem neque in templis neque in publicis anathematibus, quando etiam de Troianis rebus, ubi tot annis militatum est, postea multa quaestio atque contentio facta est, utrum litteris usi

LBR, CP, **e**. — Euseb Λ, ed. pr.

1 cognouerit] εὕροι, *unde conieci;* cognoui. et *codd.* **e** εὑρήσεις *Euseb* hoc] haec **e** 3 iun(i)or *L* diligenda *P* conscribende *B* (*a 1. m. in* -da *corr.*), conscribenda *LRCP***e** 4 enim nos *om. CP* 5 ipse *R* fatentur ipsi *tr. B* 7 aëris] ἐκ τοῦ περιέχοντος 8 nihil horum] nichil(h)orum L^1 nihil eorum *R* 9 aguntur] geruntur *R* relinquerentur *CP* 10 dicarentur] καθιεροῦσθαι dica(t)rentur *B* dictarentur *RCP* dicerentur **e** 12 si] ἀεὶ, *in codice suo Graeco* εἰ *habuisse uidetur interpres, qui postea, ut haberet apodosin,* sciant quia *inseruit* qui **e** 13 sciant quia] *in Graecis non extant.* 14 sero] scio *R* 15 habuisse *L* 16 et a—didicisse] et cadmos (cadinos *R*) edidicisse (*ex* edidisse *B* e didicisse *R*) *L* (L^2 s *lineola a* cadmo *separatum cum* e *coniunxit*) *BR* a cadõs e didicisse *P* illo tempore] ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου *Euseb* ἐπ' ἐκείνου τοῦ χ. Λ 18 anathematicis *P* 19 de Troianis rebus—est] περὶ τῶν ἐπὶ Τροίαν τοσούτοις ἔτεσι στρατευσάντων de io troianis *L* (*ipse expunxit*) 20 usi sunt] usi sint *BRCP*

sunt: et magis ueritas optinuit, eo quod usus modernarum
12 litterarum illis fuisset incognitus. constat autem, quoniam
apud Graecos nulla inuenitur absolute conscriptio poëma
Homeri uetustior, et hunc etiam post bella Troiana fuisse
manifestum est. et aiunt neque hunc litteris suum poëma
reliquisse, sed cantibus memoria reseruatum postea fuisse
compositum et propterea multam in eo conspici dissonantiam.
13 qui autem historias apud eos conscribere temptauerunt, id est
hi, qui circa Cadmum Milesium, et Acusilaus Argiuus et
post hunc quicumque alii fuisse referuntur, paululum tempus
14 Persicam apud Helladium militiam praecesserunt. sed etiam
eos, qui de caelestibus et diuinis primitus apud Graecos
philosophati sunt, id est Pherecydem Syrum et Pythagoram
et Thaletem omnes concorditer confitentur Aegyptiorum et
Chaldaeorum fuisse discipulos et breuiter conscripsisse, quae
a Graecis omnium antiquissima iudicantur, ita ut uix ea
credant ab illis fuisse conscripta.
15 III. Quomodo ergo non est inrationabile, ut tali fastu
uegetentur Graeci, tamquam soli sciant uetera et ueritatem
eorum sub scrupulositate contradant? an quis non ab ipsis

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 usus] usu *CP* 2 fuisse *P* incognitū *C* 3 conscri *B*, *quod rec. man. parum recte correxit in* conscribi poemate L^3*R*e omeri *C* 4 et] *om. R* 5 aiunt] ante e 6 cantibus] ᾀσμάτων Λ γραμμάτων *Eus* memoriae *R recte?* 7 multa *B* conspexi e dissonantia *LB* dissonantiā L^3 9 hi] *om. CP* circa] carca *L* (i *s.* L^3) *CP* circa cadmum] circadamum e cadinum *R* mileseum *LB* milefium *P* acusilaum *CP* Argiuus et] argius et *LBR* argiuis. sed *C* argiuisset *P* 10 paulum *R* 11 apud Helladium] ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα apud hellidium *CP* apud hellanicum e eos etiam *tr.* e 12 primitiis *ex* -tus *corr.* B^2 13 sunt] *om.* e id est] idem e fericidem *codd.* siru *L* cyrum *R* Σύριον pithagora *L corr.* L^3 14 thalitem *LBP* thales L^3 (*s.* c les) talethem *R* 16 ut] *om. LBR*e, *s.* L^3. 18 inrationabile] irrationabile *RP*e fastu] *conieci.* factu *L*e facto *BRCP* 19 uegentur (te *s. 1 m.*) *B* uegerentur *P* ueritatem] *in marg.* L^3 *add.:* c (*i. e.* corrigas) uetustatem 20 contradant. an quis] de antiquis e an quis] *e Graecis* ἢ τίς *restitui*, aquis *LBR* a quibus *CP*

conscriptoribus facillime discat, quia neque firmiter scientes aliquid conscripserunt, sed quod unusquisque opinatus est hoc studuit explanare? unde etiam libris suis alterutros arguunt et ualde contraria ex rebus eisdem non piget eos edicere. sed ego uidebor me potioribus esse superfluus, si 16
explanare uoluero, quantis quidem locis Hellanicus ab Acusilao de genealogiis discrepat et in quantis Isidiotum corrigit Acusilaus aut quomodo Ephorus quidem Hellanicum in plurimis ostendit esse mendacem, Ephorum uero Timaeus et Timaeum qui post illum fuerunt, Herodotum uero cuncti: sed neque de Siculis cum Antiocho et Philisto aut Callia 17
Timaeus concordare dignatus est neque rursus de Atticis hi, qui Atthidas conscripserunt, aut de Argolicis, qui de Argis historiam protulerunt, alterutros consecuti sunt. et quid 18
oportet dicere de ciuitatibus breuibusque rebus, quando de militia Persica et his quae in ea sunt gesta tantum uiri probatissimi discordasse noscuntur? in multis autem etiam Thucydides tamquam fallax accusatur, licet scrupulosissimam secundum se historiam conscripsisse uideatur.

IV. Causae uero huius dissonantiae multae quidem forsan 19

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 discant *codd.* e μάθοι   neque] μηδὲν Λ μηδὲ ἓν *Euseb*   4 ex] περὶ, παρὰ *legisse uidetur interpres, nisi* ex *in* de *corrigi iusseris.*   non eos piget (eos *in ras.*) *tr. B*   eos *om.* e   5 educere *R* dicere *CP*   me] ne *L*e *om. CP*   superfluum e   6 hellanifus *L* f *in* c *L*[1] *ita correxit, ut similis litterae* f *existeret, unde in* hellanufus *nomen abiit apud Cr M* hellanitiis *P*   agesilao e   7 genealogiis] -al- *in r. B* geonologiis *R*   Isidiotum] Ἡσίοδον ysiodo (-di- *P*) tum *CP* herodotum *D*e   8 implurimis *B*   9 et] καὶ *om. LP*e   10 herodotum] Frodotum *L* Trodotum *B* erodotum *R* Terodotum *C* koerodotum *P*   11 Siculis] singulis *codd.* e σικελῶν Λ   calia *LB*   12 athicis *P*   13 attidas *LB*e atticas *RC*[2]   14 pertulerunt *R*   16 militia Persica] *cum Eusebio concinit,* τῆς περιοικήσεως τῆς Περσικῆς στρατείας Λ de militia *ex* dicere malitia *corr. L*[2]   tantum] tñ *R*   uiri ≡ *B*   17 autem] *om. CP*   18 Thucydides tamquam] thucididis tamquam *LBR* (thuchidis *R*) thucididista quam *CP*   20 huius] τοιαύτης *Euseb* τοσαύτης Λ   quidem] *om. R*e

et aliae quaerere uolentibus apparebunt. ego uero duabus quas
dicturus sum maximam huius summam diuersitatis asciibo.
et quidem primum dico eam, quae mihi proprior esse uidetur,
20 id est eo quod ab initio non fuerit studium apud Graecos
publicas de his quae semper aguntur proferre conscriptiones.
hoc etenim praecipue et errorem et potestatem mentiendi posteris
21 uetus aliquid uolentibus scriptitare concessit. non enim solum-
modo apud alios Graecos publica conscriptio est neglecta, sed
neque apud ipsos Athenienses, quos terrigenas esse dicunt
disciplinaeque cultores, aliquid huiusmodi reperitur factum, sed
publicarum litterarum antiquissimas esse dicunt leges, quae a
Dracone eis ex Phoenicibus sunt conscriptae ante modicum
22 tempus tyrannidis Pisistrati. de Arcadibus autem in antiquitate
gloriantibus quid oportet dici? uix enim isti et postea litteris
eruditi sunt.
23 V. Cum ergo conscriptio nulla proponeretur, quae et discere
uolentes edoceret et mentientes argueret, multa inter alterutros
24 conscriptores discordia generata est. secunda uero causa
uarietatis post illam haec ponenda est, quoniam qui ad con-
scribendum se praeparabant non studium ueritatis exhibuerunt,
licet haec promissio semper habeatur in promptu, sed uerbo-
25 rum magis habuere prolationem maximam. et quemadmodum

LBR, CP, **e**. — Euseb Λ, ed. pr.

3 primum] plurimum *R* propriorum *R* 4 ab initio] ἐξ ἀρχῆς Λ ἐξετασθῆναι *Euseb* 5 quae aguntur et semper proferre *C* q; aguntur semper proferre *P* 6 et *ante* errorem] *om. R* et *post* errorem] de *P* metiendi *L* (*L*^{2} *s.* n) 7 scriptare *L* (*L*^{2} *s.* ti) 10 huiusmodo *L* (*L*^{2} *in* -di *corr.*) factum] *om.* **e** 11 antiquissimis *L* (*correxit L*^{2}) *R* dicunt esse *tr. P* 12 dracone eis] draconeis *R* ex Phoenicibus] περὶ τῶν φονικῶν (φοινίκων Λ) 13 de Arcadibus] dicarcadibus *L* (ic *litteris superp. L*^{2} e) dicā reatibus *B* 14 isti *om. R* 16 nulla] ulla *P* praeponeretur **e** 17 uolentes] uolentis *L* (*L*^{3} *in m.*: c tes, s *superscr.*) uolentibus *B* (*ras. in* -tes *mut. B*^{2}) uolentibus **e** 18 secunda—ponenda est] *om. D*e uarietatis causa *tr. R* 19 ad conscribendum] ad prę con spo crinendum *L* (*L*^{2} *superscr.* scribendum) ad p̄scribendum *B*e ad praeconscribendum *R* ad componendum *P* 21 impromtu *LB* 22 habuere] *ex* ἐπεδείκνυντο *coneci*, habere *codd.* **e** quamadmodum *R*

laudari se in hoc super alios aestimarent, ad hoc potius semet ipsos aptabant, aliqui uero ad fabulas sunt conuersi, aliqui autem ad gratiam aut ciuitates laudantes aut reges: alii semet ipsos ad accusandas causas aut conscriptores tradiderunt in hoc se fore probabiles aestimantes et omnino hoc 26
agentes, quod historiae nimis aduersum est. uerae siquidem historiae indicium est, si de hisdem rebus omnes eadem dicant atque conscribant. hi uero cum quaedam aliter conscriberent quam alii, tunc se putabant omnium ueraciores ostendi.
quapropter causa quidem uerborum et calliditatis eorum cedere 27
nos Graecis oportet, non autem de antiqua historiae ueritate et maxime de rebus propriis uniuscuiusque prouinciae.

VI. Quoniam uero apud Aegyptios et Babylonios ex lon- 28
gissimis olim temporibus circa conscriptiones diligentia fuit, quando sacerdotibus erat iniunctum et circa eas ipsi philosophabantur, Chaldaei uero apud Babylonios, et quia praecipue Graecis immixti usi sunt Phoenices litteris circa dispensationes uitae et communium operum traditionem, dum consentiant omnes, tacendum hoc puto. de nostris uero progenitoribus, 29
quia eandem quam praedicti habuerunt in conscriptionibus sollicitudinem, desino dicere etiam potiorem, pontificibus et prophetis hoc imperantes, et quia usque ad nostra tempora

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 super, up *in ras.* L[2] aestimarent] extimarent *CP* 2 conuersi sunt *tr.* *R* 3 aliqui] alii *C* 4 acusandas *B* aut] *om.* *B* *expunxit* *L*[1] ἢ 5 sese *CP* fore] forte *codd.* e *ex Graeco* εὐδοκιμήσειν *emendaui* aestimantes] existimantes *C* 7 de] *om.* e hisdem] eisdem e 8 hi uero] hinc *CP* cum—alii] εἰ ταῦτα γράψειαν ἑτέρως Λ (*omisso* μὴ *ab Eusebio post* εἰ *prolato*) aliter] taliter *B* 9 ali *R* 10 causa] causas *LBR*e calliditates *R* calliditatis eorum] τῆς ἐν τούτοις δεινότητος 12 propriis] propriae *LBR*e 13 Quoniam uero] quando (qn) *P* uero] *om.* *C* apud] *om.* e 15 eos *R* philosophiophabant *R* philosophabant *LB*e*CP* *cfr. uero lib.* II § 23 philosophati sunt 16 et quia] quiue *CP* 17 usi sunt *inter uersus suppl.* *L*[2] phẹnices *L* phenicis *corr.* *L*[2]*B* phoenicis e dispensationem *R* 18 traditionum *CPL* (*ipse in* -em *corr.*) 20 quia] qui *CP*

cum multa integritate seruatum est, si oportet audentius dici, etiam seruabitur, conabor breuiter edocere.
30 VII. Non enim solummodo ab initio probatissimos uiros et
in dei placatione praeparatos ad haec exercenda constituerunt,
sed quatenus etiam genus sacerdotum sine permixtione purum-
31 que consisteret prouiderunt. oportet enim eum, qui sacer-
dotium habiturus est, ex eiusdem gentis nasci muliere et neque
ad pecunias neque ad honores inspicere et de hoc per anti-
32 quam lineam et multis testibus approbare. quod scilicet
agimus non solum in ipsa Iudaea, sed ubicumque nostri
generis constitutio reperitur, etiam ibi integritas ista seruatur
33 circa nuptias sacerdotum, hoc est in Aegypto et Babylonia
et quocumque terrarum orbe quilibet de sacerdotum genere
sunt dispersi. mittunt enim in Hierosolymam conscribentes
a patre nomen nuptae et antiquorum progenitorum, quicum-
34 que huius rei testimonia praebuerunt. si autem bella proue-
niant, sicut iam crebro factum est, dum Antiochus Epiphanes
ad nostram uenisset regionem et Pompeius Magnus et Quin-
35 tillus Varus, et praecipue nostris gesta temporibus, tunc hi
qui de sacerdotibus supersunt ex antiquis litteris iterum noua
conficiunt et probant mulieres, quae relinquuntur. non enim
ad captiuas accedunt alienigenarum consortia formidantes.
36 indicium uero integritatis hoc maximum est, quia pontifices
apud nos a duobus milibus annis denominati filii a patre
conscripti sunt. his autem qui praedicti sunt, si quid praeua-

LBR, CP, **e**. — Λ, ed. pr.

2 dici] dicere *C om.* **e** seruabitur] seruatum est *P* 4 in dei] *ex Graecis correxi,* inde *codd.* **e** plecatione *R* 6 qui—habiturus est] τὸν μετέχοντα 7 eiusdem] eius *R* 8 ⟨et⟩ neque *LB***e** honeres *P* et de hoc—approbare] *Graeca paululum mutauit interpres* 9 approbari *CP* 11 reperietur *R* et⟨in⟩*R* 13 quacumque *R* orbe] urbe *L* (*corr.* L^3 *in* orbe) *BR* quilicet *P* de] *om. R* 14 enim] et *R* 15 quicumque] καὶ τίνες, *unde conicias* et *esse inserendum* 16 rei *om. C* 17 sicuti *P* crebros *R* anthiochis *R* 18 quintilus uarrus *R* quintilius **e** 22 accedunt] *sequuntur in textu Graeco insiticia ut uidetur haec:* πολλάκις γενονυιῶν αὐταῖς 23 iudicium *R* 25 his autem qui praedicti sunt—interdicitur] *Graeca non intellexit interpres* si quid] siquidem *R*

ricentur, interdicitur, ne uel ad altare accedant uel alia sancti-
ficatione fungantur. recte siquidem, potius autem necessarie, 37
cum neque conscribendi potestas omnibus data, neque aliqua
sit in descriptione discordia, sed solummodo prophetis anti-
quissima quidem et ueterrima secundum inspirationem factam
a deo cognoscentibus, alia uero secundum se sicuti facta sunt
palam conscribentibus, (VIII) infiniti libri non sunt apud nos 38
discordantes et sibimet repugnantes, sed solummodo duo et
uiginti libri habentes temporis totius conscriptionem, quorum
iuste fides ammittitur. horum ergo quinque quidem sunt 39
Moyseos, qui natiuitates continent et humanae generationis
traditionem habent usque ad eius mortem; hoc tempus de
tribus milibus annis paululum minus est. a morte uero Moyseos 40
usque ad Artaxerxem Persarum regem, qui fuit post Xerxem,
prophetae post Moysen ea, quae secundum eos sunt gesta,
conscripserunt in tredecim libris. reliqui uero quattuor hym-
nos in deum et uitae humanae noscuntur pignora continere.
ab Artaxerxe uero usque ad nostrum tempus singula quidem 41
conscripta, non tamen priorum simili fide sunt habita, eo
quod non fuerit certa successio prophetarum. palam namque 42
est ipsis operibus, quemammodum nos propriis litteris cre-
dimus; tanto namque saeculo iam praeterito neque adicere

LBR, CP, **e**. — Euseb Λ, ed. pr.

1 uel *prius*] ut *P* altare] altarium *LR* altaria L^3 (*superscr.*: s c ria) 3 conscribendi] τὸ ὑπογράφειν Λ alia **e** 4 descriptione] disceptione *L* (r) discerptione *B* discrepatione *R* discretione **e** 5 conspirationem *C* 6 a deo] ad eo *LB* sunt facti *tr.* **e** facta] facti *LBRCP***e** facta *correx.* C^2 *recte ut arbitror.* 7 infiniti] infiniti enim *C* infiniti ē (*i. e.* est) *P* 10 ammittitur *corr.* L^2 (d) 11 natiuitates] τούς τε νόμους *Euseb* γενομένους Λ continet *L* (-ēt L^2) humanae generationis] τῆς ἀνθρωπογονίας *Euseb* ἀπ' ἀνθρωπογενίας Λ generationes L^1B 12 habent] *om.* *R* mortem] τελευτῆς. 14 artaxerxen *R* artaxersem *C* Xerxen *R* Xersem *C* 15 ea] et ea *R* et **e** 16 tresdecim *P* quatuor *CP* hymno *R* 17 pignora noscuntur *tr.* *R* 18 Artaxerse *C* 19 conscripta <sunt> *R* primorum *R* priori **e** 21 quemammodum] *P* quemadmodum *reliqui codd.* nos] *om.* *P* credimus] πεπιστεύκαμεν Λ πρόσιμεν *Euseb* 22 addicere **e**

quisquam aliquid nec auferre nec transformare praesumpsit.
omnibus enim insertum est mox ex prima generatione Iudaeis
haec diuina dogmata nominare et in his utique permanere et
43 propter ea, si oporteat, mori libenter. iam itaque multi cap-
tiuorum frequenter tormentis affecti sunt et mortes uarias in
theatris sustinuerunt, ne ullum uerbum contra leges ammit-
44 terent aut conscriptiones habitas postea uiolarent. qui
Graecorum aliquid tale perpessus est? quando neque fortuitam
sustinere laesionem uolunt, licet omnia apud eos scripta
45 destruantur; uerba enim haec esse putant secundum conscri-
bentium uoluntates exposita. et hoc iuste etiam de antiquis
sapiunt, quoniam aliquos nunc quoque uident praesumentes
de his rebus conscribere, quibus neque ipsi interfuerunt,
46 neque credere scientibus adquiescunt. denique de bello, quod
apud nos contigit nuper, quidam historias conscribentes
ediderunt, dum neque ad ea loca uenerint, neque in proximo
rerum gestarum fuerint, sed ex auditu quaedam pauca com-
ponentes inpudenter semet ipsos uidentur historiae nomine
iactitare.

47 IX. Ego uero et ex omni bello et quae ibi particulariter
gesta sunt, ueram descriptionem feci, dum ipse rebus omni-
48 bus interfuerim; dux etenim apud nos Galilaeorum eram,
donec fuit defendendi facultas. contigit autem ut caperer a
Romanis et habentes me Vespasianus et Titus in custodia
uniuersa semper inspicere faciebant. primo quidem uinctus,

LBR, CP, **e**. — Λ, ed. pr.

1 quisquam] s *in rasura L* quicquam *B***e** aliquis **e** neque auferre *R* 2 mox] *ex* mos *corr. C* ex] *Graecum* ἐκ *secutus scripsi cum ed. Mediol.* et *codd.* **e** 3 docmata *B* nominare] ὀνομάζειν Λ νομίζειν *Euseb* 3 itaque] ita *R* utique *CP* 6 ammitterent] amitterent (d *1 m. s.*) *L* admitterent *rell. codd.* **e** 7 postea] *om.* **e** qui] ὅστις *pro* ὅ τίς *exhibet* Λ quis *CP* 8 furtuitam *LB* (*corr. B*[1]) **e** 9 sostinere **e** scripta] conscripta *R* 14 credere] πυθέσθαι, *interpres legisse uidetur* πείθεσθαι adquiescunt] ἐφιλοτιμήθησαν acquiescunt *RC* 15 nuper contigit *tr. CP* conscribentes *om. P* 20 uero et] et *om. R* ex] περὶ, *unde conicio* de 21 dis^{p}crtionem *L* rebus ⟨et⟩ *L* 22 interfueram *R* 24 uespesianus **e**

postea uero solutus cum Tito ab Alexandria propter obses-
sionem Hierosolymorum directus sum. eo tempore nihil est 49
gestum, quod meam potuisset latere notitiam. nam uidens
Romanorum exercitum uniuersa sub diligentia describebam
et ea quae nuntiabantur ab his, qui semet ipsos tradebant,
ego solus integrius intellegens disponebam. deinde Romae 50
tempus uacationis habens, omni iam negotio praeparato usus
aliquibus cooperantibus mihi propter eloquentiam Graecam
rerum editionem exhibui. tantaque mihi securitas adfuit ueri-
tatis, ut primos omnium imperatores belli Vespasianum et
Titum testes exposcerem. primum namque illis optuli libros, 51
et post illos multis quidem Romanorum qui bellis interfue-
runt, plurimis uero nostrorum eos etiam uenundaui, qui
Graeca sapientia uidebantur imbuti, quorum est Iulius Arche-
laus, Herodes honestissimus et ipse ammirabilis rex Agrippas.
isti siquidem uniuersi testimonium perhibuerunt, quia ueri- 52
tatem diligens excolui, non reprimentes forsitan aut tacentes,
si quid gestorum per ignorantiam aut per gratiam commutaui
aut praetermisi.

X. Quidam uero praui homines derogare meae historiae 53
sunt conati, tamquam in scolis adulescentium propositum
exercentes et accusationis insperatae atque detractionis facien-
tes opus, cum oporteat illud sciri, quia conuenit promitten-

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 propter] πρός 2 directus] ductus *C* 3 meam] in eam *P* uidens] uideris *P* 4 discribebam *L* describenda *P* 6 intelligens *LBR* e Romae] r̄one *R* 9 editionem] eruditionem *L*e edionem *B* παράδοσιν, *ex quo conicio scribendum esse*: traditionem ueritatis] *om.* *B* 10 imperatoros *R* uespesianum e 11 ⟨non⟩ exposcerem e 13 uenundedi *B* uenūdaui *CP* 14 archealaus *B* (*correx. ipse in* archelaus) 15 et ipse] αὐτὸς agrippa *BR*e 17 diligenter *B* ἐπιμελῶς exolui *R* reprimentes] ὑποστειλάμενοι reprimens *L* (te *s.* L^3) *BR*e forsitam *P* aut] non *R* tacentes] σιωπήσαντες tacens *LB*e 18 si] ἢ Λ 20 derogaui *L* (re *s.* L^2 *litteris* ui *expunctis*) 21 scholis e adolescentium *B*e p̄positum *P* 22 excercentes *L* inspiratae *codd.* e detractiones *L* (*ipse corr.*) 23 cum] eum *R* quia ⟨quod⟩ *LB*e

tem aliis rerum ueracium traditionem ipsum prius haec nosse
certissime aut rebus gestis adhaerendo aut ab scientibus
54 consulendo, quod ego praecipue circa utrumque me credo
fecisse negotium. antiquitatis namque libros, sicuti dixi, ex
uoluminibus sacris interpretatus sum, cum essem genere
55 sacerdos et participarer illarum sapientiam litterarum; historiam uero belli conscripsi multarum quidem actionum ipse
operator, plurimarum uero inspector existens et omnino eorum
56 quae dicta uel gesta sunt nihil ignorans. quomodo ergo non
procaces quilibet aestimabit eos, qui aduersum me nituntur
de ueritate contendere? qui licet imperatorum commenta legisse
dicantur, non tamen nostrorum repugnantium rebus interfuerunt.

57 XI. De rebus itaque necessariam feci digressionem significare uolens facilitatem eorum, qui historiam scribere com-
58 promittunt, et sufficienter, sicuti reor, palam faciens, quia
conscriptio rerum apud barbaros potius sollemnior, quam apud
Graecos est, uolo paululum primitus disputare aduersus eos,
qui contendunt nouellam esse nostram conuersationem, eo
quod nihil de nobis, ut aiunt illi, dictum sit a conscriptoribus
59 Graecis; deinde testimonia antiquitatis ex aliorum litteris

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 traditionū *L* (*L^2 corr.*) *BR* nosce *R*e 2 aderendo (h *supra*) *B* inhaerendo *R* a scientibus *CP* 3 eṛgo *L* utrumquia *R* 5 geneẹẹṛẹ (re *supra*) *L^2 corr.* 6 participarer] *ex* participaret *corr.* *L^1* parti parer (ti *supra*) *B* participarem *C*e sapientia *BRP* 10 aestimabit] extimabit *C* exstimabit *P* existimabit e 11 legisse dicantur] legantur *R* 12 dicantur] λέγωσιν dicnntur (u *in* a *corr. 1 m.*) *B* dicuntur e 14 necessarium (u *in* a *corr.* *L*) *LCP* digressionem] disgressionem *P* descriptionem e, *in marg. add. LB:* ał. (*i. e.* alii) discret (c *L*) ionem 15 facultatem *codd.* e 16 faciens] facient *L* faciunt *L^1B*e 17 rerum] *i. e.* τῶν πραγμάτων; τῶν παλαιῶν Λ quam] *om.* *R* 18 uolo] uolo <autem> *CP* aduersus] apud *R* 19 conuersationem] consonantiam *R* 20 ut aiunt de nobis *tr.* *R* illi (s *supra*) *B^2* 21 et *ante* Graecis *supr. uers. add.* *L^2* <antiquis> Graecis *R* testimonia *post* antiquitatis *errore repetiuit statimque deleu.* *B*

exhibebo et eos, qui nostro blasphemant generi, ualde ipsi rationi blasphemare monstrabo.

XII. Nos igitur neque regionem maritimam habitamus, 60
neque mercimoniis congaudemus, neque per haec alterutris peregrinationibus fatigamur, sed sunt quidem nostrae ciuitates procul a mari positae, regionemque uberrimam possidentes in ea assidue laboramus, praecipue circa filiorum nutrimenta studentes, legumque custodiam et traditionem pietatis totius opus uitae necessarium iudicamus. cum assit igitur his, quae 61
praedicta sunt, conuersationi nostrae etiam uita remotior, nihil fuit in antiquis temporibus, quod faceret nobis permixtionem Graecorum, sicut Aegyptiis mercimonia, quae ab eis reiciuntur et ad eos rursus introducuntur, et iterum habitatoribus Phoeniciae maritimae studentibus circa contractus atque negotia amore pecuniae requisita. sed neque circa latro- 62
cinia sicut quidam alii uacauerunt aut amplius habere concupiscentes patres nostri ad bella conuersi sunt, licet regio nostra multa milia uirorum fortium possideret. Phoenices 63
ergo propter negotia ad Graecorum prouinciam nauigantes repente sunt agniti et per illos Aegyptii et omnes, a quibus ad Graecos onera deuehebant inmensa maria proscindentes. Medi uero postea atque Persae palam in Asia regnauerunt et 64
usque ad alteram Epirum Persae militauerunt. Thraces autem

LBR, CP, **e**. — Λ, ed. pr.

1 ipsi rationi] ἐν τοῖς λόγοις Λ *corrupta lectione,* αὐτῶν τοῖς λόγοις? 3 regionem] nationem *R* 4 mercimoniis] *ex* mocimoniis *corr. ipse B* cumgaudemus *R* hoc **e** alterutros (i *superscripto*) *L* 5 fatiganius *R* sed sunt quidem] ἀλλ' εἰσὶ μὲν, *unde scripsi,* sed quidem *codd.* **e** 6 positae] possit *P* 7 nutrimenta filiorum *tr. R* 8 opus totius *tr. RCP* 9 assit] as (i *superscr.*) (*i. e.* animis) *P* qui praedicti *R* 10 conuersationis *conicio* etiam *inter lin. suppl. L* 11 nihil fuit] οὐδὲν Λ οὐδὲν ἦν *ed. pr.* nobis *om. B* 12 aegyptus *RCP* reiciuntur eis *tr. sed ipse corr. B* 13 habitatores *CP* 14 contratus *P* 16 aut—conuersi sunt] ἢ τὸ πλέον ἔχειν ἀξιοῦν πολεμοῦντες ἐτράπησαν Λ — ἀξιοῦντες εἰς πολέμους ἐτρ. *coni.* 21 onera] honorem *L* (*L*[3] *corr.* honera) *BRP***e** honores *C* proscindentes] possidentes *R* 23 ad] *supr. lin. add. B* alteram Epirum] τῆς ἡμετέρας ἠπείρου Λ *haud recte,* ἑτέρας *interpres uertit* trhaces *B* traces *RCP*

propter uicinitatem et Scythicum ab his, qui Pontum nauigant,
65 cogniti sunt. et omnino uniuersi iuxta mare uel orientale uel hesperium habitantes aliquid conscribere uolentibus cogniti facti sunt, qui uero superius habitabant et procul a mari
66 multis sunt temporibus ignorati. et hoc apparet etiam circa Europam contigisse: quando de Romanorum ciuitate tam longo tempore adepta potestate tantasque causas belli conficiente neque Herodotus neque Thucydides nec ullus qui fuit cum istis fecit aliquam mentionem; sed sero tandem et uix
67 ad Graecos potuit eorum notitia peruenire. de Galatis enim et Hiberis sic ignorauerunt hi, qui putantur subtilissimi conscriptores. quorum est Ephorus, ut unam ciuitatem esse arbitraretur Hiberas, qui tantam partem hesperiae terrae noscuntur inhabitare, et neque mores eorum, qui fiunt apud eos uel qui
68 dicuntur, tamquam sic utentibus referre praesumpsit. causa uero ignorantiae ueritatis est, eo quod procul abessent. ut autem falsa conscriberent, eo quod uellent uideri aliquid amplius ab aliis rettulisse. quomodo ergo mirari decet, si neque nostra gens plurimis erat certa, neque ad scribendum

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 propterui ciuitatem *P* uicinitatem] uicini *in ras. B* Scythicum] τὸ Σκυθικόν scit(h *P*)iam *codd.* scytiam e 2 uniuersa *LBR*e iuxta mare uniuersa *tr. R* mare *s. lin. add. B* 3 uolentes (entes *in ras. C*) *CP* 4 sunt facti *tr. C, 1 m. corr.* 5 multi *L 1 m.* sunt . . . ignorati] ἠγνοήθησαν *ed. pr.* ἠγνόησαν Λ ign. temp. *tr. R* 6 tam—potestate] *codd.*, τοιαύτην ἐκ μακροῦ δύναμιν κεκτημένης. *propterea conicio*: tantam longo tempore adepta potestatem 8 herodotus] lorodotus *LB* erodotus (c ero *s.*) *L*[3] herodus (ot *s.*) *R 1 m.* thu (tu *R*) cididis *codd.* -des *L*[1] nec] neque *R* 10 notitia peruenire] *om.* e Galathis e enim] autem *R* 11 hyberis *C*e 12 arbitrarentur *L* 13 Hiberas] *ex* heberas *corr. L* heberos *R* hyberas *CP*e qui] quod *P* tantum *LBP* tamen *R* 14 et neque—praesumpsit] *non intellexit Graeca interpres* qui] q̃ *C* eos] nos (*i. e.* hos) *C* qui] q̃ *C* 15 praesumpsit] ἐτόλμησαν praesumunt e 16 abesset *R* ut] eum *P* 18 ab aliis] *om. C*

de se aliquam dedit occasionem ita constituta procul a mari et ita conuersari deliberans?

XIII. Pone igitur nos argumento uti uelle Graecorum, quia 69
non est eorum genus antiquum, eo quod neque in nostris uoluminibus de eis sit aliquid dictum: nonne omnino deridebunt causas huiusmodi a me prolatas et testes uicinae regionis adducent antiquitatis suae? igitur ego hoc conabor efficere: Aegyp- 70
tiis enim et Phoenicibus praecipue testibus utar, cum nullus eorum potuerit tamquam falsum accusare testimonium; et uidentur maxime circa nos inimici in communi quidem omnes Aegyptii, Phoenicum uero Tyrii. de Chaldaeis autem nequa- 71
quam hoc dicere potero, quoniam et generis nostri principes constituti sunt et propter cognationem in conscriptionibus suis meminere Iudaeorum. cum uero fidem de his praebuero 72
et blasphemias falsas ostendero, tunc etiam Graecorum conscriptores memorabo, qui Iudaeorum fecere memoriam, ut neque huiusmodi occasio relinquatur inuidis nobis faciendae contentionis.

XIV. Inchoabo autem primitus a litteris Aegyptiorum. quas 73
non arbitrantur commendare quae nostra sunt. Manethon

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 ita] et ita e 2 conuersari] *ex* βιοτεύειν *emendaui et ex coniectura* Co conuersi *LBRC*e conuersī *P* ? 4 genus eorum *tr.* e 5 deridebunt] describunt *R* 6 huiusmodi] *ante et post* causas *iterat R* probatas e adducunt *LBR*e 7 igitur—efficere] *om. R* igitur] legitur *P* hoc] coc *L*, ḣ *s. uers. suppl. B* 8 enim] *om.* e 9 et] γὰρ καὶ δή etenim *conicio* 11 <et> Phoenicum e 12 hoc] ταὐτὸ τοῦτο 15 et blasphemias falsas ostendero] *in textu Graeco non inueniuntur* 17 inuidis] in undis *P* in iudaeis e 19 inchobo (a *s. uers.*) *B* autem] δέ *Eus* δή Λ quas—nostra sunt] *Iosephus prorsus alia expressit, interpres corruptela codicis sui deceptus sententiam aliquam a re non alienam enucleare conatus est.* 20 non arbitrantur] οὐκ οἴονται *uertit interpres,* οὐκ οἴοντε Λ οὐχ οἷόν τε *recte Euseb* 19 quas non—18, 1 Aegyptiorum] *om. oculis aberrans librarius L, in marg. suppl. 1 m.* 20 quae nostra sunt] τἀκείνων Manethon] Μανεθών Λ Μανεθώς *restituit Niese ex Theophilo et Eusebio*

itaque genere uir Aegyptiorum, Graeca disciplina participatus,
sicut palam est, scripsit enim uoce Helladica, paternae regi-
onis historiam ex sacris, sicuti ait ipse, interpretatus libris,
frequenter arguit Herodotum in Aegyptiacis ignoratione men-
74 titum. ipse quidem Manethon in secundo Aegyptiacorum haec
de nobis scribit. ponam uero etiam sermonem eius tamquam
75 testimonii iure prolatum: „Honorabile nomen. sub hoc nescio
quomodo deus inspirauit et praeter spem ex partibus orien-
talibus homines genere ignobiles adepta fiducia in prouincia
castra metati sunt et facile ac sine bello eam potenterque
76 ceperunt; et principes eius alligantes de cetero ciuitates
crudeliter incenderunt et deorum templa uerterunt. circa
omnes uero prouinciales inimicissime usi sunt alios quidem
perimentes, aliorum uero et filios et coniuges ad seruitia
77 redigentes. nouissime uero et unum regem ex se fecerunt, cui
nomen erat Sualitis. hic in Memphide ueniens superiorem
inferioremque prouinciam diuidens et castra in oportunis
relinquens locis, maxime etiam partes muniuit orientales pro-
spiciens, quoniam Assyrii aliquando plus ualentes erant desi-
78 deraturi regnum eius inuadere. inueniens autem in Nomoto-
suati ciuitatem oportunissimam, positam quidem ad orientem

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

2 paternae regionis historiam] τὴν πάτριον ἱστορίαν, religionis *codd.* e sicuti *RP*e 3 ////storiam *B* . ex sacris . . . libris] ἐκ τῶν ἱερῶν *Euseb* ἐκ τῶν ἱερέων Λ 4 ignorantione *L* ignorantie *R* 5 ipse] αὐτός Λ οὗτος *Euseb* secunda *R* 6 sermonum *LBCP*e 7 Honorabile nomen] *ortum est ex* τοῦ τίμαιος ὄνομα *codicis* Λ, *sub* τοῦ τίμαιος *fortasse* Τούθμωσις *nomen regis Aegyptiaci latet. similis error in Chronicis Eusebii Armen.* 8 inspirauit] ἀντέπνευσεν in orientalibus partibus *R* 9 prouinciam *conicio* 10 mētati *P* potenterque eam *tr. B* potenter *R* 11 alligantes] χειρωσάμενοι 12 et eorum *R* uerterunt] euerterunt *rec. m. in P* 14 et coniuges et filios *tr. R* 16 Sualitis] Σάλατις Λ Σάλιτις Λ[2] memfide *LCP* mem (-n- *L*[2]) fitide *L*[2]*B* mēfidē e 17 diuidens] δασμολογῶν et] *om. LBR*e opurtunis *P* 18 locis relinquens *tr. R* partes] *ex* patres *mut. L*[2] 20 eius] τῆς αὐτῆς Λ eum e inuenies *LBR*e in Nomotosuati] ἐν νόμῳ τῷ Σαΐτῃ Λ 21 opurtunissimam *B* quidem *om. R*

Bubastitis fluminis, quae appellabatur a quadam antiqua
theologia Euaris; hanc fabricatus est et muris maximis com-
muniuit collocans ibi multitudinem armatorum usque ad ducen-
ta quadraginta milia uirorum eam custodientium. hic autem 79
messis tempore ueniebat, tam ut frumenta metiretur et mer-
cedes exsolueret, quam ut armatos pro terrore extraneorum
diligenter exercitaret. qui dum regnasset decem et nouem an-
nis uita priuatus est. post hunc autem regnauit alter quattuor 80
et quadraginta annis Beon nomine; post quem alter Apachas
sex et triginta annis et mensibus septem, deinde et Apofis
unum et sexaginta et Samnas quinquaginta et mense uno;
post hos autem omnes Ases nouem et quadraginta et men- 81
sibus duobus. et isti quidem sex apud eos fuerunt primi
reges debellantes semper et maxime Aegypti radicem ampu-
tare cupientes. uocabatur autem omne genus eorum Ycsos, 82
hoc est reges pastores, yc enim secundum sacrarum linguam
litterarum regem significat, sos uero pastorem siue pastores
secundum sermonem communis eloquii et ita compositum in-
uenitur Ycsos. quidam uero dicunt eos Arabas esse.“ in aliis 83
autem exemplaribus non reges significari comperi per appella-

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 bulliastitis *LB* buliastitis *reliqui* βουβαστίτου quadram *R* 2 ẹnaris *R* Αὔαριν 5 tepore *R* metiretur] meteret e 7 exercitaret] *ex Graeco* γυμνάζων *scripsi;* excitaret *codd.* e dum] cum e et] *om.* e 8 regnauit] *om. CP* 9 epachas *R* apaschas *C* apascas *P* 10 treginta *P* mensibus] -ibus *in ras. R* aposis *L, 1 m. B*e apposis *R* 11 Samnas] Ἰαννὰς Λ ἰανίας *ed. pr.* 12 hos] *om.* e omnes] os̄ *sup. lin. add. B* Ases nouem] καὶ Ἄσσις ἐννέα ases inouem *L* asses nouem *R* 13 sex quidem *tr. R* 14 debellantes—cupientes] πορθοῦντες (ποθοῦντες *ed. pr.*) ἀεὶ καὶ μᾶλλον τῆς Αἰγύπτου ἐξᾶραι τήν ῥίζαν Λ maximi *LB* 15 omne genus eorum] τὸ ἔθνος Λ τὸ σύμπαν αὐτῶν ἔθνος *Euseb* Ycsos] *Niese, om. R* sesis *P* sesos *rell.* e 16 reges <et> *CP* yc] se *codd.* e yc—significat] secundum sed enim sacrarum linguarum regem significat e sacrarum linguam litterarum] sacrarum (*B*[1] *in m. suppl.*) linguarum *LB* interpretationem sacrarum linguarum *R* 17 siue] καὶ pastores] -es *in ras. B* 18 ita] tantum e inuenitur compositum *tr. R* 19 Ycṣos] ICOC *R* sesos *CP* hycsos e 20 comperi] *apud Iosephum non inuenitur* appellationem] *in marg. suppl. B*[1]

tionem yc, sed e diuerso captiuos declarari neque pastores. hyc
enim rursus Aegyptiaca lingua et ac, quando pingui sono
profertur, captiuos aperte significat; et hoc potius uerisimile
84 mihi uidetur et historiae antiquae conueniens. hos ergo quos
praediximus reges et eos, qui pastores uocabantur, et eos qui ex
eis fuerunt, optinuisse Aegyptum ait annis undecim et quin-
85 gentis. post haec autem regum Thebaidis et alterius Aegypti
factam dicit super pastores inuasionem et bellum maximum
86 et longaeuum eis inlatum. sub rege uero cui nomen erat
Alisfragmuthos uictos dicit pastores et alteram quidem uni-
uersam Aegyptum perdidisse, inclausos autem in locum haben-
tem mensuram terrae ulnarum undecim milium, cui loco nomen
87 est Auarim; hunc Manethon dicit omnem maximo muro atque
robustissimo circumdedisse pastores, quatenus et omnem pos-
88 sessionem munitam haberent simul et praedam suam. filium uero
Alisfragmathoseos Thumnosim dicit conatum quidem eos per
obsessionem capere et fortiter cum quadringentis octuaginta
milibus armatorum eorum muris excubuisse. cum uero obses-
sionem desperasset, pacta cum eis fecisse, ut Aegyptum relin-
89 quentes, quo uellent, innoxii omnes abirent. illos uero his
promissionibus impetratis, cum omni domo et cum possessi-

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 yc] is *R* re *P* hyc e   e] est *R* de *CP*   diuersio (i *ex corr.*) *R*   captiuos] βασιλεῖς αἰχμαλώτους Λ   neque] οὐ Λ   hyc] yc *BC* ic *R* hec *P*   2 lingua] *om. R*   ac] hac e   3 aperte] ῥητῶς apertos *1 m. L* (L^3 *s.* c^s e) *BCP*e   4 ergo] *deest in* Λ, *extat ap. Eus.*   5 et eos qui ex] καὶ τοὺς ἐξ, eos *om. LBR*e   6 annis] *sup. uers. add. B*   7 haec] *om. C*   alterius] τῆς ἄλλης   9 eis] cum Λ (αὐτοῖς) *ponit interpres* allatum *R*   10 Alisfragmuthos] -mutos *R*e*P* *i. m.* L^3 μισφραγμούθωσις *solet Euseb*   alisfragmathos^os *C*   alteram] τὴν ἄλλην   uniuersam] *om. C*   11 inclausos] inclusos L^1 (*ipse* a *expunxit*) *BR*e   12 undecim milium] μυρίων   locum e   13 est] erat *R*   Auarim] αὔαριν   Manethon] *sic semper cum cod. graeco* Λ: Μανεθών   14 possessionem *om. P*   16 Thumnosim] themusim *CP* Θούμμωσιν Λ Θμούθωσιν *Eus.*   17 obsedionem *R*   occtuaginta *B*   19 pactum *CP*   20 habirent *LP* (L^1 h *deleuit*)   21 cum *post* et *om.* e   possionibus *B*

onibus non minus ducenta quadraginta milia numero ex
Aegypto per desertum in Syriam iter egisse, et metuentes 90
Assyriorum potentiam, tunc enim illi Asiam optinebant, in
terra, quae nunc Iudaea uocitatur, ciuitatem aedificasse, quae
tantis milibus hominum sufficere potuisset, eamque Hierosoly-
mam uocitasse. in alio uero quodam libro Aegyptiacorum Mane- 91
thon hanc ipsam inquit gentem, id est qui uocabantur pastores,
in sacris suorum libris captiuos ascriptos, rectissime dixit.
nam antiquis progenitoribus nostris pascere mos erat; et
pascualem habentes uitam uocabantur ita pastores. sed et 92
captiui non inrationabiliter ab Aegyptiis sunt uocati, quoniam
progenitor noster Ioseph dixit ad regem Aegyptiorum se esse
captiuum et fratres in Aegyptum posterius euocauit rege
praecipiente. sed de his quidem in aliis examinationem sub-
tilius faciemus.

XV. Nunc autem huius antiquitatis producam testes Aegyp- 93
tios rursumque quomodo se habeant uerba Manethonis circa
ordinem temporum aperte describam; sic enim ait: „Postquam 94
egressus est ex Aegypto populus pastorum ad Hierosolymam,
expulsor eorum rex Themusis regnauit post haec annis uiginti
quinque et mensibus quattuor et defunctus est. adsumpsit
regnum filius Chebron annis tredecim; huius autem Amenofis 95
*** annis uiginti uno et mensibus nouem. Mifris autem duode-

LBR, CP(Pa), **e**. — Euseb Theoph Λ, ed. pr.

2 aegyto *P* egisse] egysse *R* egypsse *P* 4 uocatur *RCP* uocatur iudea *tr. CP* 7 inquit] *om.* **e** 8 duxit *L* 9 antiquos *P* mos] mox *P* 10 pascualem] pascua est *P* ita pastores uocabantur *tr. CP* 11 ab] *s. R* aegytiis *P* uocati] *om. LB*e 12 rege *C* 14 examinationibus *CP* 18 apte *R* postquam—p. 22, 9 uirtutem habens] *Pa collatus est* 20 Themusis] temusis *P* Τέθμωσις uigintique *R* XXIIII^or *P* XXII *Pa* 21 et *prius*] καὶ, *om. codd.* adsumpsit] assumpsit autem *C* adsumpsit in *P* assumpsit autem in *Pa* 22 Chrebron **e** Amenofis] filius Amenofis *CPPa* amenosis **e** *Post* Amenofis *exciderunt quae in Graecis sunt:* εἴκοσι καὶ μῆνας ἑπτά. τοῦ δὲ ἀδελφὴ 'Αμεσσής. *ab* annis *in* annis *librarius oculis aberrauit.* 23 uiginti uno] u. unum *LC* XXI *reliqui codd.* Mifris—mensibus nouem] *om. R* Mifris] μήφρης

96 cim et mensibus nouem. Miframthusis uiginti quinque et
mensibus decem, Etmusis autem nouem et mensibus octo,
Amenofis uero triginta et mensibus decem, Orus uero triginta
97 sex et mensibus quinque, huius autem filia Acenchres duodecim
et mense uno, Rathotis uero frater nouem, Acencheridis autem
*** duodecim et menses tres, Armes uero quattuor et mense uno,
Armesis autem unum et menses quattuor, Armesis Miamus
uero sexaginta sex et menses duos, Amenofis decem et nouem
98 et menses sex. Sethosis autem equestrem et naualem uirtu-
tem habens fratrem quidem Armen procuratorem Aegypti
constituit et omnem ei aliam regalem contulit potestatem;
tantummodo autem diademate uti prohibuit et ne reginam
matrem filiorum opprimeret imperauit et ut abstineret etiam
99 ab aliis regalibus concubinis. ipse uero ad Cyprum et Phoe-
nicen et rursus contra Assyrios atque Medos castra metatus
uniuersos alios quidem ferro, alios sine bello, terrore magnae
uirtutis sibimet subiugauit. his uero felicitatibus eleuatus
confidentius incedebat orientales urbes ac prouincias subuer-
100 tendo; multoque tempore procedente Armes, qui in Aegypto
fuerat derelictus, omnia contraria, quam eum frater agere

LBR, CP(Pa), e. — Euseb Theoph Λ, ed. pr.

1 Miframthusis] -tusis *R* μηφραμούθωσις mifranthusis e 2 Etmusis] τοῦ δ' Ἔθμωσις *legisse uidetur interpres*, τοῦ δὲ θμῶσις Λ themusis *C* emusis *PPa* 3 Amenosis e uero] autem *B* 4 et] *om. LBPa* achenchres *R* acenechres *P* acenchies e 5 ratothis *P* acencherides *B*, *ipse in* -dis *mut.*, achencheridis *R* 6 *Post* autem *desunt Graeca haec:* δώδεκα καὶ μῆνας πέντε. τοῦ δὲ ἀκεγχήρης ἕτερος duodecim et menses tres] et *om. Ce* d. et mensibus tribus *Pa* mense uno] mensem unum *R* 7 Armesis] armensis *R* Ῥαμέσσης unum—quattuor] uno et mensibus quattuor *Pa* armesimianus *R* armesismianus *Ce* 8 mensibus duobus *Pa* amenofis <uero> *R* 9 mensibus sex *Pa* Sethosis] sedhossis *LBe* s;oosis *R* sethossis *CPa* setchossis *P* Σέθως ὁ καὶ Ῥαμέσσης (σέθωσις καὶ ῥαμέσσης Λ) uirtutem equestrem et naualem *tr. R* natialem *P* 10 Armen] Ἄρμαϊν 11 ei] enim *R* contulit] constituit *P* 12 regina *P* 16 quidem alios *tr.* e sine bello] ferro *R* magno *L* (*corr.* L^2) *Ce* 17 subiugabit *P* (*corr.* P^2) 18 incendebat *L* (*ipse corr.*) *R* 20 agere monuerat] amouerat *R*

monuerat, sine timore faciebat. nam et reginam uiolenter
adiecit et aliis concubinis sine parcitate iugiter miscebatur,
suasusque ab amicis utebatur diademate et rebellabat fratri.
is uero qui constitutus erat super sacra Aegyptia scribens 101
librum Sethosi direxit et cuncta significans et quia rebellaret
ei suus frater Armes. qui repente ad Pelusium destinauit et
proprium tenuit regnum.“ prouincia uero uocata est ex eius 102
nomine Aegyptus; dicit enim quia Sethos Aegyptus uocabatur,
Armes autem frater eius Danaus.

XVI. Haec equidem Manethon. in palam uero est ex prae- 103
dictis annis tempore computato, quia hi qui uocabantur pastores, id est nostri progenitores, ex Aegypto liberati ante tres et nonaginta atque trecentos annos hanc prouinciam inhabitauerunt, quam Danaus ad Argos accederet, licet hunc
antiquissimum Argiui esse confidant. duas igitur res Manethon 104
maximas pro nobis ex Aegyptiis litteris protestatus est: primam quidem, quia aliunde uenerunt ad Aegyptum, deinde egressum eorum exinde ita temporibus antiquissimum, ut
paene mille annis bellum praecedat Iliacum. in his autem, in 105
quibus Manethon non Aegypti litteris, sed sicut ipse confessus est ex fabulis quorundam sine nomine quaedam adiecit, postea particulariter haec redarguam, ostendens ea sine uerisimilitudine esse mendacia.

LBR, CP, **e**. — Euseb Theoph Λ, ed. pr.

2 adiecit] (βιαίως) ἔσχεν abiecit **e** adfecit? 3 suas usque *P***e** -que] δὲ Λ ab] ad *B, ipse corr.* et *post* utebatur *inser. LBR***e** fratri.is] fratrus *LB* (B^2 *in* -íís *mut.*) frater *CP* 4 super sacra] ἐπὶ τῶν ἱερέων super] supra *R* 5 Sethosi] sedho (s **e**) si *LBR***e** sethossi *CP* et *prius om. C cum Graeco* frater suus *tr. R* 8 sethos] *L* $\overset{s}{c}$ sedhosis *s.* L^3 $\overset{s}{setho}$ *B* cethos **e** 9 Dañaus *CP* 10 quidem *R* Manethon] Manathon *LBCP* (L^2 *correx.*) 14 habitauerunt *R* . denaus *L* (*corr.* L^3) *B***e** ad] et *L* (ad *s.* L^2) 15 Argiui] argū *C* arguit *P* maximas manethon *tr. C* 16 ex] *om. C*? (*extat in Co et P*) 17 uenerunt] *om.* **e** 18 egressum] *conieci,* gressum *RCP* gressus *L* ($\overset{s}{c}$ um *s.* L^3) *B***e** 19 praecedat] προτερεῖν *Eus* πρότερον Λ illiacum *CP* 20 non<ex> *conicio* litteris] πραγμάτων Λ γραμμάτων *ed. pr.* 21 quaedam adiecit] *ex Graecis* ὑπὲρ ὧν . . . προστέθεικεν *emendaui;* quodam adiecto *codd.* **e**

106 XVII. Sed uolo ab istis rursus migrare ad ea, quae apud
Phoenicas de nostro genere conscripta et eorum testimonio
107 declarata sunt. <sunt> itaque apud Tyrios multorum annorum
publicae litterae et conscriptiones diligentissime custoditae ex
his quae apud eos facta et in inuicem gesta noscuntur, quae
108 tamen memoria digna sunt. inter haec ergo conscriptum est,
quia in Hierosolymis aedificatum est templum a Solomone
rege, ante annos paene centum quadraginta tres et menses
109 octo, quam Tyrii Carchedonam fabricauerunt. descripta uero est
apud illos constructio templi nostri. Iromus enim Tyriorum
rex amicus erat regis nostri Salomonis paternis amicitiis ei
110 deuinctus. is ergo munificentiam suam exhibens ad claritatem
fabricae praebuit Salomoni auri quidem uiginti et centum talenta incidensque pulcherrimam siluam de monte, qui Libanus
nuncupatur, ad cameram destinauit ei. quem redonauit quidem
Salomon aliis quidem multis rebus, sed etiam terra Galilaeae
111 regionis, quae Zabulon uocatur. praecipue autem eos ad
amicitias sapientiae concupiscentia conuocauit; propositiones
enim soluendas alterutris dirigebant et melior in his Salomon

LBR, CP, e. — Euseb Sync Λ, ed. pr.

1 rursus] ἔτι Λ ἤδη *Euseb* 3 <sunt> itaque] ἔστι τοίνυν, *unde inserui* sunt multorum annorum] πολλῶν ἐτῶν Λ ἀπὸ παμπόλλων ἐτῶν *Euseb* 5 et in inuicem] in inuicem *CP* et inuicem **e** πρὸς ἀλλήλους Λ παρ' ἄλλοις *Euseb* 7 Salomone *RCP* 8 m̄seses *B* 9 Carchedonam] χαλκηδόνα Λ carthago charcedona^{inem} *L* (*s.* *L*²) cartaginem c^{h}arcedonęā *B* carthago charcedonam *R* cartago carc^{h}edonam *C* cartago charcedonam *P* Carthaginem Charcedonam **e** farbicrauerunt *B* uero] *om.* *R* 10 *post* illos *in Eusebii textu Graeco* οὐκ ἀλόγως *iuste (cfr. Niesii praef. p. XIII) extabat. In* Λ *et textu interpretis omissum erat* Iromus] ironius *R* iram *CP* tyrorum *R* **e** *semper* Ironius *et* Solomon *formis usa est* 11 paternis—deuinctus] πατρικὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν διαδεδεγμένος. διαδεδεμένος *uertit interpres* 12 is] αὐτὸς Λ οὗτος *Euseb* munificentissimam *R* 13 p^{i}buit (*i. e.* pribuit) *R* 14 de monte] ἐκ τοῦ ὄρους in monte *LB*e et montem *R* 15 ad cameram] εἰς τὸν ὄροφον ei] eius *corr.* *C 2m.* quidem] quide *P* 17 Zabulon] Zebulon *R* ζαβουλών Λ *cfr. Niese praef. p. XIII et ad hunc locum* Χαβωλῶ *Euseb* autem] *in ras. 1m.* *B* 18 prepositiones *R*

erat et in aliis sapientior apparebat. hactenus uero seruantur
apud Tyrios epistolae multae, quas illi scripserunt adinuicem.
pro qua re liber est a me compositus litterarum a Tyriis 112
directarum. unde etiam testem producam Dionem, qui apud
Phoenicen historias integerrimus approbatus est. is igitur in
Phoeniciis historiis hoc modo scribit: „Abibalo moriente filius
eius Iromus regnauit. hic partes orientales ciuitatis ampliauit 113
et urbem potiorem fecit; et Olympii Iouis templum destruens
terrae coaequans locum medium moenibus urbis adiunxit et
aureis anathematibus exornauit. ascendens autem in Libanum
siluas incidit ad templorum aedificationem. regem uero 114
Hierosolymorum Salomonem misisse dicunt ad Iromum quae-
dam aenigmata et poposcisse ab eo solutionem, adiciens, ut
qui non posset discernere pecunias soluenti persolueret, con- 115
fessumque Iromum non se posse persoluere propositas quae-
stiones et multas pro expensis faciendis pecunias condem-
natum. deinde Abdemonum quendam, uirum Tyrium, propositas

LBR, CP, e. — Euseb Sync Λ, ed. pr.

1 hactenus] h *sup. uers. suppl.* L^2 actenus *P* uero] autem *R* 3 pro] *om. R* pro qua re—directarum] ὅτι δ'οὐ λόγος ἐστὶν ὑπ' ἐμοῦ συγκείμενος ὁ περὶ τῶν παρὰ τοῖς Τυρίοις γραμμάτων *non recte intellexit interpres* 4 unde] *cfr. Antiq. Iudd. VIII 147 sqq.* Dionem] Δῖον Λ δεξιὸν *Euseb* Dyonem *P* qui] quia e 5 Phoenicen] Φοινικὴν Λ φοινικικήν *Syncellus* phenicum *L* phenicem *BCP*e phenices *R* integerrime *LBC*e est approbatus *tr. R* is] *om.* e *a 1. manu additum in B* 6 fenicis *codd.* phoenicis e historicis *codd.* e ababilo *C* (abibilo C^2 *corr.*) *P* 7 Iromus] ironius *R*e iram *CP* parthes *L* horientales *LB* ciuitates *LCP om. R* 8 hurbem *B* iouisque *P* destruens terrae coaequans] καθ' ἑαυτὸν ὂν ἐν νήσῳ (ἴσῳ *Euseb Syncell*) χώσας Λ 9 quo aequans *P* menibus *LCP* hurbis *B* 11 siluam *R* regens *R* 12 salomonem hierosolymorum *tr. CP* Iromum] ironium *R*e iram *CP* 13 poposcisse ab eo solutionem] καὶ παρ' αὐτοῦ λαβεῖν ἀξιοῦν Λ καὶ π. α. λ. ἀξιοῦν λύσιν *Euseb* 14 qui] qd (*i. e.* quid) *L*e discernere] *in marg. add. LB*: ał disserere (diserere *B*) dissoluere *R* pecunias] pecunia e confessusque *LBR*e*P* 15 Iromum] ironium *R*e iram *CP* persoluere] soluere *conicio* 17 addemonum *L*e*C* ad demonem (-nem *in* -num *corr. 1. m.*) *B* ad demonium *P*

soluisse quaestiones ipsumque alias proposuisse, quas si non
solueret Salomon, multas rursum pecunias Iromo regi conferret."
Dion igitur hoc modo de praedictis testimonium perhibuit nobis.
116 XVIII. Sed post hunc producam quoque Menandrum Ephe-
sium. is enim singulorum regum actus conscripsit apud
Graecos et barbaros studens ex prouincialibus uniuscuiusque
117 loci litteris historiae ueritatem pandere; scribens enim de
his, qui in Tyro regnauerunt et deinde ueniens ad Iromum
regem sic ait: „Moriente uero Abibalo successit in eius regno
118 filius eius Iromus, qui uixit annis triginta quattuor. hic statuit
locum ualde latissimum aureamque columnam Iouis in templo
reposuit et ad siluam lignorum proficiscens abscidit de monte,
qui Libanus appellatur, ligna cedrina ad tegmina facienda
templorum destruensque antiquiora templa fanum aedificauit

LBR, CP, e. — Euseb Sync Theoph Λ, ed. pr.

1 soluisse quaestiones] soluisse fịgụṛạṣ questiones *L* soluisset questiones (*in marg. 1. m.*: ał. figuras) *B* soluisse ał quaestiones *P* alias] ἄλλα Λ ἅμα *Euseb* 2 rursum] *ab Graecis deest, om. R* rursus e Iromo] ironio *R*e iram *C* yram *P* 3 Dion] Δῖος Λ Δίων *Syncellus p. 343 Bonn.* prohibuit (*1. m. in* exhibuit *corr.*) *R* 4 Sed—producam *sqq.*] *cfr. Antiq. Iud. VIII 144* quoque] καὶ *Euseb, deest in* Λ Ephesum *LB* 5 is] his *LB* uix *P* 6 ex] ṛex *L* rex *R* uniuscuiusque] ἑκάστοις *Euseb* ἐκείνοις Λ 7 hystoriae litteris *tr. R* litteris] γραμμάτων Λ πραγμάτων *Euseb* enim] τοίνυν *Eus* δὴ Λ 8 in Tyro regnauerunt] interrogauerunt *C* Iromum] ironium *R*e iram *CP* 9 Abibalo] ababilo *LBCP*e abibalo (iba *in ras.*) *R* 10 Iromus] ironius *R*e iram *C* yram *P* qui uixit <ἔτη νγ΄, ἐβασίλευσεν> annis triginta quattuor] *Graeca omisit interpres cum codice* Λ, qui *deest in* Λ 11 locum ualde latissimum] τὸν Εὐρύχωρον 12 et ad] *i. e.* ἐπί τε *ut Euseb* ἔπειτα Λ 14 teplorum *B* destruesque *P* defouens e destruensque *sqq.*] *Interpres textum codicis Iosephi fere Eusebiani sequitur, omisit uero librarius cancellis inclusa*: καθελών τε τὰ ἀρχαῖα ἱερὰ ναὸν ᾠκοδόμησε τόν τε τοῦ Ἡρακλέους <καὶ τῆς Ἀστάρτης πρῶτόν τε τοῦ Ἡρακλέους> ἔγερσιν ἐποιήσατο ἐν τῷ Περιτίῳ μηνί. *Contra* Λ *sic praebet*: καθελών τε τὰ ἀρχαῖα ἱερὰ καὶ ναοὺς ᾠκοδόμησε τό τε τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ἀστάρτης τέμενος ἀνιέρευσεν καὶ τὸ μὲν τοῦ Ἡρακλέους πρῶτον ἔγερσιν ἐποιήσατο ἐν τῷ Περιτίῳ μηνὶ, εἶτα τὸ τῆς Ἀστάρτης antiquiora templa] fana (phana *C*) templorum antiquiora *CP* phanum *BC*

Herculis *** fecit erectionem mense Peritio castraque mouit 119
aduersus Titiceos minime tributa reddentes, quos etiam subdens
sibimet denuo remeauit. sub hoc fuit Abdemonus puer iuuenis, 120
qui semper parabolas superabat, quas Salomon Hierosolymo-
rum rex destinabat". supputatur uero tempus ab hoc rege 121
usque ad constructionem Carchedonis hoc modo: moriente
Iromo successit in eius regno Balbazerus filius. qui cum
uixisset annis quadraginta tribus, septem regnauit annis. post 122
hunc Abdatratus filius cum uixisset annis uiginti regnauit
nouem; hunc filii nutricis eius quattuor per insidias pereme-
runt, quorum senior Metusastartus filius Leastarti regnauit.
qui cum uixisset annis quadraginta quattuor, regnauit annis
duodecim. post hunc frater eius Astirimus; et hic uiuens 123
annis quattuor et quinquaginta, regnauit annis nouem et
peremptus est a fratre Pellete qui suscipiens regnum men-
sibus imperauit octo, cum uixisset annis quinquaginta. hunc
peremit Ithobalus Astartae sacerdos, qui cum uixisset annis
quadraginta octo regnauit annis triginta duobus. huic successit 124
Badezodus filius, qui cum uixisset annis quadraginta quinque

LBR, CP, e. — Euseb Sync Theoph Λ, ed. pr.

1 erectionem] erectiorem *LBR*e ĩ mensȩ (*sed* ĩ *erasit*) *B* pericio *C* 2 Titiceos] tyticeos *P*e, τοῖς τε Τιτυαίοις *Euseb* ὁπότε τιτυοῖς Λ tributa] τοὺς φόρους Λ τὸν φόρον *Euseb* 3 sub hoc] ἐπὶ τούτου *Sync* ἐπὶ τούτων Λ Abdemonus] Abdemonis *R* Ἀβδήμουνος Λ *Sync* 4 semper] ἀεὶ *om.* Λ parabolas] προβλήματα 5 destinabat] ἐπέτασσε Λ uero <hoc> *R* 7 Iromo] ironio *R*e iram *CP* regnum *R* Balbazerus] Balbazorus *R* βαλεάζερος Λ βααλβάζερος *Sync Euseb* 8 quadraginta tribus—annis] *om. R* septem] *cum Euseb et* Λ *habet*, ιζ′ *Sync* 9 Abdatratus] abdatractus *P* ἀβδάστρατος Λ Abdastartus *fortasse scribendum est* uiginti] εἰκοσιεννέα Λ λθ′ *Euseb* 10 per insidias] *om.* e 11 metusastratus *R* leartarti *R* Leastrati e 12 quadraginta quattuor] πεντήκοντα τέσσαρα Λ 13 astarimus e ἀσέρυμος Λ ἀσθάρυμος *Euseb* 14 quattuor et quinquaginta] *concinit cum* Λ *contra Euseb Theoph.* νη′ 15 peremptus] *ex* peremultus *corr. R*[1] frate *B* Fellete? Φέλλητος Pellethe e 16 octo] ιη′ *Eus exc. gr.* hic *post* octo *inseruit C, sed deleuit ipse* 17 thytobalus e qui cum *etc.*] *numeri differunt ab* Λ *Euseb Theoph* anis *C* 18 succedit *R* 19 Badezodus] βαδέζωρος Λ βαλέζωρος *Euseb* badezolus *P* adezodus *C* fius *B*

regnauit sex. huic successor factus est Mettinus filius, qui
125 cum uixisset triginta duobus nouem regnauit annis. huic suc-
cessor fuit Pygmalion, qui annos egit in sua uita quinqua-
ginta sex, ex quibus quadraginta tenuit principatum. huius
regni anno septimo soror Dido in Libya ciuitatem aedificauit
126 Carchedonam. colligitur ergo omne tempus a regno Iromi
usque ad aedificationem Carchedonis annorum centum quinqua-
ginta quinque et mensium octo. quia uero duodecimo anno
huius regni in Hierosolymis aedificatum est templum, fit ab
aedificatione templi usque ad constructionem Carchedonis
tempus annorum centum quadraginta trium mensium octo.
127 testimonio siquidem Phoenicum quid amplius oportet apponi?
cernitur ipsa ueritas fortiter approbata et multo clarius appa-
ret, quoniam praecedit constructionem templi progenitorum
nostrorum ad prouinciam hanc aduentus. cum enim eam uni-
uersam bello tenuissent, tunc [autem] templum aedificare
coeperunt; et haec aperte ex litteris sacris etiam a me in
antiquitate manifestata sunt.

LBR, CP, e. — Euseb Sync Theoph Λ, ed. pr.

1 sex] *sic cum* Λ, η′ *Euseb* ζ′ *Theoph* Mettinus] μάττηνος Λ μέττηνος *Theoph* Μέτινος *Sync* metimus *R* 2 nouem] *sic cum* Λ, κθ′ *Theoph* κε′ *Euseb Sync* 3 Pigmalion *codd.* e φυσμαλίου Λ Μυγδαλίων Φυσμαλίωνος *Euseb* qui] ὃς *in* Λ *deest* uita sua *tr. P* quinquaginta sex] *sic cum* Λ, *qui* νς′; νη′ *Euseb* 4 ex quibus] *add. interpres* quadraginta] μζ′ Λ ζ′ *Theoph* ^{t}genuit *L* huius] huic *L* 5 Dido] φυγοῦσα Libia (ibia *in ras.*) *B* ciuitate *BP* 6 carcedonam *LR* charchedonam *BP* ergo omne] etiam e Iromi] ironii *R*e iram *CP* 7 carce(ę *B*)donis *LB* 8 quia] qua e 9 huius] αὐτοῦ *Euseb* εἰρώμου Λ 10 carcedonis *LBP* 11 mensium] et mensium *C* (*postea et inseruit*), ^{et} mensium *P* 12 testimonium *R* quid] quod *C* amplius] πλείω Λ πλέον *Euseb* apponitur *C* 13 et multo clarius apparet, quoniam praecedit] καὶ πολὺ δήπου προάγει Λ 15 eam] et eam *L* 16 tenuisset *P* autem] *delendum puto, in Graecis non extat* 17 ceperunt *codd. ut solent* etiam] *addid. interpres* in antiquitate] in equitate *codd.*, L^3 *inter lin. adnotat*: c (*i. e.* corrigas) in eo qui de antiquitate 18 manifestata sunt] manifestatata sunt *B* manifestatas *P* manifesta sunt e

XIX. Nunc itaque sunt dicenda ea, quae apud Chaldaeos 128
noscuntur esse conscripta et de nobis in historia sunt relata.
quae multam habent concordiam cum nostris uoluminibus
etiam de aliis rebus. testis autem horum est Berosus, uir 129
genere quidem Chaldaeus, notus autem eis, qui doctrinae
eruditionique congaudent, quoniam de astronomia et de Chal-
daeorum philosophia ipse Graecas conscriptiones exposuit.
is igitur Berosus antiquissimas secutus historias de facto 130
diluuio et hominum in eo corruptione sicuti Moses ita con-
scripsit, simul et de arca, in qua generis nostri princeps
ereptus est, deuecta scilicet ea in summitates montium Arme-
niorum. deinde describens eos qui ex Noë progeniti sunt et 131
tempus eorum adiciens usque ad Nabolassarum peruenit, Ba-
byloniorum et Chaldaeorum regem, et huius actiones exponens
ait, quemadmodum misit in Aegyptum et ad nostram terram 132
filium suum Nabuchodonosor cum multa potentia; qui dum

LBR, CP, e. — Euseb Theoph Λ, ed. pr.

2 esse] $\overline{\text{ee}}$ *B* in] ad (*quod inter uersus addidit* L^{2}) *B*e *om. L* historia] historiam *LB*e historiis *R* delata e 3 habent] habens *L* (L^{3} *s.*: $\overset{s}{c}$t) *B*e concordiam] con- *s. uers. add.* B^{2} 4 horum autem *tr. R* autem] *om. C* Berosus] berodotus *LB* (L^{3} *superscripsit*: $\overset{s}{c}$ berosus) herodotus *RCPPa* (*in marg.*: herodotus uel berosus *Pa*) 5 $\overset{s}{\text{notu}}$ *L* notū *B* 6 eruditionisque *R* 7 Graecas conscriptiones exposuit] εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξήνεγκε τὰς συγγραφάς 8 is] *om.* e Berosus] uosus *L* (berosus *s.* L^{3}) $\overline{\text{uo}}$ su≡s (*in rasura erat* i, *ergo*: uero suis *1 m.*) *B* berosum *R* suus *C* $\overline{\text{uo}}$ suus *P* antiquissimus *L* (*qui* -mus *in* -mas *2 m. corr.*) *BRCP*e 9 diluuii e eo] ea *codd.* e corruptiones *CP* moses] mos est *L* (moyses *superscripsit* L^{3}) *RCP*e mos ē *B* ita] *om. P* 10 qua] *post hoc uerbum in Graeco textu* Νῶχος *inuenitur, om. interpres* 11 ereptus] eruptus *LB* erutus e summitatis *L 1 man.* sumitate *B* summitate L^{2}*R*e sumitates *CP* 12 describens] καταλέγων scribens *codd.* e 13 eorum] αὐτοῖς adiciens] adi *in ras. C* ad] *om. P* Nabolassarum] nabulassarum *LB* nabulasarum *R* nobolassarum *CP* ναβοναλάσσαρον *Euseb* ἀβοβάσσαρον *Theoph* Babyloniorum] Βαβυλῶνος 15 in Aegyptum] megiptum *L*, L^{2} *corr.* et] *om.* e 16 nabucodonasor *R* nabucodonosor *C* nabucdonosor e ναβοκοδρόσορον *Euseb*

rebellantes eos inuenisset, omnes suo subiecit imperio et
templum in Hierosolymis concremauit cunctumque generis
nostri populum auferens migrauit in Babylonem. unde ciui-
tatem contigit desolari annis septuaginta usque ad Cyrum
133 regem Persarum. dicit autem, quia tenuerit Babylonius Ae-
gyptum, Syriam, Phoenicen, Arabiam, uniuersos priores
Chaldaeorum et Babyloniorum reges actionibus suis excellens.
134 ipsa uero uerba, quae Berosus protulit hoc modo dicta, neces-
135 sario proferenda sunt: „Audiens autem pater eius Nabolassarus,
quia satrapa constitutus in Aegypto et Syria inferiore et
Phoenice rebellaret, cum non ualeret iam ipse labores ferre,
tribuens filio suo Nabuchodonosor aetate ualenti partem quan-
136 dam exercitus, super eum misit. Nabuchodonosor autem cum
satrapa desertore congressus prouinciam, quae ab initio eorum
fuerat, ad proprium reuocauit imperium. eodem uero tempore
contigit patrem eius Nabolassarum cum aegrotasset in Babylonia
137 ciuitate defungi, qui regnauit annis uiginti uno. Nabuchodo-
nosor autem non post multum tempus mortem patris agno-
scens, et negotia Aegyptiaca disponens reliquamque prouinciam
et captiuos Iudaeorum et Phoenicum atque Syrorum, qui in

LBR, CP, e. — Euseb Sync Λ, ed. pr.

1 inuenisset] ὑπέθετο Λ   suo] suos *P*   4 cyrum] cyprum *R*   5 quia] qui *R*   egyptum *post* Syriam *repetit R*   6 phenicem *LBC*e plenicem *P*   arabam *P*   7 et] καί, *om. codd.* e   babiloniorumque *CP*   *Inter* excellens *et* ipsa *Graeco in textu inueniuntur insiticia*   8 ipsaș *P*   ipsa uero uerba *et sqq.*] *cfr. Antiq. Iud. X 219 sqq.*   proferenda necessario *tr. CP*   9 audiens]s *in ras. P*¹   nobolassarus *LB*e*CP* nobalasarus *R* ναβοπαλάσαρος *Sync hic et infra*   10 et Syria] et in Syria *R*   inferiore] τὴν κοίλην   11 rebellare *L*, *L*² *addid.* t   ipse iam *tr. R*   12 nabucodonasor *R* nabucodonosor *C* nabucdonosor e ναβοκοδροσόρω *Euseb hic et infra*   13 nabucodonosor *LRC* nabucdonosor e   contra satrapam desertorem *R*   14 congressus <καὶ παραταξάμενος αὐτοῦ τ'ἐκυρίευσε καὶ> prouinciam, *om. cancellis inclusa interpres*   ab initio] ἐξ ἀρχῆς Λ ἐξ αὐτῆς *Euseb*   16 nobolassarum *LBCP* nabolasarum *R*   17 uiginti uno] εἰκοσιεννέα Λ   unum *L*   nabucodonosor *RC* nabucdonosor e   18 mort☰em (*in ras. erat* t) *B*   20 syriorum *P*e   qui in Aegypto fuerant] καὶ (καὶ *om.* Λ Sync) τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἐθνῶν

Aegypto fuerant, commendans quibusdam amicis, ut cum
magna uirtute et reliqua utilitate deueherentur ad Babyloniam.
ipse cum paucis adgressus per desertum in Babyloniam uenit
reperiensque cuncta a Chaldaeis dispensari seruatumque reg- 138
num ab optimatibus eorum, dominus factus totius paterni
principatus, captiuis quidem aduenientibus praecepit habita-
cula in oportunissimis Babyloniae locis aedificari; ipse uero 139
de belli manubiis templum Beli et reliqua loca munificentis-
sime nimis exornans et antiquam ciuitatem et alteram extrin-
secus adiciens, cogitans, quatenus nequaquam possent obsi-
dentes fluuium conuertere et ad ciuitatem accedere, tres
quidem in interiori ciuitate per circuitum porticus. tres uero
in exteriori constituit. quarum alias quidem ex cocto latere
et bitumine, alias uero ex ipso latere fecit; et largissime 140
muniens ciuitatem portasque diuina pulchritudine comens
superaedificauit in paternis regalibus alia quoque regalia celsi-
tudinem illorum multo ualde praecedentia, quorum ornatum
exponere ualde longissimum est. uerumtamen sciendum, quo-
niam haec maxima atque superba ultra credulitatem rei sunt
perfecta diebus quinque et decem. in his ergo regalibus lapi- 141
deas munitiones celsas aedificauit et aspectum montibus

LBR, CP, e. — Euseb Sync Λ, ed. pr.

2 uirtute—utilitate] utilitate et uirtute *R* 3 egressus *R* 4 repperiesque *P* 5 optimatibus] τοῦ βελτίστου factus ⟨est⟩ *CP* totius] ἐξ ὁλοκλήρου Λ 6 ⟨et⟩ captiuis *CP* aduenientibus] παραγενόμενος Λ praecepit] συνέταξε αὐτοῖς Λ ἔταξε *Sync* habitacula] ἀποικίας Λ κατοικίας *Sync* 7 locis] *om. B* hedificare *CP* 8 manubiis] *ex* manibus *corr. R* Beli] belli *RCP*e, R^2 *corr.* 10 adiciens] προσχαρισάμενος adicens *B* obsedentes *LB* 12 in] *s.* P^1 13 quorum *LBRC*e alias quidem] τοὺς μὲν *Euseb* τότε μὲν Λ quidem] *om.* e latere et] latere fecit et *B* 14 alias] *ex* alios *corr.* P^1 15 diuine *L* (a *s.* L^2) cometis e 16 alia quoque] alia quaeque *LB*e aliaque *P* alia *R* regalia ⟨ἐχόμενα ἐκείνων⟩ celsitudinem, *Graeca omisit interpres* celsitudinem—diebus quinque et decem] *Graeca codicis* Λ *corrupta sunt, neque interpres sana tradidisse uidetur* 17 procedentia *R* 18 legissimum *L* lẽgissimum *B* uerumptamen *LB* 19 haec] *om. R* cr$\overset{e}{u}$d$\overset{u}{e}$litatem L^3R^1 21 similem montibus *tr. C*

similem reddens etiam ex arboribus diuersis plantationes
exhibuit. fecit quoque hortum, quod suspensibile uocabatur,
eo quod uxor eius desideraret huiusmodi qualitatem nutrita
in Mediae locis."
142 XX. Haec ita retulit de praedicto rege et multa super haec
in tertio libro Chaldaicorum, in quo culpat conscriptores Grae-
cos quasi uane arbitratos a Semiramide Assyria Babylonem
aedificatam et mira opera ab illa circa eam fuisse constructa,
143 false conscripsisse dicens. et ipsam quidem Chaldaeorum
conscriptionem fide dignam pudori existimandum est, quando
cum archiuis Phoenicorum concordare uidentur quae a Beroso
conscripta sunt de rege Babyloniorum, quoniam et Syriam et
144 uniuersam Phoenicen ille subuertit. in his quoque consonat
et Philostratus in historiis, dum Tyriae meminit obsessionis,
et Megasthenes in quarto Indicorum, ubi declarare contendit,
praedictum regem Babyloniorum Herculem fortitudine et actu-
um magnitudine praecessisse; dicit enim eum et maximam
145 Libyae partem et Hiberiam subuertisse. quae uero de templo
Hierosolymorum relata sunt, quia et concrematum est pugnan-
tibus Babyloniis et coepit rursus aedificari Cyro tenente Asiae
146 principatum, ex dictis Berosi declaramus. sic enim in tertio

LBR, CP, e. — Euseb Sync Λ, ed. pr.

1 etiam] et tam *B* diuersis] παντοδαποῖς, *Ant. Iud.* uniuersis *codd.* plantationem *B* platationes *P* 2 ortum *RCP*e suspensile*R*? *P*? *Ant. Iud.* 3 uxor] *om.* e huiusmodi] ὀρείας Λ, οἰκείας *Antiquit. Iud. X 225* nutrata *L* nutritam e 5 ita] itaque *P*e 6 tertio] *om.* e C(h)aldeicorum *LBR* caldeaicorum *C* quo] qua *1 m. B* 7 uane] *ex* μάτην *conieci*, une *L* unam L^2Be male *R* una *CP* assiriam *LBeCP* babiloniam *CP* 8 aedifatam *R* et] *om. R* 9 et] *om. CP* ipsam] κατὰ ταῦτα 10 pudori] *quid lateat nescio*; *desideratur infinitiuus uelut* iudicari, putari, *quae tamen parum placent* 11 archibis *LBR* archiberus *C* archibus (*i. e.* archibeus *siue* archiberus) *P* Phoenicum e a Beroso] ab eo *R* ab Beroso e 12 Syria *P* 13 quoque] γοῦν 14 et] *om. R* flostratus *P* 15 Magasthenis e megasth(h *om. R*)enis *codd.* declare *1 m P* 16 fortitudinem *R* 17 magnitudinem *R* praesessisse *P*, *ipse corr.* et] *om. R* 18 heberiam *LCP*e hiberiam L^2BR 19 congrematum *1 m. L* est] *om. R* 20 cepit *codd.* Cyrro *R* 21 besori *C*

libro dicit: „Nabuchodonosor itaque, posteaquam inchoauit prae-
dictum murum, incidens in languorem de uita migrauit, cum
regnasset annis tribus et quadraginta. huius regni dominus
est effectus filius eius Ethelmaradochus, * propter iniquitates 147
atque luxurias passus insidias a marito sororis suae Niriglis-
soro peremptus est, cum duobus regnasset annis. quo defuncto
sumens regnum, qui ei fecit insidias, Niriglissorus annis
regnauit quattuor. huius filius Laborosardochus principatum 148
quidem tenuit puer existens mensibus nouem, insidias uero
passus, eo quod nimis appareret malorum esse morum, ab
amicis extinctus est. hoc itaque pereunte conuenientes hi, qui 149
fecerant insidias illi, communiter regnum imposuerunt Nabon-
nido cuidam, qui erat ex Babylone ex eadem gente. sub hoc
muri circa fluuium Babyloniae ciuitatis ex latere cocto et
bitumine sunt ornati. cumque regnum eius esset in anno 150
septimo decimo constitutum, egressus Cyrus ex Perside cum
multa uirtute uniuersam Asiam subuertens impetum fecit ad
Babyloniam urbem. sentiens autem Nabonnidus inuasionem 151
eius et occurrens cum exercitu suo atque congressus pugna
uictus et cum paucis fugatus inclusus est in Borsippensium
ciuitate. Cyrus autem Babyloniam comprehendens et deliberans 152

LBR, CP, e. — Euseb Sync Λ, ed. pr.

1 nabucodonosor *RC* nabucdonosor e   postquam *BR* postea e   2 langorem *LBRP*e   3 quadraginta tribus *CP*   4 est] *om. CP*   ethelmaradocheus *R* ethelmarodochus *CP*   *post nomen regis extant in Graecis*: οὖτος προστὰς τῶν πραγμάτων, hic *excidisse iudicat Niese*   5 atque] et e   passus <est> *B*   inriglisoro *R* niriglissori *CP* niriglissoris e νηριγλισσοροόρου Λ νηριγλισάρου *Eus*   6 quoḍ *L*   7 niriglisoris qui fecit insidias (ei *om.*) *tr. R*   νηριγλίσαρος *Euseb* νηριγλισσορόορος Λ niriglissoris e   8 naburosardocus *R* laborosadochus *P* λαβοροσοάρχοδος Λ λαβοροσοάρδοχος *Euseb*   12 insidias<cō> illi *B*   nabon.nido *B* nabonido *C*e   13 gente] ἐπισυστάσεως *Euseb* ἐπιστάσεως Λ   14 latere] *in ras.* L^2 lactere *R*   cocto et] cocot *P*   cocto] *ex* cocco L^2 16 cyrrus *R* syrus *P*   17 multa] magna *R*   uirtute] καὶ *post hanc uocem praebet* Λ   Asiam] ἀσίαν Λ βασιλείαν *Euseb* ἀρχήν *Sync*   18 nabon.nidus *B* nabonidus *LRC*e   eius inuassionem *tr. R*   20 borsipesium *R* borsipensium *C*e   21 ciuitatem *R*   cyrrus *R*   deliberans] συντάξας

exteriores muros deponere ciuitatis, eo quod nimis uideretur munita et esset ad capiendum ualde difficilis, reuersus est
153 ad Borsippum Nabonnidum instanter expugnaturus. Nabonnido uero obsessionem non ualente perferre sed primitus supplicante usus clementia Cyrus et dans ei habitaculum in Carcamane expulit eum a Babylone. Nabonnidus itaque reliquum uitae tempus in illa prouincia conuersatus est.“

154 XXI. Haec concordant cum nostrorum libris; scriptum namque in eis est, quia Nabuchodonosor octauo decimo regni sui anno templum nostrum ad desolationem usque perduxit et fuit exterminatum annis septem, secundo uero anno regni Cyri fundamentis depositis rursus secundo regni Darii anno
155 perfectum est. his prolatis adiciam etiam Phoenicorum historias, non enim probationum abundantia relinquenda est; est
156 enim dinumeratio in illis annorum, sic enim habent: sub rege Thobalo Nabuchodonosor obsedit Tyrum annis tribus
157 et decem; post hunc regnauit Bahal annis decem. post hunc iudices constituti sunt et iudicauerunt, id est Hecnibalus Nibasci mensibus duobus, Chelbis Addaei mensibus decem,

LBR, CP, e. — Euseb Sync Λ, ed. pr.

1 <comprehendere> deponere *R* ciuitates *P* 2 munita] πραγματικήν est] autem *R* 3 Borsipum e nabonnidem (*alteram* n *om.* *RC*e) *codd.* e instanter—nabonnide *in marg. suppl.* *L*[1] instanter <cum> *P* nabonide (-nn- *P*) *codd.* e 4 obsessione *R* 5 Cyrus] Ciri *LB*e *om.* *CP* hitaculum *R* Carcamone e Καρμανίαν 6 nabonidus *RC*e tempus uitae *tr.* *R* 7 conuersatus est] διαγενόμενος . . . κατέστρεψε τὸν βίον 8 concordans *R* nostrorum libris] nostris *LB*e nostrorum *R* nostrorum litteris *CP* libris] βίβλοις τὴν ἀλήθειαν 9 nabucodonosor *C* 11 septem] ἑπτά Λ πεντήκοντα *Euseb* LXX *R* *et* (*in rasura uocis* septem) *B* 12 cyrri *R* Darii regni *tr.* *P* 13 his prolatis] *in Graecis non extant* etia *R* Phoenicum e 14 habundantia *BCP* 15 sic enim habent] τοιαύτη 16 Thobalo] ἐπὶ Θωβάλου *pro* ἐπ' Ἰθωβάλου *praebuit* Λ nabucodonosor *C* nabucdonosor e tyrrum *R* 17 post—decem] *in mg. suppl.* *L*[1] baal *R* 18 id est] idem *LBR*e hecinbaliis *R* haec Nibalus e ἐκνίβαλος Λ inbasci *R* nibasi *C* Nalbasei e βασλήχου Λ 19 Chelbis Addaei] chelbisaddei *LB*e chelbisadei *RC* chelbi sadei *P* χέλβης ἀβδαίου Λ

Abalus pontifex mensibus tribus, Mittinus et Gerastartus
Abdilimi iudices annis sex, inter quos regnauit Balatorus anno
uno. quo moriente mittentes euocauerunt Meralum ex Baby- 158
lone et quattuor regnauit annis; eo quoque moriente euocaue-
runt fratrem eius Iromum, qui regnauit annis uiginti. sub
hoc Cyrus Persarum habuit potestatem. quapropter omne 159
tempus est annorum quinquaginta quattuor et mensium trium.
septimo siquidem anno regni sui Nabuchodonosor coepit
obsidere Tyrum, quarto decimo autem anno regis Iromi Cyrus
Persarum tenuit principatum. consonant igitur quae de templo 160
scripta sunt a Chaldaeis ac Tyriis cum litteris nostris, mani-
festum uero et sine contentione testimonium est de praedicta
nostri generis antiquitate. et his siquidem qui non ualde
contendunt sufficere iudico quae praemissa sunt.

XXII. Oportet autem non credentibus barbaricis conscrip- 161
tionibus, sed solis Graecis fidem habendam esse dicentibus
adhuc multos exhibere testes etiam Graecos scientes nostrum
genus et oportuno tempore eorum habentes mentionem. Py- 162
thagoras igitur Samius, cum sit antiquus quidem aetate,
sapientia uero et diuina pietate philosophos omnes excellens,
non solum quae nostra sunt agnouisse manifestus est, sed

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 Abalus] Ἄββαρος Mittinus] mitimus *R* Μύττυνος gerestartus *R* γεράστρατος Λ e 2 anni sex *LB* (s *ins.* B^2) bellatorus *R* 3 Meralum] merolum *R* Μέρβαλον quoque] *abest a Graecis* 5 Iromum] ironium *R*e iram *C* yram *P* 6 cyrrus <rex> *R* 7 trium] *in Graecis sequitur* πρὸς αὐτοῖς 8 Nabuchodonosor] Ναβουχοδονοσόρου nabucodonosor *C* nabucdonosor e cepit *codd.* 9 tyrrum *R* ironii *R*e iram *C* yram *P* cyrrus *R* 11 nostris] suis *CP* 12 contentione, -ne *s.* R^2 13 et] ex *C* his] hi *LB*e 14 iudicio *LB*e indico *R* promissa *LBR*e*P* 16 *post* dicentibus ἀποπληρῶσαι τὴν ἐπιζήτησιν καὶ *uerba inueniuntur in Graecis* 17 exhiberem e sciens, te *s. 1m. P* 18 habentium *codd.* e *post* mentionem *in codice* Λ *extant* παραθέσθαι ἐν ἰδίοις αὐτῶν συγγράμμασιν *quae suspecta uidentur* pitagoras *L* phitagoras *BP* pithagoras *C* pictagoras *R* 20 excellentes (*in* -ens *corr.* L^2) *L* 21 manifestum *RCP*e

163 etiam zelatus ea ex multis apparet. et eius quidem nulla
conscriptio reperitur, multi tamen de eo retulerunt, quorum
insignior est Hermippus, uir circa omnem historiam diligen-
164 tissimus indagator. refert itaque in primo de Pythagora libro,
quia Pythagoras uno confabulatorum suorum defuncto, nomine
Calciphonte genere Crotoniate, illius animam dicebat secum
degere die noctuque et quia praeciperet, ut non transiret de
loco, unde asinus onus portaret, et ab aqua faeculenta semet
165 ipsum abstineret et ab omni blasphemia recederet. deinde
sequitur: „Haec autem agebat atque dicebat Iudaeorum et
Thracensium opiniones imitatus ac transferens; dicitur enim,
quia uere ille uir multas Iudaeorum leges in suam transtulit
166 philosophiam. fuit autem etiam per ciuitates non ignota olim
gens nostra, et multae nationes ad quas transiit etiam zelum
eius habuerunt. quod manifestat Theophrastus in his, quae
167 scripsit de legibus. ait enim, quia prohibent Tyriorum leges
peregrino sacramento iurari. inter sacramenta cum quibusdam
aliis etiam iusiurandum quod corban appellatur enumerat; et
apud nullum hoc inuenitur iuramentum nisi apud Iudaeos

LBR, CP, **e**. — Euseb Λ, ed. pr.

1 zelatus] *R et ex correctura* B[1] zelatis *L 1m. B* zelatum *CP* ex multis apparet] ἐκ πλείστου γεγενημένος ex] *in ras. C* conscriptio nulla *tr.* **e** 4 de] die *R om.* **e** phitagora *LBP* picthagora *R* Pythagorae **e** 5 phitagoras *LB* picthagoras *R* pithagoras *C* pitagoras *P* suo *R* 6 Καλλιφῶντος crotoniato *L* (o *non certo dinoscitur*) degere secum *tr. P* 8 unde—portaret] ἐφ' ὃν ὄνος ὀκλάσῃ honus *B* faeculenta] fetulenta **e** διψίων 9 recederet] ἀπέχειν 11 tracensium *codd.* Tharcensium **e** transferens] μεταφέρων εἰς ἑαυτόν dicit *R* 12 ille, e *ex* i *corr.* P[1] e *in ras. R* leges iudeorum *tr. C* trastulit *R* 13 ignotas *LBCP*e ignoratas *R* 14 nationes] *i. e.* ἐθνῶν; ἐθῶν *Iosephus scripsit cfr. Gutschmid, Kl. Schriften IV 561* ad quas] ad quos *LB*e ($\overset{s}{c}$ a *superscriptis* L[3] quos *in* quas *corr.*) εἴς τινας transit *R*e 15 cleofrastus *LBC* cleofastus *R* leo$\overset{s}{f}$ractus *P*; *in archetypo* deofrastus *fuisse uidetur* 17 iurare sacramento *tr. R* iurare *R*e sacramenta cum] *conieci*; sacramentum *codd.* **e** 18 corbam **e**

solos; quod *** interpretatur ex Hebraica lingua significat dei
donum. uerum neque Herodotus Alicarnaseus nostram igno- 168
rauit gentem, sed quodam modo eius meminisse cognoscitur.
de Colchis enim referens in secundo libro sic dicit: „Soli autem 169
inter omnes Colchi et Aegyptii et Aethiopes uerenda ab initio
circumcidunt, Phoenices uero et Syri in Palaestina, qui confi-
tentur hoc ab Aegyptiis didicisse. Syri autem, qui circa 170
Thermodontem et Parthenium fluuium commorantur et Asty-
gitones a Colchis dicuntur didicisse nuper. hi namque sunt
inter homines soli, qui circumciduntur, et isti sicut Aegyptii
facere uidentur; de Aegyptiis autem et Aethiopibus dicere
non possum, utrum alteri ab alteris didicere.“ dixit ergo Syros, 171
qui in Palaestina sunt, circumcidi. omnium autem qui habi-
tant Palaestinam soli Iudaei circumciduntur. quod de eis 172
agnoscens et Cyrillus antiquus poeta meminit hoc modo de
gente nostra dicens, quia castra metati sunt nostri maiores
cum Xerxe Persarum rege apud Helladam, et dinumerans
uniuersas gentes nouissimam nostram posuit, ita dicens: „Po- 173
stremum uero transiebat genus mirabile uisione, linguam

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 quod] *sequuntur in Graecis*: ὡς ἂν εἴποι τις, *quae non tam ab interprete, quam ab archetypi librario omissa esse uidentur*, interpretatur *enim non habet quo referas* interpretatur] *LB*e interpretatum L^2B^2*RCP* μεθερμηνευόμενος; si quis *fortasse excidit* 2 *Herodotus* II 104 alicarnasseus *LB*e 3 quodam modo] quo in modo *P* eius] *om. R* 4 cholchis *B* libro] *om. C* 5 colchii *LBP* et *posterius om. B* 6 Syri] sirii *LB* tyrii *R* assyrii *CP* qui] *interpres* καὶ οὗτοι *uertere studuit*, qui in Pal. *tr. Gutschmid* 7 Syrii *R* 8 termodontem *CP* Thermedontem e θερμώδοντα καὶ πάρδοντα Λ et Astygitones] καὶ Μάκρωνες οἱ τούτοισιν ἀστυγείτονες ὄντες astigones (*s.* L^2) *L* 9 colcis *L* cholcis *BP* cholchis *C* didiscisse *P* nuper didicisse *tr.* e namque] iamque *L*e 10 circunduntur *R* 12 syrios *R* 14 pelestinam *L*, pe *in* pa *corr.* L^2 quod—Cyrillus] τοῦτο ἄρα γιγνώσκων εἴρηκεν (*scil. Herodotus*) περὶ αὐτῶν. καὶ Χοιρίλος *quae interpres male coniunxit* 15 cirillus *LCP* erilus *R* Χοιρίλος antiquus] *cum Eusebio*, ἀρχαιότερος Λ 16 castra metati sunt] *cum Eusebio*, συνεστράτευται Λ nostri maiores] *add. interpres* 17 Xerse *CP* apud Helladam] *om. R* ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα 18 ita] *om. R* 19 transibat *R*e transibant *C*

quidem Phoenissam ore proferentes, habitantes autem in Solymis montibus, ubi palus amplissima est, iuuenes capillis sub rotunditate detonsis, super equos erectos habentes uultus
174 et quasi fumo siccatos.“ palam ergo est, sicut arbitror, quia nostri meminerit, eo quod et montes Solymi in nostra regione sunt constituti, in quibus habitamus, et palus, quae dicitur Asphaltis, id est bituminalis. haec enim inter omnes palus in Syria
175 latior atque maior est. et Cyrillus quidem cum ita meminerit Iudaeos scisse dinoscitur, quem quilibet cum legerint ammirantur, non calumniosi Graecorum, sed sapientia summa
176 conspicui. Clearchus enim Aristotelis discipulus et ex peripato philosophorum nullo secundus in primo libro de somno dicit Aristotelem doctorem suum de quodam uiro Iudaeo ita referre, et ipsi Aristoteli eundem sermonem ascribit, quod ita con-
177 scriptum est: „Sed alia quidem longum est dicere. quae uero habere poterunt illius ammirationem quandam atque philoso-

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 Phoenissam] *ex* Φοίνισσαν *scripsi*; poenissimam *LB* (*in m. add.* L^2: al plenissimam) penissimam *R* plenissimam *CP*e ope e habitantes] ᾤκεον *Euseb* ὤικεε Λ 2 Solymis] solis *LBCP*e ubi] ἐνὶ Λ παρὰ *Euseb* amplissima est] amplissimus *LRCP* (*L^2 superscr.* a est *litteris* mus) iuuenes] inuenies *R* 3 super—siccatos] αὐτὰρ ὕπερθεν ἵππων δαρτὰ πρόςωπ' ἐφόρουν ἐσκληκότα καπνῷ 4 sicut <ego> *R* arbitror] οἶμαι πᾶσιν 5 Solymi] solum (lum *ex corr. P*) *CP om.* e constituti sunt *tr. R* 6 quae] qui *R*e alphaitis *R* asaltus *CP* asphaltitis *Gutschmid* 8 maior atque latior *tr. R* et Cyrillus—11 conspicui] *Graeca male coniunxit interpres*, ἠπίστατο (*scil. Choerilus*), *neque* ἠπίσταντο (*scil. Graeci*) *in suo exemplari legisse uidetur* cirillus *LBCP* erilus *R* quidem] $\overset{\text{o}}{\text{qud}}$ *R* 9 dignoscitur *L*e quem quilibet . . . legerint] ὅσοις αὐτῶν ἐντύχοιεν 11 chlearchus *L* chlearcus *B* clearcus (*in* cleargus *corr.* P^2) *CP* aristotilis *CP* $\overset{\text{sci}}{\text{dipłus}}$ *R* $\overset{\text{e}}{\text{peripharto}}$ *R* peripateticorum *C* paripatenticorum *P* 12 nullo] *om. CP* libro philosophorum dicit de somno aristotellem *R* aristotilem *C* 13 uiro <suo> *R* ita referre] *om. R* 14 aristotelli *R* aristotili *CP* ascribit] παρατιθεὶς Λ ἀνατίθησι *Euseb* 15 sed alia quidem] ἀλλὰ τὰ μὲν πολλὰ quae] qui *R* uero] non e 16 poterant e am (ad- e) miratione *B*e quandam *L* quadam *B*e philosophiam—39, 2 inquit] *corruptissima in codd. extant, Graeca sunt haec*: —

phiam, Hyperochidi, operae pretium est referre. et Hyperochi-
des ueneranter inquit, audire desideramus uniuersi. porro 178
Aristoteles, secundum praecepta, inquit, rhetorica, eius genus
primitus transeamus, ne reluctemur doctoribus praeceptorum.
dic, inquit Hyperochides, ita si placet. ille igitur genere 179
quidem Iudaeus erat ex inferiori Syria, qui sunt ex propa-
gine philosophorum Indorum, uocantur ut aiunt philosophi
apud Indos Calani, apud Syros autem Iudaei nomen accipien-
tes a loco; locus enim ubi habitant, appellatur Iuda. nomen
uero ciuitatis eorum ualde difficile est: uocant enim eam
nomine Hierosolymam. is igitur homo multos hospitio reci- 180

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

φιλοσοφίαν ὁμοίως διελθεῖν οὐ χεῖρον (οὐχεῦρον Λ) <σαφῶς δ' ἴσθι, εἶπεν, (δέ σοι εἰπεῖν Λ), Ὑπεροχίδη, θαυμαστὸν ὀνείροις ἴσα σοι δόξω λέγειν> καὶ ὁ Ὑπεροχίδης εὐλαβούμενος <δι' αὐτὸ γὰρ> ἔφη τοῦτο καὶ. *Inclusa a codd. Latinis absunt, reliqua sic decurrunt*: philosophiam////// opere pretium est referre et hipe^{u}cides ueneranter inquit (*rasura est 4 litterarum, in fine uersus* opere L^2 *in m. add., in sinistro marg.* L^1 ocidi *suppl.*) *L* philosophiam cci di (occidi e) operae pretium est referre et hiperocudes (*in m. add.* hiperoclides *Cr*) ueneranter inquit *Cr ex L descriptus et* e philosophiam ope precium est referre et hipecides uenerantur (*in m. add.*: ał occidi ope p̄tium *1 m.*) *B* philosophiam ohip ohichides p̄cium est referre et hipecides uenerantur inquit *R* phylosophiam yperochidi opere//// (opere *in ras. 1 m.*) precium est reffere et hipecides uenerantur inquit *C* philosophiam yperochidi opere p̨ pretium est referre Ethipecides ueneranter inquit *Co ex C descriptus*, phylosophiam yperoehidi (oehidi *in* ochide, *deinde in* ochidus *correctum esse uidetur 1 manu*) per praecium est referre. Ethipecides ueneranter inquit *P*. *sub rasura codicis L igitur Hyperochidis nominis fragmenta, sub rasura codicis C* per *errore repetitum scripta fuerunt* 2 uenerans igitur *coni. Niese* desiderantes *B* 3 aristotelis (-ilis *CP*) *codd.* secundum praecepta Aristotelis *tr.* e 4 reluctemus *B* (s *in* r *corr.* B^1) praeceptorum] ἐπαγγελιῶν Λ ἀπαγγελιῶν *Euseb* 5 hiperoclides *R* 6 inferiori] κοίλης 7 Indorum] iudeorum *R* uocantur—aiunt] uocantur autem ut aiunt iudei *R recte?* philosophi] in philosophia *CP* 8 Indos] iudeos *R* 9 abitantur (-ur *eras. est*) *1 m. B* Iuda] Ἰουδαία 10 uero] *om. B* eorum ciuitatis *tr.* e difficilis *LBC* 11 is] ħis *L* his *P*

piens et de superioribus ad marina descendens Graecissimus
181 erat non solum eloquio, sed etiam animo. et tunc nobis
degentibus apud Asiam, dum is homo uenisset ad ea loca,
confabulari coepit nobiscum et cum aliis scolasticis eorum
sapientiam temptans, cumque multi eruditorum congregaren-
182 tur, tradebat potius aliquid <quod> habebat." Haec ait Aristo-
teles apud Clearchum et super haec multam atque mirabilem
continentiam Iudaei uiri in cibis et castitatem narrans. licet
autem uolentibus haec ex ipsius lectione cognoscere; ego enim
183 refugio plus quam decet inserere. Clearchus siquidem facta
digressione, cum aliud propositum haberet, nostri generis ita
meminit. Hecataeus autem Abderita, uir philosophus simul
et circa actiones industrius, cum Alexandro rege nutritus et
cum Ptolomaeo Lago commoratus, non transitorie, sed de
ipsis Iudaeis conscripsit librum. ex quo uolo capitulariter
184 unum eorum, quae ab eo sunt dicta, percurrere. sed primitus
tempus ostendam: meminit enim belli, quod circa Gazam ab
Ptolomaeo gestum est contra Demetrium, quod utique contigit

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 Graecissimus] *emendauit Gutschmid ex Graeco* ἑλληνικός, gratissimus *codd.* e 3 degentibus] *om. R* dum is] quum diuinus e is] his *RP* uenisset] *i. e.* παραβαλών; παραλαβών Λ ea] τοὺς Λ τοὺς αὐτοὺς *Euseb* 4 cumfabulari *R* aliis] *in ras. B* scolasticis] sociis *R* 5 sapientia *R* cumque] cum *R* multi ... congregarentur] *sic cum* Λ; πολλοῖς συνῳκείωτο *Euseb* eruditarum e 6 tradebant *P* quod] *inseruit Gutschmid, om. codd.* e haec ait habebat *tr. R* aristotelis *LB* aristotillis *R* aristotiles *CP* 7 chlearcum *LP* clearcum *BRC* haec] ec *L* atque] ac e admirabilem *R* 8 uiri] *ex* ἀνδρός *emend. Gutschmid*, uero *LBR*e *om. CP* castitate *BR*e*CP* narrans] *ex Graeco* διεξιών *scr. Gutschmid*; narrant *LBR*e narrauit *CP* 9 autem] aut *P* 10 chlearcus *LB* clearcus *C* chlearchus *P* Clearchus—12 meminit] *in Graecis codicis* Λ *corruptela latet* 11 alium *LBCP* 12 Hecataeus] Aechateus (aech- *P*) *LP* Achateus *B* achareus *R* ęcateus *C* autem] *om. C* abdirita *LR* addirita *BCP* 14 ptholomeo *R* Lago] lagi *C* rege *R* λαγῶ Λ λαγοῦ *ed. pr.* sed ⟨prolixe⟩ *C* 15 ipsis] *in ras. L* captulatriter *B* 16 unum] *i. e.* ἓν *uel* ἕνα; ἔνια Λ quae] quem *R* 17 Gazam] gaium *LBR*e, *ex* gaium *corr.* zam *superscripto* L^3 ab] a *R* 18 est] *om. R*

undecimo quidem anno post mortem Alexandri, olympiade
uero septima et decima atque centesima, sicuti refert Ca-
stor, adiciens enim hanc olympiadem dicit: „Sub hac Pto- 185
lomaeus Lagus uicit in Gaza bello Demetrium Antigoni
qui uocabatur obsessor.“ Alexandrum uero profitentur uni-
uersi centesima et quarta decima olympiade fuisse defunc-
tum. palam ergo est, quia et secundum illud tempus et sub
Alexandro genus florebat nostrum. dicit igitur Hecataeus, 186
quia post Gazae bellum Ptolomaeus locorum quae sunt circa
Syriam dominus est effectus et multi hominum cognoscentes
mansuetudinem et clementiam Ptolomaei cum eo proficisci
ad Aegyptum et rebus communicare uoluerunt, quorum unus, 187
inquit, erat Ezechias pontifex Iudaeorum, homo aetate quidem
quasi sexaginta et sex annorum, dignitate uero apud contri-
bulos maximus et animo sapientissimus, potentissimus ad
dicendum et circa causas sicut nullus alter expertus.“ dicit 188
etiam omnes sacerdotes Iudaeorum, qui decatas accipiunt et
uniuersa in communi gubernant, circa mille et quingentos
existere. rursus autem praedicti uiri faciens mentionem, inquit, 189
„Homo hunc honorem gerens et assuetus esse nobiscum, adsu-
mens aliquos suorum, differentiam cunctam exposuit et habi-
tationem suam et conuersationem, quam scriptam habebat,
pariter indicauit.“ deinde palam facit Hecataeus, quales circa 190

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

3 enim] ei e 4 Lagus] *codicem* Λ *sequitur*, Λάγου *ed. pr.* gara *R* 7 secundum illud tempus] κατ' ἐκεῖνον (*scil. Ptolomaeum*) Λ 8 dicit] dicitur e Hecataeus] ecatheus *LBR* e (ę *C*) chateus *CP* Hecataeus] Ἑκαταῖος πάλιν τάδε 9 Gazae] gaie (z *s.* L^3) *L* gai *BR* gazē *P* Gaii e ptoloms *LB* 11 ptholomei *R* cum] *inter uers. add.* L^1 *om. RP* 13 ezequias *P* 14 sexaginta] LXX *habuit 1 m. B*, X *posterius eras. est* contribules e 16 discendum *CP* causas] causam *CP* 17 decatas] -tas *in ras. B* decathas *R* decadas *CP* τὴν δεκάτην τῶν γινομένων 18 uniuersa] omnia *R* 19 inquit] οὗτος, φησίν 20 assuetus] συνήθης 21 suorum] seruorum *R* 21 et habitationem—23 indicauit] *Graeca non bene intellexit interpres* 22 suam] αὐτῶν 23 pariter indicauit] *add. interpres* facit] *ex corr. B* ecatheus *LBP* ecchataeus *R* echateus *C* circa] πρὸς

leges existimus et quia omnia sustinere, ne transcendamus
191 eas, eligimus et hoc esse optimum iudicamus. dicit igitur
haec: „Et mala saepius ab Astygitonibus audientes et omnes
compulsionum uim passi a Persicis regibus et satrapis non
possunt mente mutari. sed cum magna exercitatione de his
192 praecipue omnibus respondere parati sunt.“ perhibet autem
etiam indicia fortis animi circa leges non parua dicens,
Alexandro quondam in Babylone constituto et uolente Beli
templum quod corruerat repurgare cunctisque militibus simi-
liter stercora portare praecipiente, solos Iudaeos hoc facere
non fuisse perpessos, sed etiam multas sustinuisse plagas et
detrimenta pertulisse non modica, donec eis ignoscente rege
193 securitas praeberetur. qui dum ad prouinciam, inquit, propriam
reuersi fuissent, templa et altaria fabricata omnia destruxe-
runt et pro aliis quidem multam satrapis exsoluerunt, pro
aliis uero ueniam consecuti sunt“. adicit autem, quoniam

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 leges] *s. uers. suppl. B* et] *a Graecis abest* transcendẹamus *B* trascedamus *P* 2 eas] τοῦτο Λ τούτους *ed. pr.* elegimus *RP* ^{es}se *L* indicamus **e** 3 mala] male *emendauerim* Astygitonibus] *om. R* ἀστυγειτόνων καὶ τῶν εἰςαφικνουμένων et omnes] πάντες καὶ 4 compu^{s}lionum *B* a] ὑπὸ *ed. pr.* ὑπὲρ Λ 5 sed—6 parati sunt] *textum lacunosum uertisse uidetur interpres, scripsit enim Iosephus:* ἀλλὰ γεγυμνωμένως περὶ τούτων καὶ αἰκίαις καὶ θανάτοις δεινοτάτοις μάλιστα πάντων ἀπαντῶσι μὴ ἀρνούμενοι τὰ πάτρια. 5 cum magna exercitatione] γεγυμνωμένως Λ γεγυμνασμένως *intellexit* 6 respondere ọṃṇịḅụṣ (*ipse expunxit*) *L* autem] *om. CP* 8 Beli] belli *P*e 9 repurgare] *ex Graeco* ἀνακαθᾶραι *emendaui*; repugnare *LRPCo* reparare (-ara- *in ras.*) *C* renouare (nouare *litteris* pugnare *superscripsit* L^2) L^2CrBe 9 similiter] *om. R* 10 stercora] χοῦν 11 fuisse perpessos] προσχεῖν Λ, πάσχειν *uertit interpres* multas, a *ex* o *corr.* B^1 12 agnoscente *R* 13 qui dum—14 fabricata] *Graeca non intellexit interpres* 13 dum] ἐπεί Λ prouintia *R* 15 multam] multa *LBP*e mulctam *R* multam peccuniam *C*, ζημίαν satrapis] satrapas *L* (-pa^{e}ṣ *corr.* L^2) *R* satrapae *B*e 16 adicit autem] *ex Graeco* προςεπιτίθησιν *emend.*, ad ciuitatem *codd.* **e** quoniam—est] ***sententiam Iosephi non perspexit interpres***

iustitia apud eos mirabile est, et quia gens nostra fuit mul- 194
torum hominum numero copiosa, sed multa quidem milia
nostrorum migrantes in Babyloniam Persae primitus collo-
carunt, non parua uero etiam post mortem Alexandri in
Aegyptum et Phoenicen sunt translata propter seditionem in
Syria factam. idem itaque uir et magnitudinem prouinciae 195
quam incolimus pulchritudinemque narrauit. „Paene decies tre-
centa milia, inquit, iugera terrarum optimarum uberrimae
ualde prouinciae possidere noscuntur; Iudaea namque huius
est amplitudinis.“ et quia etiam ciuitatem ipsam Hierosoly- 196
morum speciosam et maximam olim inhabitamus et uirorum
multitudine copiosam, necnon et de templi constructione
idem ipse sic refert: „Sunt autem Iudaeorum in aliis quidem 197
multae munitiones per prouinciam atque uici, una uero ciui-
tas munitissima habens praecipue circuitum quinquaginta
stadiorum, in qua commorantur hominum circa centum et
quinquaginta milia, eamque uocant nomine Hierosolyma.
est autem in ipsa medietate ciuitatis lapidea quadriporticus 198
centum per circuitum cubitorum, habens etiam duplices ianuas,

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 mirabile est] ἔστι θαυμάζειν, mirabilis *B*e, *quid L habuerit dinosci nequit*, mirabili[s] (i[s] *in ras.*) L^3 2 numero] *om. R* sed] γὰρ nostrorum milia *tr. B* 3 transmigrantes *CP* babilonia *P* per se e primitus, u *ex corr. B* collocauerunt *BR* 4 uero] *om.* e, *post* morte *tr. R* post mortem] morte *LBR*e 5 phenicem *codd* Phoenicem e 6 siriam (syriam *RP*) *codd.* e 8 iugera] *emend. codicis Cr corrector*; integra (integrae *B*) *codd.* e 9 Iudaea] iude *LBP* inde *R* iudee *C* Iudeae e 10 amplitudinis] amplitudine[i]s *B* πλῆθος Λ quia] *om. P* qui *R* ipsam] *om. C* 11 spe///////////ciosam (*rasura 12 fere litterarum spatium tenet*) *L* spaciosam e habitamus *R* et—copiosam] καὶ περὶ πλήθους ἀνδρῶν 12 multitudinem *LBR* copiosam] *om. R* de] *om.* e 13 idem ipse] αὐτὸς in aliis quidem] τὰ μὲν 14 atque uici per prouinciam *tr. R* 15 munitistisima *B* 16 centum et quinquaginta milia] δώδεκα μυριάδες 17 eamque uocant] *om.* e hierosolimam *BRCP* 18 medi[a]atete L^1 lapidea quadriporticus] περίβολος λίθινος μῆκος ὡς πεντάπλεθρος 19 per circuitum] εὖρος

quo ara est quadrianguli figuratione composita ex lapidibus
non dolatis, sed collectis atque iacentibus, unumquodque
latus uiginti cubitorum habens, altitudinem uero decem. et
circa eam maxima fabrica, ubi altare est constitutum et can-
delabrum utraque aurea duorum talentorum pondus habentia
199 et inextinguibile lumen noctibus et diebus. simulacrum uero
aut aliqua anathema ibi nequaquam est nec ulla plantatio;
nullus ibi ueluti lucus aut aliquid huiusmodi. habitant autem
in eo et noctibus et diebus sacerdotes quasdam purificationes
200 agentes et omnimodis uinum non bibentes in templo". super
autem, quia et cum Alexandri regis successoribus postea
castra metati sunt, testatur hoc modo dicens ea, quae cogno-
uerit a uiro Iudaeo in expeditione constituto, cuius uerba
201 haec habentia declarantur; ait enim: „Me siquidem eunte ad
mare rubrum una secutus est quidam cum aliis equestrium
Iudaeorum nos deducentium, nomine Mosollamus, uir efficax
animo bellator, super omnes arcarius indubitanter et Graecos
202 et barbaros ualde praecipuus. is igitur homo properantibus

LBR, CP, e. — Euseb Λ. ed. pr.

1 quo] *codd.* e. ἐν ᾧ Λ quo *pro* ubi *dici uidetur cf. O. Günther, Auellana-Studien p. 117, not. 1* ex lapidibus—iacentibus] ἀτμήτων συλλέκτων ἀργῶν λίθων 2 "atque iacentibus unumquodque "non dolatis sed collectis (*signo " iustum uerborum ordinem indicat*) *B* unumquoque *L*e unumquodquod *P* 3 latus] latitudinem *CP* habens] latitudinem habens e 4 eam] ea eam *L* ea *CP* fabricaṭạ L^1 constitutum est *tr. BR* candelabra e 5 duo *L*e 7 aliqua] *codices omnes*, aliquod e platatio (plã- B^2) *B* 9 et noctibus] noctibus *CP* 10 omnimode e in templo non bibentes *tr. R* super] superius *C*, insuper *conicio* 11 cum Alexandri—12 sunt] Ἀλεξάνδρῳ τῷ βασιλεῖ συνεστρατεύσαντο καὶ (*sic Euseb*, συνεστρατεύομεν Λ) μετὰ ταῦτα τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ ea castra metati sunt *in ras. L* testatur ⟨autem⟩ *R* testẹatur *B* dicens—constituto] *parum Graeca intellexit interpres* 13 constito *B* 15 unaa *C* 16 Iudaeorum] *om. R* mesollamus *B* Mossolamus e efficax] ἱκανός Λ ἱκανῶς *Euseb* 17 bellator] εὔρωστος arcarios *uel* archarios *codd.* e et indubitanter *tr. codd* e 18 is] *om. P* prosperantibus *R*

multis per iter et quodam uate ab ipso augurium capiente et
petente ut cuncti starent interrogauit, cur sustinerent omnes.
ostendente uero ei uate auem quam intuebatur atque dicente, 203
quia siquidem expediret eis ut sustinerent omnes si staret
auis, si ergo surgens anterius euolaret, procederent, si uero
post tergum iret, recedere cunctos oporteret rursum, tacens
arcumque trahens sagittas emisit et auem percutiens intere-
mit. indignantibus uero uate et quibusdam aliis et maledicen- 204
tibus ei, „„quid furitis, inquit, mali daemonii auem sumentes
in manibus? haec enim suam salutem nesciens de nostro
itinere nobis salubritatem potuit indicare? si enim praescire
futura ualuisset, in hunc locum nequaquam uenisset metuens,
ne sagittata a Mosollamo Iudaeo periret."" sed Hecataei testi- 205
monia iam quiescam quidem; facile namque est uolentibus
librum ipsum legere et haec apertius inuenire. non uero me
pigebit Agatharchidem introducere, licet homo minime malus
ut ei uisum est nobis detraxisse uideatur. is enim narrans 206

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 per iter] κατὰ τὴν ὁδόν; p iter *B* pariter *LRCP*e ab ipso augurium capiente] ὀρνιθευομένου ipso] aue *R ex insequentibus opinor sumens* angurium *R* 2 qur *P* sustinerent] subsisterent *CP*, *sed cf. Traubii indicem ad Cassiodori Variarum editionem Mommsenianam p. 589 et Roenschium ibidem laudatum.* 3 ostendente—quam] *om. P, 2 m. partim in ras. add.* quam intuebatur] *absunt a Graecis* 4 quia siquidem] *scripsi*; quasi quidem *codd.* e sustinerent] subsisterent *CP* si] *inter uersus add. L*[2] 5 ergo] uero *emendauerim* 6 postergum *P* oportet *L*e tacentes *LBR* 7 sagittam *conicio* percuties *R* 8 uero] *sup. uers. add. B*[1], *om. R* quibusdam, dam *sup. uers. add. B*[1] 9 ei] *s. uers. add. B*[1] fueritis *R* mali—manibus] *codicem sequitur interpres simillimum libro* Λ, *qui habet haec*: κακοδαιμονέστατον ὄρνιθα λαβόντες εἰς χεῖρας *postea* ἔφη *omisso* auem sumentes] quem summens *R* 12 in hunc—uenisset] *om. R* 13 mossolamo *R*e Hecataei] et ad eius *LBCP*e ab eius *R* testimoniis *R* 14 quiescant *LB*e quidem quiescant *tr.* e 17 librum hunc ipsum *R* haec] hoc *R* inuenire] inūcare *C* 16 agatharcidem *LBCP* agatarcidem *R* homo minime malus] ἐπ' εὐηθείας, *nisi corruptela latet* malus] in aliis *BR* 17 ut—uisum est] *om. CP* ut] et *LBR*e nobis] *om. R* is—narrans] *in ras. P, qui primum scripserat*: quidem ex syria enim] *s. uers. add. B*[1]

de Stratonice, quemadmodum uenit quidem ex Syria de Macedonia suum uirum Demetrium derelinquens, Seleuco autem uxorem eam ducere non uolente, quod illa sperabat, exercitu eius in Babylonia posito circa Antiochiam bella
207 mouit. deinde quomodo reuersus est rex, Antiochia capta in Seleuciam illa fugiens, cum posset semet ipsam uelocius interimere, somnio prohibita ne faceret capta atque defuncta est.
208 haec ergo praedicens Agatharchides et derogans superstitioni
209 Stratonices, utitur indicio generis nostri conscribens: „Qui uocantur Iudaei habitant omnium munitissimam ciuitatem, quam uocare Hierosolyma prouinciales solent. hi uacare consueti sunt septima die et neque arma portare in praedictis diebus neque terrae culturam contingere neque alterius cuiuspiam curam habere patiuntur, sed in templis extendentes
210 manus adorare usque ad uesperam soliti sunt. ingrediente uero in ciuitatem Ptolomaeo Lago cum exercitu et multis hominibus, dum custodire debuerint ciuitatem, eis stultitiam obseruantibus, prouincia quidem dominum suscepit amarissimum, lex uero manifestata est unam habere sollemnitatem

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 ex Syria] εἰς Συρίαν 2 macedoni ^{d}asuum uirum (d *s.* L^2) L macedonia ad suum uirum Cre 3 ducere eam *tr.* CP ualente R ille P 4 exercitu—posito] ποιουμένου δὲ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος στρατείαν (στρατιάν Λ) 5 quomodo] ὡς in seleutiam et illa L inse^{le}utia met illa (le *s.* B^1) B in seleutiammet illa R in Seleutia Metilla e interimere uelocius *tr.* B interimere] ἀποπλεῖν 7 somnio—faceret] ἐνυπνίῳ κωλύοντι πεισθεῖσα somno Le proehibita L pro re habita B 8 agatarcides R agatharcides C *locus Agatharchidis in breuius contractus iterum in Antiq. Iud. XII 6 legitur.* superstitioni] subpraestitionis LB superstitionis Re superstitionibus C subpraestitionibus P 9 stratonicis *codd.* e inditione R generis nostri] τῷ περὶ ἡμῶν λόγῳ conscribens] praescribens e 11 hierosolimam ReCP uocare P consueti] soliti R 13 diebus] χρόνοις 15 uespera B 16 ptholomaeo R multis hominibus] τῶν ἀνθρώπων *i. e.* τῶν Ἰουδαίων; *interpres a* cum *praepositione pendere faciens postea* eis *inserit* 17 eis] *a Graecis abest* 19 unam] unā na LCr unam natura e φαῦλον; *quid lateat pro certo affirmari nequit,* uanam *uel* uacuam *uel* malam *subesse coniecerim*

huiusmodi autem casus praeter solos illos alios docuit uni- 211
uersos, ut tunc ad somnia et opiniones quae tradebantur de lege hoc confugiant, dum circa res necessarias ratio nihil
ualet humana". hoc equidem Agatharchidi uidetur esse ridi- 212
culum; eis autem haec examinantibus integrius apparet magnum et praecipua laude dignissimum, si et saluti et patriae quidam custodiam legum pietatemque diuinam praeponere concupiscant.

XXIII. Quia uero non ignorantes quidam conscriptorum gen- 213
tem nostram, sed propter inuidiam quandam aut alias causas non salubres, memoriam nostri non reliquerunt, hoc indicium me arbitror esse praedicturum. Hieronymus enim, qui de successoribus conscripsit historiam, ipso quidem tempore quo Hecataeus fuit et amicus existens regis Antigoni Syriae praesi-
debat. uerum Hecataeus quidem etiam librum conscripsit de 214
nobis, Hieronymus autem nequaquam nostri historiam meminit, licet paene in ipsis locis nutritus esset: in tantum uo-

LBR, CP, **e**. — Λ, ed. pr.

1 alios] *om. C* 2 tradebant *R* 3 hoc] *codd* hic **e**; homines *conicio* confugiant] confingant *CP*, φυγεῖν 4 ualet, e *ex* i *corr. R* hoc] hec *LBR* equidem] enim *R* quidem **e** agatharcidi *LB* agatharci(s) *RP* agatharcidis *C* 5 haec] qui haec *B* examinantibus] exanimant˜ (s. c tibus *s. L*[3]) *L* exanimant˜ (nim *in* min *corr. B*[1]) *B* examinantur *R***e** existimantibus *C* integrius] μὴ μετὰ δυσμενείας apparēt *C* 7 quidam] quidem *CP* proponere **e** 9 qui(a) *B*[1] ig(no)rantes *B*[1] conscriptorum —10 quandam] *in textu om. L, in margine suppl. L*[2], *nunc autem partim a bibliopega resecta sunt, ut solummodo legantur haec*: |onscriptorum gentem nram —|quadam 10 sed—alias] *ex Graecis* ἀλλ' ὑπὸ φθόνου τινὸς ἢ δι' ἄλλας *emendaui*; |quadam (*in m. L*[2]) aut alias *L* sed pro quadam aut alias *BCP***e** sed per quadam aut alias *R* 11 nostri] *add. interpres* non] nunc **e**, *om. R* hoc] haec **e** indicio (-tio *P*) *CP* 13 scripsit *R* ipso] ipse *C*?**e** quo tempore *tr. P* ecatheus *LBP* echatheus *R* echateus *C* 15 Hecataeus] &catheus *L* &catheu9 *B* echatheus *R* ecatheus *P* echateus *C* scripsit *RCP* 16 geronimus *C* historiam] κατὰ τὴν ἱστορίαν, in historia *ed. Venet. 1510 haud male* 17 in ipsis locis] ἐν τοῖς τόποις nutritus] διατετριφώς

luntates hominum differebant. alio namque placuit studium
habere memoria dignum, alio uero omnino circa ueritatem
215 quaedam passio cernitur obscurasse. sufficiunt tamen ad com-
probationem antiquitatis nostrae Aegyptiorum et Chaldaeorum
ac Phoenicum historiae et super illas Graecorum pariter
216 conscriptores. adhuc enim super ea quae dicta sunt Theo-
philus et Theodotus et Manaseas et Aristophanes et Hermo-
genes et Euemerus et Cinon et Zopyrion et multi quidem
alii simul, non enim ego omnibus libris incubui, non transi-
217 torie nostri fecere mentionem. plurimi namque praedictorum
uirorum ueritate quidem antiquarum causarum frustrati sunt,
quia lectioni sacrae nostrorum non incubuere librorum; com-
muniter tamen cuncti de antiquitate testati sunt, pro qua
218 nunc referre proposui. Phalereus autem Demetrius et senior
Philon et Eupolemus non multum ueritate frustrati sunt,
quibus dari ueniam dignum est. non enim inerat eis, ut
nostras litteras possent omni scrupulositate sequi.
219 XXIV. His ita dictis unum adhuc mihi capitulum est reli-

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 alio—dignum] *Iosephi sententiam non recte intellexit interpres* alio] alteri *C* alii *P* placuit] *i. e.* ἔδοξεν; ἐδόξαμεν 2 alio] *R*; *scriptum fuisse uidetur a 1 m. L, ita tamen correctum est, ut simile fieret uoci* alid, *unde* aliud *Cr*; alium *BCP*e uero] *in ras. B* circa] πρὸς 3 quaedam passio] τι πάθος οὐκ εὔγνωμον 4 Aegyptiorum] *cum* Λ, Σύρων *Euseb* 5 ac] atque e illas] *ex* illis *corr. B*[1] illos *CP* 6 conscriptores] conscriptiones *LB*e adhuc enim] ἔτι δὲ καὶ Λ adhuc etiam *conicit Niese* super ea quae dicta sunt] πρὸς τοῖς εἰρημένοις *scil.* συγγραφεῦσιν quae dicta sunt] *om.* e 7 Theodotus] theodorus *L*e theodonis *B* Manaseas] maneseas *R* manasceas *P* Μνασέας aristophanas *codd.* germogenes *codd.* 8 eumerus *R* omerus *CP* Cinon] cinun *LB in* cinon *corr. B*[1] cinum e cinō *RCP* κόνων Λ κόμων *Euseb* zopiron *P* 9 omnibus] omnium *BRP* πᾶσιν transititorie *P* 10 facere *BP*e 11 ueritatem *codd.* e frus^r^tati *B*[1] 12 lectionis *L* librorum non incubuere *tr. R* 13 cuncti] *om.* e 13 pro qua] ὑπὲρ οὗ *Euseb* 14 phalireus *BRCP* autem <et> *C* 15 eupholemus *codd* ueritatem *C* 17 scrupolositate *LBR* 18 His ita dictis] *addid. interpres* ad hunc e

ctum ex his, quae in principio libri posui, quatenus derogationes et maledicta, quibus utuntur quidam contra genus nostrum, falsas ostendam et conscriptoribus eorum testibus utar, quando conscribentes haec contra semet ipsos locuti sunt
talia. quia uero multis aliis hoc euenit propter quorundam 220
uesaniam, arbitror intellegere eos, qui uoluerint historias ipsas percurrere. quidam igitur gentium et gloriosissimarum ciuitatum foedare nobilitatem et conuersationi detrahere temptauerunt, Theopompus quidem Atheniensium, Lacedaemoniorum 221
uero Polycrates. is autem tripodem perdurabilem conscribens, non enim Theopompus hoc fecit sicuti quidam putant, etiam Thebaeorum momordit urbem, multi uero necnon et Timaeus
in historiis de praedictis et de aliis blasphemauit; et hoc 222
praecipue faciunt, quando gloriosissimis in aliqua parte calumniantur, quidam propter inuidiam atque maliuolentiam, alii uero propter uerborum nouitatem memoria se dignos fieri iudicantes; et apud stultos quidem nequaquam hac spe fraudantur, qui uero salubre noscuntur habere iudicium, multas eorum miserias condemnabunt.

XXV. Blasphemiarum uero in nos saepe gestarum huius- 223

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 posui] proposui *fortasse recte R* προτεθέντων 3 falsos *LBR* eorum] ταύτας 4 quando] *om. P* quoniam *conicio* 6 uexaniam *R* intelligere *BRCP*e eos] *C* mens *LBR*e meos *P* qui] *ex* que *corr. B*¹ que *R* uoluerit *LB*e uoluerunt (unt *in* int *ipse corr.*) *P* ipsas historias *tr. CP* 7 quedam *LBR*e 8 f^{a}edere (*s. L*²) *L* conuersationem *R* 9 theoponpus *L* laceredemoniorum *P* 10 pilocratis *LBCP* philocrates *R* Pylocratis e Πολυκράτης is] his *LBP*e tripodem perdurabilem] τὸν Τριπολιτικόν 11 theoponpus *L* teopompus *C* facit *R* 12 thebanorum *R* momordit] προςέλαβεν Λ multi] *i. e.* πολλοί; πολλὰ Λ et Timaeus] etimeus *LB* ethimeus *R* 13 plasphemauit *L* 14 gloriosissimi e in aliqua parte] *add. interpres* 15 maleuolentiam *R* 16 uerborum nouitatem] *conieci* κενολογεῖν Λ καινολογεῖν *recte Dindorf*; uerbosam nouitatem *codd* e 16 dignos se *tr. R* 17 stulto^{s} *B* 18 fraudantes *R* uero] non e multas <uero> *LB*e 19 miserias] μοχθηρίαν condemnabunt] *i. e.* καταδικάσουσι; καταδικάζουσι Λ 20 blasphemiarum—aliquibus] *Graeca non intellexit interpres corruptelis exem-*

modi causa est: uolentes Aegyptii praestare aliquibus ueritatem corrumpere temptauerunt, et neque aduentum in Aegyptum nostrorum progenitorum, sicuti contigit, sunt confessi
224 nec rursus egressum cum ueritate dixerunt, multasque causas odii ac inuidiae pariter habuerunt, principio quidem, quia in eorum regione nostri progenitores potentes effecti sunt, unde regressi ad propria denuo fuere felices. deinde horum aduersitas multas inter eos fecit inimicitias in tantum differente nostra pietate extra sollemnitates illorum, quanto dei natura
225 animalibus inrationabilibus sine dubitatione distinguitur. communis namque apud illos ritus est haec arbitrari deos, seorsum uero singuli solent diuersis ea muneribus honorare, uani ac fatui inter omnes homines et ab initio uti de deis malis opinionibus consueti, et propterea nequaquam imitari nostram honestatem de diuina ratione potuerunt, uidentesque
226 multos nostram zelari conuersationem inuidiam habuerunt; et ad tantam fatuitatem ac pusillanimitatem quidam eorum perducti sunt, ut non eos pigeret, etiam contra antiquas suorum scriptiones aliqua dicere. qui dum hoc faciunt, sibi-

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

plaris sui ut uidetur turbatus saepe gestarum] *a Graecis abest* gestarum] *ex* gestorum *corr.* *L* gestorum *RP* huiusmodi causa est] ἤρξαντο μὲν *sc. Aegyptii, quod nomen sequentibus iunxit interpres* huiusmodi, i *ex* o *corr.* *L* 1 uolentes—aliquibus] βουλόμενοι δ'ἐκείνοις τινὲς χαρίζεσθαι aliquibus] aliquibus ciuitas *P* 3 sicut *L* contingit *R* 4 rursum *C* multasque causas] αἰτίας δὲ πολλὰς 5 hodii *LP* 7 deinde] unde *R* aduersitates *L* 8 inter eos] eis *R* tanto *R* differentie *P* 9 extra sollemnitates eorum] πρὸς τὴν ὑπ' ἐκείνων νενομισμένην *scil.* εὐσέβειαν quantum *Le* 10 animalibus] ab animalibus *P* sine dubitatione] *addid. interpres* distinguitur] *in m. suppl.* *L*² 11 ritus apud illos *tr.* *RC* ritus] *om.* *P*, πάτριον est] *om.* *LBRP*, ἐστι haec] alios **e** arbitrati **e** 12 uero] non **e** singuli] πρὸς ἀλλήλους 13 inter omnes] omnes **e**, παντάπασιν et] *a Graecis abest* de deis] *scripsi*, de his *LBCP*e eis *R*, περὶ θεῶν 14 et] *inser. interpres, non in Graecis inuenitur* propterea] postea *R* 15 de] *om.* *R* diuina ratione] θεολογίας potuerunt] ἐχώρησαν 17 eorum] eo *Le* 18 contra antiquas] exiguas *R* 19 scriptionem *B* qui] quod *LP*e dum] cum **e** ho^c *L*

met ipsis aduersa conscribere passione caecitatis ignorauerunt.

XXVI. In uno tamen et maximo uiro uerbum meum sta- 227
tuam, quo usus sum ante paululum nostrae antiquitatis teste.
Manethon itaque, qui Aegyptiacam historiam ex litteris sacris 228
se interpretatum pollicitus est, praedicens nostros progenitores
cum multis milibus in Aegyptum aduenisse et eius incolas
subiugasse, deinde ipse confessus est, quia posteriori tempore
amittentes eam prouinciam quae nunc Iudaea uocatur optinu-
issent et aedificantes Hierosolymam construxissent templum.
et usque ad haec conscriptiones secutus est antiquorum.
deinde praebens sibimet potestatem, cum utique uideatur 229
scribere ea quae in fabula sunt atque dicuntur, incredibilia
uerba de Iudaeis inseruit uolens permiscere nobis plebem
Aegyptiorum leprosorum aliorumque languentium, qui sicut
ait abominatione ex Aegypto fuga dilapsi sunt. Amenofin 230
etiam regem adiecit, quod est falsitatis nomen, et propterea
tempus regni eius nequaquam definire praesumpsit, cum alio-
rum regum annos perfecte protulerit. huic itaque quasdam
adnectit fabulas paene oblitus, quia egressum pastorum in

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 aduersis *LBe* aduerse *R* passione caecitatis] ὑπὸ τυφλότητος τοῦ πάθους, *fortasse igitur scribendum est*: passionis caecitate *sed cfr. p. 58, 1* passionem *Be* 3 statuam meum *tr. R* 4 teste. Manethon] teste $\overset{M}{A}$nethon *L* testem. Anethon (Anathon *R*) *BRP* testem. Manethon *C* 5 sa$\overset{s}{cri}$ *B*[1] 6 interpretaturum *R* interpretatum sum e praedicit *C* praedixit *P* 7 et eius] etenim e icolas *P* 8 ipse] *om. R* confes$\overset{s}{su}$ *B*[1] posteriore *R* tempore, re *ex* ris *corr. L*[1] 9 amittentes] ἐκπεσόντας nunc] tunc *R* uocabatur *R* 10 <in> hierosolimam *LB* (in *s. uers. add. L*[2]) 11 haec] huc *R* hoc e 12 uideatur] φάναι, *quod pro* φαίνεσθαι *habuisse uidetur interpres* 13 dicantur *R* 14 inserunt *R* permittere e 15 aliorumque—16 dilapsi sunt] *Graeca non recte expressit interpres* qui] quod *Le* 16 abhominatione *LBC* amenosin *R* 17 regem] ad regem *R* 18 diffinire *LBCPe* 19 <omnes> annos e huic] hinc e 20 poene *B* quia] *conieci*, qui *codd.* e, ὅτι in] $\overset{b}{a}$ *L* ab *Be*

Hierosolyma ante quingentos decem et octo annos factum
231 esse protulerat. Tethmusis enim erat rex, quando egressi sunt, et ab hoc tempore regum qui postea fuerunt anni sunt trecenti nonaginta tres usque ad fratres nomine Sethonem et Hermaeum, quorum Sethonem quidem Aegyptum, Hermaeum uero Danaum denominatum dicit; quem expellens, inquit, Sethon regnauit annis quinquaginta et nouem, et post
232 hunc senior filiorum Rapsis annis sexaginta sex. ante tantos igitur annos egressos ex Aegypto patres nostros confessus, deinde Amenofin adiciens regem hunc confitetur et deorum fuisse contemplatorem, sicut Osorem quendam priorum regum, et implesse desiderium eius nominis sacerdotem, id est Amenofin natum ex patre Papio, qui uidebatur quasi diuina participari natura et secundum haec sapientiam hanc habere
233 scilicet praescientiam futurorum. et dixisse regi hunc uniuocum eius, quia posset uidere deos, si prouinciam a leprosis
234 et aliis maculatis hominibus purgare contenderet. in quo laetatum regem omnes dicit corpore debiles ex Aegypto congregasse et fuisse multitudinem numero milia octuaginta,

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 hierosolimam *RCP* 2 protulerit *R* Tethmusis] tehtmusis *LB* thehmusis *R* Themusis e 3 ab hoc—fuerunt] ἀπὸ δὲ τούτων μεταξὺ τῶν βασιλέων κατ' αὐτὸν Λ 4 Σέθω 5 hermeum *RCP* hermetum *LB*e Ἑρμαίου Σέθων egiptium *L* Aegyptium e hermeum *codd.* Hermetum e 6 uero] *om. R* denaum *LB* Deneum e dicit] *om.* e 7 inquit] ***abest a Graecis*** Σέθως quinquaginta nouem *CP* 8 filiorum Rapsis] scilicet Tapsis e filio *L*? Ῥάμψης sexaginta sex] ***cum parte folii abscissa sunt in L*** 9 ex aegypto egressos *tr. R* 10 amenosin *R* 11 Osorem] hosorum *R* Ὦρ, Orem *coni. Niese* quendam] εἷς 12 implesse] ἀνενεγκεῖν, ***quo non intellecto sententiam Iosephi peruertit interpres*** desidirium *B* eius] enim e eiusdem *conicio* id est] idē *uel* idem *LB*e amenosin *R* 13 Πάπιος (*genit.*) 14 et secundum—15 futurorum] κατά τε σοφίαν καὶ πρόγνωσιν τῶν ἐσομένον sapientia *R* habere scilicet] habere .s. *C* haberes *P* habere *LBR*e 16 eius] enim e prouinciam] τὴν χώραν ἅπασαν 17 purgaret *P* 18 regem] *ex corr.* *L*[3] reges *B* oṁe *B* 19 fuisse] *coni. Niese*, fecisse *codd.* e, γενέσθαι milia octuaginta] milia *add. Niese recte* LXXX *pro*

eosque ad sectiones lapidum in partem Nili orientalem misisse 235
ad hoc efficiendum, simul et alios Aegyptios, quibus hoc erat
iniunctum. fuisse autem quosdam inter eos etiam rationabilium
sacerdotum lepra perfusos ait. Amenofin uero illum sapien- 236
tem diuinumque uirum refert timuisse et circa semet ipsum
et apud regem deorum Vulcanum, ut aperte suaderet eis uim
fieri, sed adiecisse, quoniam auxiliarentur quidam maculatis
hominibus et Aegyptum optinerent tredecim annis. et haec
eum non quidem praesumpsisse regi dicere, sed ex his omni-
bus conscriptum reliquisse librum et peremisse semet ipsum,
et propterea regem in anxietatem maximam peruenisse. pro- 237
inde is his uerbis haec refert: „His itaque *** rogatus rex, ut
ad requiem et tutamen eorum secerneret ciuitatem, desertam
urbem, quae tunc fuerat pastorum, nomine Auarin, praebuit
eis. est autem haec ciuitas secundum theologiam antiqua

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

$\overline{\text{LXXX}}$ *scriptum in archetypo fuisse iudicans*, μυριάδας ὀκτώ   milia *om.* *LBCP*e   mille milia numero et octuaginta *R*   octoginta *C*   1 lectiones *B* sextiones *P*   *inter* sectiones *et* lapidum *spatium fere trium litterarum uacuum relictum est in L*   2 ad hoc—3 iniunctum] ὅπως ἐργάζοιντο καὶ τῶν ἄλλων Αἰγυπτίων οἱ ἐγκεχωρισμένοι Λ *quae sunt corrupta*   hoc] hoc esse *LBR*e   simul] simul inmisit *C* simul misit *P*   3 autem] autem inter (inter *mox deleuit*) *P*   rationabilium] irrationabilium *R* λογίων   4 lapra *B*   fusos *B* perfussos *R*   amenosin *R*   uero] *om.* *R*   5 timuisse—6 uim fieri] *Graeca prorsus non intellexit interpres*   6 et apud regem deorum Vulcanum] (πρὸς αὐτόν τε) καὶ τὸν βασιλέα χόλον τῶν θεῶν, χόλον *pro* χωλὸν *habens uertit interpres*   7 iecisse *LBR*e   8 optineret *P*   et] *abest a Graecis*   9 non] *om.* *P*   quidam *LBR*e   ex his omnibus] περὶ πάντων   10 conscriptum] conscripsisse *R*   et peremisse semet ipsum] *om.* *R*   peremisse] *ex* ἀνελεῖν *emendaui*, per *codd.* e   ipsum] ipsum et apud regem *ex uersu 6 errore repetens* e   11 maxima *P*   12 proinde is] *ex* κἄπειτα *emendaui*; pro iudeis *codd.* e   his**itaque rogatus rex] τῶν δ'ἐν ταῖς λατομίαις ὡς χρόνος ἱκανὸς διῆλθεν ταλαιπωρούντων ἀξιωθεὶς ὁ βασιλεύς   13 requiem et] prouinciam *R*   ciuitatem] *apud Iosephum non inuenitur*   15 secundum—praecelsa] κατὰ τὴν θεολογίαν ἄνωθεν Τυφώνιος   antiquam *R*e   antiqua (*ex* antiquam *corr.* C^1) et *C*

238 ualde praecelsa. porro illi in hanc ingressi et locum hunc ad
resultandum habentes optimum ducem sibimet quendam
Heliopolitanorum pontificum Osarsifa constituerunt et huic
239 se oboedire in omnibus iurauerunt; et ille primum quidem
eis legem posuit, ut neque deos adorarent neque a sacris
animalibus, quae praecipue festiua apud Aegyptios erant,
se penitus abstinerent nullique copularentur, nisi cum quibus
240 iusiurandum habere uidebantur. haec autem sanciens et alia
plura maxime Aegyptiorum consuetudinibus inimica praecepit
multo opere muros aedificari ciuitatis et ad bella praeparari
241 contra Amenofin regem. ipse uero adsumens secum etiam
alios sacerdotes et maculatorum quosdam misit legatos ad
pastores, qui uidebantur a Tethmuse rege depulsi ad Hierosolymorum urbem, causas suas et aliorum qui simul fuerant
exhonorati significans et poscens, ut pariter contra Aegyptum
242 castra metarentur, promisitque eos fore uenturos primum
quidem in Auarin progenitorum suorum prouinciam et necessaria populis abundantius exhibenda, pugnaturos autem opor-
243 tuno tempore et prouinciam facillime subdituros. illi uero
laetitia cumulati omnes alacriter usque ad ducenta milia uirorum pariter sunt adgressi et non post multum ad Auarin usque uenerunt. Amenofis autem Aegyptiorum rex, dum illo-

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 in] *ex* ia *corr.* *B*¹ ^{in}gressi (*s.* *L*²) *L* egressi *CP* ad resultandum] εἰς ἀπόστασιν 2 optimum] opimum **e** λεγόμενον 3 osar^{f}fixa (f *s.* *L*²) *L* osarsipha *R* Osarphipha **e** 4 oboedire] *ex* oboedide *corr.* *B*¹ et] ut *LB*e δὲ, at *Sobius* (*ed. Colon. 1524*) primum] *om.* *R* 5 a] ab **e** 7 se penitus abstinerent] *om.* *R* abstinerent] ἀπέχεσθαι πάντα δὲ θύειν καὶ ἀναλοῦν 8 haec] τοιαῦτα santiens *B* sanctiens *C* santies *P* 9 maxime ⟨in⟩ *R* ęgiptiorum *in ras.* *C*¹ 10 opere] tempore *CP* muros] *om.* *B* 11 amenosin *R* μένωφιν Λ regc *P* assummens *C* secum] *sup. uers. add.* *B*¹ 13 athet muse *L* atehetmuse *B* athemuse *RP* athetmuse *C* a Thethmuse **e** depuls^{i}a (*s.* *L*²) *L* 16 primumque *R* 17 auarim *RP* 19 et] *om.* *B* facili]me *B* subdituros] prodituros *R* uero] *s. uers. add.* *B*¹ 20 emulati *R* 21 adgressi] agressi *R* συνεξώρμησαν Auarin] arauin *LB* auarim *CP*

rum audisset inuasionem, non mediocriter uulneratus est.
dum recordaretur, quod ei praedixerat Amenofis Papiae. et 244
primum quidem congregans Aegyptiacam plebem facto consilio
cum principibus eorum animalia sacra et quae praecipue a
sacerdotibus honorabantur, ante praemisit et sacerdotibus
particulariter iussit, ut simulacra deorum caute celarent. fili- 245
um uero Sethonem, qui etiam Ramessi a Rapso patris nomine
uocabatur, cum quinque esset annorum, apud suum commen-
dauit amicum. ipse uero transiens cum aliis Aegyptiis usque
ad trecenta milia uirorum bellatoribus uiris occurrens con-
gressus non est. putans enim semet ipsum contra deum pu- 246
gnare post tergum reuersus uenit ad Menfin et sumens Apin
et alia sacra mox in Aethiopiam cum uniuersis nauibus et
multitudine uenit Aegyptiorum; per gratiam namque erat ei
subiectus Aegyptiorum rex. qui suscipiens etiam populum 247
uniuersum praebuit alimenta hominibus necessaria, quae
prouincia ministrabat, et ciuitates ac uicos tredecim, quate-
nus eis qui fuerant de regno pulsi sufficerent; nihilominus

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 uulneratus est] συνεχύθη; *alia legisse uidetur in suo exemplari interpres* 2 Papiae] Παάπιος 3 primum] πρότερον congregatis **e** conscilio *B* concilio *R* 4 et] *abest a Graecis* quae] *om. RP, inter uers. add. L* praecipue quae *tr. C* praecipue] πρῶτα μάλιστα a] *s. uers. add. L om. RP* a sacerdotibus] ἐν τοῖς ἱεροῖς 5 ante praemisit] ὡς γ'ἑαυτὸν μετεπέμψατο, ad se praemisit *conicio* 6 deorum] *ex Gr.* τῶν θεῶν *emendaui*, eorum *codd.* **e** celerentur (a *s.* R^2) *R* 7 Σέθω ramesi *R* Ῥαψηοῦς 10 occurrens] ἀπαντήσασι Λ 11 non] *om. RCP* deum] dm̃ *LB* 12 postergum *BP* Menfin] *LBCP* menefin *R* Apin et alia] apinetalia *BC***e** animalia *R* 13 et alia sacra] καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐκεῖσε μεταπεμφθέντα ἱερὰ ζῷα, *fortasse scripsit interpres*: et alia sacra animalia nauibus] τῷ στόλῳ 14 uenit <in> *R* ei] eis *P* 15 Aegyptiorum] τῶν Αἰθιόπων qui suscipiens—56, 1 fines Aegyptios] *Graeca corrupta sunt neque Latina sana* qui] quod *L***e** ὅθεν Λ 17 ac uicos—sufficerent] καὶ κώμας πρὸς τὴν τῶν πεπρωμένων τρισκαίδεκα ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ εἰς τὴν (εἰς τὴν *om. ed. pr.*) ἔκπτωσιν αὐτάρκεις *cf. infra § 266* 18 fuerunt *R* de regno—56, 1 fuerant] *om.* **e** nihilominus—Aegyptiorum] οὐχ ἧττον δὲ <καὶ στρατόπεδον Αἰθιοπικὸν πρὸς φυλα-

248 *** Amenofin fuerant deducti ad fines Aegyptios. et in Aethi-
opia quidem haec gesta sunt. Solymitae uero descendentes
cum uiris pollutis Aegyptiorum sic pessime hominibus usi
sunt, ut eorum uictoria esset nimis pessima his, qui tunc
249 eorum inpietates inspiciebant; non solum etenim ciuitates et
uicos concremauerunt sacrilegia facientes et deorum idola
deuastantes, sed etiam ipsa sacra animalia quae colebantur
crudelissime discerpserunt peremptores et occisores horum
sacerdotes atque prophetas esse cogentes, quos etiam expelle-
250 bant nudos. dicitur itaque, quia conuersationes et leges eis
composuit sacerdos quidam, genere Heliopolites, nomine
Osarsifas uocatus ex nomine Osireos Heliopolitani dei, qui
dum conuersus fuisset ad hoc genus mutauit nomen et uo-
catus est Moyses."

251 XXVII. Quae uero Aegyptii de Iudaeis proferunt haec sunt,
sed et alia multa breuitatis causa praetereo. dicit autem
rursus Manethon, quia postea Amenofis ex Aegypto digressus
est cum magna uirtute, simul et filius eius Ramsis et ipse
habens magnum exercitum. et congressi ambo contra pastores

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

κὴν ἐπέταξε τοῖς παρ'⟩ Ἀμενώφεως ⟨τοῦ βασιλέως⟩ ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς Αἰγύπτου. *cancellis inclusa in uersionis Latinae codicibus omissa sunt, id quod, opinor, non tam interpreti quam archetypi librario tribuendum est. plane enim cum sensu careant quae reliqua sunt, lacunosa habuerim. excidisse igitur puto fere haec*: etiam Aethiopum exercitum misit pro custodiendis eis qui per regem 2 haec] τοιαῦτα solomite *C* 3 pessime] ἀνοσίως καὶ Λ 4 eorum] τῶν προειρημένων esset nimis pessima] χρυσὸν φαίνεσθαι 5 eorum] τούτων inpietatem *R* inspiciebantur *L 1m. B* (-ur *eras.* *B*[2]) e etenim] καὶ γὰρ, enim *CP* 8 crudelissime discerpserunt] ὀπτανίοις χρώμενοι διετέλουν perpretores (*Cr D*) e 8 quos etiam] καὶ 10 itaque] *s. uers. add. B*, δὲ 11 heliopolitis (eliopolitis *P*) *codd.* e 12 ofarsifas *L* orsiphas *R* orsasiphas e ὀσαρσίφ osyreos *R* qui] quod (*D*) e 13 conuersus] *ex* conuersi *corr.* *L*[1] et] *om. P* 16 alia] *om.* e praetereo] *ex* praeterea *corr.* *P*[1] ἃ παρίημι *ed. pr.* παρ' ἡμῖν Λ 17 Aegypto] Αἰθιοπίας 18 Ramsis] ramessi (essi *in ras.*) *C* Ῥάμψης 19 ambo] *om.* e

atque pollutos uicerunt *** eos usque ad Syriae fines. haec 252
equidem et huiusmodi Manethon conscripsit. quia uero anilia
loquitur deliramenta atque mentitur aperta ratione, monstrabo
illud primo distinguens, quod postea alterna gratia referendum
est. is enim concessit nobis atque professus est, eo quod ab
initio non fuerint Aegyptii genere, sed extrinsecus illic adue-
nissent et Aegyptum optinuissent, et ex ea rursus egressi
sunt nostri progenitores; quia uero nobis postea permixti 253
non sunt Aegyptii corpore debilitati et quia ex his non fuit
Moyses, qui populum eduxit ex Aegypto, sed ante multas
generationes extitit, per ea quae ipse dixit conabor ostendere.

XXVIII. Primam itaque causam posuit figmenti risibilem: 254
rex enim, inquit, Amenofis concupiuit uidere deos. quos putas?
siquidem, qui apud eos sollemnes erant, bouem et hircum
et crocodillos et canicapitos uolebat inspicere. caelestes 255
autem quomodo poterat? et cur hoc habuit desiderium? quia
utique et prior eius rex alter hos uiderat. ab illo ergo au-
diens, quales essent et quemadmodum eos uidisset, noua
nequaquam egebat arte. sed forte sapiens erat ille uates, per 256
quem haec rex posse agere confidebat: quod si ita fuisset,

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 pollutos] pultos pollutos *P* uicerunt *** eos usque] *lacunam tribuo neglegentiae archetypi librarii*; ἐνίκησαν αὐτοὺς καὶ πολλοὺς ἀποκτείναντες ἐδίωξαν αὐτοὺς ἄχρι 2 anilia] uilia *CP* 4 alterna gratia] πρὸς ἀλλήλους Λ πρὸς αὐτόν *ed. pr.* 6 illuc *LeP* 8 sunt] sint *emendauerim* nostri progenitores] *addid. interpres de suis* permixti] *om. P* 10 "ex egipto "eduxit *tr. L signo " iustum ordinem significans* ex Aegypto] *add. interpres* 11 ostendere] tendere *LB* (*D*) e 12 itque *R* risibilem] uerisibilem *R* 13 quos putas?] ποίους; putans *CP* 13 qui] *scripsi,* quia *codd.* e, τοὺς 15 cocodrilos *R* cocodrillos *CP* camcapitos *R* canicapatos e inspicere] aspicere *LB*e cae (*uel* ce) lestem *codd.* e οὐρανίους 16 cur] cui *R* quur *P* 17 eius] enim e alter *L* (i *utrum* L^2 *an* L^3 *scripserit discerni nequit*) alter hos] alteros *R* 18 quamadmodum *R* 19 egebat] ἔδει, agebat *codd.* e uates] *ex* uatis *corr.* L^1 uatis *CP* 20 quod—fuisset] *add. interpres*

quomodo impossibilitatis concupiscentiam non praesciuit? non
euenit, quod uoluit. proinde quam rationem habere potuit, ut
propter semimembrios aut leprosos ei inuisibiles essent dii?
irascuntur enim propter impietates, non propter corporum
257 deminutiones. deinde tam multa milia leprosorum et male
habentium una paene hora quomodo fuit possibile congregari?
aut quomodo rex non oboediuit uati? ille namque praecepit
debiles Aegyptios exilio deportari, hic autem eos ad sectio-
nes lapidum destinauit, tamquam operariis indigens et non
258 purgare prouinciam uolens. ait autem eo quod uates quidem
semet ipsum peremerit praeuidens deorum iram et quae erant
in Aegypto futura, et conscriptum librum regi reliquerit.
proinde ab initio uates etiam suum interitum non praesciuit?
259 quomodo non repente regi contradixit uolenti uidere deos?**
260 *quam quod se ipse perimere festinabat? quod uero inter om-
nia est stultius uideamus: audiens enim haec, inquit, et de
futuris iam metuens debiles illos, ex quibus Aegyptum pur-
gare debuerat, neque tunc de prouincia propulit, sed roganti-
bus eis, sicut ait, ciuitatem dedit dudum a pastoribus habi-
261 tatam, quae uocabatur Auarin. ad quam congregati principem,

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 impossibilitatis concupiscentiam] τὸ ἀδύνατον τῆς ἐπιθυμίας *cfr.* passione caecitatis p. 51, 1 2 quod uoluit] *addid. interpr.* 3 dii] dum *uel* dū *LBR*e 5 diminutiones] *codd.* e tam multa milia] ὀκτὼ μυριάδας 6 hora] ἡμέρα congragari *R* 8 debiles Aegyptios] τῆς Αἰγύπτου (*ab* ἐξορίσαι *pendet*) τοὺς λελωβημένους sectiones] seditiones *P* 10 pugnare *LBR* quidem] *scripsi* qui dum *codd.* e 11 perimerit *LBCP*e deorum] τῶν θεῶν; eorum *codd.* e 12 reliquerit] re''querit (*in m.* ''liqt) *L*[1] reliq''uerit (*in marg.* ''liqt) *B*[1] reliquit *C*e reliquid *P* reliquerit regi *tr. R* 13 uates ab initio *tr. CP* au(b)initio (b *s. L*[2]) *L* suam *L* 14 non] nunc e deos] *lacunam hic statuo; Graeca desunt haec*: πῶς δ'εὔλογος ὁ φόβος τῶν μὴ παρ' αὐτὸν συμβησομένων κακῶν; 15 quam quod—festinabat?] ἧτι (ἢ τὶ Λ ἤ τί *ed. pr.*) χεῖρον ἔδει παθεῖν οὐδ' ἂν ἑαυτὸν ἔσπευδεν quod *prius*] *s. uers. add. B* 16 haec] hoc *R* inquit] *a Graecis abest* et] *om. P* 18 propulit] ἐξήλασεν; protulit *LBRC*e pertulit *P* 19 ciuitātem *L*

inquit, elegerunt ex sacerdotibus Heliopolitanis, qui eis expo-
suit, ut neque deos adorarent, neque ab Aegyptiacae festiui-
tatis animalibus abstinerent, sed omnia perimerent atque
consumerent, et nulli penitus miscerentur, nisi cum quibus
coniurati esse uidebantur; et iureiurando multitudinem obli-
gatam, quatenus in eis legibus perdurarent, Auarin ciuitatem
munitam contra regem dicit eos bella sumpsisse. adiecit autem, 262
quia misit Hierosolymam rogans illos pro auxiliis exhibendis
et daturum Auarin compromittens, quae foret egredientibus ex
Hierosolymis ex iure maiorum, et ex qua procedentes omnem
Aegyptum optinerent. deinde subiungit illos quidem uenisse 263
cum ducentis milibus armatorum. regem uero Amenofin
Aegyptiorum, cum non censeret repugnandum deo, mox ad
Aethiopiam refugisse et Apin cum aliis sacris animalibus
deuexisse. Hierosolymites uero inuasione facta et ciuitates 264
depopulatos et templa concremasse et equestres peremisse
refert et nulla iniquitate aut opere iniquitatis abstinuisse.
qui uero conuersationem et leges eis exhibuit sacerdos, inquit, 265
erat genere Hieropolites, nomine Arsifas uocatus ab appella-

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 eligerunt *C* degere (*D*) e heliopolitanis] *ex* heliopolitanos *corr.* *L*[1] eis] *om.* *R* exposuit] εἰςηγήσασθαι 2 festiuitatis, s *in ras.* *L* festiuitatibus *CP* 3 consumerent atque perimerent *tr.* *R* 4 et] *om.* e, δὲ miscerentur] συνάπτεσθαι *ed. pr.* συνεμβάπτεσθαι Λ 5 multitudinem obligatam ... Auarin ciuitatem munitam] *accusatiuos absolutos ponit interpres Graeco textu seductus* 6 eis] τούτοις; eius *BRCP*e 7 re≡gem *B* p̄sumpsisse *C* subp̄sisse *P* adiecit autem] καὶ προςτίθησι (*i. e.* adicit), adiecit autem subiecit e 9 egredientibus] *post* Hierosolymis *tr.* (*D*) e 10 ex iure, iure *in ras.* *L* exire e procedens e 11 deinde ⟨quidem⟩ *R* uenisse cum] uetus secum *L*(*D*)e (uocatus secum *Cr*) 13 censeret] cessaer& (t *supra*) *L* cesseret *in* cessaret *corr.* *B* cessaret e 14 apinum *codd.* e animalibus] *in r.* *C*[1] 15 deuexisse] παρατεθεικέναι τοῖς ἱερεῦσιν διαφυλάττεσθαι παρακελεύσαντα hierosolimitis *LCP*e hierosolim(it *supra*)is *B* hierosolimis *R* 16 depopulasse *R* depopulatas e perimisse *L* 17 aut opere—19 uo(catus)] *exceptis litteris* sa *in* sacerdos *in ras. habet* *B pressissime scripta* 18 qui] quod e 19 Hieropolites] (h)ieropolitis

tione Osireos Heliopolitani dei et mutato nomine dictus
266 postea Moyses. tertio decimo uero, inquit, anno Amenofin
postquam regno pulsus est ex Aethiopia profectum cum multa
militia dicit et congressum contra pastores atque pollutos
habita conflictione uicisse et multos interficientem usque ad
fines Syriae persecutum.
267 XXIX. In his iterum non intellegit sine uerisimilitudine
se mentiri. leprosi namque et cum eis, ait, multitudo col-
lecta debilium, licet primitus irascerentur regi circa se utique
talia facienti secundum praemonitionem uatis, tamen cum a
sectione lapidum sunt egressi et prouinciam perceperunt,
268 omnes circa eum mitiores effecti credendi sunt. porro si ad-
huc et illum odio habebant, seorsum magis insidiari potu-
issent, non circa omnes bella committere, cum scilicet plu-
269 rimi existentes multorum illic cognationes haberent. proinde
etiamsi contra homines pugnare decreuerunt, non tamen
contra deos impietatem gerere praesumebant nec contraria

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

*LBRP*e heliopolitis (heli *in ras. C*) *C*(*Co*) ἡλιουπολίτης Λ   Arsifas] os arsifas (os *s.* C^2) *C* (osarsifas *Co*) ἀρσηφ Λ ὀσαρσίφ *ed. pr.*   1 osyreos *LBRP*   muto *R*   dictus <est> *P*   2 Amenofin—pulsus est] Ἀμένωφιν τοσοῦτον γὰρ αὐτῷ χρόνον εἶναι τῆς ἐκπτώσεως πεπρωμένον *cfr. supra § 247*   4 militia] milia *LB*(*D*)e*CP* στρατείας Λ στρατιᾶς *ed. pr.*   congressus *P*   pollutos. o *priorem ex corr. P*   7 intelligit *RC* intellexit e   sine uerisimilitudine] siuerisimilitudine (si- *expunxit L*, ri- *in* ra *corr. B*) *LBR*e ucrisimilitudine *CP*   8 sem̃ tyri *B*   leprosi] *scripsi*, leprosum *LBR*e leprosorum *CP*   et—debilium] καὶ τὸ μετ' αὐτῶν πλῆθος; *in suo exemplari legisse uidetur interpres*: καὶ τὸ μετ' αὐτῶν τῶν μιαρῶν πλῆθος   ait] ais *R*, *add. interp.*   9 circa—facienti] *i. e.* καὶ τοιαῦτα περὶ αὐτοὺς πεποιηκότι; καὶ τοῖς τὰ περὶ αὐτοὺς πεποιηκόσι Λ   10 tale *R*   secundum] κατά τε Λ   praemonitionem] propositionem *R*   a sectione] assectione *R*   11 regressi *R*   et prouinciam] καὶ πόλιν παρ' αὐτοῦ καὶ χώραν   12 omnes] πάντες Λ πάντως *ed. pr.*   credendi sunt] credendis *P*   porro si adhuc] εἰ δὲ δή   et si adhuc *tr. R*   13 seorsum magis] ἰδίᾳ μὲν ἄνω (ἂν *Niese*) Λ   14 non] οὐκ . . . δέ, non uero *conicio*   circa—bella] circa eum omnes bella *C* circa eum bella omnes *P*   15 illic] illi *conicio*   cognationes] *ed. Venet. 1510* συγγενείας; cogitationes *codd.* e

suis agere legibus, in quibus inscripti esse noscuntur. oportet 270
itaque nos Manethoni gratias agere, quoniam huius iniquitatis
principes dicit non eos, qui ex Hierosolyma sunt egressi, sed
illos ipsos Aegyptios esse probat et maxime sacerdotes ***
atque iurisiurandi uinculum illorum multitudine conuenisse.
illud autem quomodo non inrationabile est, quod ait, quia 271
familiarium quidem seu amicorum cum eis nemo consensit
nec pericula belli participatus est, sed miserunt maculatos
ad Hierosolymam et ab eis solatia poposcerunt? pro quibus 272
hoc amicitiis aut qua familiaritate praecedente facere potuerunt? cum utique e diuerso hostes existerent et moribus
plurimum differentes. et illi, inquit, repente promissionibus
oboediunt, quia Aegyptum optinerent, tamquam eis non ualde
prouinciae experimentum habentibus, ex qua uicti fugatique
sunt. et si quidem indigerent Hierosolymitae uel in malis 273
constituti essent, forsitan ad talia consensissent; cum uero
ciuitatem inhabitarent felicissimam et prouinciam multam
meliorem Aegyptiacae regionis incolerent, ⟨cur⟩ cum eis, qui
dudum fuerunt inimici corpore uexati, quos neque sui domestici ferre potuerunt, suo periculo laborarent? non enim futu-

LBRV, CPPa, e. — Λ, ed. pr.

1 legibus ⟨huius⟩ *R* inscripti] scripti *R* ἐνετράφησαν, *quod habuit pro* ἐνεγράφησαν *interpres* 2 maneton *R* quoniam] *om. R* 4 sacerdotes *** atque] τοὺς ἱερέας ἐπινοῆσαί τε ταῦτα καὶ; atque *coniunctione indicari uidetur, interpretem omnia quidem uertisse, librarium uero archetypi errore quodam nonnulla omisisse* 5 atque—conuenisse] *corrupta sunt,* καὶ ὁρκωμοτῆσαι τὸ πλῆθος; *pro certo emendare nesciens suspicor sic fere locum esse constituendum*: atque iurisiurandi uinculo illorum multitudinem conuenisse, *uel* coniurasse *uel* coniunxisse (*scil.* sacerdotes) iurisiurandum *LBR* 6 quod ait—consensit] *om.* **e** 7 consensit] συναποστῆσαι Λ 9 ad] *om. R* hierusalem *R* et] ut *CPa om. P* poposcerunt] *RV*, poscereNT, ent *ex corr. L* poscerent *B*e*CPPa* pro —p. 71, 13 indigerent] *deficiunt L et codices ab eo deriuati* 10 hoc] hi *CPPa* amicitias *BCPPa* 12 illi] ille *V* inquit] inquit quidem *C* inquit qui *Pa* 13 oboediuit *V* quia ⟨ratione⟩ *CPa* 14 uicti fugatique sunt] βιασθέντες ἐκπεπτώκασι 15 si quid *RV* in] *ex* ut *corr. B* 18 meliore *P* cur cum] *conieci,* cum *codd.* 19 quos] *om. V*

274 ram regis praesciebant fugam, sed e diuerso dixit eis, quia
filius Amenofis trecenta milia pugnatorum habens occurreret
ad Pelusium. et hoc quidem uenientes indubitanter nouerunt,
275 paenitentiam uero eius et fugam penitus ignorabant. deinde
dicit cum optinuissent Aegyptum multa mala gessisse ex
Hierosolymis uenientes *** habens criminari eos, qui ex his
uidentur extranei, cum ante illorum aduentum haec agerent
276 et se agere coniurassent qui genere Aegyptii essent. poste-
rioribus, inquit, temporibus Amenofis adgressus pugna deuicit
et perimens hostes usque ad Syriam eos expulit; sic enim
omnimodis Aegyptus aperta uastationibus est ex quibuscum-
277 que congredientibus locis. putasne qui tunc bello optinuerant
eam, uiuere audientes Amenofin, neque inruptionem quae
ex Aethiopia fieri potuerat munierunt multas utique contra
hoc praeparationes habentes neque alium exercitum praepara-
runt? ait enim: usque ad Syriam eos perimens exsecutus est
per arenam aridam, et [quia] palam est, quia non facile nec
sine bello transire potuisset exercitus.
278 XXX. Igitur secundum Manethonem neque ex Aegypto
genus est nostrum neque exinde quilibet inmixti sunt; lepro-

BRV, CPPa. — Λ, ed. pr.

1 eis] *i. e.* αὐτοῖς; αὐτός Λ   3 pilusium *B*   4 poenitentium *V*   eius] *om. C*   penitus ignorabant] πόθεν εἰκάζειν ἔμελλον   deinde] *i. e.* εἶτα, *quod restituit in textu Niese*; τὰ σιτία Λ   5 dixit *R*   6 uenientes—extranei] ἐπιστρατεύσαντες <καὶ περὶ τούτων ὀνειδίζει καθάπερ οὐ πολεμίους αὐτοῖς ἐπαγαγὼν ἢ> δέον τοῖς ἔξωθεν ἐπικληθεῖσιν ἐγκαλεῖν; *cancellis inclusa in archetypo excidisse puto, uerba quae sequuntur sic emendare suadet Otto Guenther*: ⟨necesse⟩ habens criminari eos qui euocati (*cf. § 296*) uidentur extranei   8 se] si *R*   posterioribus ... temporibus] ἀλλὰ καὶ χρόνοις ὕστερον   9 inquit] *addid. interpres*   10 perimens] puniens *R*   usque ad Syriam] μέχρι τῆς Συρίας; usque in assyriam *codd.*, (*quod fuit sine dubio in archetypo*), *nisi quod in C* in as *erasis corrector superscr.* ad   11 egyptíís *B*   aperta uastationibus] εὐάλωτος   12 putans ne *B*   14 utique] itaque *R*   15 praeparauerunt *RV*   16 ad Syriam] ad assiriam *B*   17 et quia] quia *delendum esse suspicor*   nec sine] nec sine sicut *R*   19 mathonem *B*   20 est genus *tr. V*

sorum enim atque languentium plurimos credendum est in
lapidicinis multo tempore ac fatigatione defecisse, multos in
posterioribus bellis, innumeros autem in ultimo proelio atque
fuga perisse.
XXXI. Superest mihi nunc aduersus eum de Moyse ratio 279
disputandi. hunc enim uirum mirabilem quidem et sacrum
Aegyptii putant, uolunt autem cum blasphemiis incredibilibus
falsitates inducere dicentes eum Hieropolitanum esse et ex
illis templis propter lepram fuisse sectatum. probatur autem 280
in conscriptionibus, quia ante quingentos decem et octo
fuerit annos et nostros patres duxerit ex Aegypto in regionem,
quae nunc inhabitatur a nobis. quia uero neque uitio quolibet 281
huiusmodi circa corpus fuerit uiolatus ex ipsis rebus agno-
scitur. leprosos enim sanciuit, quatenus nec in ciuitatibus
manerent nec in uicis inhabitarent, sed soli ambularent uesti-
bus ruptis, et contingentes eos uel uescentes cum eis inmun-
dos existimauit. et licet eorum aegritudo aliquando curetur 282
propriamque naturae recipiant sanitatem, praedixit tamen, ut
purgationes quasdam atque purificationes ex lauacris fontium

BRV, CPPa. — Λ, ed. pr.

1 planguentium *V* plurimo^{s} *B* plurimos in lap. credendum est *tr.* *R* 2 lapidicinis] lapidinicis *BV* lapidibus *R* lapidiciniis *CPa* multo —defecisse] ἀποθανεῖν πολὺν χρόνον ἐκεῖ γενομένους καὶ κακοπαθοῦντας ac] *R*, hac *reliqui* 3 ultimo] uno *BRV* 4 periisse *RPa* defecisse *V* 5 nunc mihi *tr.* *R* nunc] non *Pa* moysi *CPPa* 7 uolunt autem cum] βούλονται δὲ ... μετὰ; uoluntatem cum *B* uolentes eum cum *RV* uolentes cum *CP* uolentes eum *Pa* cum blasphemiis] *ante* uolunt *posuit, sed signis transpositionis ordinem rectum indicauit B* 8 falsitates inducere] προσποιεῖν αὐτοῖς *quod non recte intellexit interpres* Hieropolitanum] ἡλιουπολίτην Λ, hierosolimitanum *R* heliopolitanum (helio *in ras.*) *C* et ex illis templis] τῶν ἐκεῖθεν ἱερέων ἕνα 9 secatum *CPPa* 10 quia] *scripsi*, qui *BRV* q̄ *CP* que *Pa* 11 fuerit annos] annos fuerunt *CPPa* et] quod *CPPa* 12 habitatur *C* 13 ex ipsis rebus] ἐκ τῶν λεγομένων ὑπ' αὐτοῦ; ex ipsius uerbis *conicio, an legit interpres* γενομένων? 15 habitarent *RVP* 16 uescentes cum eis] τὸν ὁμωρόφιον γενόμενον 17 egritudine *BV* egritudines *R* curentur *RV* 18 recipiant] *codd.*, ἀπολάβῃ ut] ne *superscr. 2 m. Pa* purgationes quasdam atque purificationes] τινὰς ἁγνείας καθαρμοὺς

et totius capilli derasiones multaque et diuersa sacrificia
283 facientes sacram ingrediantur urbem, cum e diuerso esset
credibile, ut quadam prouidentia magis atque <clementia>,
284 si fuisset ea clade constrictus, circa similes uteretur. et non
solum de leprosis ita sanciuit, sed neque eos, qui uel par-
uum quiddam corporis minus haberent aut maculati essent,
immolare permisit, et super haec sacerdotes qui huiusmodi
285 calamitate tenerentur honore priuauit. quomodo ergo credibile
est illum haec stulte sanxisse, qui fuerat huiusmodi calamita-
tibus inuolutus, et contra se ad obprobrium et laesionem
286 tales exposuisse leges? sed etiam nomen eius incredibiliter
transformauit; ait enim: Arsifas uocabatur. hoc siquidem non
287 eius figurationi conuenit. quapropter iudico satis factum et
palam est, quia Manethon, donec secutus est antiquas histo-
rias non multum ueritate frustratus est, cum uero ad fabulas
sine auctore conuersus est, aut incredibiliter composuit eas
aut hominibus credidit odiose loquentibus.
288 XXXII. Post hunc igitur examinare uolo Chaeremonem; is
enim Aegyptiacam historiam scribere se dicens et adiciens
idem regis nomen, quod Manethon, id est Amenofin et filium

BRV, CPPa. — Λ, ed. pr.

1 derationes *P* 2 facientes <et sic> *V* ingrediatur *R* 3 quadam] quada *ex* quandam *corr. B* magis—si] magis atque si *BCPPa* magis <usus fuisset> atque si *RV*, clementia *ex* φιλανθρωπίᾳ *textus Graeci recepi utpote quod casu in codice archetypo exciderit* 4 fuisset] *rasura ex* fuissent *corr. B* 6 minus—essent] ἠκρωτηριασμένοις minus] eminus *Pa* 7 inuiolare *R* 8 teneretur *R* quomodo—11 leges] *Graeci sui textus (fortasse mendosi) sensum non cepit interpres, leguntur enim haec in* Λ: πῶς οὖν εἰκὸς ἐκεῖνον ταῦτα νομοθετεῖν ἀνοήτως ἀπὸ τοιούτων συμφορῶν συνειλεγμένους προέσθαι καθ' ἑαυτῶν εἰς ὄνειδός τε καὶ βλάβην νόμους συντιθεμένους 9 fuerit *R* 11 etiam] *om. B* etianomine *R* 12 osarsifas *C* non] nom̄ (m̄ *in ras.*) *B* nominis *V* nomen *RCPPa*; *ex Graeco* οὐκ *scripsi. omissa sunt haec Iosephi post* conuenit: τὸ δ'ἀληθὲς ὄνομα δηλοῖ τὸν ἐκ τοῦ ὕδατος σωθέντα [Μωσῆν]. τὸ γὰρ ὕδωρ οἱ Αἰγύπτιοι μῶϋ καλοῦσιν 16 composuit] posuit *V* 18 uolo examinare *tr. C* Cherimonem *codd.*; *et interpres fortasse ipse sic scripsit* 20 id est] id̄ (*i. e.* idem) *B* menofin *Pa*

eius Ramessin ait, quia per somnium Isis apparuit Amenofi 289
terrens eum, quia templum ipsius fuerit bello subuersum,
nec non et quia dixerit Fritobautis scriba sacrorum, si ex
hominibus maculatis Aegyptus mundaretur, timor abscederet.
et tunc elegisse regem languentium <milia> trecenta quinqua- 290
ginta et eos expulisse, quorum duces fuisse scribam Moysen
et Iosep idem scribam sacrorum et habuisse eos Aegyptiaca
nomina, quorum uni quidem ponit Moysen, Iosep autem
Petesep. hos dicit ad Pelusium uenisse et ibi comperisse 291
trecenta octuaginta milia, quae reliquerat Amenofis et ducere
in Aegyptum *** peruenisse. Amenofin uero non ferentem 292
eorum inuasionem in Aethiopiam fugisse grauidamque reli-
quisse uxorem, quae abscondita in quibusdam speluncis
generauerit filium nomine Ramessin; hunc, dum creuisset,
refert secutum esse Iudaeos in Syriam, cum essent circa
ducenta milia, et patrem Amenofin ex Aethiopia suscepisse.

BRV, CPPa. — Λ, ed. pr.

1 ramassim *R* (e *s. rec. m.*), ramessim *BVPPa* somnium] ὕπνους ysis *CPPa* 2 terrens] μεμφομένη; teppens *RCPPa* ipsius] *in marg. suppl 1 m. B* fuerat *C* 3 fritobantis *R* iritobautis *V* sacrorum, o *ex* a *corr. B* 5 eligisse *B* regem] *addid. interpres* milia trecenta quinquaginta] μυριάδας εἴκοσι πέντε; milia *om. codd, fuit enim ut uidetur in archetypo sic scriptum*: $\overline{\text{CCCL}}$, trecenti & quinquaginta *RV cf. uero p. 66, 11* 6 ducem *V* 7 ioseph *BVCPa* idem] .i. *R* id est *C cfr. Mommseni indicem in Iordanem s. v.* idem (de homine cognomine). 8 quorum—Moysen] τῷ μὲν Μωσῇ Τισιθέν; *interpres ergo* τίθησι *uel legit uel intellexit* ioseph *BVCPa* 9 Petesep. hos dicit] petesephos dicit *BV* dicit petesephos *R* petesephos et dicit *CPPa* 10 trecenta <milia> *R* octoginta *C* relinquerat *C* et ducere] et ducerem *R* et ducere et *C* educere et *Pa* et duceret *P* 11 in Aegyptum *** peruenisse] *Post* Aegyptum *cum Ottone Guenther lacunam statuo, archetypi enim librarius a uoce* Aegyptum *priore in posteriorem aberrauit. haec uero fere uerba Guenther inserere suadet*: noluerat, cum quibus amicitia facta eos in Aegyptum peruenisse] στρατεῦσαι 12 fugisse] fuisse *R* relinquisse *R* 13 abcondita *P* 14 genuit *RV* Ramessin] ramesim *BR* ramessim *VCPPa* dum creuisset] *emendaui ex* ἀνδρωθέντα, decreuisse *codd* 15 secutum esse] *emendaui e Graeco* ἐκδιῶξαι; secut⁹ se *B* secutos se *RV* secuturum se *CPPa* 16 et] *om. CPPa.* *in Graecis post* suscepisse *inueniuntur haec*: καὶ ταῦτα μὲν ὁ Χαιρήμων

293 XXXIII. Arbitror equidem [rem] manifestam esse et ipsa
prolatione edictorum utriusque fallaciam; aliqua namque subiacente
ueritate inpossibile est tanta discordia deuiare: qui
enim falsa componunt, non aliis consona scribunt, sed sibi
294 placentia quaeque confingunt. ille siquidem desiderium dicit
regis, quatenus uideret deos, principium fuisse, ut uitiosi
pellerentur e regione, Chaeremon autem quasi proprium com-
295 posuit Isidis somnium. et ille quidem Amenofin esse dicit,
qui praedixit regi purificationem esse faciendam, hic uero
Fritobautem. sed forte multitudinis numerus ualde uicinus
est: nam cum ille milia dixisset octuaginta, iste milia quin-
296 quaginta et ducenta descripsit. super haec igitur Manethon
quidem prius in lapidicinas maceratos dicit expulsos, deinde
dat eis ad habitandum Auarin et dum circa hora contra
Aegyptios pugnatum fuerit, tunc dicit euocasse eos Hieroso-
297 lymitarum auxilium, Chaeremon autem circa Pelusium inue-

BRV, CPPa. — Λ, ed. pr.

1 rem] *suspectum habeo*; rem ṛẹ *B* nanifestam *P* et ipsa prolatione edictorum] *corrupta, emendanda iudico sic*: ex ipsa prolatione e-(*uel potius* prae-)dictorum *Graecis* ἐκ τῶν εἰρημένων *usus*; et ipsa prolatione seductorum *BCPPa* et ipsas prolationes aedictorum *RV* 4 scribunt] *suo loco omissum u. 5 post* quaeque *ponit ex* conscribunt *correctum et signis superpositis iustum uerborum ordinem notat B* 6 deos] đs *B* principium <eius> *CPPa* 7 cherimon *C* 8 ysidis *CPPa* quidem <aut> *V* 10 Fritobautem] fritobaūt *B* fritobus *V* fritob. *RPPa* fritobautis *C* numerū *B* 11 ille milia] milia *in ras. R* mille milia *VPPa* dixisset—milia] *om. Pa* LXXX^{a} dixisset (dix *in ras.*) *tr. B* octoginta *C* iste] *ex* ille *corr. B* quinquaginta et ducenta] quinquaginta trecenta *BR* quinquagenta *V* πέντε πρὸς ταῖς εἴκοσιν (μυριάδας) 12 quidem Manethon *tr. R* 13 plus *R* lapi^{di}cinas *B* lapicidinas *V* dixit *RV* expulsos] *ex* expultos *corr. P* 14 eis] *om. B* auarim *RV* et] *emendaui* eo *codd* circa hora contra] *mendosa, suspicor delenda esse* hora contra, contra *a librario corrigendi causa* circa *uoci superscriptum*, hora *uel* ora *ex dittographia eiusdem uocabuli ortum arbitratus.* hora] horam *BR* ora *V* contra] *om. BRV* 15 tunc <autem> *CPPa* eos euocasse *tr. CPPa* eos] eos in *BV* in *R* 16 cherimon *codd* Chaeremon—circa] ὁ δὲ Χαιρήμων ἀπαλλαττομένους ἐκ τῆς Αἰγύπτου περὶ

nisse trecenta octuaginta milia uirorum quos reliquerat Ame-
nofis et denuo cum illis ingressos in Aegyptum et Amenofin
in Aethiopiam fugisse refert. quod uero ualde fortissimum 298
est: nec qui aut unde fuerint tot milia exercitus nec siue
Aegyptii genere siue loco extraneo deuenissent, sed neque
causam aperuit, propter quam eos rex in Aegyptum reuocare
noluerit, qui circa leprosos somnium Isidis ita finxit. Moyse 299
uero etiam Iosep Chaeremon tamquam eodem tempore expul-
sum simul adiunxit, qui senior est Moyseos generationibus
quattuor, quarum anni sunt paene octuaginta et centum.
proinde Ramesse Amenofis filius secundum Manethonem qui- 300
dem iuuenculus cum patre repugnat et una deuictus fugit in
Aethiopiam, hic uero fingit eum post fugam patris in quadam
spelunca natum et post haec pugna uincentem et Iudaeos in
Syriam expellentem numero quasi ducenta milia. o quanta 301
mentiendi facilitas! non enim prius uel qui fuerunt ista
trecenta et octuaginta milia dixit nec quemadmodum ducenta
triginta milia sunt perempta, utrum in bello ceciderint an
certe ad Ramessin conuersa sint. quod uero ualde mirabile 302
est, neque quos uocat Iudaeos potest ab eo cognosci, utrum

BRV, CPPa. — Λ, ed. pr.

1 trecentos *RVCPPa* CCCLXXX *B* octoginta *C* 2 ingressos] ingressus *BVP* ingressum *RCPa* 3 ethiopiọam *B* fuisse *B* uero] *om. CPPa* 4 est] *om. R* qui aut unde] τίνες ἢ πόθεν; quia unde *codd* fuerunt] *VCPPa* 6 aperuit] apparuit *R* 7 noluerit] noluerint (no *ex* uo *corr.*) *B* noluer̃ *P* noluerat *Pa* ysidis *CPPa* Moyse] moise *B* moyses *RV* moysen *CPPa* μωσεῖ Λ; *corrigas fortasse in* moysi 8 ioseph *BVCPa* Ἰώσηπον chremon *B* cremon *V* cherimon *C* simul expulsum *tr. R* 9 generatior *Pa* 10 paene] *om. RV* octuaginta] LXXX *B* octoginta *CP* ἑβδομήκοντα 11 Ramesse] ramese *R* ramessi *C* ραμεσσήν Λ ῥαμέσσης *ed. pr.* filiis *R* manethonem] *ex* matiethonem *corr. B* 12 pugnat *RV* repugnauit *CPPa* συμπολεμεῖ unaa *C* 13 egthiopiọam *B* 14 pugnā *B* fuga *V* 16 prius enim *tr. B* 17 octoginta *RC* quamadmodum *R* 18 triginta] trecenta *R* 19 certe] recte *R* ad] *om. Pa* Ramessim, -e- *ex* a *corr. B* ramesim *V* conuersa sint] *in ras. B* 20 potes *BV*

illis prioribus ponit hanc appellationem id est ducentis quinquaginta milibus leprosorum an trecentis octuaginta milibus,
303 qui erant circa Pelusium. sed forte uacuum est pluribus conuincere uerbis eos, qui sermonibus suis arguuntur; ex alienis enim conuinci rationibus mediocre est.

304 XXXIV. His igitur explanatis introducam super istos Lysimachum, qui idem argumentum falsitatis de leprosis et languentibus usurpauit, sed transcendit etiam illorum ualde miraculum suis figmentis, quae multo odio composuisse dinosci-
305 tur; ait enim sub rege Aegyptiorum Bochore quosdam ex populo Iudaeorum, qui erant leprosi et scabie pleni aliisque uexati languoribus, ad templa fugisse petentes cibum et, cum multi homines in has aegritudines incidissent, frugum sterili-
306 tatem in Aegypto factam et Bochorem Aegyptiorum regem ad Ammonem misisse, ut de sterilitate uates interrogarent, deumque respondisse, ut templa pollutis et impiis hominibus purgarentur et de templis ad deserta loca propellerentur, scabiosos enim atque leprosos in profundo esse maris mergendos, tamquam Sole ex eorum uita grauiter indignante,
307 <et> templa purificari et ita reddere fructum terram. Bochorem

BRV, CPPa. — Λ, ed. pr.

1 illis prioribus] *i. e.* προτέροις αὐτοῖς; ποτέροις αὐτοῖς Λ ponit] *om. Pa* 2 octoginta *C* octuginta *P* 3 uacuum] super *superscripsit 2 m. Pa* 4 alenis *P* 5 enim] *om. R* mediore *P* 6 His igitur explanatis] *addid. interpres* 7 idem argumentum] τὴν αὐτὴν τοῖς προειρημένοις ὑπόθεσιν idem] *in archetypo codice* eundem *extitisse uidetur a sermone, puto, interpretis alienum*: idem (*ex* eundem *ras. corr. B*) *BR* eundem *VCPPa* (idem *s. Pa*[2]) 8 ualde miraculum] ἀπιθανότητα Λ 9 dignoscitur *CPPa* 10 Aegyptiorum] *om. R* bochoro <nomine> *RV* 11 aliisque] aliis *V* 12 langoribus *BRCPPa* ad] et (ad *s. 2 m.*) *R* 13 fruoum *V* sterelitatem *BPa* 14 facta *P* bochorum *R* 15 amonem *R* misise (ise *in ras., 1 m. superscripsit s.*) *B* ut] et *R* sterelitate] *B* interrogaret *CPPa* 16 deumque, que *s. 1 m. B* respondisse] ἐρεῖν Λ εἰπεῖν *ed. pr.* et impiis] impiisque *V* 18 enim] δὲ maris] *V* magis *BRCPPa* mergendos] *om. R* 20 et templa] *scripsi* templaque *CPPa* templa *BRV* reddere fructum] καρποφορήσειν terram] terre (e *in* a *corr.*) *B*[1] terra *V* bocho *R*

uero refert cum responsa recepisset sacerdotes et ariolos euo-
casse atque iussisse, ut segregati omnes inmundi militibus
traderentur, leprosi uero in chartis plumbeis inuoluti in pelagi
profunda mergerentur, demersis uero leprosis et scabie uitia- 308
tis alios congregatos in deserti loca perituros exposuisse.
quos congregatos asserit cogitasse pro semet ipsis et nocte
superueniente ignem et candelabra pariter accendisse pro sua
munitione et nocte sequenti ieiunasse, ut placarent deos,
quatenus eos eriperent. altera uero die quendam Moysen eis 309
persuasisse dixit, ut properantes unam uiam secarent, donec
ad loca habitabilia peruenirent eisque praecepisse ut nulli
hominum fauerent neque bona suadentibus adquiescerent, sed
pessima quaeque facerent deorumque templa et aras quae
possent inuenire subuerterent. cunctisque consentientibus et 310
placita facientibus deserti eos iter arripuisse multaque pas-
sos, quatenus ad habitabilem prouinciam peruenirent, et cum
hominibus contumelias crebro fecissent et templa uastassent,
ad terram quae nunc appellatur Iudaea eos uenisse comme-
morat aedificantesque ciuitatem illic inhabitasse. quae urbs ἀπὸ 311
τῆς ἱεροσυλείας id est a templorum expoliatione Hierosolyma

BRV, CPPa. — Λ, ed. pr.

2 iussisse, -isse *ex* esse *corr. B* 3 traderentur, leprosi uero] παραδοῦναι <κατάξειν αὐτοὺς εἰς τὴν ἔρημον> τοὺς δὲ λεπρούς; *inclusa suspecta esse recte iudicat Niese* leprosi uero—mergerentur] *in textu omissa in summo margine signo* .đ. (*i. e.* deest) *utrique loco apposito suppl. 1 man. B* cartis *RCPa* carthis *BVP* 4 mergerentur] καθῶσιν Λ 5 alios] τοὺς ἄλλους in desertis locis *CPPa* 7 atcendisse (t *in ras.*) *B* 8 ieiunassent *BR* 9 Moysen] *om. Pa* 10 properantes] παραβαλλομένοις Λ 11 habitabilia] οἰκουμένους habitantia *codd cf.* § *310* eosque *Pa* 12 neque—13 facerent] μήτε ἄριστα συμβουλεύσειν ἀλλὰ τὰ χείρονα 14 cunctis] τῶν ἄλλων 15 pacita *P* 16 quatinus *BPPa* habitabitabilem *B* prouinciam habitabilem *tr. R* 17 uastassent] συλῶντας καὶ ἐμπρήσαντας 19 habitasse *R* ΑΠΟΤΗCΙΕΡΟCΥΕΙΑ *BPa* ΑΠΟΘΗCΥΕΡωCΥΑΗΘΑC *R* ΑΠΟΤΝCΙΕΡΟCΙΕΙΑ *C* anotuciepoycyeia *P spatio uacuo relicto om. V* 20 ad templorum expoliationem (spoliationem *BRV* ad *om. P*) *codd.* Hierosolyma] ἱεροσόλυμα Λ ἱερόσυλα *ed. pr.*

ex illorum qualitate denominata est, postea uero, dum multa tempora ualuissent, nomen mutatum est ciuitatis propter obprobrium et ciuitas Hierosolyma et ipsi Hierosolymitae uocati sunt.

312 XXXV. Iste siquidem nec eundem regem quem illi dicere potuit, sed nouum nomen composuit et introducens ueluti somnium etiam prophetam Aegyptium dicit ad Ammonem
313 destinatum, quatenus de leprosis responsum peteretur. sed et ait collectam in templo multitudinem Iudaeorum. putasne hoc nomen leprosis ponit an certe solummodo Iudaeis et qui in languores inciderant? dicit enim: „populus Iudaeorum“;
314 qui populus? aduena an certe genere prouincialis? cur igitur Aegyptios existentes Iudaeos uocas? si uero peregrini sunt, quare non dicis unde? uel quomodo rege multos quidem eorum in pelago submergente ceteros autem in loca deserti
315 proiciente tantae multitudinis sunt reperti? aut quemadmodum desertum quidem egressi sunt et tenuerunt prouinciam,

BRV, CPPa. — Λ, ed. pr.

1 denominata est] ὠνόμασται Λ ὠνομάσθαι *ed. pr.* 2 propter obprobrium] πρὸς τὸ ὀνειδίζεσθαι 3 ipsi] *ex* ipse *corr.* ***R*** Hierosolymitae] ἱεροσολύμους Λ 5 siquidem] *a Graecis abest* illi] ille ***RV*** dicere] docere ***BRV*** 6 nouum] καινότερον *ed. pr.* κενότερον Λ et introducens—8 peteretur] καὶ παρεὶς ἐνύπνιον καὶ προφήτην Αἰγύπτιον εἰς Ἄμμωνος ἀπελήλυθεν περὶ τῶν ψωρῶν καὶ λεπρῶν χρησμὸν οἴσων, *quae non intellexit interpres. cf. § 306* 7 somnium] summum ***R*** aimmionem ***R*** hammonem ***Pa*** 8 quatenus—peteretur] quatenus leprosis peterentur responsum ***B*** quatenus responsa peterentur ***RV*** sed] sequitur ***BRV*** 9 in templo] εἰς τὰ ἱερά, a templo ***R*** in templa *O. Guenther* multitudine ***R*** 10 leprosus ***R*** an—11 inciderant] ἢ μόνον τῶν Ἰουδαίων τοῖς νοσήμασιν περιπεσόντων solomodo ***Pa*** et qui] *codd*; eis qui *conicio* 11 langores ***BCPPa*** inciderent ***R*** -rint ***V*** dicit] Siē (*i. e.* dič) ***P*** 12 qui populus?] qui populi ***R*** aduena <erat> ***CPPa*** 13 uocas] καλεῖς; uocat *codd* si uero] si igitur V 14 dicis] ***B*** λέγεις; dicit *codd. rell.* quomodo rege] correge ***R*** quo rege ***VP?Pa?*** multos quidem eorum intelligo subuergerunt *in ras.* ***R*** 15 submergente] submergerunt (-rūt *in ras.* ***B***) ***BV*** deserta ***V*** 16 proicienti ***P*** proiciente <populi> ***Pa*** s̃ repti *in ras.* ***B***, *antea extitisse uidetur* sunt, ὑπελείφθησαν

quam nunc inhabitare dinoscimur, fundaueruntque ciuitatem
et aedificauerunt templum omnibus famosissimum? oportebat 316
autem et legislatoris non solum nomen edicere, sed etiam
genus exponere, qui fuerit uel ex quibus, uel cur huiusmodi
leges sancire praesumpsit de diis et de iniquitate circa
homines agenda per iter. nam siue fuissent genere Aegyptii, 317
non facile poterant ex paternis moribus immutari, siue aliunde
uiderentur, quaedam eis sine dubio fuerant leges consuetu-
dine longa seruatae. et siquidem de his qui expulerant eos 318
coniurassent, ut eis numquam fauerent, aliqua ratio uideretur, contra omnes uero homines bellum eos optasse suscipere, cum essent sicut ipse dicit in malis et omnium solatiis indigerent, maxima stultitia non illorum, sed haec fingentis ostenditur. iste namque etiam nomen positum ciuitati ἀπὸ τῆς ἱεροσυλείας, id est a templorum expoliatione praesumpsit
edicere et hoc postea fuisse mutatum. miranda res, quia 319
posteris quidem turpe fuit tale nomen et odiosum, ipsi uero qui fundauerunt urbem, ornare semet ipsos eo uocabulo crediderunt. hic autem fortissimus uir multa detractionis inperitia non intellexit, quia hierosolin non idem uoce Iudaica quod

BRV, CPPa. — Λ, ed. pr.

1 dignoscimur *BC* 2 omnium *V* 3 autem⟨ergo⟩ *P* le.islatoris, -gis- *ex* -ges- *corr. Pa* non solum *post* edicere *tr. Pa* 4 fuerint *B* qur *P* 5 diis] dis *R* 6 per iter] κατὰ τὴν πορείαν p iter *BC* pariter *RPa* 7 ex] *om. V* 9 siquidem ⟨eos⟩ *CPPa* 10 coniurassent] ὤμοσαν; coniurasset *codd* unquam *R* faueret (t *in ras. B*) *BPPa* aliqua] alia *V* 11 bellum] πόλεμον ἀκήρυκτον optasse] *add. interpres* 12 malis ⟨constituti⟩ *R* 13 maxima] *ab hac uoce incipit rursus L et codices qui ab eo pendent et* e *cf. supra p. 61, 9* maxime (a *s. L*[2]) *L* 14 histe *R* etiam] *om. RV* ἀπὸ τῆς ἱεροσυλείας] ΑΠΟΤΘCΙΕΡωCΥΛΕΤΑC *L* ΑΠΟΤΘCΙΕΡωCΥΑΕΤΑC *B* ΛΠΟΘΗCΥΕΡωCΥΛΗΘΑC *R* ΑΠΟΤΝCΙΕΡΟCΙΕΙΑ *C spatium relinquunt uacuum P*e 15 id est] idē *L* idem *B* a] *om. C* spoliatione e 16 miranda res] δῆλον γὰρ 17 poteris *R* et] *s. R*[1] odiosum] aduersum *R* otiosum e 18 eo uocabulo] *conieci* euocabulo *codd* est uocabulo e οὕτως ὀνομάσαντες 19 inperitia] ἀκρασίας; intemperantia *conicio* 20 hierosolima *R* hyerosolī *P* Hierosolymi e non idem] id est *R*

320 Graeca significat. quid ergo amplius quilibet poterit dicere contra mendacium tam impudenter expositum? sed quoniam congruam iam magnitudinem suscepit hic liber, aliud faciens principium cetera praesentis operis explanare temptabo.

LBR, CP, e. — A, ed. pr.

1 poterit] *om.* (*D*) e 2 imprudenter e. *Subscriptio*: Explicit capitulum primum ∴ Explicit liber uigesimus primus Flauii Iosephi con tra manethonem et plures alios ∴ C *minio script.* Explicit liber primus. *P. deest in LBCrRDCo*e, *uersus duo uel unum uacuos relinquunt LBCr*

LIBER SECVNDVS.

I. Priori quidem uolumine, karissime mihi Epaphrodite, de
antiquitate nostra monstraui Phoenicum et Chaldaeorum
Aegyptiorumque litteris satisfaciens ueritati multosque Grae-
corum conscriptores adducens et meam e diuerso disputati-
onem aduersus Manethonem et Chaeremonem et alios quos-
dam exhibui. nunc autem inchoabo reliquos arguere, qui 2
contra nos aliqua conscripsere. inpulsus enim sum contra
Apionem respondere grammaticum, si tamen assumi hoc
oportet officium. horum igitur, quae ab eo conscripta sunt, 3
alia quidem similia sunt dictis aliorum, alia ualde frigida,
plurima uero quandam tantummodo detractionem habentia, et
multam, ut ita dixerim, ineruditi probationem, tamquam ab

LBR, CP, **e**. — Λ, ed. pr.

Inscriptio: Incipit liber uigesimus secundus Flauii Iosephi contra | apionem et plures alios, qui non distinguitur per ca|pitula sed totum simul legitur sub primo capitulo. | Incipit capitulum primum ∴ ∷ ∷ *C minio scr.,* Incipit liber secundus Iosephy contra Appionem Alexandrinum gramaticum *P* Phlauii Iosephi de antiquitate Iudeorum ad Epaphroditum (liber secundus) (*D*)**e**, *deest in LBCrR* Φλαΐου Ἰωσήπου περὶ ἀρχαιότητος ἀντιρρητικὸς λόγος β′.

2 karissimi *P* charissime **e** e(ẹ *B*)pafrodite *codd* 5 et meam e] etm eame *L* et mea me *B* 6 chermonem *LBR***e***P* cherimonem *C* 7 reṣliquos *P* 8 conscripsere] *ex* conscribere *corr.* *L*[2] impulsus—10 officium] καὶ τοῖς (*sic* Λ, καίτοι πέρὶ *ed. pr.* κἂν τοῖς *coniecerim*) τῆς πρὸς Ἀπίωνα τὸν γραμματικὸν ἀντιρρήσεως τετολμημένοις (τετολμημένοις *om. ed. pr.*) ἐπῆλθέ μοι διαπορεῖν εἰ χρὴ σπουδάσαι 9 appionem *L et semper* **e** appionem *ex* oppionem *corr.* *P*[2] grammaticorum *LB*, orum *erasit et* um *in ras. scr.* *L*[2] (*an* *L*[3], *discerni nequit*) tamen] tum (*D*)**e** 10 ab eo] ideo *R* scripta *R* 11 alia] ał *L* quidem] quod *R* frigida, ida *in ras.* *B* ψυχρῶς προστέθεικεν 12 detracionem *C* habentia] ἔχει, habent *coniecerim* 13 ut ita dixerim] εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν

homine composita et moribus prauo et totius uitae suae
4 temporibus importuno. quia uero multi hominum propter
stultitiam suam his potius sermonibus capiuntur quam illis,
quae multo studio conscribuntur, et derogationibus quidem
gaudent, praeconiis uero mordentur aliorum, necessarium
iudicaui, ut neque hunc sine examinatione relinquerem accu-
sationem nostram e diuerso uelut in iudicio conscribentem.
5 sed etiam illud in multis hominibus uideo consequens esse,
eo quod ualde delectentur, quando quis inchoans blasphemare
6 alio ipse de suis malis arguitur. est itaque non facile eius
transire sermonem nec aperte nosse quid nititur edicere, et
paene tamquam in multo tumultu et confusione mendaciorum
alia quidem in similem incidunt speciem eorum, quae uti
reor examinauimus de regressu nostrorum progenitorum ex
7 Aegypto, alia uero ad accusationem pertinent in Alexandria
habitantium Iudaeorum, tertium uero caput in his mixtum
est de templi cultura et de accusatione aliarum legum.
8 II. Quia uero neque Aegyptii genere fuerunt nostri patres
nec propter morbum corporis aut huiusmodi alias calamitates
inde sunt pulsi, non solum sufficienter, sed ultra mensuram
9 ut credo monstratum est. de quibus autem rebus adiecit
10 Apion, breuiter memorabo. in tertio namque Aegyptiacorum

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 compositam *R* et] ut *R* praua (a *ex* o *corr.* L^2) $L^2B(D)$e 2 importuna (a *ex* o *corr.* L^2) $L^2B(D)$e ὀχλαγωγοῦ 5 aliorum—p. 80, 19 si uero] *om. L et qui ab eo pendent codices quo de conferas praefationem.* hic unum folium deest *in marg. manus ut uidetur saeculi XV adnotauit in L* aliorum—iudicaui] *in ras. B* aliorum] *non praebuit textus Graecus* necessariorum *V* 6 relinquere *P* 8 illud] *post* hominibus *tr. Pa* 10 alio] alios *CPPa* eius] eis *Pa* et *C* 11 sermonem] sed monere *Pa* nosce *RPa* quid] quod *RVC* et confusione] *scripsi* ea confusione *codd* 13 aliā *C* in similem] insimiliter *V* incididunt *B* uti reor] *addid. interpres* 14 progenitorum nostrorum *tr. RV* 17 templi] *scripsi* templo *codd* 19 nec] neque *P* huiusmodi] *ex Graeco* τοιαύτας *emendaui*; huius *codd.* (*R post* huius *erasam unam litteram habet*) 20 sufficienter] μετρίως 22 naque *C*

sic ait: „Moyses, sicut audiui a senioribus Aegyptiorum, fuit
Heliopolitanus de ciuitate Solis. qui patriis moribus eruditus
subdiuales ac montanas orationes agebat; templa enim, quae
habuit haec ciuitas, omnia contra subsolanum conuertit, ubi
et Solis est ciuitas constituta. pro obeliscis autem columnas 11
statuit, in quibus figuram scaphae fecit, ut umbra sub aethere
solis circuitionem seruaret.“ huiusmodi quidem mira gramma- 12
tici locutio est, mendacium uero sermonibus non egens sed
operibus manifestum uehementer apparens; non enim ipse
Moyses, quando primum tabernaculum deo construxit, ullam
figurationem huiusmodi in eo constituit neque facere posteris
delegauit, sed et postea, quando templum Hierosolymis Salo-
mon aedificauit, ab omni hac adinuentione cessauit, quam
concinnauit Apion. audire uero se dicit a senioribus, quia 13
Moyses Heliopolitanus fuit, unde palam est, quia ipse iuue-
nis existens illis credidit, qui propter aetatem nouerant eum
et cum eo fuerant enutriti. considerandum est, utrum sit 14
uerisimile, quia iste quidem, cum sit grammaticus, de Homero
affirmare non potest, quae patria sit eius, neque de Pytha-

BRV, CPPa. — Λ, ed. pr.

1 μωσῆς Λ 2 de ciuitate Solis] *addidit, ut explicaret nomen, interpres* patriis] patris (is *in* iis *corr. B*[1]) *BPPa* eruditus] κατηγγυημένος 3 subcliuales *C* subdiuales ac montanas] αἰθρίους *fortasse iteratum et in* (κ)αιορίους *corruptum interpretem uertisse monet Guenther* agebat —ciuitas] ἀνῆγεν εἰς οἴους εἶχεν ἥλιος (Λ, ἡ πόλις *ed. pr.*) περιβόλους 4 contra subsolanum] πρὸς ἀφηλιώτην; sub contrasolanum (-arium *Pa*) *codd* ubi] ὧδε, *parum intellexit interpres* 5 pro obeliscis—7 seruaret] ἀντὶ δὲ ὀβελῶν ἔστησε κίονας, ὑφ' οἷς ἦν ἐκτύπωμα σκάφη, σκιὰ δ'ἀνδρὸς ἐπ' αὐτὴν διακειμένη, ὡς ὅτι ἐν αἰθέρι τοῦτον ἀεὶ τὸν δρόμον ἡλίῳ συμπεριπολεῖ Λ obeliscis] obelicis *R* obesiscis *V* columpna *B* colum(p)nam *CPPa* 6 umbram *codd* 7 circuitione *BRVPPa* -nes *C* quidem] autem *RV* grammatici] τοῦ γραμματικοῦ; grammatice *codd praeter V qui* grammatiae *exhibet* 10 ullum *V* 11 huiusmodi *bis ponit V* in eo] *om. RV* 12 sed et] ὅ τε `et] *sup. lin. add. B* 14 concinnauit] coinquinauit *R* 15 μωσῆς Λ 17 considerandum—quia] καὶ est] *om. BRVPPa* ṣịṭ ueri simile sit *R* 18 Homero] humero *B* (*ipse corr.*), omero *C* 19 sit patria *tr. V* phitagora *BP* pitagora *CPa*

gora, qui non ante multum fuit tempus, Moysen uero, qui
tanta annorum multitudine iam praecedit, ita facile pronuntiat
15 credens auditui seniorum, unde palam est, quia mentitur. de
temporibus autem, quibus ait Moysen eduxisse leprosos et
caecos et claudos, satis cum prioribus sui arbitror concordare
16 grammaticum. Manethon enim sub regno Pathmosii discessisse
dicit ex Aegypto Iudaeos ante trecentos nonaginta tres annos
fugae Danai apud Argos, Lysimachus autem sub rege Bo-
chore, hoc est ante annos mille septingentos, Molon uero et
17 alii quidam sicuti eis uisum est. omnium uero fidelissimus
Apion egressum certissime definiuit septima olympiade factum
eo anno, quo Carchedonem Phoenices fabricati sunt; hoc
autem adiecit de Carchedone arbitratus indicium sibimet
apertum ueritatis existere, non autem intellexit, quia contra
18 se magis signum falsitatis afferret. si enim de incredulitate
credere conuenit conscriptionibus Phoenicum, in illis Iromus
rex scriptus est senior fundatione Carchedonis annis amplius
quinquaginta et centum, cuius rei superius fidem exhibui ex
19 historiis Phoenicum: quia Salomoni aedificanti templum in

BRV, CPPa. — Λ, ed. pr.

1 fuit] γεγονότος fuerint *B* fuerunt *R* fuere *V* fuerit *CPPa* tempus fuerunt *tr. R* moise *B* moyse *PPa* Μωσῆν Λ qui uero *tr. R* 2 procedit *R* pronuntiat] pronū| *P* 3 auditui (i *s. Pa*²) *Pa* quia] quod *CPa* qui *P* mentitur] nititur *P* de temporibus] de *om.*, t *in ras. R* 4 quibus] qui *P* μωσῆν Λ et caecos] *euanuerunt in Pa* 5 clodos *Pa* prioribus sui] τοῖς πρὸ αὐτοῦ sui] *scripsi*, suis *codd* concordasse *RVPa* 6 grammaticum] γραμματικὸς ὁ ἀκριβής Pathmosii] pathinosii *RPa* Τεθμώσιος discessisse] descendisse *V* 7 iudaeos ex Aegypto *tr. R* 8 bocchore *PPa* βόκχοριν 10 quidem *R*¹ fidelissimus ap *in ras. R* 11 Appion *V* gressum *P* diffiniuit *RVCPa* septimo *RV* 12 eo anno, quo] καὶ ταύτης ἔτος εἶναι πρῶτον ἐν ᾧ carcedonem *BCPPa* carchadonem *R* 13 adiecit] πάντως προσέθηκε sibimet <et> *P* 15 <si> signum *R* incredulitate] ἀπιστίας Λ ἀποικίας *ed. pr.* 16 Iromus] *om. R* yromus *VPPa* iram *C* 17 carcedonis *PPa* 18 rei] *om. RV* supius *P* exhibui *bis posuit V* exhibuit *BCPPa* 19 hystorias *P* salomon *PPa* hedifincanti *P*

Hierosolymis Iromus amicus fuit et multum praestitit ad
aedificationem templi. ipse uero Salomon aedificauit templum
post annos sexcentos et duodecim Iudaeorum egressionis ex
Aegypto. numerum uero expulsorum eundem quem Lysima- 20
chus posuit; ait enim centum et decem milia eos fuisse
mirabilemque insuper et credibilem reddidit rationem, ex qua
sabbatum nominatum dicit: „Iter, inquit, agentes sex dierum 21
inguina grauia labore nimiae fatigationis habuerunt et propter
hanc causam septima die requieuerunt liberati in regione,
quae nunc Iudaea nuncupatur, et uocauerunt eundem diem
sabbatum Aegyptiacam seruantes linguam; inguinis enim
dolorem Aegyptii solent sabbato appellare.“ quis enim non 22
aut derideat oblocutionem hanc aut e diuerso conscriptione
huius inpudenti non obhorreat? palam namque est, ut ille
uult, quia omnes centum decem milia hominum inguina
simul habuerunt. sed siquidem fuerunt [ut] illi caeci et claudi 23
et omni modo languentes, quales eos fuisse dicit Apion,
neque una die simul iter agere potuerunt, si uero ambulare
per multum desertum poterant et expersequentibus repugna-

BRV, CPPa. — Λ, ed. pr.

1 iram *C* amicus <eius> *RV* multu *P* 3 et iudeorum XII *tr. R* 5 ponit *C* 6 credibile *Pa* 7 iter] ịnter *P* 8 inguina] inqua *B* ingina *corr. B²* inquina *VP* inquinaria *Pa* labore—fatigationis] *addid. interpres* labore] *om. RV* 10 eundem] eum *Pa* diem] *om. R* 11 linguam seruantes *tr. R* seruantes] struentes *V* 12 sabbato] sabbo . . *C* (*sic*) sabbo *RV* σαββάτωσις Λ appellare sabbo (sabbato *P*) *tr. RVP* quis enim—derideat] οὐκ ἂν οὖν τις ἢ καταγέλασειε non aut derideat] non audeat deridere *CPPa* aut non *tr. sed ipse corr. B* 13 <commemorantium> oblocutionem *Pa* conscriptionem *codd* 14 inpudentis *RVCPa* non] *om. Pa* abhorreat *RV* ut ille uult] *add. interpres* 15 inquina *V* 16 ut illi] ἐκεῖνοι, ut *suspectum arbitratus cancellis inclusi* coeci *V* clodi *VP* 17 omnimode *Pa* eos] *om. P* 18 simul iter] similiter *RVCPPa* simul] *addid. interpres* 19 et expersequentibus repugnabant, non omnes repente . . . uulnerati sunt] καὶ προςέτι νικᾶν τοὺς αὐτοῖς ἀνθισταμένους μαχόμενοι πάντες. οὐκ ἂν ἀθρόοι . . . ἐβουβωνίασαν, *interpres* πάντες *cum sequentibus iunxit et* ἀθρόοι *pro aduerbio habuit.* προςέτι *in* expersequentibus *latere uide-*

bant, non omnes repente post diem septimum inguinibus
24 uulnerati sunt; non enim naturaliter hoc quodam modo nascitur uel ex necessitate iter agentibus apportatur. cumque multa milia pugnantium plurimis diebus soleant mensurate iter semper arripere, non subito hoc omnibus prouenisse credibile est; unde probatur hoc inrationabile uehementer.
25 mirabilis autem Apion sex quidem diebus eos uenisse praedixit in Iudaeam et rursus Moysen ad montem inter Aegyptum et Arabiam positum, qui Sinaeus dicitur, ascendisse et quadraginta diebus absconsum exinde descendisse atque leges dedisse Iudaeis. quomodo itaque potuerunt idem ipsi et quadraginta diebus in deserto et in inaquoso manere loco et omnem inter haec positum sex diebus transire [desertum]?
26 circa nomen uero sabbati *** aut certe inscientiam nimie callidissimam: sabbo enim et sabbatum plurimum inter se
27 differunt: sabbatum enim secundum eloquentiam Iudaeorum ab omni opere requies est, sabbo autem sicut ait ille significat apud Aegyptios dolorem, qui uenit ex inguine.
28 III. Haec itaque uerba de Moyse et Aegyptiaca Iudaeorum

BRV, CPPa. — Λ, ed. pr.

tur, ut conicias fortasse et etiam persequentibus *uel* et insuper sequentibus *uel cum Ottone Guenther* et exuper sequentibus 1 non—post] *in ras. B, sub qua fuisse uidentur*: non omnes post 3 iter] iterum *Pa* 4 pugnantium] στρατοπέδων plurimis] pluribus *R* mensurare *V* 5 subito] κατ' αὐτόματον 7 praedixit] dixit *R* 8 Μωσῆν Λ 9 qui Sinaeus] quis m̄s *B* qui syneus *RV* qui sineius *CP* quis in eius *Pa* ὃ . . . Σίναιον, unde Sinaeus *scripsi* 11 potuit *B* idem] id est *C* ipse *BCPPa* et] *sup. lin. add. B* 12 diebus *bis posuit V* in inaquoso] in aquoso *RVPa* inuiaquoso *P* 13 omne iter *C* haec] hoc *R* desertum] *in Graecis non extat, suspectum habeo* 14 circa nomen—callidissimam] ἡ δὲ περὶ τὴν ὀνομασίαν τοῦ σαββάτου ⟨γραμματικὴ μετάθεσις ἀναίδειαν ἔχει πολλὴν⟩ ἢ δεινὴν ἀμαθίαν, *inclusa non ab interprete omissa sed in archetypo codicum periisse arbitror* uero] uero deserti *R* inscientiam, am *in ras. B* conscientiam *V* inscipientiam *R* 15 sabbo] sabbaco *R* sabbatum] sabbata *BRV* plurimum] primum *V* 16 eloquentiam—17 sabbo] *in ras. B* 17 ille ait *tr. RV* 19 Moyse] mose (y *s.* B^2) *B* μωσέως Λ

liberatione Aegyptius Apion praeter alios innouasse cogno-
scitur. mirandum tamen non est, si de nostris progenitoribus
mentiatur dicens eos genere Aegyptios esse, cum ipse de 29
semet ipso e contrario sic fallatur, qui natus in Thasi
Aegyptiaca omnium Aegyptiorum ut ita dicam primus existens
ueram quidem regionem genusque negauit et Alexandrinum
se esse mentitus duritiam sui generis est confessus. recte 30
igitur quos odit et quibus derogare uult eos uocat Aegyp-
tios, nisi enim prauissimos esse nosset Aegyptios, non genus
effugeret. magnifice namque sapientes de regionibus suis
gloriantur et earum nomine uocari congaudent, nocentes
autem cum hoc fecerint et alienas sibi regiones ascripserint,
eos ualde redarguunt. unum itaque duorum circa nos Aegyp- 31
tii passi sunt: aut enim tamquam gloriantes simulant se
nostram *** aut socios nos suae nequitiae nituntur adiungere.
fortissimus autem Apion uidetur quidem blasphemiam contra 32
nos habitam uelut quandam mercedem Alexandrinis impendere
pro ciuitate sibi ab eis collata et nequitiam eorum sciens
Iudaeis cohabitantibus in Alexandria proposuit derogare et
per hoc omnes alios una concludens in utroque inpudenter
et ualde mentitus est.

BRV, CPPa. — Λ, ed. pr.

1 praeter—cognoscitur] ἐκαινοποίησεν παρὰ τοὺς ἄλλους ἐπινοήσας 2 mirandum—est] καὶ τί γε δεῖ θαυμάζειν non] *om. P* 4 in Thasi] ἐν Ὀάσει anathasi *R* 5 Aegyptiorum omnium *tr. R* 7 duritiam] μοχθηρίαν 8 eos] *om. V, post* uocat *tr. R* 9 nisi—Aegyptios] *om. Pa* nisi—esse] *om. R* esse] *om. V* noscet *R* Aegyptios] *om. R* 10 suis regionibus *tr. Pa* 11 nocentes] ἀδίκους Λ ἀδίκως *ed. pr.* 12 cum] eum *P* ascripserint] conscripserint *R* 14 sunt passi *tr. Pa* simulant—aut] προσποιοῦνται τὴν συγγένειαν ἤ, cognationem * (*scil.* habere?) *inseruerim* 15 nos] nos suos *C om. P* suos *Pa* 18 ciuitate sibi] ciuitate quod *R* ciuitate quidem *V* et nequitiam—derogare] καὶ τὴν ἀπέχθειαν αὐτῶν ἐπιστάμενος τὴν πρὸς τοὺς συνοικοῦντας αὐτοῖς ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἰουδαίους προτέθειται μὲν ἐκείνοις λοιδορεῖσθαι 19 Alexandriam *BR* 20 per hoc] per *VPa fortasse scripserat interpres*: super hoc unaa *C* condudens *Pa*

33 IV. Quae igitur sint mala atque durissima Iudaeorum <in>
Alexandria commorantium pro quibus eos accusat, inspici-
amus. „Venientes, inquit, in Syriam habitauerunt ad mare
34 sine portu uicini facti eiectionibus fluctuum“. si locus ergo
detractionem habet, quo dicto detrahit Alexandriae; illius
enim partes sunt ista maritima, quae sicut omnes confitentur
35 ad habitandum sunt optima. Iudaei uero siquidem bellis
optinuerunt ita ut haec postea non omitterent, fortitudinis
eorum indicium est, sed magis Alexander ad habitandum
dedit eis hunc locum et apud Macedonas aequo honore potiti
36 sunt. nescio autem quid dicere uolebat Apion, cum ait: iuxta
necropolim id est mortuorum ciuitatem habitant, cum utique
essent circa regalia constituti; hactenus enim eorum tribus
37 appellationem habuit Macedonum. qui siquidem legens epi-
stolam Alexandri regis et Ptolomaei Lagi et regum qui post
eum fuerunt, et statuam praesentem in Alexandria uidens
priuilegia continentem, quae Caesar maximus Iudaeis praebuit.
et haec cognoscens contraria scribere praesumpsit, malignus
38 fuit, si uero nihil horum nouit, indoctus. illud quoque, quod
se mirari dicit, quomodo cum Iudaei essent Alexandrini

BRV, CPPa. — Λ, ed. pr.

1 in Alexandria] *correxi* alexandria *RVCPPa* alexandriae *ex corr. B* 2 commorantium] *om. PPa* pro] et pro *Pa* 3 in Syriam] ἀπὸ Συρίας 4 egectionibus *B* si locus—Alexandriae] οὐκοῦν τόπος εἰ λοιδορίαν ἔχει τὴν οὐ πατρίδα μὲν λεγομένην δὲ αὐτοῦ λοιδορεῖ τὴν Ἀλεξάνδρειαν *lacunosa uertisse uidetur interpres* si locus] solatius (soṣạlatius *B*) *codd* 5 habet] *om. B* detrahit *om. B* 6 partibus *C* confutentur *P* confitetur *Pa* 7 siquidem] *om. RV* 8 omitterent] ōmitterent *BC* amitterent *conicio* 9 iudicium *RPa* magis] mag̅ *B* magnus *V* habtandum *P* 10 eis] *sup. lin. add. B* 11 nescio autem quid *sqq.*] *conexum Iosephi sententiarum prorsus non perspexit interpres* quid] quod *R* ait] it (a *sup. lin.*) *B* 12 necropolim] nicropolim *BC* nigropolim *Pa* metropolim *VRP* 13 constituti regalia *tr. B* 14 epistolam] ἐπιστολάς 15 Pthólomei *R* regum] τῆς Αἰγύπτου βασιλέων 16 Alexandriam *BR* 17 continetem *C* 18 agnoscens *RV* orum (h *sup. lin.*) *L* nouit doctus (in *sup. lin.*) *R* 20 se mirari] seminari *LBRe* quomodo] q (o *sup. lin.*) *L* quo e alexandri inuocati *L*

uocati sunt, similis inscientiae est. omnes etenim, qui ad
coloniam aliquam deuocantur et plurimum alterutris genere
differunt, ab aedificatoribus appellationem accipiunt. et quid 39
opus est de aliis dicere? nostrorum enim ipsorum hi, qui
Antiochiam inhabitant, Antiocheni nominantur; ius enim ciui-
um eis dedit conditor Seleucus. similiter et qui in Epheso
commorantur in alia Ionia cum ciuibus exinde natis uni-
uoci sunt, hoc praebentibus regni eis per tempora successo-
ribus. Romanorum uero clementia cunctis non paruulum 40
donum appellationis suae concessit, non solum uiris singulis,
sed etiam maximis gentibus in communi. Hiberes denique
antiqui et Tyrrheni et Sabini [et] Romani uocantur. si uero 41
hunc modum aufert communis ciuitatis Apion, quiescat dicens
semet ipsum Alexandrinum. natus enim in profundissima Aegypto
quomodo erit Alexandrinus iure ciuilitatis sicut ipse in nobis
dicit ablato? cum solis Aegyptiis nunc orbis domini Romani
participari cuiuslibet ciuitatis interdixisse uideantur. hic autem 42
ita robustus est, ut dignitates quas ipse impetrare prohibe-
batur adipisci non ualens calumniari conetur eis, qui haec
iustissime perceperunt. non enim propter inopiam habitatorum

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 est] esse *Le* 2 columniam *R* et] κἂν *i. e.* licet; et<si> *conic. Guenther* 3 appellatione *P* 4 dicere de aliis *tr. BP* qui <in> *LB* 5 antiochia *C* atiochia *P* antioceni *LBP* 6 seleutius *LBR* Peleucus e et qui] hi qui *R fortasse recte*; et *a Graecis abest et melius post* commorantur *haberetur* epheson *LB* 7 in] καὶ κατὰ *ed. pr.* κατὰ Λ in alia Ionia] *ex Graecis* κατὰ τὴν ἄλλην Ἰωνίαν *emendaui*, in licaonia *codd* e 8 hoc] haec e regni—successoribus] per tempora regni successoribus (eis *omisso*) *tr. R* αὐτοῖς τῶν διαδόχων 9 non paruulum donum] οὐ μικροῦ δεῖν Λ μικροῦ δεῖν *ed. pr.* 10 concessit] μεταδεδώκασι 11 Hiberes] *L* (res *in* ri *corr.* L^2) hiberi (ri *in* res *corr.* B^1) *Be* (iberi *D*) 12 tirreni *LBC* tyrreni *Pe* et Romani] *codd* e; et *Graeca secutus seclusi* 13 aufert] aut fert *LB* communis ciuitatis] τῆς πολιτείας communem *R* ciuitates *L* 14 natus enim] γεννηθεὶς γὰρ ὡς προεῖπον 15 erat *Re* alexandrinis *R* uobis *R* 17 cuilibet *P* 18 dignitates] ἀξιῶν *quod pro genitiuo habuit interpres* 19 adhipisci *C* uadens *P* haec] hoc *C*

ciuitatis, quam studiose aedificabat, Alexander nostrorum
aliquos ibi collegit, sed omnes approbans diligenter et uirtute
ac fide dignos inueniens hoc praeconium nostris exhibuit,
43 cum gentem nostram studeret non mediocriter honorare. ait
enim Hecataeus, quia propter mansuetudinem atque fidem,
quam ei praebuere Iudaei, Samariam regionem adiecit, ut
44 eam sine tributis haberent. similia quoque sapuit post Alexandrum etiam Ptolomaeus Lagus de Iudaeis in Alexandria commorantibus; nam et Aegyptiaca eis castra commisit arbitratus ea fide simul eorum et fortitudine conseruanda et in Cyrene credens se tutissime regnaturum nec non et in aliis Libyae ciuitatibus ad ea loca partem Iudaeorum habitandi
45 causa direxit. post hunc autem Ptolomaeus, qui Philadelphus est appellatus, non solum si qui fuerunt captiui apud eos nostrorum omnes absoluit, sed et pecunias eis saepius condonauit et, quod maximum est, desiderauit agnoscere nostras
46 leges et sacrarum scripturarum uolumina concupiuit, misitque rogans destinari uiros, qui ei interpretarentur legem; et ut haec adprime conscriberentur, diligentiam hanc commisit non quibuscumque uiris, sed Demetrium Phalirea et Andream et

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

2 omnis *L* et uirtute—inueniens] ἀρετῆς καὶ πίστεως (*scil.* τοῦτο τὸ γέρας) et] ex **e** 3 praeconium] γέρας 5 enim] autem *B* acateus *LBP* echatheus *R* echateus *C* Ecatheus **e** Ἑκαταῖος περὶ ἡμῶν mansuetuetudinem *B* fidem atque mansuetudinem *tr. R* 6 regionem] *om. P* 7 eam] *s. P*[1] trubutis *L* post Alexandrum] Ἀλεξάνδρου (*pendet ab* ὅμοια) Λ 8 Lagus] Λαγοῦ Λ in] *om. C* alexandriam *R* 10 ea] *ex* eam *corr. B*[1] eorum] *om. R* conseruanda] *ex* conseruandam *ras. B*[1] 11 cyrrene *R* credens—regnaturum] ἐγκρατῶς ἄρχειν βουλόμενος nec non et] *ex* et non *corr. C*[1] et non *LB*e et non et *P?* in aliis] malus *P* 13 filadelfus *LB* filadelphus *P* philadelfus *C* 14 est appellatus] uocatur *R* appellatū *L* apud eos] apud deos *L* παρ' αὐτῶν Λ[1] παρ' αὐτῷ Λ[2] 15 eis] eius **e** 16 quo^d *L* est] *om. P* 18 ei] *om. R* interpretaretur *R* interpretauerunt **e** haec ut *tr.* **e** 19 apprine *R* hac *R* 20 falirea *LBCP* falaream *R* phalerea **e**

Aristeum ad haec implenda constituit, quorum eruditione
propriarum litterarum Demetrius differebat, alii uero habebant 47
custodiam corporis eius iniunctam; his ergo hanc diligentiam
imperauit. non enim leges et patrum nostrorum philosophiam
discere concupisset, si his utentes despiceret et non potius
ualde miraretur.

V. Quae paene omnes in ordine progenitores eius Mace- 48
donum reges ignorauerunt habentes circa nos praecipuum
familiaritatis affectum. tertius namque Ptolomaeus, qui uoca-
tus est benefactor, fortiter optinens Syriam uniuersam non
diis Aegyptiacis pro uictoria sollemnitates gratificas immolauit,
sed ueniens ad Hierosolymam multas hostias, sicuti nostri
moris est, deo sacrificauit · et dignissima dicauit ornamenta
uictoriae. Philometor autem Ptolomaeus et eius uxor Cleo- 49
patra omne regnum commisere Iudaeis, et duces totius fuere
militiae Onias et Dositheus Iudaei. quorum nominibus dero-
gat Apion, cum debuisset opera eorum potius mirari et gra-
tias agere, quoniam liberauerunt Alexandriam, quam ueluti
defendere se quis confingit. nam dum rebellio surrexisset in 50
Cleopatrae regno et periculum pessimae perditionis insisteret,

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 Ἀριστέα quorum—3 iniunctam] τὸν μὲν παιδείᾳ τῶν καθ' ἑαυτὸν διαφέροντα (διαφερόντων Λ) Δημήτριον, τοὺς δὲ τὴν τοῦ σώματος αὐτοῦ φυλακὴν ἐγκεχειρισμένους, *quae non intellexit interpres* eruditione] *emendaui ex* παιδείᾳ, eruditionem *LBRC* eruditioem *P* 2 propriam *R* 3 eius] *om. R* eis *P* inuictam *R* ergo] *om. R* 5 dicere *R* concupiscet *Re* despicere *R* 7 Quae] Ἀπίωνα; *quod pro* ἅτινα *habuisse uidetur interpres, quo errore commisso insequentia ne potuit quidem recte uertere* 8 circa] erga e praecipium *L* 10 fortiter benefactos *R* 12 ad] *ex* ab *corr.* L^{1} scicuti *P* 13 gratificauit e et] *om. LBRPe* dignissima] *ex* dignissimas *erasa* s *corr.* B^{1} dignissimaque e ἀξίως ornam̃ *L* ornam̃ (ta *s. uers.*) B^{1} 14 philometror *L* philometror B^{1} 15 commiscere *R* 16 iudeis *L* iudeis *B* 17 mirari—agere] θαυμάζειν καὶ μὴ λοιδορεῖν ἀλλὰ χάριν αὐτοῖς ἔχειν 18 quam—confingit] ἧς ὡς πολίτης ἀντιποιεῖται, *quae male intellexit interpres* 19 se] si *R* quis] *latet fortasse* ciuis nam—84, 1 erepta] *Graeca cum libertate quadam Latine uertit interpres* surrexit *R* 20 insistere *L* (*corr.* L^{3} *s. uers. addens*: s) c t) *B*

istorum labore ciuitas intestinis proeliis est erepta. sed
„Postea, inquit, Onias ad urbem deduxit exercitum paruum,
51 cum esset illic Thermus praesens Romanorum legatus“ quod,
ut ita dicam, recte atque iuste factum est. Ptolomaeus enim,
qui cognominatus est Physcon, moriente suo fratre Ptolomaeo
Philometore egressus est de Cyrene uolens reginam Cleopatram expellere et filios regis, ut ipse regnum iniuste sibimet
52 applicaret; propter haec ergo Onias aduersus eum bellum
pro Cleopatra suscepit et fidem, quam habuit circa reges,
53 nequaquam in necessitate deseruit. testis autem deus iustitiae eius manifestus apparuit: nam Physcon Ptolomaeus cum
aduersus exercitum quidem Oniae pugnare praesumeret, omnes uero Iudaeos in ciuitate positos cum filiis et uxoribus
capiens nudos atque uinctos elephantis subiecisset, ut ab eis
conculcati deficerent, et ad hoc etiam bestias ipsas debriasset,
54 in contrarium quae praeparauerat euenerunt. elephanti enim
relinquentes sibi appositos Iudaeos impetu facto super amicos
eius multos ex ipsis interemerunt. et post haec Ptolomaeus
quidem aspectum terribilem contemplatus est prohibentem se,
55 ut illis noceret hominibus. concubina uero sua karissima,
quam alii quidem Ithacam, alii uero Hirenen denominant,
supplicante ne tantam inpietatem perageret et concessit et ex

LBR, CP, **e**. — Λ, ed. pr.

1 ciuitatis *R* 3 Thermus] *Niese ex Graecis emendauit*, hermus *LBC* herinus *R***e** hernius *P* praesens] *Niese*; praeses *codd* **e**, καὶ παρόντος 4 ptholomeus *R hic et infra* 5 fiscon *LBR* phiscon *CP* patre **e** 6 Philometore] *om. R* regressus *R* reginam] *i. e.* τὴν βασίλειαν; τῆς βασιλείας (*scil.* ἐκβαλεῖν) 7 et filios—97, 8 stellae per terram] *per haec capita deficit in exemplari Graeco textus Iosephi* 8 hoc *R* Onias] *ex* onius *corr.* *B*[1] aduersum *C* pro cleopatra bellum *tr. R* 10 deum *LB* 11 fiscon *LB* phiscon *RCP* 12 aduersus] *BP* aduersum *LB*[1]*RC***e** pugnare <non> *conic. Niese* 13 positos <capiens> *R* 14 <et> nudos *C* elephantes *LB* eis] eius **e** 15 conculcari *R* ipsa *P* inebriasset *edit. Venet. anni 1510* 18 intemerunt *P* 20 ut] ne *C* illis] ilibus *R* nocere *R* carissima *LBR* charissima **e** 21 iracam *R* herenem *CrRCP***e** 22 et] *om. CP, in* ei *correxit L*[2] et ex] et *P*

his, quae iam egerat uel acturus erat, paenitentiam egit. unde
recte hanc diem Iudaei <in> Alexandria constituti, eo quod
aperte a deo salutem promeruerunt, celebrare noscuntur.
Apion autem omnium calumniator etiam propter bellum 56
aduersus Physconem gestum Iudaeos accusare praesumpsit,
cum eos laudare debuerit. is autem etiam ultimae Cleopatrae
Alexandrinorum reginae meminit ueluti nobis improperans,
quoniam circa nos fuit ingrata, et non potius illam redar-
guere studuit; cui nihil omnino iniustitiae et malorum 57
operum defuit uel circa generis necessarios uel circa maritos
suos, qui etiam dilexerunt eam, uel in communi contra
Romanos omnes et benefactores suos imperatores; quae etiam
sororem Arsinoen occidit in templo nihil sibi nocentem,
peremit autem et fratrem insidiis paternosque deos et sepul- 58
cra progenitorum depopulata est, percipiensque regnum a
primo Caesare eius filio et successori rebellare praesumpsit
Antoniumque corrumpens amatoriis rebus et patriae inimicum
fecit et infidelem circa suos amicos instituit, [alios quidem
genere regali spolians, alios autem demens et ad mala gerenda
compellens.] sed quid oportet amplius dici, cum illum ipsum 59
in nauali certamine relinquens id est maritum et parentem

LBR, CP, e. —

1 quae iam] quędam *L* (*L*[3] *litterae* d *superscr.*: c[s] i) *B* quae lam *P* quae *R*e egeret *R* potentiam *R* 2 <in>] *inserui cfr.* §§ *63. 68.*, *om. codd.* e Alexandriae *Sobius in ed. Colon. 1524* 3 salute *P* 5 aduersum *C* ficonem *LB* fisconem *R* phisconem *P* praesupsit *P* 6 etiam] *om. C* 7 reginae Alexandrinorum *tr.* e impperans *P* 8 ingrata] ignorata e redarguere, re *s. P*[1] 11 dilexerint *L*e 12 et] *om. L in ras. add. B* ¡benefactores *L* 13 sororem <suam> *CP* arsenom *LBP* arsenoin *RC* (arsinoen *formam in locis Antiquitatis codices tradunt*) 14 peremit—insidiis] *om. R* 15 precipiensque *R* 16 <et> eius *R* filioş *L* praesupsit *P* 18 fidelem *P* circa [s]uos (s *s. L*[2]*B*[1]) *LB* alios quidem—compellens] *cancellis inclusi, utpote quae non iustum locum tenere uideantur, nisi grauiores corruptelae latent; certe enim nominatiui participiorum offendunt* 19 alos *P* autem] aū *L* demens et] deiciens et *R*, *corrupta puto* 20 oporteret *R* ipsum illum *tr. R* 21 id est] idem *P*

communium filiorum tradere eum exercitum ac principatum
60 et se sequi coegit? nouissime uero Alexandria a Caesare capta
ad hoc usque perducta est, ut salutem hinc sperare se iudi-
caret, si posset ipsa manu sua Iudaeos perimere, eo quod
circa omnes crudelis et infidelis extaret. putasne gloriandum
nobis non est, si quemadmodum dicit Apion famis tempore
61 Iudaeis triticum non est mensa? sed illa quidem poenam su-
biit competentem. nos autem maximo Caesare utimur teste
solatii atque fidei, quam circa eum contra Aegyptios gessi-
mus, nec non et senatu eiusque dogmatibus et epistolis
62 Caesaris Augusti, quibus nostra merita comprobantur. has
litteras Apionem oportebat inspicere et secundum genera
examinare testimonia sub Alexandro facta et omnibus Ptolo-
maeis et quae a senatu constituta sunt nec non et a maximis
63 Romanis imperatoribus. si uero Germanicus frumenta cunctis
in Alexandria commorantibus metiri non potuit, hoc indicium
est sterilitatis ac necessitatis frumentorum, non accusatio
Iudaeorum. quid enim sapiant omnes imperatores de Iudaeis
64 in Alexandria commorantibus, palam est. nam amministratio
tritici nihilo minus ab eis, quam ab aliis Alexandrinis trans-
lata est, maximam uero eis fidem olim a regibus datam con-

LBR, CP, e. —

1 eum] cum *RP*e excertitum *L* exercitu e ac] *scripsi* a *LBCP*e ad *R om. Gelenius* principatu e 2 et se sequi] et esse qui *LBR*e 3 salutem] saltem *LBR*e iudicaret] iudicare *LBRP*e 4 si] se *R* si se *conicio* ipsa] *om. P* ipse e suaș *L* Iudaeos] *a librario arbitror esse additum, de suicidio enim Cleopatrae hoc loco egisse Iosephum iudico* 5 et] *s. P*[1] putasne, s *in ras. B* 6 est] *ex* ee *erasa priore* e *corr. B*[1] esse *L* quamadmodum *R* appion *P* 7 subitt *L* 9 solatii] auxilii *Gelenius* 10 dogmatibus] consultis *Gelenius* 11 angusti *R* uostra e has] hos e 12 appionem *P* 14 et quae] e atque *codd* a] *om. R* et a] et *RC* 15 germanicos *P* 16 in alexandriam *P* iuditium *P* 17 sterelitatis *LB* ac necessitatis] *om. R* ac penuriae *Gelenius* accuratio e 18 sapiant] sentiant *Gelenius* 19 in alexandriam *P* commoratibus *P* 20 minus] magis *Gelenius* 21 eis] eius *R* a regibus olim *tr. R* a] *om. ed. Mediol. 1513* conseruarunt *P*

seruauerunt, id est fluminis custodiam totiusque custodiae,
nequaquam his rebus indignos esse iudicantes.
VI. Sed super haec, quomodo ergo, inquit, si sunt ciues, 65
eosdem deos, quos Alexandrini, non colunt? cui respondeo:
quomodo etiam, cum uos sitis Aegyptii, inter alterutros
proelio magno et sine foedere de religione contenditis? an 66
certe propterea non uos omnes dicimus Aegyptios et neque
communiter homines, quoniam bestias aduersantes naturae
nostrae colitis multa diligentia nutrientes, cum genus utique
nostrorum unum itaque idem esse uideatur? si autem in 67
uobis Aegyptiis tantae differentiae opinionum sunt, quid mi-
raris super his, qui aliunde in Alexandriam aduenerunt, si
in legibus a principio constituti circa talia permanserunt? is 68
autem etiam seditionis causas nobis apponit: qui si cum
ueritate ob hoc accusat Iudaeos in Alexandria constitutos,
cur omnes nos culpat ubique positos, eo quod noscamur
habere concordiam? porro etiam seditionis auctores quilibet 69
inueniet Apionis similes Alexandrinorum fuisse ciues. donec
enim Graeci fuerunt et Macedones hanc ciuilitatem habentes,
nullam seditionem aduersus nos gesserunt, sed antiquis
cessere sollemnitatibus; cum uero multitudo Aegyptiorum
creuisset inter eos propter confusiones temporum, etiam hoc
opus semper est additum, nostrum uero genus permansit

LBR, CP, e. —

1 custodiae] *librarii errore pro* prouinciae *iteratum esse sagaciter coni. Niese* 3 haec] hoc e 4 alexandrinis *P* 5 s=itis (*erasa est* c *littera*) *B* 7 uos] quos *R* 9 nostrae] *om. R*e 10 nostrorum—idem] nostrum uestrumque idem *CP* itaque] itque *L* atque *ed. Venet. 1510* idque *conicio* 12 si in] sim *LB* sin e 13 in] *om. Sobius ed. Col. 1524* principibus *1 m. P, ipse* o *littera superscripta in* principio *corr.* constitutis e, *probat Niese* is] his *R* 14 etiam] *om.* e 16 nos culpat ubique positos] non culpare possit *Sobius in ed. Col. 1524* culpat ubique] culpatuque (-uⁱque *corr. B*²) *LBR* culparique e positos] *om. P* noscam̄ *LB* 18 apiones *codd* e apiones (i *superscr.*) *corr. L*² apioni *R. Goullet ed. Paris. 1514* 19 ciuitatem *Gelenius recte puto* 22 confussionem *R* 23 aditum *P*

70 purum. ipsi igitur molestiae huius fuere principium nequa-
quam populo Macedonicam habente constantiam neque pruden-
tiam Graecam, sed cunctis scilicet utentibus malis moribus
Aegyptiorum et antiquas inimicitias aduersum nos exercentibus.
71 e diuerso namque factum est, quod nobis improperare prae-
sumunt; nam cum plurimi eorum non oportune ius eius
ciuilitatis optineant, peregrinos uocant eos, qui hoc priuile-
72 gium a dominis impetrasse noscuntur. nam Aegyptiis neque
regum quisquam uidetur ius ciuilitatis fuisse largitus neque
nunc quilibet imperatorum, nos autem Alexander quidem
introduxit, reges autem auxerunt, Romani uero semper custo-
73 dire dignati sunt. itaque derogare nobis Apion conatus est,
quia imperatorum non statuamus imagines, tamquam illis hoc
gnorantibus aut defensione Apionis indigentibus, cum potius
debuerit ammirari magnanimitatem mediocritatemque Roma-
norum, quoniam subiectos non cogunt patria iura transcen-
dere, sed suscipiunt honores, sicut dare offerentes pium
atque legitimum est. non enim honores gratiam habent, qui
74 ex necessitate et uiolentia conferuntur. Graecis itaque et
aliis quibusdam bonum esse creditur imagines instituere.
denique et patrum et uxorum filiorumque figuras depingentes
exultant, quidam uero etiam nihil sibi competentium sumunt

LBR, CP, e. —

1 naquaquam (a *in* e *corr. ipse*) *L* necquaquam *R* 2 habente] habere *R* prudentiũ (ũ *tamen in* ã *corr.*) *B* 3 silicet *P* utentibus] uirtutibus *R* 4 aduersum nos] aduersũnos *LB* aduersũ̹nos *P* 5 improperate *C* 7 uocant] *Sobius in ed. Colon. 1524* uocantes *codd* e praeuilegium *R* 8 a dominis impetrasse] *conieci*; ad omnes imperasse *codd* e -impetrasse *ed. Venet. 1510* 9 largitus, t⁹ *ex* t̃ *corr. B* 10 nunc] *om. C* 11 indux̄ (tro *s.* L^2) *L* 12 conatus] dignatus e 13 imperatorem *R* 13 hoc] *om. C* 14 aut—indigentibus] *om. R* Apionis] *ex* opionis *corr. L* 15 amirari *RC* admirari e *hic et infra* mediocritatemque] modestiamque *Gelenius* 16 cogit e 18 legiptimum *RC* honoris *codd* e honoribus *Sobius ed. Col. 1524* qui] que *R* 19 uiolenti *P* 21 filiorumque suorum figuras *RP et in ras.* B^1 (*antea fuit*: filiorumque figuras) 22 uero] non *R* competentes *R*

imagines, alii uero et seruos diligentes hoc faciunt. quid ergo
mirum est, si etiam principibus ac dominis hunc honorem
praebere uideantur? porro noster legislator, non quasi prophe- 75
tans Romanorum potentiam non honorandam, sed tamquam
causam neque deo neque hominibus utilem despiciens et,
quoniam totius animati, multo magis dei inanimatum probatur
inferius, interdixit imagines fabricari. aliis autem honoribus 76
post deum colendos non prohibuit uiros bonos, quibus nos
et imperatores et populum Romanorum dignitatibus amplia-
mus. facimus autem pro eis continua sacrificia et non solum 77
cotidianis diebus ex impensa communi omnium Iudaeorum
talia celebramus, uerum cum nullas alias hostias ex communi
neque pro filiis peragamus, solis imperatoribus hunc honorem
praecipuum pariter exhibemus, quem hominum nulli persol-
uimus. haec itaque communiter satisfactio posita sit aduersus 78
Apionem pro his, quae de Alexandria dicta sunt.

VII. Ammiror autem etiam eos, qui ei huiusmodi fomitem 79
praebuerunt, id est Posidonium et Apollonium Molonis,
quoniam accusant quidem nos, quare nos eosdem deos cum
aliis non colimus, mentientes autem pariter et de nostro
templo blasphemias componentes incongruas non se putant
impie agere, dum sit ualde turpissimum liberis qualibet
ratione mentiri, multo magis de templo apud cunctos homi-
nes nominato et tanta sanctitate pollente. in hoc enim sacra- 80

LBR, CP, e. —

1 alii] aliis *LB*e quid] quod e 2 ac] a *LBRC* 3 noster] autem e 4 potentiam, iam *ex* um *corr.* R^2 5 despiciens utilem *tr. R* 6 inanimatu *LBP* animatu *C* inanimati e inanimatas ut *coni. Niese* probatur <hoc> *Gelenius* 7 fabricare *Sobius* honoribus autem *tr. P* 8 nos et] nos *R* 9 ampliamur *R* ampliauimus *C* 11 cottidianis *R* quottidianis e 13 neque pro filiis] *in his haereo* honorem hunc *tr. B* 15 satisfaccio *B* satisfacio *RC* satisfa^c^tio *P* 16 de] *s.* R^2 alexandr^i^oa *B* 17 amiror *R* admiror *CP*e etiam] etiam <esse> *C*? esse *Co* e ei] *om. RCP fortasse recte* eiusmodi *P* fontem *R* 18 possidonium R^2CPe appollonium *RP* 19 quare] q̄r *B* 20 non] *om. R* 21 incongruas] congruas *R* 22 cum *Gelenius* 24 et] *om. LB*e apion sacrario *tr. R*

rio Apion praesumpsit edicere asini caput collocasse Iudaeos
et eum colere ac dignum facere tanta religione; et hoc adfirmat fuisse depalatum, dum Antiochus Epiphanes expoliasset
templum, et illud caput inuentum ex auro compositum multis
81 pecuniis dignum. ad haec igitur prius equidem dico, quoniam Aegyptius uel, si aliquid tale apud nos fuisset, nequaquam debuerat increpare, cum non sit deterior asinus furo-
82 nibus et hircis et aliis, quae sunt apud eos dii. deinde
quomodo non intellexit operibus increpatus de incredibili suo mendacio? legibus namque semper utimur hisdem, in quibus sine fine consistimus, et cum uarii casus nostram ciuitatem sicut etiam aliorum uexauerint et Pius ac Pompeius Magnus et Licinius Crassus et ad nouissimum Titus Caesar bello uincentes optinuerint templum, nihil huiusmodi illic inuenerunt, sed purissimam pietatem, de qua nihil nobis est apud
83 alios effabile. quia uero Antiochus neque iustam fecit templi
depraedationem, sed egestate pecuniarum ad hoc accessit, cum non esset hostis, et super nos auxiliatores suos et amicos adgressus est nec aliquid dignum derisione illic inuenit, multi et digni conscriptores super hoc quoque
84 testantur, Polybius Megalopolita, Strabon Cappadox, Nicolaus

LBR, CP, **e**. —

2 ac] hac *P* 3 depalatum] depallatum *B* pa *expuncto* c (s *s.*) popu *s. L*[3] *inde* depopulatum *Cr* anthiochus *R* ‹et› expoliasset **e** 4 caput] *inter uersus add. L*[1] inuentum] inuenisset *Sobius* compositos *L* 5 haec] hoc **e** quidem **e** dico] *om.* **e**, respondeo *ins. Gelenius* 7 deteriora sinus (*corr. L*[2]) *L* 8 hyrcis (h *P*[1] *add.*) *P* quae] qui *R***e** 9 operibus increpatus] *i. e.* τοῖς ἔργοις ἐξεληλεγμένος 10 semper] *om. R* isdem *P* 11 nostram, m *add. P*[1] 12 uexauerunt *CP* Pius] *coni. Niese*; dius *LBR***e***P* diuus *C* Theos *Sobius; uid. Antiq. Iud. VII 393 XIII 244* 13 et] ac **e** et ad, et *s. R*[1] 14 obtinuerunt *RCP***e** 16 quia] qui *R* 17 depcationem *B* ‹de› egestate **e** accessit] *ex* arcessit *P*[1] *ut uidetur* 18 hostes (es *in* is *corr. B*[1]) *LBCP* super—suos] socios insuper nos suos *Gelenius* 19 aggressus] egressus *L* (ad *s. L*[2]) illic irrisione dignum *R* 20 ⁱuenit (ī *s. L*[2]) *L* quoque] *om. R* 21 Strabon] strapadon *CP* straboni *R* capadox *R***e**

Damascenus, Timagenes et Castor temporum conscriptor et
Apollodorus; omnes dicunt pecuniis indigentem Antiochum
transgressum foedera Iudaeorum expoliasse templum auro
argentoque plenum. haec igitur Apion debuit respicere, nisi 85
cor asini ipse potius habuisset et impudentiam canis, qui
apud ipsos assolet coli; neque enim extrinsecus aliqua ratio-
cinatione mentitus est. nos itaque asinis neque honorem 86
neque potestatem aliquam damus, sicut Aegyptii crocodillis
et aspidibus, quando eos, qui ab istis mordentur et a croco-
dillis rapiuntur, felices et deo dignos arbitrantur. sed sunt 87
apud nos asini, quod apud alios sapientes uiros, onera sibi-
met imposita sustinentes et, licet ad areas accedentes come-
dant aut uiam propositam non adimpleant, multas ualde
plagas accipiunt quippe operibus et ad agriculturam rebus
necessariis ministrantes; sed aut omnium gurdissimus fuit 88
Apion ad componendum uerba fallacia, aut certe ex rebus
initia sumens haec implere non ualuit, quando nulla potest
contra nos blasphemia prouenire.

VIII. Alteram uero fabulam derogatione nostra plenam de 89
Graecis apposuit; de quo hoc dicere sat erit, quoniam qui
de pietate loqui praesumunt oportet eos non ignorare minus

LBR, CP. e. —

1 tamascenus *P* timagenis *LBCP* timaginis *R* temporum conscriptor] chronographus *Gelenius* 2 omnes] qui omnes *Gelenius* 3 phaedra *L* phedera *B* expoliasse] *Niese* et spoliasse *codd.* e 4 igitur —debuit] *in ras. B, antea* ec igitur apion *fuisse uidentur* 5 qui] quia *R* quod *P* et qui *ed. Venet. 1486* 6 ipsos] illos *R* asolet *L* extrinsecus] *i. e.* ἔξωθεν = sine aliqua] alia e 7 neque honorem] *ex* nec hononem *corr.* B^1 8 trocodillis *LB* cṛocodilis *R* (*s.* R^2) cocodrillis *CP* 9 ḥistis *L* corcodillis *B* cocodrillis *CP* crocodilis *in* cocodrillis *mut.* R^2 10 dignos] *emend. Sobius ed. Col. 1524* digni *codd* e amabiles et digni *R* 12 licet] si *Gelenius* areas] archas e 13 uiam propositam] proposita e 14 ad] *om. B* 15 ministrantibus *R* sed] *fortasse* sic? gurdissimus] surdissimus L^3 *Cr* rudissimus *Sobius ed. Colon. 1524* 16 ex rebus] *in his haereo* 17 initia] intia *B* 19 uero] non *R* derogationem nostram *BR* derogatine nostram *P* 20 satis *CP*

esse inmundum per templa transire, quam sacerdotibus
90 scelesta uerba confingere. isti uero magis studuerunt defen-
dere sacrilegum regem, quam iusta et ueracia de nostris et
de templo conscribere; uolentes enim Antiocho praestare et
infidelitatem ac sacrilegium eius tegere, quo circa gentem
nostram est usus propter egestatem pecuniarum, detrahentes
nobis etiam, quae in futuro essent dicenda, mentiti sunt.
91 propheta uero aliorum factus est Apion et dixit Antiochum
in templo inuenisse lectum et hominem in eo iacentem et
propositam ei mensam maritimis terrenisque et uolatilium
92 dapibus plenam et obstipuisset his homo. illum uero mox
adorasse regis ingressum tamquam maximum ei solacium
praebiturum ac procidentem ad eius genua extensa dextra
poposcisse libertatem, et iubente rege, ut confideret et diceret,
quis esset uel cur ibidem habitaret uel quae esset causa
ciborum eius, tunc hominem cum gemitu et lacrimis lamen-
93 tabiliter suam narrasse necessitatem. ait, inquit, esse quidem
se Graecum et, dum peragraret prouinciam propter uitae cau-
sam, direptum se subito ab alienigenis hominibus atque
deductum ad templum et inclusum illic et a nullo conspici.

LBR, CP, **e**. —

2 confingere] componere *B* isti—defendere] *om. R* 3 iusta] iuxta *B* 4 praestare ac infidelitatem] gratificari et perfidiam *Gelenius* 5 sacrilegum *P* regere *P* 6 detraentes *B* 7 quae—dicenda] *i. e.* τὸ μέλλον ῥηθήσεσθαι *cf. § 125* futuris **e** essent] sunt *coni. Niese recte opinor* dicenda] *om.* **e** 8 et | et *R* anthiochum *R* 9 tem-plum *BCP***e** hominem] hōe *P* 10 appositam *Gelenius* ei] eis *R* mensulam *Gelenius* et] *om. L***e** 11 et <quod> *Gelenius* obstupuisset *RC* obstipuisset his homo] *corrupta uidentur, sed quae lateant aliqua cum similitate ueri conici nequit* obstipuisset—uero, *litteras* puisset—uero *in ras. B* 12 ingrssū. taquam *B* ei] et *R* maximam sibi opem praebituri *Gelenius* 13 procedentem *R* dextera **e** 14 po-posisse *B* libertate *B* consideret **e** 15 quur *P* 17 quidem] *om.* **e** 18 dum] dii *P* peragraret] **e** perageret *codd* propter uitae causam] parandi uictus causa *Gelenius* 19 dirreptum **e** directum *codd* correptum *Gelenius* subito] *om. P* 20 templum—illic, -plum—illic *in ras. B*

sed cuncta dapium praeparatione saginari, et primum quidem 94
haec sibi inopinabilia beneficia prodidisse et detulisse laetitiam, deinde suspicionem, postea stuporem, ac postremum consulentem a ministris ad se accedentibus audisse legem ineffabilem Iudaeorum, pro qua nutriebatur, et hoc illos facere singulis annis quodam tempore constituto. et compre- 95
hendere quidem Graecum peregrinum eumque annali tempore saginare et deductum ad quandam siluam occidere quidem eum hominem et eius corpus sacrificare secundum suas sollemnitates et gustare ex eius uisceribus et iusiurandum facere in immolatione Graeci, ut inimicitias contra Graecos haberent, et tunc in quandam foueam reliqua hominis pereuntis abicere. deinde refert eum dixisse paucos iam dies de 96
uita sibimet superesse atque rogasse, ut erubescens Graecorum deos et superantes in suo sanguine insidias Iudaeorum de malis eum circumastantibus liberaret. huiusmodi ergo 97
fabula non tantum omni tragoedia plenissima est, sed etiam inpudentia crudeli redundat, non tamen a sacrilegio priuat Antiochum, sicut arbitrati sunt qui haec ad illius gratiam conscripserunt; non enim praesumpsit aliquid tale, ut ad 98
templum accederet, sed sicut aiunt inuenit non sperans. fuit

LBR, CP, e. —

1 apparatione *Gelenius* 2 prodidisse et detulisse] uisa attulisse *Gelenius* detulisse] obtulisse *R* 3 ac] *om. Gelenius* 5 nutriebatur, nu *in ras. B* illos] illo (*superscripto* c s *in* illos *corr.* L^3, *ex* illi *corr.* B^1) *codd* 7 quidem] quod *R* annali] annuo *Gelenius* 8 silluam *B* 9 et] *om. LB*e eiusque *Gelenius* 11 in] *om. R* 12 tunc] ṇ^{t}c *L* 13 de uita] *conieci*; debita *codd* e debitos *Gelenius* 14 erubescens] erubescentes e reueritus *Gelenius* 15 superantes] *corruptum; quid lateat nescio*, superans *Gelenius, quod locum non sanat* 16 circumstantibus *C? (recte habet Co)* e 17 fabulam *BCP* tantum] tñ *i. e.* tamen *P* omnis e tragodia *L* (e *inser.* L^3) *B* 18 crudeli impudentia *tr.* e inpudentiã *B* crudelis *P* 19 anthiochum *R* *post* qui *erasum uidetur & in B* 20 ut] *i. e.* ὥστε 21 sicut aiunt] sic autem e sic *Gelenius* sperans] *ex* sperantes *corr.* L^2

ergo uoluntate iniquus [impius] et nihilominus sine deo.
quantauis sit mendacii superfluitas, quam ex ipsa re cogno-
99 scere ualde facillimum est. non enim circa solos Graecos
discordia legum esse dinoscitur, sed maxime aduersus Aegyp-
tios et plurimos alios. *** quem enim horum non contigit
aliquando circa nos peregrinari, ut aduersus solos Graecos
100 renouata coniuratione per effusionem sanguinis egeremus? uel
quomodo possibile est, ut ad has hostias omnes Iudaei colli-
gerentur et tantis milibus ad gustandum uiscera illa suffi-
cerent, sicut ait Apion? uel cur inuentum hominem quicumque
101 fuit, non enim suo nomine conscripsit *** aut quomodo eum in
suam patriam rex non cum pompa deduxit, dum posset hoc
faciens ipse quidem putari pius et Graecorum amator exi-
mius, assumere uero contra Iudaeorum odium solacia magna
102 cunctorum. sed haec relinquo; insensatos enim non uerbis sed
operibus decet arguere. sciunt igitur omnes, qui uiderunt
constructionem templi nostri, qualis fuerit, et intransgres-
103 sibilem eius purificationis integritatem. quattuor etenim
habuit porticus in circuitu et harum singulae propriam

LBR, CP, e. —

1 uoluntatibus iniquis impius e <et> impius *RCP*, *fortasse recte. malo tamen secludere* impius *tamquam glossema* 2 quantauis sit] *sic corr.* C^2 quanta iussit *codd* e quicquid iussit *Gelenius* mendatiis *P* quam] quantam *R* 3 ualde] *om. R* enim—discordia] *in ras. B* graecos solos *tr. R* 4 discor:cordia *R* dignoscitur *RC*e 5 *** quem] *cum Niesio lacunam statuo* quem—horum] cuius enim regionis homines *Gelenius* horum] chorum e contingit *R* 6 circa] apud *Gelenius* solos] *om. R* Graecos renouata] *C per coniecturam opinor scripsit, fortasse recte, nisi displicet* renouata *pro* iterata *positum; grauius mendum suspicor* 7 commutatione *R* sanguinis, is *in rasura litterae* e B^1 egeremus] ereremus *P* ageremus *Sobius ed. Colon. 1524* 8 quomodo—est] *om. R* 9 milibus] uiribus *R* gustanda e sufficeret *P* 10 cur] quur *P* c̃ *B* 11 *** aut] *cum Niesio lacunam statuo* eum] enim *R* cum *C* in suam patriam] *om. R* 13 pius putari *tr. R* 14 odium iudeorum *tr. R* odio *P* solatia] auxilia *Gelenius* 18 etenim] enim *RC*e 19 porticus habuit *tr.* e porticus] *om. LBR* c porticus *s. uers. add.* L^3 porticus *s.* B^2

secundum legem habuere custodiam. in exteriorem itaque
ingredi licebat omnibus, etiam alienigenis. mulieres tan-
tummodo menstruatae transire prohibebantur. in secunda 104
uero porticu cuncti Iudaei ingrediebantur eorumque coniuges,
cum essent ab omni pollutione mundae. in tertia masculi
Iudaeorum mundi existentes atque purificati. in quarta autem
sacerdotes stolis induti sacerdotalibus, in adytum uero soli
principes sacerdotum propria stola circumamicti. tanta uero 105
est circa omnia prouidentia pietatis, ut secundum quasdam
horas sacerdotes ingredi constitutum sit. mane etenim aperto
templo oportebat facientes traditas hostias introire et meridie
rursus, dum clauderetur templum. denique nec uas aliquod 106
portari licet in templum, sed erant in eo solummodo posita
altare, mensa, turibulum, candelabrum, quae omnia et in lege
conscripta sunt; etenim nihil amplius neque mysteriorum 107
aliquorum ineffabilium agitur neque intus ulla epulatio mini-
stratur; haec enim, quae praedicta sunt, habent totius populi
testimonium manifestationemque gestorum. licet enim sint 108
tribus quattuor sacerdotum et harum tribuum singulae habe-
ant hominum plus quam quinque milia, fit tamen obseruatio
particulariter per dies certos, et his transactis, alii succedentes
ad sacrificia ueniunt et congregati in templum mediante die
a praecedentibus claues templi et ad numerum omnia uasa

LBR, CP, e. —

1 habere *LB* (*s. uers. add.* u *B*²) 2 licebat] licentiā *Le* licentia fuit *Sobius* etiam] *om. R* mulierē^s (s *s. L*²) *L* 3 secundam uero porticum *Sobius ed. Col. 1524* 5 pollitione *P* (u *s. P*²) terciam *R* 6 quartam *LBRP* 7 aditum *codd* 11 opotebat *P* 12 clauderet **e** nec uas] ne uas quidem *Gelenius* 13 eo] *om. R* 14 altare] *R* alt^a (a *superscr. ex correctura*) *L* altera *B*e alt' *C* alter *P* mensa, a *ex corr. L* turribulum *R* et *post* turibulum *inscr. B*² et in] in *R* 15 ministeriorum *R*e 16 illa **e** ministratur epulatio *tr. R* 17 hae **e** 18 manifestūnationemque *L* manifestum rationemque **e** 19 quattuor] uiginti quattuor *Ott in Spicilegio p. 111. cfr. Schürer, Gesch. d. jüd. Volks ²II, 184* 20 fit] sit *L* particulariter obseruatio *tr. R* 23 a] *om. LBCPe* ad^nu^merum *B*¹ omnium *C*

percipiunt nulla re, quae ad cibum aut potum adtineat. in
109 templo delata. talia namque etiam ad altare offerre prohibitum
est praeter illa, quae ad sacrificia praeparantur. quid ergo
Apionem esse dicimus nisi nihil horum examinantem uerba
incredula protulisse? sed turpe est; historiae enim ueram
110 notitiam se proferre grammaticus non promisit? et sciens templi
nostri pietatem hanc quidem praetermisit, hominis autem
Graeci comprehensionem finxit et pabulum ineffabile et cibo-
rum opulentissimam claritatem et seruos ingredientes ubi nec
nobilissimos Iudaeorum licet intrare, nisi fuerint sacerdotes.
111 hoc ergo pessima est impietas atque mendacium spontaneum
ad eorum seductionem, qui noluerint discutere ueritatem. per
ea siquidem mala et ineffabilia, quae praedicta sunt, nobis
detrahere temptauerunt.
112 IX. Rursumque tamquam piissimos deridet adiciens fabulae
suae Mnaseam. ait enim illum rettulisse, dum bellum Iudaei
contra Iudaeos haberent, longo quodam tempore in aliqua
ciuitate Iudaeorum, qui Dorii nominantur, quendam eorum,

LBR, CP, e. —

1 re] *om.* e 2 templum *Gelenius* altaria e 3 quid] qui *B* que *P* quod e 4 esse] *om. Gelenius* diximus *P* nichil nisi *tr. R* 5 incredulia (i *postea inserta*) B^1 enim] eum *R om. Sobius ed. Col. 1524* 6 se] si *Sobius ed. Colon. 1524* non promisit?] non prosit *errore typothetae ed. Mediolan. 1513* non possit *Sobius ed. Col. 1524* compromisit *Niese fortasse recte* 7 homines *L*e 8 comprehensione *CP*e finsit *L* pabulum] *ex* papulum *corr.* P^1 9 seruos] *per compendium ita scripsit L, ut pro* puos *habuerit corrector saeculi* XII^{mi} L^3, *qui* pra *superposito in* prauos *correxit* (*unde* prauos *Cr*) peruios e seruos iudeorum *R* 11 hoc] hec *CCo*e 12 noluerint] uoluerunt *R* noluerunt e discutere] *om. R* 13 et] *om. ed. Mediol. 1513* 15 piissimos] *emend. Niese*; piissimus *codd* e 16 suae] *om. R*e Mnaseam] *em. Niese* mnafeã *LB* inuafeã *R* ĩnafeã *C* innafeã *P* inna facta e inania facta *Sobius ed. Col. 1524* *post* Mnaseam *excidisse puto*: testem ait] at e 17 Iudaeos] Idumaeos *Gelenius recte sine dubio Iosephi uerba emendauit, interpres uero exemplaris sui Graeci errorem seruasse uidetur cfr. p. 97, 20* in] ex *Gelenius* 18 Iudaeorum] Idumaeorum *Gelenius, de interprete modo dixi* qui—eorum] quae dorin nominatur quendam horum *R om.* e

qui in ea Apollinem colebat, uenisse ad Iudaeos, cuius
hominis nomen dicit Zabidon, deinde, quia eis promisisset
traditurum se eis Apollinem deum Doriensium uenturumque
illum ad nostrum templum, si omnes abscederent, et credi- 113
disse omnem multitudinem Iudaeorum. Zabidon uero fecisse
quoddam machinamentum ligneum et circumposuisse sibi et in
eo tres ordines infixisse lucernarum et ita ambulasse, ut
procul stantibus appareret quasi stellae per terram iter
agentes. porro Iudaeos inopinabili uisione obstipuisse et longe 114
constitutos tenuisse silentium, Zabidon uero multa quiete ad
templum uenisse et aureum detraxisse asini caput, sic enim
urbane conscribit, et rursus ad Dora uelociter aduenisse.
igitur et nos dicere possumus, quia asinum hoc est semet 115
ipsum Apion grauat et facit stultitia simul et mendaciis
oneratum; loca namqūe quae non sunt conscribit et ciui-
tates nesciens transfert. Idumaea enim prouinciae nostrae 116
confinis est posita iuxta Gazam, et nulla ciuitas huius Dora
nuncupatur. in Phoenice uero iuxta montem Carmelum Dora
ciuitas appellatur in nullo concordans Apionis oblocutionibus,
quattuor enim dierum itinere procul est a Iudaea. cur itaque 117
nos rursus accusat, eo quod non habeamus communes cum

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 colebant *ed. Mediol. 1513* 2 hominis] *s. uers. add. B*[1], *post* Zabidon *tr. sed notis appositis iustum ordinem uerborum indicauit C* dicitur *P*?e Zabidon] Zabidus *Gelenius* quia] *scripsi* qui *LBeP* quod *RC, om. Gelenius* promisisse *Gelenius* 3 Dorensium *Gelenius* 4 ascenderent e credidisse] credidissent e adducerent *Sobius ed. Col. 1524* 5 omnem] *om. R* Zabidum *Gelenius* fecisse] fuisse *LBRe* 6 sibi et] sibi *R* 7 infixịṣṣe *R* 8 apparet *B 1m. R* (er *s. R*[2]) stella *LBReP* iter] *hinc rursus textus incipit Graecus his uerbis:* τὴν πορείαν ποιουμένων 9 inopinali *P* obstupuisse *RC*e 10 constitutos] μὲν ὄντας Λ scilentium *LBRP* 11 asini] ἀκανθῶνος Λ 12 ad Dora] ad doram *RC* adora *P* Doram e 13 et] *om. R* 14 Apion] *om. R* 15 describit *R* ciuitates <quas> *R* 16 idumaeam *R* 17 deposita *R* 18 fenicie *P* carmellum *R* Καρμήλιον 19 oblucutionibus *B* φλυαρήμασι 20 a] ab *R*e 21 abeamus *L* habemus *R*

aliis deos, si sic facile crediderunt patres nostri ad se uen-
turum Apollinem et cum stellis eum ambulare supra terram
118 putauerunt? lucernam enim primo numquam uiderunt, qui
licet tanta et talia candelabra concelebrant, sed nec aliquis
ei ambulanti per prouinciam ex tantis milibus obuiauit;
desolatos enim etiam muros custodibus comperit et hoc tem-
119 pore proelii. cetera iam relinquo; ianuae enim templi altitu-
dine quidem erant cubitorum sexaginta, latitudine uero
uiginti, omnes deauratae et paene auro puro confectae; has
claudebant non minus quam uiri ducenti diebus singulis et
120 relinquere eas apertas nefandissimum nimis erat. facile ergo
eas lucernifer ille aperuisse creditur, qui solus etiam habuisse
asini caput aestimabatur; quapropter dubium est, utrum hoc
caput Zabidon denuo reuocauit an certe sumens Apion intro-
duxit in templum, ut Antiochus inueniret, unde in secundo
121 Apioni aliquam mentiendi daret occasionem (X.) et conscri-
bendi uerba iurantium per deum factorem caeli et terrae et
maris nulli Iudaeos fauturos alienigenae et maxime Graecis.
122 oportebat autem mentientem absolute dicere: nulli fauturos

LBR, CP, **e**. — Λ, ed. pr.

1 aliis, s *postea addid. B*[1] 2 supra terram ambulare *tr. R* super *C* 3 putauerunt] ὠήθησαν ὁρᾶν 4 licet] licet et *ed. 1486* scilicet *conicio* et talia] italia *LB* candelabra] *in marg. suppl. B*[1] concelebrant candelabra *tr.* **e** concelebrunt *R* nec] ne *R* 6 desolatos] desola *R* ἔρημα *ed. pr.* ἐρημία Λ muros] uiros *codd* **e**, τείχη et hoc] *absunt a Graecis* 7 reliquo *L* enim] uero **e**, δὲ 8 sexaginta] ἑπτὰ Λ 9 puro auro *tr. C* 10 claudebam *R* diebus singulis] per singulos dies *R* 11 nefundissimum *R* ergo eas] eas ego *R* eas **e** 12 lucernifert *R* 13 quapropter—17 iurantium] πότερον οὖν αὐτὴν (αὐτῇ *Niese conic. recte*) πάλιν ὡς ἡμᾶς ἀνέστρεψεν ἢ λαβὼν ἀπιὼν (Ἀπίων *ed. pr.*) αὐτὴν εἰςεκόμισεν, ἵνα Ἀντίοχος εὕρῃ πρὸς δευτέραν Ἀπίωνι μυθολογίαν καταψεύσασθαί τινα καὶ ὅρκον ἡμῶν ὡς ὀμνυόντων 14 Zabidon] *addid. interpres* reuocauerit *C* reuocauerint *P* sumere *R* indroduxit *B* 15 in templum] *abest a Graecis parum recte iudice Niesio* Antiochus] *ex* antiocus *corr. L*[1] anthiochus *R* in] ut *ed. Mediolan. 1513* 16 metiendi *R* conscribendi—iurantium] conscribendiū (-dum **e**) banirantium *Le* conscri| uerba iurantium *P* 18 fauturos] εὐνοήσειν; facturos *codd* **e** graecius *P* 19 fauturos] εὐνοήσειν; facturos *codd* **e**

alienigenae et magis Aegyptiis; sic etenim ab initio poterant
eius figmenta de iureiurando congruere, ab Aegyptiis utique
non propter malignitatem suam, sed propter calamitates
expulsi sunt. a Graecis autem plus locis quam studiis sumus 123
abiuncti, ita ut nullae inter nos et illos inimicitiae uel zelotypiae esse noscantur. e diuerso namque multos eorum ad nostras leges contigit accessisse, quorum quidam permanserunt, quidam uero perdurare non ferentes denuo recesserunt.
hoc tamen iusiurandum numquam se quisquam audisse me- 124
minit apud nos habitum, sed solus Apion ut uidetur audiuit; ipse utique composuit.

XI. Nimis igitur haec maxima compositio etiam in futuro 125
dicenda Apionis ammiratione dignissima est. quarum rerum hoc affirmat indicium, quia neque legibus iustis utamur nec deum colamus, ut conuenit, sed diuersis gentibus seruiamus et calamitates quasdam circa ciuitatem sustineamus, cum utique principalis ciuitas Romanorum sit, cuius ciues soli ab
initio regnare atque non seruire consueuerunt; quis etenim 126

LBR, CP, **e**. — Λ, ed. pr.

1 enim *R* 2 ab Aegyptiis] ὑπὸ Αἰγυπτίων τῶν συγγενῶν οἱ πατέρες ἡμῶν 5 adiuncti *LB***e** nulli *LBCP* uel] et **e** 6 noscantur] *Sobius ed. Colon. 1524* noscuntur *codd* **e** e] et *P* namque] autem *R* 8 perdurare] perduraret *R* τὴν καρτερίαν 9 hoc] τούτων Λ τοῦτον *ex corr.* Λ[2] quisquis *B* quisque *P***e** audisse quisquam *tr. R* 12 nimis—dignissima est] σφόδρα τοίνυν τῆς πολλῆς συνέσεως (συνθέσεως Λ) καὶ ἐπὶ τῷ μέλλοντι ῥηθήσεσθαι θαυμάζειν ἄξιόν ἐστιν Ἀπίωνα, *propter mendum Graeci sui exemplaris sententiam Iosephi interpres non perspexit, sed nouam sibi conformauit* 13 apion *R* amiratione *L* admiratione *CP***e** quarum rerum] *addid. interpres* 15 et—seruiamus] δουλεύειν δὲ μᾶλλον ἔθνεσιν καὶ ἄλλοτε ἄλλοις Λ, τὸ μὴ ἄρχειν δουλεύειν κτἑ *ed. pr.* et diuersis *B***e** ex diuersis *LCP* diuersis *R*, sed diuersis *conieci* 16 cum utique—100, 1 abstinere] *Graeca non sana*: αὐτοὶ (αὐτῶν *ed. pr.*) δῆλον ὅτι πόλεως ἡγεμονικωτάτης Ῥωμαίοις (Ῥωμαίοις *post* μὴ *tr. ed. pr.*) ἐκ τῶν ἄνωθεν ἄρχειν, ἀλλὰ μὴ δουλεύειν συνηθισμένων· καίτοι τούτων ἄν τις ἀπόσχοιτο τοιαύτης μεγαλοφυχίας Λ 17 prinpalis *P* sit] sic *R* soli] *om. R* 18 non] *Sobius ed. Colon. 1524*, nos *codd* **e**
enim *C*

ab horum magnanimitate se ualeat abstinere? nullus etenim
aliorum potest dicere sermonem quem Apion locutus est,
127 quando paucis contigit in principatu continue praesidere et
non rursus aliis facta mutatione seruire; plurimae namque
128 gentes aliis oboedire coactae sunt. soli autem Aegyptii, eo
quod refugiant sicut aiunt in eorum prouincia dii atque sal-
uentur migrantes in effigies bestiarum, honorem praecipuum
inuenerunt, ut nulli famularentur horum, qui Asiam Euro-
pamque tenuerunt; qui scilicet unam diem ex aeuo totius
saeculi non habuere libertatem neque apud indigenas dominos
129 neque apud externos. nam quemadmodum eis usi sint Persae
non semel solummodo sed frequenter uastantes urbes, templa
uertentes et putatos apud eos interficientes deos, improperare
130 non studeo. non enim conuenit stultitiam nos indocti Apionis
imitari, qui neque casus Atheniensium neque Lacedaemoniorum
animo suo concepit, quorum alios quidem fortissimos, alios
131 uero piissimos Graecorum omnes affirmant. relinquo etiam
reges pietate famosissimos, quorum summi diuersis uitae sunt
calamitatibus sauciati; dimitto dirutam Atheniensium arcem,
templum Ephesenum et Delphos aliaque multa, pro quibus

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 nullus—locutus est] τῶν μὲν γὰρ ἄλλων οὐκ ἔστιν ὅστις ἀνθρώπων οὐχ ἱκανῶς (*ed. pr.* ἱκανὸς Λ) καθ' ἑαυτοῦ φαίη τοῦτον ὑπ' Ἀπίωνος λελέχθαι τὸν λόγον, *quorum sensum non cepit interpres* 2 potest <sustinere> dicere *R* 3 principatu] *Sobius* principatum *codd* e continue] διακαιροπτίας *scil.* ἡγεμονίας 4 namque] *ex* neque *corr.* *L*³ 6 prouincia] *codd* e prouinciam *Sobius* 7 prajcipuum *L* 8 famularentur] *ex* fabularentur *L*³ fabularentur *LRCP*e fabulentur *B* 9 tenuere *P* 11 neque apud externos] *addid. interpres* sint] s̄t *B* sunt *R* Persae] per se e 12 non] non ṣọḷụṃ *P* 13 et putatos] amputatos *LB*e, c^s ac *superscribens* amputatos *in* ac putatos *corr.* *L*³ 14 nos stultitiam *tr.* *R* 16 alios uero—18 famosissimos] *om.* (*D*)e alos *P* 17 piissimos] purissimos *P* 18 quorum—sauciati] ὧν ἕνα κροῖσον οἵαις ἐχρήσατο συμφοραῖς βίου *corruptissime* Λ, ὧν ἐξαίρετοι παντοίαις ἐχρήσαντο κτέ *uel simile quid uertere uidetur interpres* diuersi *P* 19 calamitati *P* sanciati *R* diruptam *R* 20 ephescenum *R* epheseum *P* ephesinum *ed. Venet. 1510* delfos (*in marg.* delphos *corr.* *L*²) *L*

nullus intulit sustinentibus sed potius inferentibus improperia.
nouus autem accusator nostrorum Apion inuentus est, malo- 132
rum suorum apud Aegyptum gestorum prorsus oblitus, sed
Sesostris eum, quem refert fabula regem fuisse Aegypti, ut
creditur, excaecauit. uerumtamen possumus et nos dicere
nostros reges Dauid et Salomonem, qui multas subdidere
gentes. sed de his modo supersedendum est; quae uero 133
cunctis nota sunt Apion modis omnibus ignorauit: quoniam
Persis et post illos principibus Asiae Macedonibus Aegyptii
quidem seruierunt nihil differentes a famulis, nos autem liberi 134
consistentes etiam ciuitatum in circuitu positarum tenuimus
principatum annis uiginti et centum usque ad Pompeium
Magnum, et dum uniuersi sunt expugnati a Romanis principibus omnium, soli propter fidem suam maiores nostri auxiliatores et amici fuerunt.

XII. Sed queritur, quia uiros mirabiles non praebuimus 135
uelut quarundam artium inuentores aut sapientia differentes, et inter hos enumerat Socratem et Zenonem et Cleanthem et aliquos huiusmodi. deinde, quod potius est mirandum, semet ipsum his adiecit et beatificat Alexandriam, quia ciuem talem

LBR, CP, **e**. — Λ, ed. pr.

1 nullus] *om.* **e** sustinentibus] *emendaui ex Graeco* παθοῦσιν; *om. LP***e**, *spatium sex fere litterarum uacuum reliquit et in marg. notam adiecit*: ℞ fustibus *B*[1], fastibus *R* fustibus *C* 2 nouus] κενός Λ καινός *ed. pr.* apion nostrorum *tr. R* 3 sed] sed et *R* 4 fabulam (m *L*[2] *expunxit*) *LBP* ut creditur] *addid. interpres* 5 uerumtamen—gentes] *peruertit Iosephi ironiam* οὐκ *omisso interpres* 6 multas] **e**, multa *codd* subdidere gentes] **e**, subdiue regentes *LBCP* subdiue gentes *R* 7 sed de—est] *i. e.* ἀλλὰ τούτους μὲν νῦν παραλίπωμεν; τούτους μὲν οὖν παραλίπωμεν Λ 8 modis omnibus] *i. e.* παντάπασιν, *abest a Graecis* 9 machedonibus *LB* 11 ciuitatem *R* tenuimus] genuimus *LB* gessimus *R* 12 annis] ἔτη σχεδόν pompeum *R* 14 maiores nostri] οἱ παρ' ἡμῖν 16 queritur quia] *absunt a Graecis, interpres adiecit* praebuimus] *ex* brebuimus *corr. B*[2] 17 quorundam **e** aut—differentes] *om.* **e** 18 annumerat *C* cleatem *LBP* cleantem *RC* Chleantem **e** alios *R* 20 his] is *L***e** τῶν εἰρημένων Λ quia] qui *R*

136 habere meruerit, quod rite facit. oportebat enim ut ipse sui
testis existeret, qui aliis omnibus sic inportunus et callidus
esse uidebatur et uita uerboque corruptus; quapropter recte
quilibet Alexandriae condolebit, si super isto aliquid magni
sapuerit. de uiris autem, qui fuerunt apud nos titulo nullo
laudis inferiores, sciunt qui uoluerint nostrae antiquitatis
libris incumbere.
137 XIII. Reliqua uero quae in accusatione conscripta sunt.
dignum erat forte sine satisfactione relinquere, ut ipse sui
potius et aliorum Aegyptiorum accusator extaret. queritur
enim, eo quod animalia consueta sacrificemus et non uescamur carnibus suillinis, sed et circumcisionem genitalium uehe-
138 menter irridet. de nostrorum quidem animalium peremptione
communio nobis est cum aliis hominibus uniuersis, Apion
autem sacrificantes nos redarguens increpat semet ipsum, cum
genere sit Aegyptius; non enim Graecis aut Macedonibus
aduersatur; isti enim optant sacrificare ἑκατώμβωια id est centumboa suis diis et sacerdotibus utuntur ad epulas. quae
cum ita sint, non propterea contigit mundum animalibus
139 desolari, quod Apion expauit. cuncti tamen si sollemnitates
Aegyptiorum sequerentur, desolaretur quidem mundus homi-

LBR, CP, **e**. — Λ, ed. pr.

1 meruit *B***e** quod rite facit] *i. e.* ὀρθῶς ποιῶν, *parum recte a Graecis abesse uidentur* 4 condolebat *R* magnis apuerit *L* 5 nullo titulo *tr. R* 6 uoluerunt *RP* 8 quae] *ex* qui *superscriptis* c $\overset{s}{\bar{q}}$ *corr.* L^3 9 erant *R* sine] *om. R* satisfatione *R* satisfacione *C* ut] ū *B* 10 quaeritur **e** 11 eo] *om. R* animalia consueta] ζῷα Λ, ἥμερα *suppl. Niese* 12 suellinis *R* suillis **e** et] *om. R* circumcisione *R* 13 nostrorum] ἡμετέρων Λ, ἡμέρων *ed. pr.* 15 autem] uero *R* cum] *non recte uertit interpres* 16 non—17 aduersatur] οὐ γὰρ ἂν Ἕλλην ὢν ἢ Μακεδὼν ἐχαλέπαινε, *quae male intellexit interpres* 17 aduersantur *R* ἑκατώμβῳα] *uacuum spatium reliquerunt P***e** id est] idem *R* centumboum **e** 18 dii *P* sacerdotibus] ἱερείοις *pro* ἱερεῦσιν *habuit interpres* 19 contigit] contingit *BRP*, συμβέβηκεν 20 quid *R* cuncti] *ex Graeco* ἅπαντες *scripsi*, qui *LBR***e***P* quid *C* 21 desolaretur] *om. L***e**

nibus, ferocissimis autem bestiis impleretur, quas isti iudi-
cantes deos diligenter enutriunt. etenim si quis eum consule- 140
ret, quos putaret omnium Aegyptiorum esse sapientes atque
deicolas, sacerdotes sine dubio fateretur. haec enim duo 141
dicunt sibimet ab initio a regibus esse praecepta, ut deos
colant et sapientiam diligant, quod illi facere praecipue
iudicantur; qui tamen et circumciduntur omnes et a porcinis
abstinent cibis. sed neque ullus alter Aegyptiorum cum eis
diis sacrificare dinoscitur. caecus igitur fuit Apion, quando 142
pro Aegyptiis nostras detractiones componens illos uidetur
potius accusare, qui non solum utuntur sollemnitatibus, quas
in nobis culpat iste, sed etiam alios circumcidi docent, sicuti
dixit Herodotus. unde recte mihi uidetur Apion propter 143
patriae suae leges multam soluisse blasphemiae; etenim ne-
cessario circumcisus circa genitalia, uulnere ei facto nihil ei
circumcisio profuit et putrefactus magnis doloribus expirauit.
oportet enim bene sapientes in legibus propriis circa pietatem 144
integre permanere et aliorum minime † permanere. iste uero
suas quidem leges effugiit, de nostris uero mentitus est. hic
itaque terminus uitae fuit Apionis. sed et noster hic iam
finem liber accipiet.

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 ferocissimus *P* autem] aut *CP*e implerentur *P* iudicantes isti *tr. R* 2 etenim] καὶ μὴν 3 putare *R* 4 deicolas] deicolas quos *R* haec] hae *R* 5 dicuntur *ed. Venet. 1486* 6 quod—7 iudicantur] *ipse addidit interpres Graecis a se translatis* 8 aliter *R* cum eis ... sacrificare] συνθύει Λ *ed. pr. pro* ὃν θύει *habent* 9 dignoscitur *C*e caecus] τυφλὸς τὸν νοῦν 10 nostra[s] (s *s. L*[1]) *L* nostra *P* 12 nobis] nos *R* sicut *R* 13 propter patriae suae leges] *Graecorum uerborum conexum non bene perspexisse uidetur interpres* 14 mul[c]tam *C* mulctam e 15 uulnera *LB*e*CP* facta e 16 circumcisio profuit] *R* circumprofuit *LBCP* circum profuerunt e putrefactis *Sobius ed. Colon. 1524* magis *ed. Venet. 1510* 17 pietatem] pithagorem *R* 18 minime permanere] *codd* e, μὴ λοιδορεῖν; *errans igitur archetypi librarius uocem* permanere *iterauit, cum interpres* derogare *uel* improperare *scripsisse putandus sit* 19 quidem] quod *R* effugit˜ *L* effugit *R*e 20 apioni *R fortasse recte* Ἀπίωνι 21 accipiet] *in BRC hoc cum uerbo*

145 XIV. Quoniam uero et Apollonius Molon et Lysimachus et alii quidam tam per ignorantiam quam per insaniam de legislatore nostro Moyse et legibus uerba protulerunt nec iusta nec uera, dum illi quidem ueluti mago atque fallaci derogant, leges autem malitiae apud nos nulliusque uirtutis affirmant esse doctrices, uolo breuiter et de omni conuersatione nostra
146 et de particulari sicuti potuero proferre sermonem. reor enim fore manifestum, quia et ad pietatem ** alterutrum uniuersalemque clementiam, insuper ad iustitiam laborumque tolerantiam et ad contemptum mortis optimas leges positas habea-
147 mus. rogo tamen lecturos, ut non cum inuidia exequantur huius operis lectionem. non enim proposui laudes conscribere nostrorum, sed aduersus eos, qui nos plurimum et fallaciter
148 accusarunt, satisfactionem hanc puto esse iustissimam. proinde accusationem Apollonius non continue sicut Apion instituit, sed dispersim, quippe cum aliquando quidem nos sine deo

LBR, CP, **e**. — Λ, ed. pr.

desinit liber secundus, a uerbis Quoniam uero *incipit liber tertius; littera initiali coloribus picta initium libri significat B*, Explicit capitulum primum ∴ ∸ | Explicit liber uigesimus secundus flauii Iosephi contra apionem ∸ ∴ ∸ | Incipit liber uigesimus tercius flauii Iosephi contra apollonium et lisimacum qui liber non distinguitur per capitula sed totum simul legitur sub primo capitulo quod sic incipit. ∸ ∸ *C. in R neque subscriptio neque inscriptio neque littera initialis legitur* 1 melon *B* Apollonius Molonis *dicitur in § 79 cf. Riese, Rhein. Museum 1879, 627 sqq. et Schürer, Geschichte des jüd. Volks* ²*II, 772 sqq.* lisimacus *C* 2 insaniam] δυσμένειαν 3 mose *Le fortasse recte,* μωσέως Λ et] de **e** iuxta *B* 4 ueluti mago] uelut imago *LP* uelut in[illegible]mago (*ex* immago) *B* uelut ymago *R* ueluti imago *C* uelut mago **e** atque] antique *R* 5 nos] *om. R* 6 de] *om.* **e** 7 potero *C***e** reor] *ex* reos *corr. L*¹ reos *P* 8 et] *om. B* pietatem ** alterutrum] εὐσέβειαν καὶ πρὸς κοινωνίαν μετ' ἀλλήλων; *in archetypo codicum excidisse puto* et ad consortium *quocum bene iunxeris* alterutrum 10 contentum *R* 11 lectures *R* non] *om. R* 12 scribere *R* 13 eos] eo *R* 14 accusauerunt *R* satisfacionem *C* satisfationem *P* hanc—iustissimam] δικαιοτάτην εἶναι νομίζω τὴν ἀπὸ τῶν νόμων καθ' οὓς ζῶντες διατελοῦμεν 15 sicut] *bis posuit P* 16 quippe cum] καὶ δὴ εἴπας Λ cum] tum **e** tamen *ed. Venet. 1499*

et hominibus odiosos appellet, aliquando uero formidinem
nobis improperat et e diuerso rursus aliquando de praesump-
tione fastuque gentis nostrae queritur. dicit autem etiam stul-
tiores a barbaris et propterea nullum inuentum nos solos uitae
utile comperisse. haec autem omnia manifeste redarguuntur, 149
dum uniuersa e contrario quam ab eo sunt dicta monstrantur
et legibus imperata et a nobis cum omni integritate gesta.
si uero coactus fuero facere mentionem legum contrariarum 150
apud alios constitutarum, huius rei culpabiles illi sunt, qui
nostras sollemnitates tamquam malas dicere uoluerunt; qui-
bus neutrum puto remanere quod dicant, neque quia eas
habeamus leges, quarum ego capitales et summas ad incre-
pandum positurus sum, neque quia non praecipue in legibus
propriis perduramus.

XV. Paulum ergo sumens onus uolo prius edicere, quia 151
eorum, qui sine lege et ordine uiuunt, hi, qui ordinis et
communium legis amatores extiterunt et primi hoc inchoa-
uerunt, recte mansuetudine naturaeque uirtute praestare dicendi
sunt. denique conantur singuli eorum gesta sua ad antiqui- 152
tatem referre, ut imitatores aliorum uideantur existere, et

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 hominibus odiosos] μισανθρώπους appellat *R* uero] non *R* formidine *R* 2 impropeperat *L* 3 fastuque] *conieci* fastum *codd* e καὶ ἀπόνοιαν queritur] que . . . . (*spatio quattuor litteris idoneo relicto*) *L*, $\overset{s}{c}$ queritur *sup. uers. add. L*³, *ex* queretur *corr. B*¹ que *P* etiam] *om. R* 4 a] *om.* e 5 manifestare darguuntur *L* manifesta redarguuntur e 6 uniuersa e] uniuersę *L* uniuerse *BRCP* uniuersa e quam] quae *CP* ab eo] ḥabeo *L* habeo *B* monstrarentur *R* 7 impetrata *P* a] *om. P* 9 apud—constitutarum] *om. R* cuius e 10 mala *P* uoluerint *B* 11 remanere, ne *s. P*¹ quod dicant] qđ *B* quia] per *R* ὡς οὐχὶ 12 ad increpandum] *absunt a Graecis, addid. interpres* 13 sum positurus *tr. R* positura *LBCP* neque] *scripsi* aeque (*uel* eque, eqụe) *codd* e non] *om.* e 15 paululum *B* onus] *mendosum,* honus *LBP* τὸν λόγον quia] quin e 17 legum *R*e et] ut *R* hoc] *om. R* 18 mansuetudinem] *C*e naturaeque] nostramque e uirtute] *ex* uirtutē *rasura corr. B* uirtutem *LR*e*CP* 20 ut imitatores—106, 1 exponere] *interpres exemplar codici* Λ *simile secutus est, in quo* μὴ *particula ex priore enuntiati parte in posteriorem abierat*

non ipsi potius aliis, ut legitime uiuere debeant. exponere;
153 his igitur hunc modum habentibus uirtus legislatoris est meliora considerare et his, qui usuri sunt legibus quas posuerit, satisfacere, quia rectae sunt, populi uero est, ut in omnibus quae sunt constituta perduret et neque felicitate
154 procedente neque calamitatibus aliquid horum inmutet. dico igitur nostrum legislatorem quorumlibet qui memorantur legislatorum antiquitate praecedere: Lycurgus enim et Solon et Zaleucus Locrenus et omnes qui apud Graecos mirabiles sunt nouelli atque recentes quantum ad illum comparati esse noscuntur, quando nec ipsum nomen legis fuisse olim
155 apud Graecos agnoscitur; testis Homerus est, qui nusquam in opere suo hoc usus est nomine; non enim secundum legem, sed indefinitis sententiis et regum praeceptionibus populus regebatur. unde etiam multo tempore permanserunt tantum moribus utentes et non scripto et multa horum sem-
156 per secundum euentum casuum permutantes. noster uero legislator antiquus existens, hoc etenim undique manifestum est etiam apud eos [clarum], qui semper contra nos loquuntur,

LBR, CP, e. — Cosmas Exc. Peir. A, ed. pr.

1 legyptime *R* debeant] *ex* debeant˜ *rasura B* debeant˜*L* 2 hunc in modum e modum] mundum *L* 3 usi|ri *B* (*rec. man. correxit*) legibus—sunt] *om. P* satifacere *B* quia rectae sunt] *add. interpres* est] *om. R fortasse recte cum textu Graeco* ut] *bis posuit P* 7 quorumlibet, rumlibet *in ras. B* 8 procedere *R* ligurgus *CrRC in marg. L*[4] etenim *R* 9 laleucus *R* graecus *R* mirabile *R* 11 fuisset *R* 12 agnoscitur] *in ras. B*[1] notum *R* 13 non enim secundum legem] οὐδὲ γὰρ ἦν (*scil.* νόμος) κατὰ τοῦτον (*i. e.* Ὅμηρον) 14 indifinitis *LBReP* indiffinitis *C* ἀρίσταις *Cosmas* regnm *L* 15 unde] ἀφ' οὗ (*i. e.* Ὁμήρου) 16 moribus—scripto] ἔθεσιν ἀγράφοις χρώμενοι moribus] manibus (*s. L*[2]) *L* maribus *Cr* morribus *C* 17 casuum euentum *tr. C* permittentes e noster uero *sqq.*] *hinc incipiunt Excerpta Peiresciana codicis Turonensis ab Iulio Wollenberg edita, quae textum Graecum a § 156—174 continent cfr. Niesii praef. in Iosephi opp. IV p. VIII sqq.* 18 lator legis *B* existens] *abest ab ExcPeir* hoc] non *P* 19 etiam, iam *erasum in B* clarum] *glossema puto archetypo intrusum* qui semper] quis ẽp *B* quis ẽ p *CP* locuntur *LBCP*

semet ipsum praebuit optimum principem populorum et consiliatorem magnum; sed instructionem totius legis uitae constringens eis suasit hanc libenter excipere et firmissimam indita scientia custodire.

XVI. Primitus autem eius magnitudinis opera uideamus. 157
ille namque progenitorum nostrorum relinquentium Aegyptum et ad terram propriam remeantium multa milia sumens ex plurimis et inpossibilibus rebus cautissime liberauit, et<enim> inaquosam eos et multum arenosam oportebat transire uiam bellaque deuincere et filios ac uxores praedamque belli seruare, in quibus dux egregius et consiliarius sapientissimus 158
et tutor ueracissimus fuit uniuersorum; omnem siquidem multitudinem in semet ipsum pendere fecit et, cum omnia quae uellet persuadere posset, in nullo horum uindicauit sibimet potestatem, sed in quo maxime tempore potentatum sibimet arrogant et tyrannidem praesules rerum et populum frequenter plurima iniquitate uiuere consuescunt, in hac ille 159
potentia constitutus e diuerso magis iudicauit agendum pie

LBR, CP, **e**. — Exc. Peir. Λ, ed. pr.

1 consciliatorem *L* 2 magnum] *interpres addidit* totius] ὅλην *scil.* instructionem legis uitae] uitae lege *desideramus, sed Exc Peir* τῶν νόμων *praebent* constringens] παραλαβών *Exc Peir* Λ 3 suasis **e** excipere] *ex* percipere *corr. B*[1] firmissimam] *P* firmissima *LBRC* firmissime **e** 4 indita scientia] ἴσασι Λ εἰς ἀεὶ *Bekker et Exc Peir* inclyta **e** 5 Primitus—uideamus] ἴδωμεν δὲ τῶν ἔργων αὐτοῦ τὸ πρῶτον (πρῶτον τὸ *tr. Exc Peir*) μεγαλεῖον primus *R* aut *R* magnitudinis, nis *ex* nes *corr. L*[1] 7 propriam terram *tr. R* assumens *R* ex plurimis] ἐκ πολλῶν Λ *om. Exc Peir* 8 liberauit] διέσωσεν εἰς ἀσφάλειαν etenim, enim *add. Niese* 9 multum arenosam] πολλύψαμμον *Exc Peir* πολλὴν ψάμμον Λ 10 bellaque] πολέμους *Exc Peir* Λ πολεμίους *Niese* praedam *R* belli] *ed. Venet. 1510* bella *codd* **e** bello *ed. Mediol. 1513* ὁμοῦ . . μαχομένους, bellantes *conic. Guenther* 12 et tutor ueracissimus] *om. R* uniuersorum] *abest ab Exc Peir* 13 pedere *B* pondere *P* facit *L***e** 14 persuaderet *P* posset] *hic sequuntur in Graecis* ἀντὶ τοῦ κελευσθέντος *quae spuria iudicauit Niese* in nullo—potestatem] εἰς οὐδεμίαν οἰκείαν ἔλαβεν ταῦτα πλεονεξίαν uendicauit *R* 15 maximo **e** potestatum *C* potestatem **e** 16 populorum *R* 17 uiuere] *abest a Graecis* 18 constitutos *B* constitus *P* pie] *om. P*

et plurimam exhibere aliis aequitatem, ipse uirtutem praecipuam se credens cunctis ostendere et salutem firmissimam
160 praebere sequacibus bona uoluntate et maximis actibus in singulis casibus usus est. quapropter recte iudicabat ducem atque consiliatorem se deum habere et primitus sibimet satisfaciens, quia secundum illius uoluntatem uniuersa gereret atque tractaret, credidit modis omnibus oportere, ut etiam apud plebem haec opinio permaneret; nam qui deum respicere
161 suam uitam credunt delinquere non praesumunt. huiusmodi quidem noster legislator fuit, non magus, non fallax, sicut derogatores iniuste pronuntiant, sed quales apud Graecos
162 gloriantur fuisse Minum et post eum legislatores alios. namque quidam eorum leges positas a Mino dicebant, alii uero eas in Apollinem et uaticinium Delphicum referebant siue pro ueritate hoc credentes, seu facile suadendum populo iudi-

LBR, CP, e. — Exc. Peir. Λ, ed. pr.

1 aliis] ἄλλοις *Exc Peir* τοῖς λαοῖς Λ aequitatem] εὔνοιαν ipse] οὗτος αὐτὸς Λ 2 cunctis] *R* cunctos *LBCP*e *fortasse recte si ex* αὐτοῦς (*sic* Λ) *ortum est* firmissimam] βεβαιωτάτην *ed. pr.* βεβαιωτὴν Λ 3 bona] καλῆς οὖν, *ex quo fortasse* uero *inseres* in singulis casibus] ἐπιτυγχανομένων 4 recte] καλῶς *Exc Peir* εἰκότως Λ iudicabat] ἐνόμιζε *Exc Peir* ἐνομίζομεν Λ 5 consciliatorem *LB* deum] θεῖον Λ τὸν ἕνα *Exc Peir* 6 uniuersam *R* 8 qui] que *L*e q *s.* L^4 deum] dum e 10 noster] αὐτὸς ἡμῶν Λ ἡμῶν *Exc Peir* magis *R* 11 sed] si *R* quales] οἵους Λ οἷον *ed. pr. Exc Peir?* 12 floriantur (g *initio uocis superscr.* L^3) *LB* Minum] *scripsi* eminum *LRP* ẹminum *B* emnium *C* Eimnum e Μίνω Minoem *ed. Venet. 1510* alii e namque—14 referebant] οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν τοὺς νόμους ὑποτίθενται (ὑποτίθεσθαι *Exc Peir*), ὁ δέ γε (γε *om. Exc Peir*) Μίνως ἔλεγεν ὅτι (οἶδ' *Exc Peir*) εἰς τὸν Ἀπόλλω καὶ τὸ Δελφικὸν αὐτοῦ (αὐτοὺς *Exc Peir*) μαντεῖον τὰς τῶν νόμων μαντείας (τὰς—μαντείας *om. Exc Peir*) ἀνέφερεν (ἀνέφερον *Exc Peir*) *corrupta sunt haec, Excerptorum fere lectionem secutus est interpres* 13 quiddam *R* a Mino] *Niese* an^{i}mo *L* animo *BR*e*CP*, a Ioue *ed. Venet. 1510 satis sagaciter* eas] alias *R* 14 appollonem (*quod in* appillonem L^2 *in* apollinem B^1 *corr.*) *LBP* Delphicum] *ed. Venet. 1486* delficam *codd* e *Pythiae ut uidetur memores* 15 seudendum *L* iudicantes populo *tr. L*e populo] *abest a Graecis*

cantes. qui uero praecipuas instituerit leges uel qui iustis- 163
sime de dei fide cognouerit, licet hoc ex ipsis legibus facta
comparatione conspicere; iam enim de ipsis tempus est dis-
putandi. igitur infinitae quidem particulatim gentium atque 164
legum apud cunctos homines differentiae sunt: alii siquidem
monarchis, *** alii uero populo potestatem reipublicae commise-
runt. noster uero legislator nihil horum intendens ueluti, si 165
quis hoc dicendo mensuram transcendat uerbi, diuinam rem-
publicam declarauit deo principaliter conuersationem nostram
atque potestatem excellenter adsignans, et satisfaciens eum 166
cunctos inspicere tamquam causam bonorum omnium uniuer-
sis hominibus existentem et, quaecumque contigit eos in
angustiis supplicasse, illius non latuisse uoluntatem nec
quicquam eorum, quae gessere, uel si quid aliquis apud semet
ipsum potuit cogitare. unum uero eum esse monstrauit et 167
ingenitum, inmutabilem per tempus aeternum et omni specie
mortali pulchritudine differentem et † que nobis notum, qualis

LBR, CP, **e**. — Exc. Peir. Euseb Λ, ed. pr.

1 qui uero] τίς δ'ἦν ὁ leges instituerint **e** qui iustissime] τίς ὁ δικαιότατα *Exc Peir* Λ *ed. pr.* τῆς δικαιοτάτης *Euseb* 2 de dei fide] περὶ τῆς τοῦ θεοῦ πίστεως *Exc Peir* Λ τῆς . . . περὶ θεοῦ πίστεως *Euseb* cognouerint **e** 3 conspicere] **e** conspiceret *codd* iam—disputandi] *absunt ab Exc Peir* 4 gentium] ἐθνῶν *Exc Peir* Λ ἐθῶν *Euseb* 5 sunt. alii] *inter haec uerba apud Euseb leguntur solum*: κεφαλαιωδῶς ἂν ἐπίοι τις 6 monarchis***] μοναρχίαις, οἱ δὲ ταῖς ὀλίγων δυναστείαις 7 noster—legislator] *absunt ab Exc Peir* 8 dicendum *R* 9 declarauit] ἀπεῖπεν Λ ἀπέδειξε *Euseb Exc Peir* deo principaliter] θεῷ δὲ μᾶλλον μόνῳ *Exc Peir* Λ θεῷ *Euseb* 10 excellenter] excellentem *R abest a Graecis* eum] ἐκεῖνον *Exc Peir* εἰς ἐκεῖνον Λ 11 cunctis *R* inspicere] ἐφορᾶν *Exc Peir* ἀφορᾶν Λ tamquam—existentem] ὡς αἴτιον μὲν ἁπάντων ὄντα τῶν ἀγαθῶν ἃ (ἃ *om. Exc Peir* Λ) κοινῇ τε πᾶσιν ἀνθρώποις ὑπάρχει 12 contingit *R***e***P* 12 supplicasse] *in* Λ *sequuntur interpolata* nec] neque **e** 14 aliquis] aliquid *P* semet et ipsum *P* 15 unum uero] ἕνα δ' *Exc Peir* ἕνα γοῦν Λ ἀλλ' *Euseb* eum] cum *R* et] καὶ *om. Exc Peir* <et> immutabilem *R* inmutabilemque *C* καὶ *in Graecis adest* 16 etternum *C in* Λ *lectio est interpolata* 17 et que] *LBP***e** e///que *C* et quod *R in margine apponunt siglum* ℞ (*i. e.* requiras *Dziatzkio mo-*

168 autem sit secundum substantiam prorsus ignotum. haec itaque
ut de deo saperent prudentissimi Graecorum quia quidem
eruditi sunt illo utique sciendi praebente principia, nunc
dicere praetermitto, quia uero optima et congrua dei naturae
atque magnificentiae sunt, ualde testantur. Pythagoras enim
et Anaxagoras et Plato et post illos philosophi Stoici et
169 paene cuncti uidentur de diuina sapuisse natura. sed hi qui-
dem ad breue philosophantes populo superstitionum opinio-
nibus iam constricto ueritatem dogmatis proferre timuerunt,
noster uero legislator opera praebens consona uerbis suis non
solum his, qui cum eo erant, satisfecit, sed etiam qui ex
170 illis semper erant nascituri hoc immutabiliter inspirauit et
causam legislationis ad utilitatis modum semper adduxit; non
enim partem uirtutis dei culturam dixit, sed huius partes
alias esse perspexit atque constituit, id est iustitiam, fortitu-
171 dinem et in omnibus ciuium concordiam ad alterutros. cun-
ctae namque actiones et studia uniuersique sermones ad
diuinam referuntur per omnia pietatem; non enim hoc inex-

LBR, CP, e. — Exc. Peir. Euseb Λ, ed. pr.

nente) *L*[1]*B*[1] et ui *Niese* (*praef. p. XV*) καὶ δυνάμει μὲν *i. e.* et uirtute quidem 1 fit *B*e haec] hic *R* 2 prudentissimis *codd* e, s *finalem eras. B* Graecorum] *subsequuntur interpolata in* Λ 3 ille *R* praebendi *R* 4 uero] non e 5 pithagoras *RC* phitagoras *LBP* 6 anaxagora *P* illos] ἐκείνους *Exc Peir* Λ ἐκεῖνον *Euseb* 7 uidentur] οὕτως φαίνονται; *unde fortasse* ita *inseras* 8 ad breue] abreue *P* πρὸς ὀλίγον *Exc Peir* Λ πρὸς ὀλίγους *Euseb* subpraestitionum *LB* subpraestitionibus *P* 9 constricto] *emendaui,* conscriptam *codd* e προκατειλημμένα (-μένοι *Exc Peir* Λ) praeferre *P* 10 praebens opera *tr. R* consona] *ex* σύμφωνα *emendaui,* consonis *codd* e 11 his] *erasit et* iis *scr. R*[1] satisfecit—erant] *om. R* 12 hoc] τὴν περὶ θεοῦ πίστιν et causam—adduxit] *Iosephi uerba non recte iunxit et perspexit interpres* et causam] αἴτιον δ' causa *C* 13 adduxit] διήνεγκεν *Exc Peir* πολὺ διήνεγκεν Λ 14 cultura *BCP* 15 alias—constituit] καλὰ (τἆλλα Λ) συνεῖδε καὶ κατέστησεν *Exc Peir* Λ τἆλλα *Euseb* alia *conic. Niese* id est] idem *L*e fortitudinem iustitiam *tr.* e fortitudinem] τὴν καρτερίαν τὴν σωφροσύνην Λ τὴν καρτερίαν *Exc Peir* 16 concordia *R* 18 referuntur per omnia] ἔχουσι τὴν ἀναφορὰν *Exc Peir* Λ ἀναφέρουσιν *Euseb* non enim hoc] οὐδὲν γὰρ τούτων

aminatum aut indefinitum ulterius dereliquit. duo siquidem
sunt totius disciplinae et moralis institutionis modi, quorum
unus quidem sermone doctor est, alter uero exercitatione
morum; quae cum ita sint, quidam legislatores sentiendo 172
sunt discreti et alterum horum modum sibi placitum adsumentes alterum reliquerunt. sicuti Lacedaemonii quidem et Cretes moribus erudiebantur, non uerbis, Athenienses uero et paene alii omnes Graeci quae quidem oportet agi uel non agi praecipiebant suis legibus, assuescere uero ad haec operibus minime ualuerunt.

XVII. Noster autem legislator haec ambo multa diligentia 173
coaptauit. nam nec exercitationem morum dimisit non traditam neque legem sermone reliquit incomptam, sed mox a primo inchoans cibo et unicuique diaeta conueniente nihil neque minimarum escarum sub potestate uoluntatis utentium
dereliquit, sed et de cibis quibus conuenit abstineri et qui 174

LBR, CP, **e**. — Exc. Peir. Euseb Cosmas Λ, ed. pr.

1 indiffinitum *C* indifinitum *P* duo *sqq.*] Nota *uocis siglum in marg. add.* L^1B^1 2 moralis] *ex* morales *corr.* P^1 3 sermonem *P* doctor est] doctorē *1m. L 1m. BCP* doctorum (*litterae* ē *superscr.* u) L^3 (rē *rasura in* r̃ *corr.*) *BR* διδάσκαλος *Exc Peir* Λ διδασκαλικός *Euseb* 4 sint] sunt *LC***e** quidam] ἄλλοι, *fortasse* quidem *scripseris* ἄλλοι *omissum esse arbitratus* sentiendo] *Sobius ed. Col. 1524* sentiendi *codd* **e** 6 relinquerunt *R* sicuti] οἷον Λ καὶ *Exc Peir* 7 cretis *R* uero et paene] quidem pene et *R* 8 omnes alii *tr. C***e** 8 uel non agi] *om.* **e** *Cosmas* 9 ꝑ (p̄ *s.* L^3) cibiebant *L* percipiebant *B***e***CP* asuescere *codd* **e** 10 minime ualuerunt] ὠλιγώρησαν *Exc Peir Cosmas* Λ, *fortasse* minime uoluerunt *scripsit interpres* 11 noster . . . legislator] *abest ab Exc Peir* 12 coaptauit] *R* cooptauit *LB***e***CP* excertitatione *LB* (c *in B postea eras. est*) exercitatione *R***e** non traditam] κωφὴν traditas **e** 13 legem sermone] τὸν ἐκ τοῦ λόγου νόμον *Exc Peir* Λ τὸν ἐκ τοῦ νόμου λόγον *Euseb* legem] *R* leges *LB***e***CP* incomptas *C***e** incompta *P* 14 unicuique] ἑκάστω Λ ἑκάστων *Euseb* diaeta] *ex* διαίτης *scripsi*, dicta *LBRC* dicte *P* dicto **e** conueniente] conuenitis *R* τῆς κατὰ τὸν οἶκον (τὸν οἰκεῖον Λ τὸ οἰκεῖον *Exc Peir? ed. pr.*) 15 minimarum escarum] τῶν βραχυτάτων utentium uoluntatis *tr. R* 16 derelinquit *R* et] *abest ab Exc Peir* quibus] τίνων *Exc Peir* ὅσων Λ conuenit] *abest ab Exc Peir* abstinere *B*

sumendi sunt uel quae diaeta communis esse uideatur nec
non et de operibus, labore simul et requie, terminum atque
regulam posuit legem, quatenus ueluti sub patre atque domino
uiuentes neque uolentes quicquam neque per ignorantiam
175 delinquamus. non enim ignorantibus poenam posuit, sed optimam ac necessariam correptionem monstrauit legem. quapropter non semel audire nec secundo uel saepius, sed in unaquaque septimana alia opera relinquentes ad legis auditionem congregari praecepit uniuersos eamque perfecte condiscere, quod scilicet omnes legislatores reliquisse noscuntur.
176 XVIII. Et in tantum plurimi hominum porro sunt, ut
secundum proprias <leges> uiuant, quia paene eas ignorant,
et cum peccauerint, tunc agnoscunt ab aliis, quia legem
177 probantur esse praeuaricati. sed etiam uiri maxima cingula
et principalia gubernantes profitentur ignorationem. scitos
namque sibi faciunt assidere ad dispensationem rerum et
178 experimentum legis habentium, nostrorum uero quemlibet
cum leges interrogat, facilius quam suum nomen recitat; uniuersas <si>quidem mox a primo sensu eas discentes in

LBR, CP, e. — Exc. Peir. Euseb Λ, ed. pr.

1 sumendi sunt] *desinunt Excerpta Peiresciana* quae—uideatur] *Graeca non intellexit interpres* diaeta] *ed. Venet. 1486* dicta *codd* e 2 ṣlabore *B* requie] reliquie *L* atque regulam] *om. P* 3 posuit] ἔθηκεν αὐτὸς lege *P* quatinus *LP* patre] πατρὶ τούτῳ 5 non enim—posuit] οὐδὲ (οὐ *Euseb cod. J*) γὰρ τῆς ἀπὸ τῆς ἀγνοίας ὑποτίμησιν (ἐπιτίμησιν Λ) κατέλιπεν (ἠνέσχετο καταλιπεῖν Λ) *quae perperam intellexit interpres* 6 correptionem] correctionem *C* παίδευμα 8 leges *R* 9 uniuersos] *add. interpres* 10 scilicet <et> *P* omnis *LP* relinquisse *R* 12 leges] *ex Graecis inserui; om. codd* e uiuunt *R* quia] ὥστε 14 quia legem probantur] *in ras. B*[1] 14 esse] prodesse, prod *in ras. B*[1] praeuaricati] praeuaricanti *L ex* praeuaritati *corr. B*[1] etiam <iam> *C* cingula] singula *R* cum gloria e 15 gubernantes] διοικοῦντες Λ παρ' αὐτοῖς . . διοικοῦντες *Euseb* ignoratione *P* 16 dispensatione *P* rerum] *om. R* 17 quemlibet <et> *P* 18 cum] eum *R* cum leges interrogat] *corrupta duco*; εἴ τις ἔροιτο τοὺς νόμους Λ τις ἕλοιτο τοὺς νόμους *Euseb* interrogas *suspicor* nomen suum *tr.* e siquidem, si *addidi* 19 eas] ea *R*

animo uelut inscriptas <habemus> et rarius quidem quilibet transgreditur. impossibile autem est supplicium deuitare peccantem.

XIX. Hoc itaque primum omnium mirabilem consonantiam 179
nobis instituit; nam unam quidem habere et eandem de deo
sectam, uita uero ac moribus differre nihil ab inuicem, opti-
mam moribus hominum potest celebrare concordiam. apud 180
nos etenim solos neque de deo quilibet sermones audiet
alterutris aduersarios, sicut multa similia apud alios fieri
comprobantur, cum non solum a fortuitis quod uisum fuerit
unicuique profertur, sed etiam apud quosdam philosophorum
hoc crebro praesumitur, quando alii quidem totam dei natu-
ram sermonibus perimere temptauerunt, alii uero eius proui-
dentiam ab hominibus abstulerunt. neque in studiis uitae 181
differentia ulla conspicitur, sed communia quidem opera omnium apud nos existunt, unus uero de deo sermo concors est, asserens illum cuncta respicere. sed etiam de ipsius uitae studiis [et] quoniam oportet omnia alia ad terminum diuinae pietatis adduci, a mulieribus nostris et a seruis quilibet audiet.

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 ueluti *R* habemus] *ex Graecis inserui*, ἔχομεν . . (ἐγκεχαραγμένους) rarius, ari *in ras.* B^1 quilibet <et> *P* 2 transcenditur *R* diuitare *LB* 5 unam] e unum *codd* de] *in ras. B* 6 uita] ita *P* 7 celebrare] ἐπιτελεῖ Λ ἀποτελεῖ *Euseb* 8 etenim] et eum *LBP* nạeq; *L* quilibet <et> *P* audiet] *Sobius ed. Col. 1524* audet *codd* e 9 sicut—profertur] ὁποῖα πολλὰ παρ' ἑτέροις οὐχ (οὐδ' Λ) ὑπὸ τῶν τυχόντων μόνον (μόνων Λ) κατὰ τὸ (τὸ κατὰ τὸ *Euseb*) προςπεσὸν ἑκάστῳ λέγεται πάθος sicuti *C* multa similia] milia *R post* similia *est erasum* s *in B* 12 crebro] *a Graecis abest* 13 eius] αὐτὸν Λ αὐτοῦ *ed. pr.* prouidentia *P* 14 ab] *in ras.* C^1 ὑπὲρ in] *om. R* 15 differentia] adifferentia (*priorem* a *expunxit* L^1 *erasit C*) *LPC*e ad differentia *B* ab differentia *R* conspicitur] cospicitur *B* ὄψεται 16 uero] *om. R* non e concors] consors *L* ὁ τῷ νόμῳ συμφωνῶν *Euseb* ὁμοῦ συμφωνῶν Λ 17 afferens *R* etiam] *bis ponit P* 18 et] *a librario quodam additum puto, a Graecis abest* alia] *s. uersum add.* B^1 19 adducit *RCP* mulieribus nostris] γυναικῶν 20 audiet] *ex* ἀκούσειεν ἂν *scripsi*, aduertit *LBRC* aduerttit *P* auertit e

182 XX. Pro qua re illatas nobis calumnias a quibusdam, cur
non exhibeamus uiros inuentores nouorum operum seu uer-
borum, contigit oriri: alii siquidem in nulla re paterna per-
durare optimum esse putant et praecipue transgressoribus
183 sapientiae robur adsignant, nos autem e diuerso unam esse
prudentiam atque uirtutes existimamus nihil penitus uel facere
uel cogitare contrarium his, quae antiquitus sancita noscuntur;
quod scilicet indicium est legis optimo foedere constitutae:
nam ea, quae hunc non habent modum, experimento saepe
correcta redarguuntur.
184 XXI. Apud nos autem, qui credimus ab initio positam
legem diuina uoluntate, nihil aliud pium est, quam hanc
sub integritate reseruare; quis etenim eius quicquam mo-
uere potest? aut quid melius adinuenit? uel quid ab
aliis tamquam praecellentius ad statum reipublicae nostrae
185 migrauit? aut quae poterit esse melior atque iustior, quam
ea, quae deum quidem principem omnium esse confirmat,
sacerdotibus autem in communi quidem res praecipuas
dispensare permittit, summo uero pontifici aliorum sacerdo-
186 tum principatum competenter iniungit? quos utique non diui-
tiis neque aliis quibusdam spontaneis auiditatibus praecel-

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 illatas] προςφερόμενον *Euseb* προφερόμενον Λ a] ei *R* 2 uiros] ἄνδρας *Euseb* ἀνδρείας Λ 3 orriri *L* orriri *CP* 4 trasgressoribus *P* 5 adsignant] μαρτυροῦσιν 6 prudentiam] prouidentiam *R* uirtutes] *ex* ἀρετήν uirtutem *scripserim* existimus *P* 7 his] iis *R* sanccita *LCP* sanctita *B* 8 quod] quid *R* legis est *tr.* e 9 hunc] *scripsi*, nunc *codd* e habent non *tr. R* experimento—redarguuntur] αἱ πεῖραι δεόμενα (*ed. pr.* δεόμεναι *Euseb* δεχόμεναι Λ) διορθώσεως ἐλέγχουσιν 10 correpta *LR*e 11 diuina] *ex* diuinā *corr. B*[1] nihil—reseruare] οὐδ' εὐσεβὲς ἦν (ἦν ἔτι Λ) τοῦτον (τοῦτο Λ) μὴ (*om.* Λ) φυλάττειν 12 quis ... quicquam] τί ... τις quisquam *R* 13 monere e quid (ab)] *ex* τί *emendaui*, qui *codd* e 14 praecellentium *P* ad—nostrae] ἆρά γε τὴν ὅλην κατάστασιν τοῦ πολιτεύματος; nostrae] *om. R* 15 migrauit] μετήνεγκεν *Euseb* ἐξήνεγκεν Λ atque] aut *R* iustiçior *L* qua *P* 16 deum] ad deum *R* 17 in] *om. P* 18 permittit] *ex* premittit *corr. R*[1] 19 non diuitiis] *bis scripsit sed altero loco expunxit L* 20 ad-uiditatibus *P*

lentes legislator ad culmen huius honoris instituit, sed qui-
cumque sapientia uel temperantia aliis praestare noscuntur,
eis praecipue culturam diuinae placationis iniunxit. apud hos 187
igitur et legis et aliorum studiorum integra diligentia custo-
ditur; contemplatores etenim omnium atque iudices contenti-
onum et punitores culpabilium sacerdotes esse decreti sunt.
XXII. Quis ergo principatus, quod regnum erit hoc san- 188
ctius uel qui honor deo potius coaptabitur, cum omnis quidem
populus sit praeparatus ad pietatem, summa uero diligentia
sacerdotibus sit indicta et uelut quaedam festiuitas guber-
netur uniuersa respublica? cum enim mysteria sua numero 189
paucorum dierum alienigenae custodire nequiuerint ea uidelicet
sacrificia nominantes, nos cum multa delectatione et inconuer-
tibili uoluntate sollemnitatis opus per omne seruamus aeuum.
quae igitur sunt praecepta uel interdicta simplicia siue nota 190
dicamus. primum quidem de deo est dicens: deus habet
omnia, perfectus, beatissimus, ipse sibi cunctisque sufficiens,
principium et medium et terminus inter omnia, operibus
quidem et muneribus clarus et totius rei manifestus, forma
uero et magnitudine nobis inenarrabilis. omnis namque mate- 191

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 legislator—instituit] τὸ πρῶτον εὐθὺς ὁ νομοθέτης ἐπὶ τὴν τιμὴν ἔταξεν ad] ad ḷẹ *L* honoris] *R* honoribus (*litteris* bus *expunctis superscr.* s *L*[3] *ut uidetur*, bus *eraso* s *scr.* *B*[1]) *LBCP*e 3 iniunxit] nunxit *P* coniunxit e apud hos] τούτοις *ed. pr.* τοῦτο *Euseb* τούτου Λ 5 contemptionum *P*e 6 sacerdotes] *ex* οἱ ἱερεῖς *emendaui*, sacerdotum *codd* e 7 quod regnum] *addid. interpres* regium *R* sancius *R* 8 qui] quis *C* eoaptabitur *P* omnis] omni[s] *L* omni *B* populus quidem *tr.* *R* 9 praeparaturus *R* 10 sit] sic *ex* sit *corr.* *L* est *R* indita *C* 11 un[i]uersa *L* ministeria e 12 alienigenae] ἀλλόφυλοι Λ ἄλλοι *Euseb* nequierint *R* nequiuerunt e ea] ταῦτα *Euseb om.* *L*, *male cum* nominantes *coniunxit interpres* 13 inconuertibili] incommutabili e 14 per omne ... aeuum] διὰ τοῦ παντὸς αἰῶνος Λ δι' αἰῶνος *Euseb* 15 uota *R* 16 dicamus] *addid. interpres* est] *om.* *R* γίνεται Λ ἡγεῖται *Euseb* 17 perfectum *P* perfectissimus ⟨et⟩ *R* 19 clarus] ἐναργής *Euseb* ἐνεργῆσαι Λ re *P* manifestus] φανερώτερος 20 inenarrabilis] uenerabilis *R* ἄφατος Λ ἀφανέστατος *Euseb*

ries comparata ad huius imaginem, licet sit pretiosa, tamen pro nihilo est cunctaque ars ad illius imitationis inuentum extra esse artem cognoscitur, nihil simile neque uidemus
192 neque possumus suspicari neque conicere sanctum est. uidemus eius opera lumen, caelum, terram, solem, lunam, flumina, mare, animalium nationes, redditiones fructuum; haec deus fecit non manibus neque laboribus neque quibusdam indiguit sibi cooperantibus, sed ipso uolente bona repente facta sunt bona. hunc homines conuenit uniuersos sequi eumque placare exercitatione uirtutis; modus enim diuinae placationis iste sanctissimus est.
193 XXIII. Vnum templum unius dei commune omnium communis dei cunctorum, gratum namque semper est omni quod simile est. hunc placant quidem sacerdotes semper,
194 praecedit uero istos primus secundum genus, qui ante alios sacerdotes sacrificabit deo, custodiet leges, de dubiis iudicabit

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

2 pro nihilo est] *dubitanter scripsi*; proniem *LB* promem e proni (-ni *in* -na *corr. C*[2]) est *RCP* ἄτιμος pro nullo *Sobius ed. Col. 1524* 3 neque uidemus] uidemus *R* 4 conuincere *R* conuicere *C* conitere *P* uidemus] audemus (e *ex* i *corr.*) *R* 5 opera eius *tr. R* lunam flumina mare] καὶ σελήνην ποταμοὺς θάλασσαν Λ ὕδατα *Euseb* luna *B* 6 mare] *om. R* redditionesque *R* 7 non . . . neque . . . neque] οὐ . . . οὐδὲ . . . οὐδὲ Λ οὐ . . . οὐ . . . οὐ *Euseb* 8 uolente] θελήσαντος; uidente[b] (b *s. L*[3]) *L* iubente *Cr* uidente e bona] καλὰ Λ *abest ab Eusebio* fact[a]e *L*[1] 9 hunc—placare] τούτῳ δεῖ πάντας ἀκολουθεῖν καὶ θεραπεύειν αὐτὸν Λ τοῦτον θεραπευτέον *Euseb* hunc] *ex Graecis Niese*, nunc *codd* e hominem *BRCP* sequi] si qui e eumque placare] eumque placere *L* (*in marg. L*[3] *notat*: [s]c eique placere) *BP* cumque placere *R* eumquae placere e 12 dei] diei *codd* (i *in B rursus erasum est*) omnium] ἁπάντων ὁ κόσμος Λ 13 cuctorum *R* gratum—simile est] *Graeca post* unius diei *locum tenent* 13 omni] *ex* παντί *emendaui*, omne *codd* e 14 est] *om. R* placant] θεραπεύουσιν Λ *Euseb* θεραπεύσουσιν *Niese* semper sacerdotes *tr. R* 15 praecedit] ἡγεῖται *Euseb* ἡγήσεται Λ secundum] ἀεὶ κατὰ ante alios sacerdotes] μὲν πρὸ τῶν ἄλλων ἱερέων Λ μετὰ τῶν συνιερέων *Euseb* ante] *om. R* al-lios *L* 16 sacrificabit] θύσει; sacrificauit *codd* e custodiet <et> *C* iudicauit *BCP*

et puniet lege conuictos. huic quisque non oboedit supplicio
subiacebit tamquam qui in ipso deo impie gesserit. hostias 195
immolamus non ad crapulam nostram uel ebrietatem attinentes. haec enim non placent deo, quae res occasio potius iniuriarum simul et expensarum est; deus enim temperatos ordinatosque et boni generis diligit, et ut praecipue sacrificantes caste uiuamus. in sacrificiis autem pro communi salute 196
primum oportet orari, deinde singuli pro semet ipsis, quoniam omnes socii sumus, et qui hoc consortium suae uitae praeponit maxime deo gratissimus est. supplicatio uero sit 197
ad deum uotis ac precibus, non ut bona praestet, haec enim ipse sponte contulit uniuersis et in medio deposuit, sed ut haec suscipere ualeamus suscipientesque seruemus. purifica- 198
tiones in sacrificiis lex decreuit ex omni ex concubitu ex communione ad mulierem facta et alia multa quae conscribere

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 pun'et *L* cumuictos *R* quisquis e 3 immolamus] *ex* θύομεν *scripsi*; immolauit (*i. e.* immolabit) *codd* e ad crapulam – ebrietatem] εἰς πλήρωσιν ἑαυτῶν καὶ μέθην Λ εἰς μέθην ἑαυτοῖς *Euseb* carpulam *R* 4 haec ... non placent] ἀβούλητα ... τάδε Λ ἀβούλητον ... τόδε *Euseb* quae res—7 uiuamus] *codicis* Λ *Graeca non sana*: καὶ πρόφασις ἂν ὕβρεως γένοιτο καὶ πολυτελείας ἀλλὰ σώφρονας εὐτάκτους εὐγενεῖς ὅπως μάλιστα θύοντες σωφρονῶμεν Λ ἀλλ' εἰς σωφροσύνην *Euseb* iniuriarum occasio potius *tr. R* 5 et] *om. R* 6 dirigit *R* et ut] *bis scrips. P* 8 orare e pro] per (pro *s.* L^2) *L* quoniam] quõ *L* quomodo e 9 uitae] βίου Λ ἰδίου *Euseb* 10 proponit *R* gratissimus] *R* gratissimum *LBCP*e supplicatio—precibus] παράκλησις δὲ πρὸς τὸν θεὸν ἔστω διὰ τῆς εὐχῆς καὶ δεήσεως Λ δέησις δ'ἔστω πρὸς τὸν θεὸν *Euseb* sit] *scripsi*, fit *codd* e 11 haec] nec *ed. Venet. 1486* 12 uniuersis] *sequitur spatium uacuum 18 fere litterarum in R* in medio] *ex* εἰς μέσον *emendaui*, imo *LBCP om. R* uno e 13 haec] hoc e seruamus *L* 14 decernit *R* ex omni—facta] ex omni excubii excommunicatione a muliere facta e ex omni] *corruptum*; ἀπὸ κήδους *Euseb* ἀπὸ κοίτης Λ ex somno *olim coni. Niese, fortasse* omni *ex* cuuili (*pro* cubili) *ortum est* ex concubitu] *conieci cf. § 202* excibu (i *litterae superposuit* L^3 v) *L* excubii *B* excubitu *R* ex concubii *CP* ἀπὸ λέχους (ἀπὸ λεχοῦς *i. e.* a muliere menstruata *scripsisse cum Nabero iudico Iosephum*) 15 et] ex *R* quae] *om.* e

ualde longissimum est. huiusmodi ergo de deo et eius placatione sermo nobis est, ipse autem simul etiam lex est.

199 XXIV. Quasdam autem *** nouit lex permixtionem per naturam ad coniugem, si tamen pro filiorum causa creandorum agatur. masculorum uero in masculos ualde iudicauit inimicas et
200 temptantes hoc morte decreuit dignos. nubere uero iubet non respicientes ad dotem neque uiolenter arripere, sed neque dolo uel fallaciis suadere, desponsationem uero potius fieri per eum, cuius esse noscitur potestatis, et per cognationem
201 oportunam. mulier autem inferior, inquit, est uiro per omnia; oboedit igitur non ad iniuriam, sed ut sit sub regimine constituta; deus enim uiro potestatem dedit. cum hac ergo coire decet maritum solummodo, alterius uero experientiam habere nequissimum est. si quis autem hoc egerit, declinatio nulla mortis; neque uim fieri uirgini alteri desponsatae, neque si
202 suaserit nuptae. filios nutrire praecepit, uniuersis autem

LBR, CP, **e**. — Euseb Λ, ed. pr.

2 sermo nobis] *ex Graecis emendaui*, sermonibus *LBRC***e** sermoonibus *P* ipse] ὁ αὐτὸς autem] aut *R* 3 quasdam autem *** nouit lex permixtionem] *lacunam statuo*; τίνες δ' οἱ περὶ γάμων νόμοι; (νόμοι; *om.* Λ) μῖξιν μόνην οἶδεν ὁ νόμος, *fortasse exciderunt*: circa nuptias solam mouit *P?* permistionem *R* permixtiones *C* 4 pro] *fortasse delendum est* creandorum] procreandorum *fortasse recte* **e** γεγενῆσθαι Λ γίνεσθαι *Euseb* 5 iudicauit inimicas] ἐστύγηκεν inimicum *R* 6 hoc] horum **e** iubet] iubent *LB***e***C* nubent *R* κελεύει 7 doctem C^2 sed] si *R* αὖ 8 fallaciis] fallatus *L* ciis *s.* L^2, *ex* fallatiis *corr.* B^1 desponsationem] *scripsi cum* B^2 *qui* disponsationem *correxit*, dispensationem *codd* **e** μνηστεύειν 9 cognationem] cogi^{ta}tionem *L* cogitationem **e** 10 oportunam] τὴν ἐπιτήδειον Λ ἐπιτηδείου *Euseb* autem] *abest ab Eusebio* est] sit *R* per omnia] Λ *interpolata habet* 11 ad iniuriam] πρὸς ὕβριν ταῦθ' ἡγουμένη Λ regine *R* 12 potestatem] prestantem *R* cum] ui̅ (ium *uel* uim) *P* 13 solummodo] μόνον Λ μόνῃ *Euseb* habere experientiam *tr.* *R* 14 est] *om.* **e** 15 disposatae *R* 16 filios—p. 119, 3 imminuens] *textum satis corruptum secutus est interpres, qui neque cum Eusebio concinit recta uerba Iosephi seruante, neque cum codice* Λ *mendosissimo, sed medium tenet locum*; *et ne ea quidem quae inuenit recte intellexisse uidetur* uniuersis autem mulieribus] uniuersos atque mulieribus *coniecerim*

mulieribus interdixit uel celare quod satum est uel alia machinatione corrumpere; filii namque necatrix est animam demoliens et genus imminuens. igitur si quis ad concubitum
corruptionemque transierit, inmundus. oportet autem etiam 203
post legalem commixtionem uiri et mulieris lauari; hoc enim partem animae polluere iudicauit, inflata namque corporibus uulneratur, dum ob hoc fit ali†.quapropter purificationis causam talibus imperauit.

XXV. Sed neque in filiorum natiuitatibus concessit epula- 204
tiones aggregari et fieri occasiones ebrietatis, sed temperatum esse repente principium. iussitque litteris erudiri propter leges et nosse progenitorum actiones, ut actus imitentur et cum legibus educati neque transgrediantur neque cogitationem ignorationis habere iudicentur.

XXVI. Prospexit autem etiam funeribus mortuorum, ne 205
neque pretiosae ad sepeliendum celebrentur exequiae neque

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 satum] *ex* σπαρὲν *Eusebii emend. Niese* statum *LB*e*CP* statutum *R* alia] aliam *LBR*e ἀλλὰ Λ 2 machinatione] *scripsi*, machinationem *codd* e μηχανῇ τινι Λ filios *C* necatrix] *coni. Guenther* moechatrix *LBRC* methatriax *P* mecatrix e τεκνοκτόνος animam] *scr. Niese* anima *codd* e 3 imminens *R* ad concubitum corruptionemque] ἐπὶ λέχος ἢ φθοράν Λ ἐπὶ λέχους φθοράν *Euseb* 4 correptionemque *LBCP* corruptioneque *R* immundus <est> *RC* oportet] *interpres cum enuntiato insequente hoc uerbum iunxit* autem etiam] aut *R* 5 et] *om. LB*e*P* mulieres *CP*e hoc enim—8 imperauit] *lectio codicis* Λ *ab Eusebiana satis distat, medium fere locum tenet interpres* 6 inflata] ἐμφυομένη 7 uulneratur] κακοπαθεῖ *Euseb* κακοπαθεῖ ἡ ψυχή Λ dum ob hoc fit (sit *C*) aliqua (aliquam *C*e) *codd* e καὶ τούτων (*i. e.* σωμάτων) αὖ θανάτῳ διακριθεῖσα *Euseb* καὶ τούτων αὖ πάλιν ὡς θανάτῳ διακριθεῖσαν Λ dum ab hoc fit aliena. qua(propter) *conicio* propter—imperauit] διόπερ ἁγνείας ἐπὶ πᾶσιν (ἐπίτασιν Λ) τοῖς τοιούτοις ἔταξεν (προσέταξεν Λ) 10 aggregari] συνάγειν Λ συντελεῖν *Euseb* 11 principium] *desiderantur quae habet Eusebius* τῆς τροφῆς ἔταξεν, *sed absunt etiam ab* Λ propter] περὶ 12 ut] aut e iminentur *R* immittentur *C* 13 cogitationes *P* 15 ne neque] *conieci*, beneque *LBCP*e neque *R* celebraentur *L* celebrarentur *R* celebrantur *C*e

insignium fabricae sepulchrorum, sed necessaria quidem circa prolationem funeris imperauit domesticos adimplere, omnibus autem uiuentibus legitimum esse constituit, ut aliquo moriente et concurrant et gemitus lamentationis effundant. purificari autem iubet etiam domesticos funere celebrato, ut longe procul sit, quasi uideatur quis mundus esse, cum fecerit homicidium.

206 XXVII. Parentum honorem post deum secundum esse constituit, et qui non repensat eorum gratiae, sed in qualibet parte contristat, praecipit esse lapidandum. iubet etiam omnibus senioribus honorem iuuenes exhibere, quoniam cunctorum
207 senior deus est. nihil permittit celandum apud amicos, non enim amicitiae sunt apud eum, cui omnia non creduntur. et licet aliquae inimicitiae proueniant, prodi tamen secreta prohibuit. si quis arbiter munus acceperit, morte multatur, despi-

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 insignium] *ed. Venet. 1510* insignum *codd* e   2 imperauit] προςέταξεν Λ *abest ab Eusebio*   3 uiuentibus] περιοῦσιν Λ παριοῦσι *Euseb*   legitimum esse constituit] ἐποίησε νόμιμον Λ *abest ab Eusebio*   legiptimum *RC*   aliquo moriente] θαπτομένου τινὸς Λ *abest ab Eusebio*   4 concurrant] συνελθεῖν Λ προςελθεῖν *Euseb*   et] $\overset{\text{et}}{\text{ec}}$ *L*   purificati *P*   5 iubet] κελεύει Λ *abest ab Eusebio*   etiam domesticos] καὶ τοὺς ἐνοικοῦντας Λ καὶ τὸν οἶκον καὶ τοὺς ἐνοικοῦντας *Euseb*   funere] *C* fauere *LBeP* fauore *R*   celebratos e   funere celebrato] *post haec inueniuntur in* Λ διὰ τὸν μετελθόντα τοῦ βίου   ut] *ex* et *corr. C*   6 fit *R*   quasi] *R* quam sit *LBeCP*   quis] qui *R*   7 homicidium] Λ *interpolata praebens differt*   8 parentem enim honore *R*   post deum] μετὰ τὴν πρὸς θεόν   secundum] *om.* e   10 contristat] ἐκκλίνοντα Λ ἐλλείποντα *Euseb*   praecepit *BR*e   iubet] κελεύει Λ *abest ab Eusebio, qui post* iuuenes exhibere *habet* φησὶν   12 semor *B*   seniorum est deus *R*   praetermittit *Sobius ed. Col. 1524*   celandum] *ex* κρύπτειν *emendaui* celebrandum *codd* e   14 prodi tamen secreta] *em. Guenther* prodita mens arata (a rara e) *codd* e prodi tamen arcana *Niese*, p. t. ad arma *Sobius*   15 minus *RP*   mulctatur *R*e   despiciens—offerens] περιορῶν ἱκέτην (οἰκέτην *Eusebii codd. BG*) βοηθεῖν ἑνὸν ὑπεύθυνος *Euseb* περιορᾶν καὶ τοῦ βοηθεῖν ἐν οἷς ὑπεύθυνος Λ. *interpres Graeca prorsus non intellegens sibimet ipse quaedam excogitauit*

ciens quod iustum est et auxilium reis offerens. quod quis- 208
quam non posuit non auferat et aliena non tangat, mutuans
non accipiat usuras. haec et his multa similia communionem
continent nostrorum inter alterutros.

XXVIII. Quomodo autem etiam de domestica circa alieni- 209
genas habenda sapuerit legislator, referri dignum est. uide-
bitur enim omnibus optime prospexisse, dum eo ita sanciente
neque propria corrumpimus neque participari rebus nostris
uolentibus inuidemus. quicumque enim uolunt sub nostras 210
conuersari leges accedentes ad ea cum munificentia suscipit
non genere solummodo, sed etiam uoluntate uitae putans
esse consortium. eos autem, qui transitorie ueniunt, misceri
sollemnitatibus non permisit.

XXIX. Alia tamen exhibenda constituit, id est omnibus 211
praebendum ignem, aquam, cibum, iter ostendere, non spernere
aliquem insepultum; mitissime etiam circa hostes quae sunt
agenda sanciuit, ut neque terra eorum exuratur neque arbores 212
fertiles incidantur, sed etiam spoliari eos, qui in bello ceci-

LBR, CP, e. — Euseb Λ. ed. pr.

1 et] *om. P* reis] regis *R* 2 potuit *Le* non (tangat)] οὐχ Λ οὐδενὸς *Euseb* mutuans] δανείσας Λ *abest ab Eusebio* 3 accipi|piat *P* similia multa *tr. R* 4 continet *C* 5 etiam] *om. R* de domestica] *i. e.* ἐπὶ οἰκείας, ἐπιεικείας Λ *Euseb* cura *add.* e circa] εἰς Λ πρὸς *Euseb* alieniginas *P* 6 habenda sapuerit] *emendaui* ἐφρόνησε *lectione codicis* Λ *usus*, habendas habuerit *LBCP* habenda habuerit *Re* ἐφρόνησε Λ ἐφρόντισε *Euseb* habenda *add. interp.* uidetur *R* 7 dum] deum *P?* eo ita sanciente] *abest a Graecis* sanciente] santiente *L et* (*ex* sentiente *corrigens*) *B* sentiente e 8 corrumpimus] διαφθεροῦμεν Λ 9 uolentibus] *om. R* 10 accedentes] ὑπελθόντας Λ ὑπελθόντες (*scil.* θέλουσιν ζῆν) *Euseb* ea] eam *R* eas *C* munificicentia *P* 12 ueniunt] *om.* e misceris *L* 13 sollemnitatibus] ταῖς συνηθείαις Λ τῇ συνηθείᾳ *Euseb* permisit] *om.* e 14 exhibenda] ὧν ἡ μετάδοσίς ἐστιν ἀναγκαία id est] idem *Re* 15 praebendum] παρέχειν τοῖς δεομένοις aqua *R* ostenderet (t *finalem expunxit B*) *LBP* sperneret *L* 15 mitissime—18 incidantur] ἐπιεικεῖς (ἐπιεικῆ Λ) δὲ καὶ τὰ πρὸς τοὺς πολεμίους κριθέντας εἶναι (εἶναι κριθέντα Λ) οὐ (οὐδὲ Λ) γὰρ ἐᾷ τὴν γῆν αὐτῶν πυρπολεῖν οὐδὲ τέμνειν (κόπτειν Λ) ἥμερα δένδρα (συγκεχώρηκεν *add.* Λ) 17 sanciunt *R* exiuratur *L* 18 ceciderint *B*

derunt, interdixit et captiuos prospexit, quatenus eorum amo-
213 ueatur iniuria et maxime feminarum. sic autem olim nos mansuetudinem atque clementiam studuit edocere, ut etiam de animalibus inrationabilibus non taceret, sed horum tantummodo utilitatem legitimam concedens ab omni nos alia causa prohibuit. quaecumque enim ueluti supplicantia oriuntur in domibus, haec interdixit occidi, sed neque parentes denique praecepit auferri, et licet inimica sint animalia, eis tamen parcendum esse
214 sanciuit. sic undique ea, quae ad mansuetudinem pertinent, obseruauit doctrinalibus quidem sicuti praedictum est legibus utens et alias rursus contra transgressores causa punitionis sine excusatione defigens.

215 XXX. Damnum namque in plurimis casibus transgredientium mors est, si adulterium commiserit aliquis, si uim puellae fecerit, si masculo turpe temptamentum inferre praesumpserit, licet patiatur sustinere temptatus. similiter autem
216 est lex ineuitabilis et in seruis. sed etiam de mensuris uel si quis de ponderibus dolum fuerit operatus et de iniusta uenditione ac fraude uel si detraxerit alienam rem aut quod

LBR, CP, e. — Euseb Porphyrius Λ, ed. pr.

1 quatinus *LCP* ammoueatur *R*e 2 olim nos] olunnos *L* alumnos e olim] πόρρωθεν Λ *abest ab Eusebio* 3 studuit edocere] διδάσκειν . . . ἐσπούδασεν Λ ἐξεπαίδευσεν *Euseb* ⟨et⟩ etiam *R* 5 legiptimam *RC* concedens] non concedens *R* ἐφῆκε Λ ἀφῆκε *Euseb* ab—prohibuit] πᾶσαν δ'ἑτέραν (*scil.* χρῆσιν) ἐκώλυσεν 6 oriuntur] προςφύει Λ προςφεύγει *Euseb* haec] hoc e 7 ocidi *P* sed neque] neque sed *R* denique] νεοττοῖς *fortasse subest* de nido 8 licet inimica sint] κἂν ᾖ πολέμια Λ κἀν τῇ πολεμίᾳ *Euseb* animalia eis] ἐργαζομένων (συνεξεργαζομένων Λ συνεργαζομένων *Porphyrius*) ζῴων καὶ μὴ φονεύειν parnendum *R* 9 sanciunt *R om. Euseb* 10 obseruauit] περιεσκέψατο Λ συνεσκέψατο *Euseb* praedictu *B* legis e 11 alias] *ex* τοὺς δὲ *emendaui* alia *codd* e 12 defingens *R* 13 casibus] causis e transgredientium] *em. Sobius ed. Col. 1524* transgrediendum *codd* e 14 est mors *tr. R* est] ἐστι Λ ὁ (θάνατος) *Euseb* commiscerit *R* si uim] suum e 15 inferre] *om.* e 16 licet] *scripsi*, l. c. et *codd* l. c. aut e ἂν, *quod corrigas in* κἂν 17 in] *om. R* etiam ⟨iam⟩ *P* 18 de iniusta—fraude] περὶ πράσεως ἀδίκου καὶ δόλῳ γενομένης 19 si detraxerit] fide traxerit *L*e

non posuit abstulerit, omnimodis sunt uindicta non qualia
apud alios, sed ualde maiora. de iniuria uero parentum, uel 217
impietate quae fit in deo, licet temptet hoc aliquis, mox
peribit. his itaque qui secundum legem uniuersa * honor tribui-
tur non argenti, non auri, neque coronae capitis aut cuiusdam
praedicandae festiuitatis, sed unusquisque testem habens con- 218
scientiam suam ualde proficit legislatore prophetante et deo
fidem condonante firmissimam his, qui seruauerunt leges;
licet pro eis mori contingat aliquibus, concurrunt alacriter ad
occasum; dedit enim deus rursus fieri, ut uita melior possit
ex mutatione conferri. piget itaque nunc haec me conscribere, 219
nisi opera essent omnibus manifesta, quoniam multi et ple-
rumque olim nostrorum progenitorum, ne uel sermonem
solummodo extra legem proferrent, omnia passi sunt sustinere
uiriliter.

XXXI. Vel si honorari contigit apud omnes homines nostram 220

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 posuit] *R* potuit *LBCPe* omnimodis] *i. e.* πάντως omnimodi *codd e* πάντων Λ *Euseb* uindicta] *de hac forma plurali dubito* 2 sed] seue (d *s.* L^2) *L* sedue *B* sed ne e 3 fit] *conieci,* sit *codd* e temptet] μελλήσει Λ μέλλῃ *Euseb* hoc] haec *R* 4 qui] *om.* e qui—uniuersa*] τοῖς . . . κατὰ τοὺς νόμους πάντα πράττουσι Λ τοῖς . . . νομίμως βιοῦσι *Euseb; ex* Λ *codicis lectione efficitur* gerunt *uel* agunt *uocem intercidisse* lege *R* uniuersam e tribuit *C* 5 neque—festiuitatis] *interpolata habet* Λ, οὐ κοτίνου στέφανος ἢ σελίνου καὶ τοιαύτη τις ανακήρυξις *Euseb. qualia fere legisse quidem interpres uidetur, non uero intellegens sibi quaedam finxit; pro* τοιαύτη *fortasse habuit* τελετή *cfr. II § 188* 7 ualde proficit] πεπίστευκεν legislatores *P* deo—11 conferri] *Graecarum sententiarum conexum perspicere non ualuit interpres* 8 fidere *R* fide *P* condonente (a *s.* L^2) *L* 9 eis] cis *R* alacriter] *ex* προθύμως *scripsi.* alacri *LBCPe* alacres *R nominatiuum* alacri *non probo* alacri animo *coni. Guenther* 10 enim] autem *R* 11 imitatione *R* nunc] νῦν Λ *abest ab Eusebio* haec] hoc e 12 multa *R* 13 olim] ἤδη progenitorum] *add. interpres* 14 solummodo] μόνον Λ *abest ab Eusebio* lege *P* passi sunt] sunt passi *tr. C* ὑπέστησαν Λ προείλοντο *Euseb* 16 uel si—p. 124, 6 mutationes] *plane alia expressit Iosephus, quae codicibus male tradita interpres omnino non intellexit*

gentem et uoluntariam legis consequentiam esse manifestam,
221 imbuebant Graecos maiores nostri etiam extra regionem
propriam constituti, huiusmodi siquidem sectam habent et
tam gloriosam de deo talesque leges multo saeculo sic
firmissime custodire, omnes arbitror ammirari propter fre-
222 quentes apud hos factas mutationes. denique eos, qui conscri-
bere proxime de republica et legibus temptauerunt, tamquam
de incredibilibus compositionibus quidam frequenter accusant
dicentes, quoniam inpossibilia sumpserint argumenta. et alios
quidem relinquo philosophos, quicumque huiusmodi negotium
223 in suis conscriptionibus habuerunt; Plato mirabilis apud
Graecos tamquam et honestate uitae praecedens et uirtute
sermonum et persuasione philosophiae cunctos excellens ab
his, qui dicebant pessimum esse de republica conscribere,
224 illusus et diuulgatus paene peremptus est, cum utique qui
illius uerba considerauerit, frequenter et facile reperiet, quae
etiam consuetudini plurimorum proxima esse noscuntur. ipse

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

sed peruertens parum recte inter se iunxit uel si—contigit] κἄν τε τι μὴ συμβεβήκει γνώριμον . . . ὑπάρχειν Λ honorari *aut ex* τι μὴ *est ortum, aut in* ignorari *corriges* contingit *R* 1 gentem] ἔθνος; legem *L*e 2 imbuebant Graecos maiores nostri] ἀλλά τις ἢ συγγράψαι λόγος αὐτοῖς ἀνεγίνωσκε τοῖς Ἕλλησι *Euseb* ἢ συγγραφὰς λέγων αὐτὸς ἀνεγίγνωσκε τοῖς Ἕλλησιν Λ Graecos] ceterum *R* etiam—constituti] ἤ που (γε *ins.* Λ) περιτυχεῖν ἔξω τῆς γινωσκομένης (γινομένης Λ) γῆς ἔφασκεν ἀνθρώποις 3 sectam] *ex* δόξαν *emendaui*, rectam *codd* e et] *abest a Graecis* 4 sic] *abest a Graecis* 5 custodere *L* ἐμμεμενηκέναι *Euseb* ἐμμεμενηκόσι Λ omnis *R* frequetes *P* 6 apud hos] παρ' αὐτοῖς *Euseb* παρ' αὐτοῖς Λ apud nos *codd* e 7 proxime] παραπλεῖον Λ παραπλήσιον *Euseb* 8 de incredibilibus compositionibus] θαυμαστῶν συνθετῶν Λ θαυμαστὰ συνθέντων *Euseb* 9 sumpserunt *R* scripserint *C* 10 quidam *P?* relinquentes *B* 11 conscriptionibus] συγγράμμασιν Λ γράμμασιν *Euseb* planto *L* Πλάτων δὲ Plato uero *conicio* 12 et] de e praecelens (l *in ras.*) *C* 13 philosophiac] τοὺς ἐν φιλοσοφίᾳ γεγονότας 14 his] iis *R* pessimum] *i. e.* δεινόν, δεινῶν *Euseb* δεινούς Λ 15 peremptus est] διατελεῖ 16 considerauerint *LBeCR* σκοπῶν Λ σκώπτων *Euseb* frequenter—noscuntur] συχνῶς τις ἂν εὕροι ῥᾷον (ῥᾷον ὄντα Λ ῥάονα ὄντα *ed. pr.*) καὶ ταῖς τῶν πολλῶν ἔγγιον (αἴτιον Λ) συνηθείαις reperiret *R*

siquidem Plato confessus est, quia ueram de deo opinionem
propter ignorantiam plebis proferre securum non est. sed 225
Platonis quidem uerba uana esse putant et multa potestate
composita <at>que conscripta et maxime de legislatione prolata.
Lycurgi uero mirantur et Spartam cuncti concelebrant, quo-
niam illorum legibus plurimo tempore perdurarunt. ergo 226
hoc manifestum uirtutis indicium est in legibus permanere.
si uero Lacedaemoniorum ammirantur illorum tempus, assu-
mant scientes amplius duobus milibus annis nostram consti-
tisse rempublicam et super haec sciant, quoniam Lacedae- 227
monii quidem omni tempore, quo apud se habuere libertatem,
perfecte uisi sunt custodisse leges, cum uero circa eos factae
sunt fortunae mutationes, paene cunctarum legum obliti sunt.
nos autem multis casibus euoluti propter regum Asiae muta- 228
tiones neque in nouissimis malis uenientes a legibus sumus
alienati, non uacationis nec epulationis causa seruantes eas,

LBR, CP, e. — Euseb Λ, ed. pr.

1 plecto (a *s.* L^3) *L* 2 propter] εἰς ignorantiam] ἄγνοιαν Λ ἄνοιαν *Euseb* preferre *R* 3 uerba] λόγους τινὲς *Euseb* νόμους τινὰς Λ 4 composita atque conscripta] **e** compositaque conscripta *LBCP* composita conscriptaque *R* κεκαλλιγραφημένους et—mirantur] μάλιστα δὲ τῶν νομοθετῶν Λυκοῦργον τε θαυμάζουσι (τεθαυμάκασι *Euseb*) maxima *R* 5 lygurgi *R* licurgii *CP* spertani *R* spartani **e** spartam, am *in ras. C* 6 illorum] ἐκείνου *i. e.* Λυκούργου perdurarunt] ἐκαρτέρησαν *Euseb* ἤνεγκεν Λ ergo—indicium est] οὐκοῦν τοῦτο μὲν ὡμολογήσθω (ὡμολογείσθω Λ *Euseb*) τεκμήριον ἀρετῆς εἶναι 7 hoc] *om. R* manifestum] manifeste *B ex* malorumffestum *corr.* P^1 <hoc est> uirtutis *R* iudicium *R* est] *om. R* 8 si uero—10 rempublicam] *interpres parum sanum exemplaris sui textum secutus quantum potuit probabilia conformare studuit* Lacedaemoniorum] Λακεδαιμονίους assumant scientes] ἀντιπαραλαμβανέτωσαν Λ *ex quo orti sunt interpretis errores*, ἀντιπαραβαλλέτωσαν *recte Euseb* 9 annis] annis ante, ante *inter uers. add.* C^2 constitisse] *add. interpres* 11 quidem] μὲν Λ *abest ab Euseb* sed-habuere *L* 12 usi **e** 14 <ex> multis *R* euoluti] uoluti *R* euolutis **e**; inuoluti *conicio cf. I § 285* regnum *R* 15 ueniente *R* sumus alienati] προάγομεν Λ προύδομεν *Euseb qui hic explicit* 16 nec] non *R* epulationis] τροφῆς (*pro* τρυφῆς) Λ causa] gratia causa *R*

quando, si quis considerare uoluerit, multo ampliori testimo-
nio maiores excubias et labores nobis quam Lacedaemoniis
229 uidebit impositos. illi siquidem <non> operantes terram et
neque circa artes exercitium habentes, sed ab omni operatione
remissiores, pingues et corpore pulchri in ciuitate degebant,
230 aliis ministris in omnibus uitae necessariis rebus utentes et
cibum paratum ab illis accipientes, hoc solum opus bonum
atque clemens iudicantes ad faciendum et patiendum, quatenus
praeualerent aduersus omnes, contra quos bella susciperent.
231 quia uero neque hoc adipisci potuerunt, dicere superpono;
non enim singuli solummodo, sed multi frequenter eorum
subito legis praecepta neglegentes semet ipsos cum armis
hostibus tradiderunt.
232 XXXII. Putasne et apud nos non dico tanti, sed duo uel
tres agniti sunt proditores effecti legum uel mortem * non
dico illam, facile quae solet proeliantibus euenire, sed eam,
quae cum multa corporum afflictione et multa crudelitate
233 uidetur accedere? quam ut ego puto quidam praeualentes

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 quando] qñ *ex* qua *corr.* P[1] testimonio] μαρτυρίας *codicis sui mendosum uertens reliqua ut intellegi possent paululum mutauit interpres* 2 excubias] ἄθλους lece demonus (a *supra* ce) *L* 3 uidebit] *abest a Graecis* impositos] ἐπιτιθέντας Λ siquidem] *ex* quidem *corr.* *B*[1] non] *ex Graecis inserui ab archetypi librario, non uero ab ipso interprete omissum arbitratus* 4 exercitum *R* 5 corpore pulchri] τὰ σώματα πρὸς κάλλος ἀσκοῦντες 6 alii *R* 7 ab illis] *om.* *B* recipientes *R* hoc —iudicantes] *mendosa uertit interpres* hoc] *om.* *L*e 8 iudicantes] *i. e.* ὑπολαμβάνοντες, ὑπομένοντες Λ 9 susciperet *LB* 10 uero neque] non neque | neque e ////adipisci, adi *in ras.* *C*[1] suppono *R* 11 singuli] *emend. Sobius* singulis *codd* e multiş *L* multis *BRCP*e 12 subito] ἀθρόως 14 nos] *om.* *P* tantis *codd* e 15 agniti sunt] ἔγνων *L* ἔγνω τις *ed. pr.* uel] et *R* mortem*] θάνατον φοβηθέντας *excidit igitur in archetypo* metuentes *uel simile quid* mortis *B* 16 illam dico *tr.* *R* quae solet] quaeso et *LP* eam] etiam *R* 17 corporum—multa] *in ras.* *B*[1] *om.* *R* crudelitate, cru *in ras.* *B*[1] et—accedere] ὁποῖος εἶναι δοκεῖ πάντων χαλεπώτατος 18 quam] ὅσον Λ ὥστ' *ed. pr.* quidem *R*

nobis non per odium subiectis imposuerunt, sed ueluti quod-
dam miraculum uolentes inspicere, si qui sunt homines, qui
hoc tantummodo esse credant pessimum, si agere quicquam
extra leges suas uel sermonem apud eos dicere compellantur.
non tamen mirari decet, si mortem fortissime toleramus pro 234
legibus et ultra alios uniuersos; non enim quae leuia uidentur
nostris studiis alii facile patiuntur hoc est operationem cibique
simplicitatem et ut nihil frustra neque fortuito quod quisque
desiderat uescatur aut bibat aut ad concubitum quemlibet
accedat aut splendide uestiatur aut sine mobilitate uacet. sed 235
illud adtendendum est, si gladiis utentes et hostes ab inua-
sione fugantes praecepta legis circa cibos nequaquam infrin-
gimus. nobis itaque gratum est propter haec legibus oboedire
et illic fortitudinis causas ostendere.

XXXIII. Proinde Lysimachi et Molones et quidam huius- 236
modi alii conscriptores, improbi sophistae, adolescentium
deceptores, quasi uehementer nobis prauissimis existentibus
derogare contendunt. ego uero nollem de legibus alienis 237
examinationem efficere; noster enim mos est propria custodire,
non aliena potius accusare, et ut neque irridere neque
blasphemare debeamus eis, qui apud alios putantur dii, aperte

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 non per odium] *non recte uerbis* nobis subiectis *adiunxit interpres* subictis *B* sed—inspicere] *om.* e 2 si quis *LP* 3 hoc] h° (*i. e.* homo) *P* credat *R* pessimum] κακὸν αὐτοῖς (αὐτοὺς Λ) a////gere (*erasum est* ge) *B* quidquam *P* 4 uel] ἢ *ed. pr.* εἰ Λ sermones *C* dicere apud eos *tr. R* 7 patiunt *RP* cibisque *L* cibisque *BRCPe* 8 frustra] εἰκῆ neque—desiderat] μηδ' ὡς ἔτυχεν ἕκαστος ὑποτεθύμηκεν Λ fortuitu *R* 9 autem bibat *P* ad concubitum] *om. R* quemlicet *P* 10 explendide *R* uestiantur *R* aut—uacet] καὶ πάλιν ἀργίας ὑπομεῖναι τάξιν ἀμετακίνητον mobilitate] *Guenther,* nobilitate *codd.* e sed—si] *sic interpres, qui cum* Λ *legisse uidetur*: ἀλλ' εἰ 11 illud] *om. R* 12 infringimus] ἀντιβλέψειαν *ed. pr.* ἄν τις βλέψειεν Λ 13 nobis itaque] nobilitasque *R* itaque] πάλιν propter haec] περὶ ταῦτα 14 illic] illis e fortitudis *P* ostenderet *L* 15 Molones] Σόλωνες Λ 16 adholescentium *B* 17 prauissimus *P* 18 uero] *om.* e 19 mos] mox *R* 21 aperte] ἄντικρυς

nobis legislator interdixit propter ipsam appellationem dei.
238 accusatoribus autem proiectiones suas nos increpare uolentibus
tacendum non est, cum utique non a nobis nunc sermo compositus eos arguere uideatur, sed a multis probabiliter iam
239 praemissus. quis igitur eorum, qui apud Graecos sapientia
sunt mirabiles, non redarguit et nobilissimos poetas et praecipuos legislatores, quoniam huiusmodi sectas de diis ab initio
240 populis inseruerunt, dicentes eos e numero quidem quantos
ipsi uoluerunt, ex alterutris uero et diuersis natiuitatibus procreatos? hos autem diuidentes locis habitaculis tamquam generationes animalium alios quidem sub terra, alios in mari,
241 seniores autem eorum in tartaro uinctos esse dixerunt; quibuscumque autem distribuerunt caelum, his sermone quidem patrem, operibus autem tyrannum atque dominum superposuerunt. propterea aduersus eum constituerunt insidias per uxorem et fratrem et filiam, quam ex eius fingunt capite generatam, ut alligantes eum appenderent, sicut ipse ille suum dicitur patrem.
242 XXXIV. Haec iuste accusatione digna conqueruntur qui
sapientiae uirtute praecellunt, insuper haec deridentes adi-

LBR, CP, **e**. — Λ, ed. pr.

1 dei] de **e** 2 proiectiones suas] διὰ τῆς ἀντιπαραθέσεως nos] nobis *R* non **e** 3 cum utique—5 praemissus] *mendosa praebet* Λ nobis, n *in ras. B* 4 uideantur *LB* probabiliter] καὶ λίαν εὐδοκιμοῦντος Λ 6 et *om. L***e** inobilissimos *L* praecipue **e** 7 deis **e** 8 dicentes eos ⟨autem⟩ *LB***e** dicentes ⟨autem⟩ eos *R* e] *codd.* **e**, *conicio*: esse 9 et] *bis posuit R* 10 procretos (a *sup.*) *L* autem] δὲ καὶ habitaculis] καὶ διαίταις 12 eorum] *om. R* tartaro] *ex Graecis scripsi*; tartaros *LBCP* tartarum *R* tartaris **e** esse dixerunt] *abest a Graecis* 13 autem] *om.* **e** caelum] cellium *C* (celum *s* C^2) celimo *P* ≡Is *C* 14 dominum] *sup. uers. add.* C^1 supposuerunt *R* 15 aduersus eum] ἐπ' αὐτὸν *ed. pr.* ὑπ' αὐτῶν Λ 16 capite fingunt *tr.* **e** fingunt] *abest a Graecis* 17 alligantes . . . appenderent] συλλαβόντες . . . καθείρξωσιν alligatenses **e** appenderent] *emendaui*, appenderet *B* appendere *LR***e***CP* 18 dicitur] *add. interpres* accusatiorum *P* 20 insuper] hi super *L* hic super **e** haec] *om. R* hoc *P* adicientes *C*

ciunt, si deorum alios quidem ephebos et adulescentes, alios
autem seniores et barbatos esse credendum est, alios constitutos
super artes et quendam fabrum, aliam uero textricem,
alium peregrinantem et cum hominibus contendentem, alios
autem citharizantes aut arcu gaudentes, deinde inter alterutros 243
seditiones effectas et propter homines contentiones constitutas,
ut non solum alterutris manus inicerent, sed etiam ab hominibus
uulnerati lugerent malaque perferrent, et, quod super 244
omnia est luxuriosius, intemperantia permixtionis uterentur,
quomodo non erit incongruum amores et concupiscentias ad
uniuersos adtingere simul masculos et ad feminas? deinde 245
fortissimus et primus eorum pater seductas a semet ipso
impraegnatasque mulieres disruptas submersasque sperneret
et eos, qui ex eo sunt nati, neque liberare potest fato constrictos
neque sine lacrimis eorum perferre mortes. bona sunt haec 246
et his alia consequentia, id est adulterio in caelo uiso et sic
inpudenter a diis celebrato, ut iam alii zèlari se profiterentur
tali passione constrictos. quid enim alii facturi non essent,

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 si] εἰ *ed pr.* ἤ Λ ephebos] ἀγενείους adullesjcentes *L* 2 barbaros *R* 3 super artes] *ex Graecis emendaui*, superantes *codd* e quedam *P* alia *R* testricem *R* 4 alium <uero> e peregrinantem] πολεμοῦντα Λ 5 autem] aut *P* cybarizantes *R* 6 seditiones] seditionis *ex* seditione *corr.* *B*[1] effectas] *ex* effecta *corr.* *B*[1] effecta *L* 7 alterutros *R* initerent *LBP* iniicerent *R* mitterent e hominibus] omnibus *LBP*e 8 uulnerari *C*?e mala q̄ *C* quod] *om.* e 9 <si> intemperantia e, *fortasse* ut *excidit* 11 adtingere] *post* amores *tr.* *R* masculos] τοῖς ἄρρεσι τῶν θεῶν 12 fortissimus] ὁ γενναιότατος *ed. pr.* οἱ γενναιότατοι Λ eorum] αὐτός ad semet ips/.///pregnatasque *P* (as *in ras. extitisse uidetur*) 13 disruptas] *i. e.* καταρρηγνυμένας; καθειργνυμένας Λ, diruptas *R*e sperneret] περιορᾷ, *unde* spernit *coniecerim* 14 et] *s. uers. add.* *L* fato constrictos] *emendaui*, factos (pactos *R*) conscriptos *codd* e constrictos] *i. e.* κρατουμένους, *nisi mauis ponere* constrictus; κρατούμενος Λ 16 his alia] his similia alia *R*, τοῖς ἄλλοις alia|a *P* consequentia, conseq *in ras.* *C*[1] in] *in ras.* *B* 17 se] re *P* zelare *codd* e 18 constrictos] *ex* δεδεμένους *scripsi*, constricti *LBRP* conscripti *C*e quid] qui *R* facturi . . . essent] ἔμελλε Λ

dum neque senior atque rex ualuisset impetum suum a mu-
247 lieris permixtione retinere? alii uero dii seruientes hominibus et
nunc quidem aedificantes causa mercedis, nunc uero pascentes,
alii autem malignorum modo in ferreo carcere colligati: quem
igitur sapientium talia non accendant, ut haec componentes
redarguant et multam stultitiam his credentium reprehendant?
248 alii uero et terrorem quendam uel metum nec non et rabiem
atque seductionem omnesque pessimas passiones in dei naturam
et formam fingere praesumpserunt, et horum quidem nobilio-
249 ribus etiam ciuitates sacrificare suaserunt. siquidem in multa
necessitate consistunt, ut quosdam deorum putent bonorum
esse largitores, alios autem uocent auersatorios, quando eos
ueluti malignissimos homines muneribus atque donis placare
contendunt, magnum quoddam malum se suscepturos ab eis
existimantes, nisi mercedem eis studiose praebuerint.
250 XXXV. Quae igitur causa sit tantae huius iniquitatis atque
delicti circa deum? ego quidem arbitror, eo quod neque
ueram dei naturam ab initio eorum legislatores agnouerint,
neque quantum percipere potuerunt perfectam sententiam
251 definientes reipublicae tradiderunt, sed uelut aliud quiddam
prauissimum reliquerunt dantes potestatem poetis quidem, ut
quos uellent deos introducerent haec omnia patientes, rheto-

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 ualuissent *R* impetum . . . retinere] ἐπισχεῖν τὴν ὁρμὴν ὅσον γοῦν εἰς τὸ δωμάτιον ἀπελθεῖν 2 dii] dum e hominibus] *ex* omnibus *corr. P*[1] 3 pascente *R* 5 accedant *LB* (*corr. B*[2]) *RC*e haec] hoc e 6 credentium] προεμένων Λ 7 et] ad e 8 in dei—formam] *sic Graeca secutus transposui*, et formam in dei (iudei *R*) naturam *codd* e 9 horum] eorum *P* 10 ciuitates] *emendaui*, ciuitate *L*e*CP* in ciuitate *BR* in multa] *emendaui*, simulta *codd* simulata e 11 putant *R* 12 nocent *R* auersatorios] *ex* ἀποτροπαίους *scripsi*, aduersatorios *LBRC* aduersarios *P*e quando] εἶτα δὲ 13 placere *codd* e 15 praebuerunt *R* 19 praecipere e 20 diffinientes *RCP* difinientes e reipublicae tradiderunt] πρὸς τοῦτο ποιήσασθαι τὴν ἄλλην τάξιν τοῦ πολιτεύματος quidam e 21 relinquerent *P* pętis *LB* quidem] siquidem e ut, t *in ras. R*[1] 22 quod *L* haec] *abest a Graecis* rethoribus *codd*

ribus autem, ut de republica scriberent et de peregrinis diis
decreta proferrent. sed etiam pictores et gypsoplastae in hoc 252
apud Graecos multam habuere potestatem, ut unusquisque
formam quam uellet secundum modum suae opinionis exponeret, alter quidem ex luto quod uellet fingens, alius uero
pingens. opifices itaque qui maxime putantur esse praecipu
ebur et aurum habent ad hoc suae semper nouitatis argumentum. proinde apud eos priores quidem dii florentes hono- 253
ribus senuerunt, sic enim proferendum est, alii uero noui 254
<qui>dam introducti religione potiuntur, et templorum alia quidem desolata, alia uero nuper secundum eorum uoluntatem aedificantur; quapropter ut arbitror e diuerso nosse magis indigent, qualis secta sit circa deum et quomodo eius honor immobili religione seruetur.

XXXVI. Apollonius siquidem Molon unus fuit stultorum 255
atque tumentium; eos autem, qui uere in Graeco philosophati sunt, neque praedictorum aliquid latuit, neque frigidae allegoriae causas ignorauerunt. quapropter illos quidem iuste spreuerunt et circa ueram decentemque circa deum opinionem

LBR, CP, **e**. — Λ, ed. pr.

1 aut *Re* ut de—proferrent] πολιτογραφεῖν καταψηφισμάτων (κατὰ ψήφισμα τῶν *recte Niese*) ξένων θεῶν τὸν ἐπιτήδειον *quorum sensum non cepit interpres* 3 multa *P* unusquis *LB* 6 opificis *LB***e***P* 7 ad] *abest a Graecis* argumentum] *sequuntur in* Λ *interpolata* 8 priores] *i. e.* πρότεροι; πρότερον Λ dii] alii *R* 9 senuerunt] *sequuntur interpolata in* Λ sic—est] οὕτω γὰρ εὐφημότερον λέγειν 10 quidam] *ex* τινες *emendaui*, clam *LBR***e***C*² dam *CP* potiuntur] *sequuntur interpolata in* Λ 11 eorum] τῶν ἀνθρώπων Λ 12 aedificantur] ἕκαστος ἱδρύεται quapropter—14 seruetur] *Graecorum sensum non capiens uerba paululum mutauit interpres* quapropter ut arbitror] τοίνυν Λ, *quod abest ab ed. pr.* nosse] *abest a Graecis* 13 secta] facta **e** ei **e** 14 regione *R* 15 Molon] *ex* modon *corr. P*¹ 16 tumentium] *ex* fumentium *corr. P*¹ timentium *R* τετυφωμένων Graeco] τοῖς Ἑλληνικοῖς Λ τοῖς Ἕλλησιν *coni. Niese* 17 frigidae—causas] ψυχρὰς (ψυχὰς Λ) προφάσεις τῶν ἀλληγοριῶν 18 illos] τῶν μὲν *i. e.* προφάσεων iuste quidem *tr. R* 19 sprerunt *B* et] δὲ

256 nobis fuere concordes. quod Plato respiciens neque ullum
quemquam poetarum dicit in republica esse suscipiendum et
Homerum honorabiliter amouet fanum ei constituens et un-
guenta superfundens, ne rectam opinionem de deo fabulis forte
257 destrueret. praecipue namque Plato nostrum legislatorem
imitatus, licet nullam eruditionem huiusmodi suis ciuibus
imperasset, id est ut omnes perfecte leges discerent, ut ne
fortuito aliqui extraneorum ciuibus miscerentur, sed esset
258 pura respublica et in legum custodia perduraret. horum nihil
cogitans Apollonius Molon nos uoluit accusare, quoniam
non recipimus eos, qui aliis sunt opinionibus praeoccupati de
deo, neque communicari patimur eis, qui alia uitae consue-
259 tudine degere potius elegerunt, cum neque hoc proprium
nostrum sit, sed commune cunctorum, non modo Graecorum, sed
etiam qui inter Graecos cautissimi fuisse noscuntur. Lace-
daemonii namque peregrinos etiam expellebant ***, corrup-

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 fuere] *R* fore *LBeP* *ex* fore *corr.* *C*² (fore *Co*) quod—respiciens] ἀφ' ἧς ὁρμηθεὶς ὁ Πλάτων ullum] τῶν ἄλλων 2 dici *LBRP* in republica] *ex* iurepublica *corr.* *L*¹*B*¹*C*¹ iurepublica *P* 3 honorabiliter, nor *in ras.* *C* honerabiliter *P* ammonet *RC* admonet **e** fanum . . . constituens] στεφανώσας phanum *RC* 5 destrueret] destinaret *R* praecipue—9 perduraret] *claudicant, sed difficile dictu est, aliane interpres scripserit, qui sententiam Iosephi prorsus non cepit* 6 imitatus] est imitatus *fortasse scribendum est,* μεμίμηται licet] *i. e.* κἂν, κἂν *uero scripserat Iosephus* 7 id est ut] ὡς τὸ *ed. pr.* ὥστε Λ discerent leges *tr.* **e** ut] καὶ μὴν καὶ, uel *coniecerim* 8 fortuite *LCP***e** aliqui] *ex Graecis conieci*, aliquid *codd* **e** 9 in legum—perduraret] τῶν ἐμμενόντων τοῖς νόμοις προὐνόησεν 10 Molon nos] moloninos *LBC* moloninos *P* mollonus nos *R* Molomnos **e** *fortasse* Molonis nos *scripseris* 11 recepimus **e** alii *LBP* (*corr.* *B*²) de deo, neque] *transposui,* neque de deo *codd* **e** 12 patiuntur *R* 13 eligerunt *C* elegetur *P* 14 Graecorum] rerum *codd* **e** *ex* Ἑλλήνων *emendaui* 15 etiam] *om.* *R* cautissimi] εὐδοκιμώτατοι 16 peregrinis *B* peregrinum *R* peregrinus *P* expellebant *** corruptionem] *lacunam statuo ex codice archetypo oriundam,* ξενηλασίας ποιούμενοι διετέλουν καὶ τοῖς αὐτῶν ἀποδημεῖν πολίταις οὐκ ἐπέτρεπον, διαφθοράν

tionem extra leges ex utroque metuentes. illorum igitur citius 260
saeuitiam poterit quilibet arguere, qui nulli neque conuersa-
tionis neque cohabitationis suae participium exhibebant. nos 261
autem aliorum quidem res zelari non sinit, participari uero
cupientes quae sunt nostra libenter suscipimus; quod utique
reor indicium magnanimitatis atque clementiae.

XXXVII. Sed desino iam de Lacedaemoniis amplius dispu- 262
tare; Athenienses uero, qui communem esse suam gloriantur
omnibus ciuitatem, quomodo de his rebus habuerint Apollo-
nius ignorauit; hi namque uel uerbum solummodo praeter
illorum legem de diis loquentes ineuitabiliter punierunt. cuius 263
etenim rei gratia Socrates est mortuus? non enim hostibus
tradidit ciuitatem neque templa uastauit, sed quia noua
iuramenta iurauit et quoddam daemonium sibi significasse
referebat seorsum ludens, sicuti quidam dicunt, propter haec
ueneni poculo morte multatus est. insuper etiam corrumpere 264
iuuenes eum accusator aiebat et conuersationem patriae
legesque contemnere. et Socrates quidem ciuis Atheniensis
huiusmodi tormenta sustinuit, Anaxagoras autem Clazomenius 265
fuit et quia existimantibus Atheniensibus solem esse deum

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 extra] περὶ, *aut* παρὰ *habuit interpres in suo exemplari, aut* circa *conicies* seuiciam cicius *tr. C, iustum ordinem postea indicauit* 2 saeuitiam] scientiam *R* quilibet poterit *tr. B* qualibet *R* nulli—suae] *in ras. B* 3 cohibitationis *R* partipium *B* principium *R* 4 res] *in ras. B* rer *L* non sinit] *corruptum puto,* οὐκ ἀξιοῦμεν, *fortasse* nolumus *scribendum est* 5 quod] quo *LBP* 7 de Lacedaemoniis] lacedaemonii *R* 9 omnibus] *abest a Graecis* habuerunt *R* 10 ignorauit] *R* ignorari *LBeCP* hi namque] ὅτι Λ uel] de *R* uerbum] *emendaui,* uerbo *codd* e 12 rei, i *in ras. B* re *L* socratis *LB* 13 traditur *R* 14 iuramenta] *R* iumenta (ra *s. uers. add.* L^4) *LBCP*e sibi] *om.* e significans se *codd* e 15 seorsum ludens] *i. e.* ἰδίᾳ παίζων, ἢ διαπαίζων Λ (νὴ Δία παίζων *Niese*) propper *L* hoc e 16 mulctatus *RC*e 17 cum *R* 18 contemnere] ὅτι προῆγεν αὐτοὺς καταφρονεῖν ciues *LP* 19 anaxogoras *B* Clazomenius] clahomen eius *L* (clazomeneius *s.* L^4) cla zomen eius *uel* clazomeneius *BRCP*e 20 et quia] ἀλλ' ὅτι

ille eum insensatum et ignitum asseruit, paucorum sententia
266 morte damnatus est. et aduersus Diagoram Melium talantum
decreuerunt, si quis occideret eum, quoniam eorum mysteria
deridere ferebatur, Protagoras autem, nisi cito fugisset, comprehensus occideretur, eo quod dubium de diis Athenienses
267 conscripsisse putabant. quid oportet mirari, si circa uiros
fide dignos talia gessisse noscuntur, qui neque mulieribus
pepercerunt? nunc enim sacerdotem quandam, quoniam eam
quidam accusauit peregrinos colere deos, occiderunt. puto
autem erat hoc apud eos decretum <et> aduersus eos, qui
peregrinum introducerent deum, supplicium mortis inferebatur.
268 igitur qui tali lege utebantur palam est, eo quod aliorum
non crederent esse deos; non enim, si crederent, aliquibus
269 inuiderent quasi quiddam maius habentibus. Scythae uero
caedibus congaudentes humanis et paululum differentes a

LBR, CPPa, e. — Λ, ed. pr.

1 insensatum] μυδρὸν (μύλον Λ) ignitum] *ex* διάπυρον *conieci*, ignotum *codd* e sentẽptia (p *erasit ipse*) *B* paucorum sententia] παρ' ὀλίγας ψήφους diagoramelium *LBeP* dyagoramellium *R* Melium] μηλισίῳ Λ talenṭum *Be in L loco secundi* a *est rasura* 3 decreuerant *R* occiderit e 4 ferebantur *R* Protagoras] phitagoras *LP* pitagoras *B* pythagoras *R* pithagoras *C* 5 Athenienses] atheniensibus *R et ex corr.* L^3 atheniensium e 6 conscripsisse] γράψαι, eum scripsisse *conicio* putabant] *C* putabatur *LBReP* quid—11 inferebatur] *per hos uersus Pa collatus est* quod *P* 7 tale *ex* talia *corr. C* noscantur e 8 nunc enim] nonne *R* νῦν γὰρ Λ νῦν μὲν *ed. pr., quod recte Lobeck, Aglaoph. p. 667 et H. Weil, les Hermocopides etc. Paris. 1891 p. 6 not. 1 in* Νῖνον γὰρ *emendarunt cf. Demosth. ed. Blass XIX, 281 XXXIX, 2 XL. 9* quendam *LBe* (*in marg. add. B*: alii quandam) quandam uel *Pa* eum *Pe* 9 quidem *P* occiderunt—eos] *om. Le* cecidere *P* puto] *i. e.* νομίζω; νόμῳ Λ 10 decretum] *i. e.* κεκελευσμένον; κεκωλυμένον *ed. pr.* κεκαλυμμένον Λ et aduersus] aduersus *codd* e, et *ex Graecis petiui* 13 non enim—habentibus] *interpres non intellexit Graeca:* οὐ γὰρ ἂν αὐτοῖς πλειόνων ἀπολαύειν (ἀπολαβεῖν *habuisse uidetur*) crederent <ẹṣṣẹ> *R* 14 quidam *BRCP* habentibus] *sequuntur in Graecis:* τὰ μὲν οὖν Ἀθηναίων ἐχέτω καλῶς Scythae] *R* sit hẹ *LBCP* sichis e 15 differente *R*

bestiis arbitrantur tamen sua mysteria oportere esse custodienda
et Anacharsium sapientia mirabilem apud Graecos aduenientem
interemerunt, quoniam uidebatur Graecorum deorum ad eos
uenisse plenissimus, multos autem apud Persas quilibet in-
ueniet etiam pro eadem causa tormentis affectos. sed palam 270
est, quoniam Apollonius Persarum legibus congaudebat illos-
que mirabatur, quippe cum Graeci eorum fortitudinem sint
experti atque concordiam unanimitatis, quam habuere de diis,
hanc scilicet [fortitudinem], quam in templis eorum concre-
matis habuerunt ***. is etiam omnium studiorum imitator extitit
Persicorum uxoribus alienis contumelias faciens filiosque con-
cidens. apud nos autem mors decreta est, si quis uel inratio- 271
nabili animali hoc modo noceat; et ab his legibus nos abducere
neque timor potuit praepotentium potestatum neque zelus
eorum, qui apud alios honorantur; sed neque fortitudinem ideo 272
exercemus, ut bella auaritiae causa suscipiamus, sed ut legum
iura seruemus, et dum alia detrimenta taliter sustineamus, si
qui nos de legibus mouere temptauerint, tunc etiam ultra

LBR, CP, **e**. — Λ, ed. pr.

1 arbitrabantur *C* mysteria] *abest a Graecis* oporteri *R* -rent *1 m. P* 2 anacharsuum *R* anatharsium *CP* Anacharsim **e** sapientiam *R* aduenientem] ἐπανελθόντα πρὸς αὐτοὺς 3 interimerunt *C* deorum] *i. e.* θεῶν; ἐθῶν Λ ad eos] *hoc loco ab Graecis abest* 4 Persas] *ex* persos *corr. P* 5 affectus *R* 6 cumgaudebat *R* 7 mirabar *R* fortitudine *LP* fortitudinie (ie *in* is *ipse corr.*) *B* sint experti] *om.* **e** 8 unianimitatis *L* diis] *ex* deis *corr. L*[1] 9 fortitudinem] *spurium iudico; abest enim a Graecis et a librario quodam additum esse uidetur, qui textum lacunosum interpretis corrigere studuit* 10 habuerunt] *sequuntur in Graecis:* τῆς ἀνδρείας δὲ δουλεῦσαι παρὰ μικρὸν ἐλθόντες *quae omisisse uidetur librarius* is] his *R* studiorum omnium *tr.* **e** 11 Persicorum] per *P* 12 uel] *om. B* inrationabiliā mali *LP* inracionabilia mali *C* irrationabilia mala *B* 13 nos] non **e** 14 praepotentium potestatum] τῶν κρατησάντων 15 honoratur *LBR***e** 17 iure *R* detrimenta taliter] *dubitanter scripsi*, detrimentaliter *LBCP* tormenta taliter *R* ἐλαττώσεις πρᾴως; taliter] litis **e**. mite *uel* mitius *ego* leniter *conic. Niese* sustineamus] suscipiamus *R* 18 qui] quis *R* legibus <nos> *R* temptauerit *R* temptauerunt *P* etiam] *om. P*

uirtutem rebellare contendimus et usque ad calamitates nouis-
273 simas perduramus. cur itaque nos zelemur alienas leges, cum
eas neque a legislatoribus suis seruatas esse uideamus? uel
quomodo Lacedaemonii non erant de impermixta sui conuer-
satione reprehendendi et de despectu pariter nuptiarum? Iliaci
uero et Thebaei coitum impudentem et extra naturam olim
274 in masculos agebant, et optime atque utiliter facere se puta-
bant. haec ergo cum ipsi omnino rebus effugerent, etiam suis
275 legibus miscuerunt; quod tantum aliquando ualuit apud Grae-
cos, ut etiam diis suis masculorum concubitum applicarent.
itaque denique germanorum nuptias rettulerunt, huiusmodi
satisfactionem rerum incongruarum et extra naturam pro libi-
dine componentes.
276 XXXVIII. Desino nunc de suppliciis dicere et quantas ab
initio praebuerint plurimi legislatores absolutiones malignis
hominibus, in adulterio quidem <dam>num pecuniarum, in cor-
ruptione autem etiam nuptias sancientes. quantas autem occa-
siones contineant de abnegatione pietatis, examinare longis-
simum est. iam enim apud plurimos olim meditatio facta est

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

2 itaque] tanquam *R* zelemus e alienas] *om.* e 3 suis] satis *R* 5 de despectu] *ex* ὀλιγωρίας *conieci*, de defectu *LBR*e deffectu *C* defectu *P* Iliaci] *Sobius quem propter codices sequor* mili^{a}ci (a *s.* L^2) *L* miliaci *BC* miliati *P* hyliaci *R* Vliaci e Ἠλεῖοι, *interpres fortasse* iliei *uel* iliaei *scripsit* 6 thibei *LB* tybaei *R* tibei *P* thybei e cũitum *L* cuitum *B* uitium *R* couitum *P* impudentem] impudenter *R* ἀνέδην (*in m.* γρ καὶ ἀναίδην) Λ 7 utiliter] uiriliter *C* 8 haec ergo—10 Graecos ut] *Iosephi sententiam propter codicis sui menda non perspiciens ipse sibi finxit aliqua interpres* haec] *om.* e omnino] μὴ παντάπασιν effugerent] *Niese*, efficerent *codd* afficerent *D*e πεφεύγασιν οὐχ ὁμολογοῦσιν 9 miscuerunt] ἀπομίγνυνται Λ ἀπόμνυνται *Niese* 10 amplicarent *LB* aplicarent *CP* 11 ita *CP* 12 et extra naturam pro libidine] καὶ παρὰ φύσιν ἡδονῶν 15 praebuerunt *R* 16 damnum] *emend. Guenther*, nũ *LBCP om. R*e 17 quantas—19 longissimum est] ὅσας καὶ περὶ τῆς ἀσεβείας προφάσεις περιέχουσιν ἀρνήσεως εἴ καί τις ἐπιχειρήσειεν ἐξετάζειν· Λ 19 plurimus *R* olim] *abest a Graecis*

transgrediendi leges, quod non agitur apud nos, quando propter 277
eas et diuitiis et ciuitatibus et bonis aliis priuati sumus, lex autem apud nos seruatur usque ad mortem, nullusque Iudaeorum neque sic procul abeat ex prouincia uel regem quamuis acerbum sic metuit, ut ultra illum legis uideatur timere praeceptum. igitur si propter uirtutem legum taliter apud eos 278
sumus, concedant quoniam potentissimas leges habemus, si uero circa prauas nos leges iudicant perdurare, quid ipsi iustissime non patiantur meliores non custodientes opere sanctiones? quia igitur longinquitas temporis uerissima creditur 279
omnium esse probatio, hanc ego testem faciam uirtutis legislatoris nostri et opinionis, quam ille de deo contradidit. nam cum sit infinitum tempus, si quis eum comparet aliorum legislatorum aetatibus, hunc ultra omnes inueniet.

XXXIX. A nobis itaque declaratae sunt leges et cunctis 280
aliis semper hominibus zelum sui potius praebuerunt. primi 281
quippe Graecorum ad faciem quidem iura patria conseruabant,

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 quando] ἀλλὰ κἂν   propter eas] *addid. interpres*   2 ciuitatibus] ciuitatibus aliis (aliis *mox deleto*) *B*   alii *R*   priuati sumus] priuatissimus *P*   3 usque ad mortem] ἀθάνατος   nullusque] nulliusque *LBP* nullius uero e   4 sic] *conieci*, si *codd* e οὕτως *ed. pr.* οὔθ' ὡς Λ   habeat *BRCP*   ex prouincia] *scripsi*, et prouinciam *codd* e   uel regem] *R* ubregem *L* uberem *B* ut regem *CP* ob regem (*D*)e οὔτε . . . δεσπότην   quamuis] quam e   5 aceruum *LBCP*e   sic] sicut *C* sit *P*   metuit] φοβηθήσεται, metuet *conicio*   ut] *om.* *LBC*e   illum] *om.* *B*   ut ultra illum] ὡς μὴ πρὸ ἐκείνου   6 legum] *post* eos *tr.* *B*   8 leges nos *tr.* *R*   ipsi] *scripsi*, ipsius *codd* e, αὐτοί   iustissime] iustis me *LBP*e iustitie *R*   9 opere] *i. e.* ἔργῳ, *abest a Graecis*   sanctiones] *ed. Mediol. 1513*, sancionis *LBR*e sanctionis *C*(*D*) santionis *P*   11 ergo *R*   faciem (a *s.* L^2) *L*   + uirtutem *R*e*C*   13 eum comparet] comperet eum *R*   14 hunc ultra *B*   15 declaratae sunt] *i. e.* διελέχθησαν, διηλέγχθησαν Λ   declareate *B*   16 hominibus semper *tr.* *B*   17 Graecorum] graecorum *B* παρὰ τοῖς Ἕλλησι φιλοσοφήσαντες   ficiem *P*   quidem] qui de *BP*(*D*)e   patria] *scripsi*, patri *LBR*e patrie *C* petri *P*   coseruabant *B*

ipsis autem rebus philosophiaeque tractatu illa secuti sunt
de deo similia sapientes humilitateque uitae communionem
282 inter alterutros edocentes. sed etiam populis olim multus fuit
zelus nostrae maxima pietate culturae. non est itaque ciuitas
Graecorum nec ullus quisquam barbarus nec una gens, ubi
septimanae in qua uacamus consuetudo minime discurrit atque
ieiunia et candelabrorum incendia; sed etiam ciborum apud
283 nos sollemnia plurima apud multos iugiter obseruare. conan-
tur insuper imitari etiam concordiam, quam nos inter alter-
utros optinemus, et rerum participari suarum et operum dile-
ctionem in artibus et perdurationem necessitatum habere pro
284 legibus. illud enim mirabilius est, quia praeter impulsorem
huius obseruationis ipsa per se lex homines ita ualuit obligare
et, quemadmodum deus in uniuerso mundo consistit, ita lex
per cunctos homines ambulauit. unusquisque enim, si suam
regionem domumque conspicit, his quae dicuntur a me, resul-

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 philosophiae quae *LPe* illa] ἐκείνῳ sicuti *R* sunt, unt *in r. B* 2 humilitateque—edocentes] *i. e.* εὐτελείᾳ δὲ βίου τὴν πρὸς ἀλλήλους κοινωνίαν διδάσκοντες, Λ: εὐτέλειαν δὲ βίου καὶ τὴν κτέ, *ex quibus fortasse* humilitatemque uitae et communionem—edocentes *emendaueris* humilitateque] utilitatemque *R* 3 sed etiam] οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ populis] plurimis *R* uultus *R* 4 nostrae—culturae] *non sana esse uidentur* maximea *B i. e.* maxime a *fortasse recte* non] *ex Graecis conieci,* nomen *codd* e ciuitas] *ex Graecis restitui* pietas *codd* e 5 ullus] *om. B* 6 uocamus *B* consuetudo] ἔθος *ed. pr.* ἔθνος Λ 7 etiam] et *R* 8 sollemnia] οὐ νενομισμένων Λ, sollemnium *conicio* obseruare] *codd* e, *archetypi librarius a uerbo* conantur *pendere fecit, quae scripserit interpres ipse pro certo affirmari nequit, sed* obseruantur *uel* obseruatio est *extitisse haud improbabiliter conieceris,* παρατετήρηται 9 īmitari *B* inter] in *R* 10 participari] ἀνάδοσιν dilectionem] *om. R* 11 perduratione *P* 12 est] *om. R* praeter—obseruationis] χωρὶς τοῦ τῆς ἡδονῆς ἐπαγωγοῦ οὐ δελεαστός Λ impulsionem *R* 13 huius] *i. e.* ταύτης, τοῦ τῆς Λ obseruationis] ἡδονῆς, oblectationis *conicio* 14 in] *om. R* uniuersos *L* 15 homines] *om.* (*D*)e si] *om. RP* 16 his] iis *R* quae—cessabit] *ex Graecis restitui,* quae discuntur amerus ultra recessauit *codd* quae discuntur Homerus recessauit (*D*)e τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις οὐκ ἀπιστήσει

tare cessabit. oportet igitur cunctorum hominum malitiam 285
reprehendere: aut enim uolunt nos isti aliena et praua iura
ante propria et meliora zelari, aut certe, si hoc uolunt, qui-
escant nobis per inuidiam accusationes ingerere. non enim 286
pro cuiuslibet maliuolentia defendimus hanc causam, sed
nostrum honoramus legislatorem atque credimus quae ab illo
prophetata de deo sunt. denique nisi intellegeremus ipsi uir-
tutem legum, numquam magna sapere super his tantus populus
zelatur.

XL. Sed de legibus quidem et de republica nostra certis- 287
simam feci rationem in his, quae de antiquitate conscripsi;
nunc autem eorum memini quantum necessarium fuit, neque
aliorum uituperare iura neque nostra laudare proponens, sed
hoc agens, ut de nobis iniuste conscribentes et contra ipsam
ueritatem impudentissime contendentes arguerem. arbitror 288
itaque per hanc conscriptionem abundanter me quae promisi
complesse. denique in principio demonstraui genus accusatorum
esse recentissimum atque nouum et multos ueterum in con-

LBR, CP, **e**. — Λ, ed. pr.

1 malitiam—aliena] *interpres uertisse uidetur haec*: καταγνῶναι πονηρίαν, ἐθέλουσι οὖν ἢ τἀλλότρια, *praebet uero* Λ: καταγνόναι πονηρίαν ἐθελούσιον, εἶτ' ἀλλότρια (εἰ τἀλλότρια *corr. Niese*) 2 uolunt] uoluit *P* 3 aut—quiescant] ἐπιτεθυμήκασιν ἢ παύσασθαι nolunt *C* 4 ingere *R* non enim—6 legislatorem] *interpres Graeca non intellexit*: οὐδὲ γὰρ ἐπιφθόνου τινὸς ἀντιποιούμεθα πράγματος τὸν αὐτῶν τιμῶντες νομοθέτην 5 cuiuslibet] ciuilibus *R* 7 propheta *B* sunt de deo *tr. B* intelligeremus *BRCPe* 8 numquam—9 zelatur] *interpres Graeca non intellexit*: ἁπάντων (πάντως *coni. Niese*) ἂν ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ζηλούντων μέγα φρονεῖν ἐπ' αὐτοῖς προήχθημεν 9 zelaretur *R fortasse recte* 11 fect *P* rationem] παράδοσιν *i. e.* traditionem his] iis *R* quae de] quidem *P* de] ex *R* conscripti *L* 13 proponens] proposui *R* προθέμενος *ed. pr.* προςθέμενος Λ 14 nobis] nostris *R* 16 me quae] neque *R* 17 denique—18 multos] *aut corrupta uertit interpres aut non intellexit Graeca:* καὶ γὰρ ἀρχαιότητι προϋπάρχον ἐπέδειξα τὸ γένος, τῶν κατηγόρων ὅτι νεώτατόν ἐστι εἰρηκότων καὶ γὰρ καὶ πολλοὺς; *nam* γένος *cum uerbis* τῶν κατηγόρων *coniuncto reliqua prorsus aliter conformauit* 18 recentissimum] certissimum **e** nouum atque recentissimum *tr. R* uentrum *R*

scriptionibus suis memoriam habentium nostri ex illis testes
289 exhibui. dixerunt itaque Aegyptios fuisse progenitores nostros,
et ostensum est, quia in Aegyptum uenerunt aliunde. deinde
sunt mentiti, quoniam exinde propter cladem corporis sint expulsi, et apparuit, quoniam uoluntate et magnitudine forti-
290 tudinis ad propria sunt reuersi. alii uero tamquam nequissimo
uiro legislatori nostro derogare contendunt; cuius uirtuti dudum quidem deus ipse, post illum uero tempus longissimum
perhibet testimonium.

291 XLI. De legibus autem loqui ampliori sermone non fuit
opus. ipsae namque per semet ipsas apparuerunt piae et
uerissimam habentes intentionem et non ad humanum odium,
sed ad rerum communionem potius inuitantes, iniquitatis inimicae cultricesque iustitiae, segnitiem et multas expensas
procul abicientes, sufficientiam et amorem laboris erudientes,
292 bellum causa auaritiae nescientes, fortes autem pro se populos
esse praeparantes, ad supplicia retribuenda semper ineuitabiles,
uerbis nequaquam circumueniri possibiles, praeparationes semper operibus exequentes. haec enim nos semper opera mani-
293 festiora litteris exhibemus. quapropter ego confidens dico, quia
multarum atque meliorum rerum nos potius quam alii praeceptores sumus. quid enim intranscensibili pietate melius est?

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 nostris *L* ex illis testes exhibui] *lacunosa transtulit interpres.* παρέσχομεν μάρτυρας ἐκείνων ὅτι μηδείς ἐστι διαβεβαιουμένων 3 et] δ' uenerunt] *R* uenerint *LBCP*e abunde *R* 5 et] *om. P et abest a Graecis* 6 sunt] sint e 8 quidem deus ipse] *emendauit Niese*, quid ipse *codd* e, μὲν ὁ θεὸς tempus uero *tr.* e longissimum, lon *in ras. B* 10 autem] *abest a Graecis* 11 piae—intentionem] οὐκ ἀσέβειαν μὲν, εὐσέβειαν δ'ἀληθεστάτην διδάσκοντες 13 iniquitates *LBP* iniquitatum e 14 segnitiem] *R* segnitiae *LB* segnitia est *CP*e ἀργίαν 15 laboris et amorem *tr. R* populos] populo (*D*)e *abest a Graecis* 17 esse] *om. C, ante* populo *tr.* e preporantes *R* tribuenda *P* 18 praeparationes] *i. e* παρασκευὰς, παρασκευαῖς (*scilic.* λόγων) Λ 19 haec ... opera] ταῦτα 20 ego] g̊ *i. e.* ergo *B* 26 quam alii] τοῖς ἄλλοις *parum recte uertit interpres*

quid iustius, quam legibus oboedire? quid utilius, quam in 294
alterutros unanimes esse et neque in calamitatibus ab inuicem
secedere, neque tempore felicitatum per iniurias discrepare, sed
in bello quidem mortem contemnere, in pace uero artibus aut
agri culturae uacare et semper et ubique credere deum re-
spicere et solum omnia gubernare? haec igitur si quidem 295
apud alios aut scripta sunt primitus aut seruata, firmiorem
debemus nos gratiam illis tamquam eorum facti discipuli,
<si> uero [nequaquam primitus extiterunt] his praecipue nos
utentes agnoscimur et primam eorum inuentionem nostram
fuisse declaramus, Apiones [igitur] et Molones et quicumque
mendacii derogatione congaudent conuicti procul abscedant.
tibi autem, Epaphrodite, ueritatem maxime diligenti et per te 296
similia nosse de nostro genere cogitantibus hic libellus con-
scriptus esse dinoscitur.

LBR, CP, e. — Λ, ed. pr.

1 quid iustius] *om. R* quid] ἢ τί 3 recedere *LBR*e seccedere *C* setedere *P* tempore felicitatum] tempore felici tantum *C* ἐν εὐτυχίαις iniuria *R* 5 uocare *L* et semper—6 gubernare] πάντα δὲ καὶ πανταχοῦ πεπεῖσθαι τὸν θεὸν ἐποπτεύοντα διέπειν 6 haec—quidem] ταῦτ' εἰ *ed. pr.* ταυτὶ Λ 7 primitus] πρῶτων Λ πρότερον *Dindorf* primetus (e *ex* i *corr.*) *P* firmiorem] *i. e.* βεβαιοτέραν, βεβαιότερον (*ad* ἐφυλάχθη *iungendum*) Λ 9 si] *ex Graecis inser. Sobius, abest a codd et* e nequaquam—extiterunt] *pro glossemate secludenda esse puto* extiterunt] *om. C* his] *scilicet moribus supra enarratis, abest a Graecis* praecipue] μάλιστα πάντων 10 cognoscimur e inuenctionem *P* 11 declaramus] ἐπεδείξαμεν igitur] μὲν, *deleuerim* mollonos *R* 12 conuicti procul abscedant] ἐξεληλέγχθωσαν coniuncti e abcedant *L* abscendant *P* 13 epafrodite *LBCP* diligenti] *s.* B[1] per te] parte *R* 14 nosse] *om. R* cogitantibus] τοὺς ... βουλευσαμένους Λ τοῖς ... βουλευσαμένοις *ed. pr.* τοῖς ... βουλησομένοις *em. Niese* hic] τοῦτο καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ scriptus *R* 15 dignoscitur *RC*e *Subscriptio:* EXPLICIT LIBER SCDS FLAVII IOSEPPI DE V;TVSTATE IUDeORVM *LCr* EXPLiCIT LIB. II. FLAUII IOSEPHI DE UETUSTATE IUDEORUM *B* codex uniuersę iudaicę antiquitatis optimis auspiciis finitur *R* Explicit capitulum primum | Explicit liber uigesimus tercius Flauii Iosephi contra apollonium molonem et lisimachum ∴ ∴ ∴

Incipit liber uigesimus quartus flauii Iosephi | captiuitatis Iudaice ∴ ∴ ∴ *C* Explicit liber II. | Incipit liber primus captiuitatis iudaice Iosephy | de uetustate iudeorum. Et sunt libri VII | Prologus: *P* Finis. Deo gratias. amen *Co In D et* e *sequuntur haec*: Diui Hieronimi elogium. Hieronimus ad magnum oratorem urbis Romae. Iosephus antiquitatem approbans Iudaici populi duos libros scripsit contra Appionem Alexandrinum grammaticum et tanta saecularium profert testimonia ut michi miraculum subeat quomodo uir Hebreus ab infantia sacris litteris eruditus cunctam Graecorum bibliothecam euoluerit. Finis.